

การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท:
ศึกษากรณีตำบลหัวขวาง
A STUDY OF ORDINATION IN THERAVADA BUDDHISM
: A CASE STUDY OF TAMBOL HUAKHWANG

พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร (ศรีหาตา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท:
ศึกษากรณี ตำบลหัวขวาง

พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร (ศรีหาคา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF ORDINATION IN THERAVADA BUDDHISM
: A CASE STUDY OF TAMBOL HUAKHWANG

PHRABAIDEEKA INTHANOM MAHĀVIRO (SRIHATA)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระศรีสิทธิมนู)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(พระมหากฤษณะ ตรุณ)

.....กรรมการ

(พระครูศรีปริยัติสุนทร)

.....กรรมการ

(พระมหาบาง เขมานนโท)

.....กรรมการ

(ดร.ประยูร แสงใส)

.....กรรมการ

(รศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูศรีปริยัติสุนทร

ประธานกรรมการ

พระมหาบาง เขมานนโท

กรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส

กรรมการ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท :
ศึกษากรณี ตำบลหัวขวาง

ผู้วิจัย : พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร (ศรีหิตา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธรูปศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูศรีปริยัติสุนทร ป.ธ.๕., คณ.บ. , M.A., Ph. D.

: พระมหาบาง เขมานนุโท ป.ธ.๕., B.A., M.A.,
(Buddhist Studies), M.A. (Phil), Ph.D. (Phil).

: ดร.ประยูร แสงใส ป.ธ. ๔, พธ.บ., M.A., P.G. DIP.
In journalism, Ph..D.

วันสำเร็จการศึกษา :/...../.....

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยในเรื่องนี้ เพื่อศึกษาความหมาย หลักการและวิธีการอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาต เพื่อให้รู้ประโยชน์และเป้าหมายสูงสุดของการอุปสมบท ให้ประชาชนเข้าใจหลักและวิธีการ รวมถึงจุดมุ่งหมายของการอุปสมบทตามแนวทางของพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท เพื่อให้ประชาชนได้รู้และเข้าใจ รวมทั้งปฏิบัติได้ถูกต้อง

ในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าชาวพุทธไทยจะยังคงมีศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา และได้เข้ารับการอุปสมบทเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่เป้าหมายและรูปแบบวิธีการอุปสมบทได้เปลี่ยนไปจากเดิม จากการอุปสมบทเพื่อมุ่งบรรลุผลนิพพานมาเป็นอุปสมบทเพื่อทำตามประเพณี วิธีการอุปสมบทก็ถูกแทรกแซงจากค่านิยม ความเชื่อ และประเพณีที่ขัดต่อพระบรมพุทธานุญาต เช่น จากความเรียบง่ายเป็นความฟุ้งเฟ้อ จากการไม่มีพิธีต้องมาเป็นการเพิ่มพิธีกรรมใหม่เข้าไป เช่น พิธีสวดัญญ การหาฤกษ์ยามในการอุปสมบท รวมถึงการแต่งเครื่องเช่นไหว้ก็มีปรากฏในพิธีการอุปสมบทในปัจจุบัน ซึ่งทำให้ห่างไกลออกไปจากหลักการของพระพุทธรูปศาสนาออกไปทุกที และนับวันก็ยิ่งเพิ่มความสับสนซับซ้อนมากยิ่งขึ้น พฤติกรรมการอุปสมบทของสังคมไทยปัจจุบันจึงถูกครอบงำจากพิธีกรรม ความเชื่อ และค่านิยมสมัยใหม่ จนแทบจะกลืนเป้าหมายของการอุปสมบทที่แท้จริง คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่เข้าใจว่าการอุปสมบทจะต้องประกอบด้วยพิธีกรรมที่ซับซ้อนและจะต้องมีคนมาร่วมงานมาก การจัดงานจะต้องยิ่งใหญ่ มีมหรสพสมโภช จึงจะทำให้การอุปสมบทถูกต้อง จากพฤติกรรมการอุปสมบทของสังคมไทยปัจจุบันนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้มองย้อนกลับไปสมัยพุทธกาล เพื่อศึกษาหลักและวิธีการ

อุปสมบทที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย แล้วนำมาเปรียบเทียบหาจุดด้อยและจุดต่าง รวมทั้งสาเหตุที่ทำให้การอุปสมบทเปลี่ยนไปจากเดิม และชี้จุดที่ควรแก้ไขแก่งสังคม เพื่อปรับรูปแบบและวิธีการใหม่ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ตลอดถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมประเพณีการอุปสมบทได้มีสิ่งใดบ้างที่ถูกกระแสดังสังคม และค่านิยมสมัยใหม่เข้ามาเกี่ยวข้อง ประเพณีและวิธีการอุปสมบทได้เปลี่ยนไปมากน้อยแค่ไหน เปรียบเทียบการอุปสมบทในอดีตและปัจจุบัน โดยได้มุ่งเน้นการศึกษาไปที่ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพราะเท่าที่สังเกตพฤติกรรมการอุปสมบทของชาวตำบลหัวขวาง ปรากฏว่าวัตถุประสงค์ วิธีการ และค่านิยม รวมถึงแรงจูงใจในการอุปสมบทเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเทียบกับสมัยพุทธกาล

จากการศึกษาพบว่า พิธีการอุปสมบทในสมัยพุทธกาลมีเป้าหมายสูงสุดเพียงเป้าหมายเดียว คือ การมุ่งสู่ความหลุดพ้น แต่การอุปสมบทในปัจจุบันได้เพิ่มความสลับซับซ้อนในด้านพิธีกรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งค่านิยมสมัยใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อหลักและวิธีการอุปสมบท ซึ่งขัดต่อพุทธประสงค์ที่มุ่งความสันโดษเพื่อประโยชน์สูงสุดในการบรรลุมรรคผลนิพพาน เมื่อสังเกตพฤติกรรมการอุปสมบทของประชาชนในปัจจุบัน จะเห็นว่าแม้จะยังรักษาหลักการเดิมเอาไว้ แต่ก็มี การเพิ่มพิธีกรรม ค่านิยม และประเพณีหลายอย่างเข้าไปด้วย ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจหลักการอุปสมบทที่แท้จริง จึงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมและค่านิยมมากกว่าเป้าหมายของการอุปสมบท ทำให้ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และนับวันก็ยิ่งจะถูกปลูกฝังพิธีกรรมและค่านิยมใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น และเมื่อเข้าใจไขว่เขวก็ทำให้การถ่ายทอดไขว่เขวไปด้วย คนยุคใหม่ก็เข้าใจว่าการอุปสมบทจะต้องประกอบด้วยพิธีกรรมที่ซับซ้อน จึงจะทำให้การอุปสมบทถูกต้อง หากคณะสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องไม่รีบทำความเข้าใจให้กับประชาชน รวมทั้งมีคู่มือกำหนดระเบียบ รูปแบบ และวิธีการอุปสมบทให้เป็นเอกภาพที่ชัดเจน เพื่อให้ปฏิบัติเหมือนกันทุกภูมิภาคก็จะทำให้การอุปสมบทเป็นไปตามเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

Thesis Title : STUDY OF ORDINATION IN THERAVADA BUDDHISM
: A CASE STUDY OF TAMBOL HUAKHWANG

Researcher : Phrabaideka Inthanom Mahaveero (Srihata)

Degree : Master of Arts (Buddhism)

Thesis Supervisory Committee :

: Phrakrusripariyattisunthorn, PaliV,B.A.M.A.(Bud.), Ph.D., (Bud.)

: Phra Maha Bang Khemanando Pali V. B.A., M.A. (Phil.),
M.A. (Bud), Ph.D. (Phil.)

: Dr. Prayoon Saengsai Pali IV, B.A., M.A. (ED.), Ph.D. (ED.)

Date of Graduation :/...../.....

Abstract

The objective of this research is to study the principal meaning for the way in which the ordination is followed. People must understand the methods and goals in order to see the aims and advantages of the ordination including the trends of going into the monkhood of the doctrine of Buddhism. This can be corrected as people have knowledge and understanding of the Buddhist doctrine.

At present, although Buddhists have faith in Buddhism and many have had the ordination, the purpose and method of the ordination has been changed from reaching Nirvana to following tradition. The method of the ordination have been interfered with by value judgment belief and tradition which obstruct the Buddha's approval for simplicity and by moving on to luxury, from a non-rite to a rite. For example, during a ceremony to bring back one's spirit, finding an auspicious occasion and giving food for spirits are also recognized in the ceremony.

Buddhist principle and the ordination tradition, to be fair, is being complicated more and more by modern Thai society. It should be accepted that modern popularity and belief are part of the ordination tradition. Although the aim is to legitimate the younger generation when being ordained to realize modern society's complications and administer

as much traditional formality into the ordination as possible. It is true that adaptation is needed for harmonization.

The researcher went back into the history of the Buddha's lifetime to compare the ordination tradition in modern Thai society. The methods are correct in that the goals are to follow the Dharma's discipline but the aims have changed from the original ordination tradition. The aims should be adjusted and adapted to allow modern Thai society to find a format within the Dharma's discipline. Modern popularity and social trend should form a relationship with the ordination tradition where there is minimal change from its origins.

The topmost focus, from an educational standpoint, should distinguish that the ordination ritual involves the monkhood during the Buddha's lifetime. Through modern popularity the aim and goal of the ordination is being influenced by more and more complicated ceremonies. This is contrary to the Buddha's purpose to achieve solitude to the utmost advantage.

When observing modern ordinations one will see that the original principles are upheld. Because of the additional ceremony many people who have gone into the priesthood have not fully understood the true principle yet.

The new popularity and ceremony do not testify to the relationship and may confuse the Dharma discipline. In the modern age when going into the monkhood one must realize that the additional complicated ceremony may not make the ordination appropriate.

In order for there to be distinct unity and methodology within the monkhood there needs to be a handbook of formatted regulations set up by the hierarchy with the knowledge and understanding of the people.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษา ที่ทุ่มเทร่างกายแรงใจในการสนับสนุน ซึ่งมีรายนามดังนี้

พระครูศรีปริยัติสุนทร ผู้รับภาระเป็นประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาบาง เขมานนโท ดร.ประยูร แสงใส กรรมการ ท่านได้เสียสละเวลาตรวจทานและแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ นับว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทั้งสามทางพระพุทธศาสนา ทรงภูมิความรู้ในหลายแขนงวิชา ซึ่งในจุดนี้ทำให้มองเห็นอานิสงส์แห่งการบวชได้อย่างชัดเจน โดยยึดเอาครูบาอาจารย์เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต ในหน้าที่การงาน การเผยแผ่ การศึกษา ในการทำประโยชน์ให้กับสังคม เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ผู้วิจัยศึกษาเรื่องการบวช ท่านเป็นกัลยาณมิตรกับลูกศิษย์ทุกรูป ให้คำปรึกษาในทุกเรื่อง แนะนำระเบียบวิธีการทำวิทยานิพนธ์ ให้กำลังใจ ทำให้งานวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

คุณความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมบูชาพระคุณบูรพาจารย์ผู้บวชสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบมาจนถึงปัจจุบัน และบูชาคุณบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ขออนุโมทนาขอขอบคุณคณะท่านผู้มีส่วนอำนวยความสะดวกในการสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิจัยจนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จ ขอขอบคุณคณาจารย์เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ทำให้ความเป็นกัลยาณมิตรเสมอมา

ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยจงปกป้องคุ้มครองทุกท่าน ให้จงเจริญอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาตลอดกาลเป็นนิมิตหมาย

พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร (ศรีหาตา)

วันที่...../...../.....

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๓
คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
วิธีดำเนินการวิจัย	๗
ขอบเขตของการวิจัย	๗
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของการบวช	๙
๒.๑ ความหมายของการบวช	๙
๒.๑.๑ ความหมายของการบวชโดยทั่วไป	๙
๒.๑.๒ ความหมายของการบวชตามทัศนะของพุทธศาสนา	๑๐
๒.๒ ความเป็นมาของการอุปสมบท	๑๔
๒.๓ ประเภทของการอุปสมบท	๑๖
๒.๔ วิธีการอุปสมบทตามแบบพระพุทธรศาสนาเถรวาท	๒๐
๒.๔.๑ เตรียมเครื่องอัฐบริขารให้พร้อม	๒๓
๒.๔.๒ จัดบริขารสำหรับใช้สอยที่จำเป็นบางอย่าง	๒๔
๒.๔.๓ จัดเตรียมเครื่องสักการะสำหรับทำความเคารพ	๒๕
๒.๔.๔ บอกลาผู้ที่ควรบอกลา	๒๕
๒.๕ เหตุจูงใจในการอุปสมบท	๒๘
๒.๕.๑ แรงจูงใจที่ต้องการแสวงหาความสงบระงับ	๒๙

Page 11 of 186

๔.๗ บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม	๑๑๒
๔.๘ อิทธิพลของประเพณีการอุปสมบทที่มีต่อชาวดำบลหัวขวาง	๑๑๗
๔.๙ ประโยชน์ของการจัดงานอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวาง	๑๒๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ	๑๒๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๒
๕.๓ อภิปรายผลการวิจัย	๑๒๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๓
บรรณานุกรม	๑๓๔
ภาคผนวก	๑๔๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ในการอ้างอิงเอกสารชั้นปฐมภูมิของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยใช้สัญลักษณ์และคำย่อตามระเบียบของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ ชื่อย่อคัมภีร์/เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๒/๓๑๓. หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๒๒ หน้า ๓๑๓. เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ. มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิมังก์	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	พระสูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ล.นิ.	(ไทย)	=	พระสูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ล.ม.	(ไทย)	=	พระสูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ปณจก.	(ไทย)	=	พระสูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัจจนินบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	พระสูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	พระสูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	พระสูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	พระสูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

คัมภีร์ปกรณ์วิเสสและอรรถกถา

มิลินทปัญหา	พระเจ้าอยู่หัวโปรดให้จัดพิมพ์	(ภาษาไทย)
-------------	-------------------------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้เกิดขึ้นในดินแดนชมพูทวีป พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และเปิดเผยสัจธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบให้แก่สัตว์โลกทั้งหลายให้รู้ตามพระองค์ เมื่อพระองค์ทรงแสดงพระปฐมเทศนาให้แก่ปัญจวัคคีย์เป็นครั้งแรก และมีผู้รู้ตามสิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบ โดยมีท่านอัญญาโกณฑัญญะเป็นสาวกคนแรกที่ได้รู้ตามพระพุทธเจ้า เมื่อได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วได้แสดงความประสงค์ของตนเองเพื่อขอบวช ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าการอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตตามความประสงค์นั้น การอุปสมบทของท่านโกณฑัญญะจึงนับว่าเป็นการอุปสมบทอย่างเป็นทางการครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา และก็ไม่ได้มีพิธีต้องอะไรมากนัก เป็นเพียงการกล่าวเพื่อเชื้อเชิญให้ผู้ที่จะเจริญรอยตามพระองค์ให้เข้ามาอุปสมบท โดยมีใจความโดยย่อว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^๑ ถ้าเป็นพระอรหันต์จะไม่มีคำว่าทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด เพราะว่าท่านสิ้นเชื้อแห่งการเกิดแล้ว บรรลุสัจธรรมแล้ว

เมื่ออัญญาโกณฑัญญะได้อุปสมบทแล้วก็มีผู้อุปสมบทตามจำนวนมาก ซึ่งพระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตโดยไม่ได้บังคับ เป็นการอุปสมบทด้วยความสมัครใจ ผู้อุปสมบทก็มีเป้าหมายที่ชัดเจนคือ มุ่งที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ เพื่อเข้าสู่ความหลุดพ้น^๒ จึงเป็นการอุปสมบทที่บริสุทธิ์ ต่อมาเมื่อมีคนเข้ามาอุปสมบทมากขึ้น และพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปอย่างกว้างขวาง พระองค์ก็ทรงมอบให้พระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติงดงามสามารถเป็นพระอุปัชฌาย์แทนพระองค์ได้ แต่เป้าหมายของการอุปสมบทก็ยังอยู่ที่การปฏิบัติพัฒนาจิตเพื่อยกระดับให้พ้นจากกิเลสตัณหา เข้าสู่พระนิพพาน เป็นการ

^๑ วิ. มหาวรรค.๔/๑๘/๑๖ เอหิ ภิกขุ สวากขาโต ธมโม จร พรหมจริย สมมา ทุกขสฺส อนตฺติริยาชาติ ฯ

^๒ พุทธศาสนิกฯ, คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๘๕.

ขัดเกลาลดใจให้บริสุทธิ์^๓ การอุปสมบทได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ด้านความเป็นอยู่ ค่านิยม แบบแผนทางวัฒนธรรมและชีวิตของสังคมในสมัยพุทธกาล ซึ่งจุดมุ่งหมายที่เป็นมูลเหตุจูงใจในการอุปสมบทคือการแสวงหาความหลุดพ้น หรือเพื่อให้บรรลุสัจภาวะอันสูงสุด คือนิพพาน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะวามสมัยพุทธกาล เป็นยุคของปรัชญาที่เน้นเกี่ยวกับความคิดในการแสวงหาความหลุดพ้น ต่อมา การอุปสมบทในพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตมี ๓ วิธีด้วยกัน คือ การอุปสมบทด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา, การอุปสมบทแบบไตรสรณคมน์, และการอุปสมบทแบบญัตติจตุตถกรรมวาจา หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ปรินิพพานแล้วพระสงฆ์บางกลุ่มได้มีแนวคิดที่แตกแยกออกไป จนกลายเป็นหลายนิกาย หลายความเชื่อ มีเพียงนิกายเถรวาทเท่านั้นที่ยังรักษาหลักการเดิมของพระพุทธศาสนาเอาไว้ทุกประการจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าการอุปสมบทแบบพุทธศาสนาเถรวาทจะยังคงปฏิบัติตามพุทธบัญญัติก็ตาม แต่เป้าหมายของการอุปสมบทได้เปลี่ยนไป เพราะว่าได้รับอิทธิพลจากสังคม และอุดมคติของการอุปสมบทของกุลบุตรในปัจจุบันได้เปลี่ยนไป เมื่อเทียบกับอดีต บางคนอุปสมบทเพื่อแก้บน หลังจากที่ไปบนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองเชื่อถือแล้วได้สมความปรารถนา บางคนอุปสมบทเพื่อหนีความผิดจากคดีโลก หรือเพื่อแสวงหาลาภสักการะและอำนาจ เป็นต้น

นอกจากนี้ สังคมไทยยังมีคติความเชื่อเรื่องการครองเรือนว่า ผู้ชายที่ยังไม่ได้บวช ยังไม่เหมาะสมที่จะแต่งงานมีครอบครัว จึงเกิดประเพณีที่เรียกว่าบวชก่อนเบียด เป็นการสร้างเป้าหมายการอุปสมบทขึ้นมาใหม่ เพราะส่วนมากชายไทยก็อุปสมบทเพื่อทำตามประเพณี เพื่อจะได้มีครอบครัวเป็นต้น จึงเป็นการเปลี่ยนวัตถุประสงค์เดิมของพระพุทธศาสนา ค่านิยมเกี่ยวกับการอุปสมบทจึงเปลี่ยนไป คนที่อุปสมบทเข้ามาจึงไม่ค่อยปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และประพฤติดัวเป็นทีที่เสื่อมเสียแก่พระศาสนา ดังปรากฏตามสื่อแทบไม่เว้นแต่ละวัน และนับวันการอุปสมบทจะมีเป้าหมายเปลี่ยนไปจากเดิม แม้ว่ารูปแบบการอุปสมบทยังคงสภาพเดิมไว้ก็ตาม แต่เป้าหมายได้ถูกทดแทนด้วยผลประโยชน์และความประพฤติน่าไม่เหมาะสม^๔ พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่าการบวชคือการหนีสงสาร หมายถึงว่าการอุปสมบทไม่ใช่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ แต่เป็นไปเพื่อที่จะออกจากวัฏสงสาร หากมองตามสภาพการณ์ของพุทธศาสนาทุกวันนี้ ก็พอจะทราบได้ว่า พฤติกรรมของพระสงฆ์ที่อุปสมบทเข้ามาได้เปลี่ยนเป้าหมายไปจากเดิมที่เป็นแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อไม่มีการประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญ และไม่มียศพมาสมโภชอย่างปัจจุบัน ถ้าหากปล่อยให้พิธีการอุปสมบทเป็นอย่างนี้

^๓สุนทรียา สุนทรวิภาค, **ศึกษาความสำคัญของการบวชในพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน**, (กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๐.

^๔ สุนทรียา สุนทรวิภาค, **เรื่องเดียวกัน**, หน้า ๕๕.

ต่อไป จะมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เพราะคนที่เข้ามาอุปสมบทไม่ใช่เพื่อที่จะพ้นทุกข์เหมือนในอดีต จึงเป็นปัญหาที่ต้องการทราบว่า ถ้านำวิธีการอุปสมบทของคนในอดีตกับปัจจุบันมาเปรียบเทียบกัน แล้วหาจุดต่างที่ทำให้พฤติกรรมของการอุปสมบทเปลี่ยนไปจากเดิมคืออะไร เพื่อให้ชาวพุทธได้รู้แล้วเข้าใจว่าแท้จริงแล้วการอุปสมบทมีจุดประสงค์เพื่ออะไร และจะอย่างไรบ้าง จึงจะสามารถบรรลุจุดประสงค์นั้นได้ เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติตัวได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิธีการและองค์ประกอบของการอุปสมบทที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่น่าเชื่อถือมากที่สุด เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับอุปสมบทในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยจะศึกษากรณีการอุปสมบทของชาวตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพราะจากปรากฏการณ์ของสังคมในเรื่องของการอุปสมบท ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวตำบลหัวขวางยังปฏิบัติไม่ถูกต้องตามพุทธประสงค์หลายประการ เช่น การบวชที่ฟุ่มเฟือย และเพิ่มองค์ประกอบมากมาย เป็นต้น เพื่อศึกษาวิธีการอุปสมบทในพระไตรปิฎก แล้วนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่แก่สังคมปัจจุบัน เพื่อให้ปฏิบัติได้ถูกต้องตามพุทธพจน์ และได้รับอานิสงส์มากตามแนวทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความหมาย หลักการและวิธีการอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาตในสมัยพุทธกาล
๒. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการอุปสมบท และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการอุปสมบทของชาวพุทธไทย
๓. เพื่อศึกษาประเพณีและประโยชน์ของการอุปสมบทที่มีต่อชาวตำบลหัวขวาง

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การบวช	หมายถึง	ถือเพศเป็นภิกษุสามเณรหรือนักพรตอื่น ๆ ^๕
บรรพชา	หมายถึง	การบวชเป็นสามเณร ^๖
อุปสมบท	หมายถึง	บวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ^๗

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพมหานคร : หจก.นนทชัย, ๒๕๒๓), หน้า ๔๕๕.

^๖ อ่างแล้ว, หน้า ๔๕๖.

ญัตติ	หมายถึง	คำประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจของสงฆ์ร่วมกัน เรียกว่า คำเผด็จสงฆ์ ข้อเสนอเพื่อลงมติ หัวข้อได้ว่าที่ ^๗
เถรวาท	หมายถึง	พระพุทธศาสนานิกายหนึ่งที่ถือตามพระธรรมวินัยดั้งเดิม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หินยาน”
หัวขวาง	หมายถึง	เขตพื้นที่ศึกษา เป็นตำบลหนึ่งในเขตอำเภอ โกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

๑.๔ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของการอุปสมบทที่ปรากฏในสมัยพุทธกาลกับสังคมไทยปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่ามีเอกสารและงานวิจัยที่มีเนื้อหาสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับเรื่องการอุปสมบท ดังต่อไปนี้

จากงานวิจัยของ **ทินพันธุ์ นาคะตะ** ในปี พ.ศ.๒๕๐๙ พบว่า พระพุทธศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการสร้างรากฐานของวัฒนธรรมทางจิตใจให้แก่คนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนไทยในสังคมชนบท ซึ่งวัฒนธรรมทางจิตใจเหล่านี้ได้ถูกส่งต่อมาโดยตลอด ตั้งแต่วัยเด็ก วัยเรียน วัยบวชเรียน จนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ การอบรมบ่มนิสัยในเรื่องหลักธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในพิธีทางศาสนาที่ได้รับมาตั้งแต่เล็กของคนไทย ย่อมก่อให้เกิดความประทับใจ นิสัยความเคยชิน และเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติต่อไป สำหรับประเพณีการบวชเรียนของผู้ชายไทยนั้น นอกจากจะทำให้ผู้บวชได้รับการขัดเกลาจิตใจ และลักษณะนิสัยจากหลักธรรม เพื่อให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีแล้วยังแสดงให้เห็นศรัทธาอันแรงกล้าของคนไทย ที่มีต่อพระพุทธศาสนา จนถึงกับอุทิศกาย อุทิศใจเข้าไปมีส่วนร่วมประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยในฐานะของสาวกที่แท้จริง ซึ่งการฝึกอบรมจิตใจที่ได้รับในขณะบวชนี้ ย่อมจะมีผลต่อการควบคุมจิตใจของผู้บวชบ้างไม่มากก็น้อย ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างพระพุทธศาสนากับประชาชน ทั้งในด้านการประพฤติปฏิบัติที่ดำเนินอยู่จริงในชีวิตประจำวัน ในด้านเวทย์มนต์คาถา และในด้านพิธีกรรม ย่อมมีส่วนเสริมสร้างต่อการยึดถือพุทธปรัชญาเป็นหลักธรรมประจำใจมากขึ้น การศึกษาในเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของ

^๗ อ้างแล้ว. หน้า ๙๑๕.

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, อ้างแล้ว, หน้า ๒๘๘.

พระพุทธศาสนาในด้านความประพฤติปฏิบัติต่อสังคมในแง่ความเชื่อ สัญลักษณ์ เวทย์มนต์คาถา พิธีกรรม ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา และกระบวนการถ่ายทอดหลักธรรมในศาสนาอีกด้วย^๙

ในปี พ.ศ.๒๕๑๕ **ฟองพันธุ มณีรัตน์** ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “ทัศนคติในการบวช” โดยสรุปสาระสำคัญได้ว่า วัตถุประสงค์ของการบวชในสมัยพุทธกาลนั้น ก็เพื่อต้องการจะให้ถึงพระอรหันตผลพ้นจากกองกิเลส และกองทุกข์ทั้งปวง แต่ในสมัยต่อ ๆ มา วัตถุประสงค์ในการบวชก็เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ กัน และได้กล่าวถึงความหมายของการบวช ช่วงระยะเวลาในการบวช และวัตถุประสงค์ของการบวชในประเทศไทย ซึ่งผู้บวชก็มีวัตถุประสงค์ในการบวชที่แตกต่างกันออกไปหลายประการ เช่น บวชเพราะต้องการศึกษาพระธรรมต่าง ๆ เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต บวชเพราะเห็นว่าเมื่อบวชแล้วไม่ต้องทำงาน บวชเพราะต้องการลาภสักการะต่าง ๆ บวชเพราะบิดามารดา ต้องการให้บวช บวชตามประเพณี^{๑๐}

นอกจากนั้น ในงานวิจัยเรื่องนี้ ยังได้กล่าวถึงทัศนคติของ **Melford E. Spiro** ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับพุทธศาสนาและพระภิกษุในประเทศพม่า พบว่าพุทธศาสนาจัดได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นวิธีการในการขจัดความขัดแย้งภายในของผู้บวช ซึ่งเป็นเสมือนกลไกป้องกันตัวเอง (Defense mechanism) ของผู้บวช เพื่อช่วยไม่ให้ผู้บวชเกิดพยาธิสภาพที่ขัดแย้ง (Conflict) ภายในจิตใจของตน และในงานวิจัยนี้ ยังได้กล่าวถึงทัศนคติของ **Dr. James Steele** ซึ่งได้วิเคราะห์บุคลิกภาพของพระภิกษุชาวพม่า พบว่าพระภิกษุจะมีบุคลิกภาพในอัตราที่สูงกว่าชาวบ้านทางด้านความคิด ความเพื่องาน การป้องกันตัวเองและความกังวลเกี่ยวกับเรื่องสตรี ส่วนบุคลิกภาพทางด้านที่พระภิกษุมีน้อยกว่าชาวบ้าน ก็คือความรู้สึกทางเพศ ความเชื่อมั่นในตัวเอง ความกระตือรือร้นในการต่อสู้ชีวิต และอารมณ์ที่แสดงออก ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวนี้จะเห็นได้ชัดว่าพระภิกษุชาวพม่ามีพยาธิสภาพ ในบุคลิกภาพอย่างรุนแรงมาก ดังนั้น จึงต้องอาศัยวินัยของพระและบรรทัดฐานทางพระพุทธศาสนา เป็นหนทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

^๙ทินพันธุ นาคะตะ, **คุณค่าของพุทธศาสนาในการบริหารราชการ**, (กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๐๙), หน้า ๙๕.

^{๑๐}ฟองพันธุ มณีรัตน์, งานวิจัยเรื่อง **ทัศนคติในการบวช ศึกษาจากทัศนะทางสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๑๕๐.

ในปี ค.ศ.๑๙๗๐ Jane Bunnag ได้เขียนบทความที่กล่าวถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่าง พระกับชาวบ้านในสังคมไทยภาคกลาง ในความทรงจำของพระยาอนุมานราชธน ซึ่งตีพิมพ์ ในหนังสือสยามสมาคม ในบทความนี้เอง Jane ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงบทบาทของพระภิกษุทางด้าน ต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ดึงดูดให้มีคนเข้ามาบวชในพุทธศาสนา นั่นคือแรงจูงใจ ของการบวชเป็น พระภิกษุอันเป็นแรงผูกพันทางสังคม (Social Ties) มากกว่าจะเป็นแรงจูงใจทางการแสวงหาความ หลุดพ้น เพราะมีบุคคลจำนวนไม่น้อยที่เล็งเห็นความสบายจากการบวช และการได้รับความเคารพ นับถือและยกย่องจากชาวบ้านเป็นผลตอบแทน^{๑๑}

พุทธศาสนิกษุ ได้กล่าวไว้ว่า การบวชเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะการที่ พระพุทธศาสนายังดำรงอยู่ได้ตราบนานนับพันปี ก็ด้วยมีพระภิกษุสงฆ์ผู้ออกบวชศึกษา พระธรรมวินัย และหลักธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ ของพระพุทธองค์สืบทอดกันมาเรื่อย ๆ เป็นศาสน ทายาทผู้สืบทอดอายุของพระศาสนา และเป็นผู้เผยแผ่พระศาสนาให้เจริญกว้างไกลยิ่งขึ้น และท่านก็ ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการบวชที่แตกต่างกัน ดังนี้

บวชหลบบวชลี	บวชหนีสงสาร
บวชผลาญข้าวสุก	บวชสนุกหาบาป
บวชคาบเหล็กแดง	บวชแต่งแผ่นดิน
บวชกินของร้อน	บวชนอนในไฟ
บวชไม่หน่ายหนีโลก	บวชนั่งโง่งมแก่ ^{๑๒}

พระโสภณคณามารณ์ (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอุปสมบทไว้ว่า “การบวช เป็นโอกาส คือช่องให้ได้บำเพ็ญบุญกุศลอย่างสูง เพื่อบรรลุถึงความบริสุทธิ์ ความสุข ความสงบอย่างประณีต เมื่อยังไม่ได้บวช ไม่มีโอกาสที่จะประพฤตินุญกุลเช่นนั้นได้ เพราะยังพัวพันอยู่ด้วยการบ้านเรือน บุตรภริยา การงานต่าง ๆ จะประพฤติดีกัแต่บุญกุศลอย่างของ ผู้ครองเรือน ผู้ที่ประสงค์บุญกุศลที่สูงขึ้นไป จึงได้ออกจากบ้านเรือน ทำตนเป็นอนาคาริกะ แปลว่า ผู้ไม่มีเรือน ประพฤติตนเป็นผู้มีก้น้อย สันโดษ กินอยู่อย่างง่าย ๆ กล่าวสั้น ๆ ว่าบวชนั่นเอง”^{๑๓}

^{๑๑}Bunnag, Jane, Monk-Layman Interaction in Central Thai Society, From in Memoriam Phya Anuman Rajadhon, The Siam Society, 1970.

^{๑๒} พุทธศาสนิกษุ, คำสอนผู้บวช ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๓} พระโสภณคณามารณ์, (เจริญ สุวฑฺฒโน ป. ๙), การบวช, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราช วิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๔-๕.

ประพัฒน์ ตรีณรงค์ กล่าวว่า “การบวชเป็นภิกษุสำคัญที่จะต้องปฏิบัติ เพราะเป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นว่าชีวิตกำลังดำเนินเข้าสู่ภาวะของความเป็นผู้ใหญ่แล้ว และเป็นช่วงระยะเวลาที่ลูกผู้ชายจะได้ทดแทนบุญคุณพ่อแม่ที่เป็นพุทธศาสนิกชน”^{๑๔}

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

๑.๕.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

- รวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ
- รวบรวมข้อมูลจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- รวบรวมข้อมูลจากเอกสารแปลและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๒ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ
- วิเคราะห์ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ
- ข้อมูลภาคสนาม (สัมภาษณ์ แบบสอบถาม สังเกตฯ)
- เปรียบเทียบข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และภาคสนาม

๑.๕.๓ ขั้นเรียบเรียงข้อมูล

- เรียบเรียงตามความสำคัญของปัญหา
- เรียบเรียงตามสารบัญชั้วครว
- เขียนวิทยานิพนธ์
- สรุป / นำเสนอ
- อภิปรายผล / ข้อเสนอแนะ

๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย

- ขอบเขตด้านเอกสาร
 - ปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก
 - ทุติยภูมิ
 - งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^{๑๔} ประพัฒน์ ตรีณรงค์, **พิธีต่าง ๆ และพุทธาภิเษก**, (กรุงเทพมหานคร : เอเซียการพิมพ์, ๒๕๑๓),

- ขอบเขตด้านพื้นที่
 - ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสัมพิลัย จังหวัดมหาสารคาม
 - จำนวน ๑๐ หมู่บ้าน
- ขอบเขตด้านบุคคล
 - กลุ่มคนทั่วไปที่อยู่ในเขตตำบลหัวขวาง
 - กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการอุปสมบท เช่น พระอุปัชฌาย์ ภิกษุ สามเณร ทายกทายิกา และผู้ที่เคยอุปสมบทมาแล้ว เป็นต้น

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑. ทำให้รู้ความหมาย หลักการและวิธีการอุปสมบทที่ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตในสมัยพุทธกาล
- ๑.๗.๒. ทำให้ทราบพฤติกรรมการอุปสมบท และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการอุปสมบทของชาวพุทธไทย
- ๑.๗.๓. ทำให้รู้ประเพณีและประโยชน์ของการอุปสมบทที่มีต่อชาวตำบลหัวขวาง

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของการบวช

๒.๑ ความหมายของการบวช

๒.๑.๑ ความหมายของการบวชโดยทั่วไป

ศาสนาทุกศาสนาประกอบด้วยศาสนดา (บางศาสนาอาจไม่มีศาสนดา มีเพียงผู้ก่อตั้งเท่านั้น) ศาสนสถาน ศาสนพิธี หลักธรรมคำสอน และนักบวชทางศาสนา รวมทั้งบริษัทที่นับถือ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบทางศาสนาล้วนเป็นสิ่งที่สำคัญในการช่วยพยุงและเผยแผ่ศาสนาให้เจริญกว้างไกล หลังจากที่ศาสนดาหรือผู้ก่อตั้งได้สิ้นไปแล้วผู้ที่สืบทอดหลักธรรมคำสอนรวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ ก็คือนักบวชของแต่ละศาสนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจรรโลงและเผยแผ่พระศาสนา

นักบวช คือผู้สละเหย้าเรือนหรือการครองชีวิตอย่างคฤหัสถ์อุทิศตนเพื่อศาสนาที่ตนนับถือ และประกาศตนเป็นสาวก หรือผู้รักดีต่อองค์ศาสนดา ในศาสนาเทวนิยมนักบวชนอกจากจะเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทั้งปวง ตั้งแต่เกิดจนตาย ศาสนกิจต่าง ๆ เช่น คำจารึก จดหมายเหตุ พิธีกรรม การเซ่นไหว้บูชา เป็นต้น นักบวชเท่านั้นที่ทำได้ โดยเป็นผู้กำหนดรูปแบบพิธีกรรม วันเวลา รวมทั้งบุคคลและการกระทำอย่างใดที่เทพเจ้าโปรดปรานหรือเกลียดชัง^๑ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่ของนักบวชที่จำเป็นต้องทำ เพราะบางอย่างเป็นกิจวัตรประจำวันหรือเป็นศาสนกิจที่ต้องทำ ซึ่งนักบวชแต่ละประเภทอาจประกอบศาสนาแตกต่างกัน โดยทั่วไปนักบวชแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. นักบวชประเภทตัวแทน (Intermediary) คือ ผู้ที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ในระดับไสยศาสตร์เรียกหมอไสยศาสตร์ (Magician) ในระดับวิญญาณนิยมเรียกหมอผี (Witchdoctor) และในระดับเทวนิยมเรียกนักบวช (Priest) ซึ่งเกิดจากการสืบทอดทางสายโลหิต เช่น วรณะพราหมณ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือจากการอภิเษกจากบุคคลธรรมดาไม่ได้มาจากบุคคลวรรณะนักบวช เช่น ในศาสนาฮินดู ศาสนาคริสต์ เป็นต้น

^๑เดียน คำดี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๘.

๒. นักบวชประเภทฤๅษี (Ascetic) คือ บุคคลที่ออกบำเพ็ญเพียรในป่าตามถ้ำ ตามเขา ดำรงชีพอยู่ด้วยผลไม้ เปลือกไม้หรือห่มผ้าห่มเปลือยเปลือยหรือห่มผ้าห่มที่มีชีวิตอยู่กับการสวดมนต์ ภาวนา สังกัดและ ไม่สังกัดศาสนาใด ๆ ก็มีสละชีวิตทางโลก รักษาพรหมจรรย์ มักน้อย สันโดษ มุ่งแสวงหาความสุขความสงบทางจิตใจ

๓. นักบวชประเภทภิกษุ (Monk) หมายถึง บุคคลผู้เสียสละชีวิตฆราวาสออกบวช ถือเพศบรรพชิต เพราะเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าปฏิญาณตนเป็นสาวก ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการบิณฑบาต อุทิศการบวชเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน ผ่านพิธีกรรมที่เรียกว่า อุปสมบทวิธีสมัยพุทธกาล ภิกษุอาศัยอยู่ตามโคนไม้ รวป่า ลอมฟาง ถ้ำหรือภูเขา เมื่อสังคมวิวัฒนาการ จึงอนุญาตให้อยู่จำพรรษาในอารามหรือวัดที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านเป็นศูนย์กลางของชุมชน ศาสนาจึงไม่เกี่ยวกับเทพเจ้าแต่มีจุดมุ่งหมายที่การขัดเกลาจิตใจให้สะอาด อยู่ในความสงบ เพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา^๒

๒.๑.๒ ความหมายของการบวชตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

การบวช แปลว่า เว้นจากความชั่วทุกอย่าง และในสารานุกรมไทยได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “บวช” เป็นภาษาไทย หมายถึง ไปโดยสิ้นเชิง ได้แก่ การเว้นจากการทำชั่ว แปลโดยอรรถว่า ความประเสริฐที่เป็นพรหมจรรย์”^๓ คือ การออกจากการทำชั่วทั้งปวงเพื่อประพฤติพรหมจรรย์อันประเสริฐสุด นั่นคือ กระบวนการที่ขัดเกลาให้จิตใจบริสุทธิ์จากกิเลสตัณหา

พุทธทาสภิกขุให้ความหมายของการบวชว่า คำว่า “บวช” เป็นภาษาไทย ซึ่งถอดรูปมาจากคำในภาษาบาลีว่า ปุพฺพชฺชา คำว่า “ปุพฺพชฺชา” นี้มีรากศัพท์ คือ ป+วช ป แปลว่า ทัว หรือสิ้นเชิง, วช แปลว่า ไป หรือเว้น คำ ป+วช จึงแปลว่าไปโดยสิ้นเชิง ที่ว่า “ไปโดยสิ้นเชิง” นั้นหมายถึงไปจากความเป็นฆราวาส คือ จากการครองเรือนไปสู่ความเป็นบรรพชิต คือ เป็นผู้ไม่ครองเรือนโดยสิ้นเชิง โวหาร ที่สูงไปกว่านั้น ท่านเรียกว่าไปจากโลกโดยสิ้นเชิง ซึ่งหมายความว่า ละเสียจากวิสัยที่ชาวโลกเขามีกัน เป็นกัน โดยสิ้นเชิงนั่นเอง^๔

การบวชจึงหมายถึง การนำตัวเพื่อออกจากความชั่วทั้งหลายโดยสิ้นเชิง นักบวชของศาสนาจะเว้นจากการใช้ชีวิตเหมือนคนปกติสามัญธรรมดา เป็นเหมือนตัวแทนของศาสดา ทำหน้าที่อบรมสั่ง

^๒ เตือน คำดี, อั้งแล้ว, หน้า ๔๒-๔๓.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพมหานคร : หจก. นนทบุรี, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐๐๗๔.

^๔ พุทธทาสภิกขุ, คำสอนผู้บวช ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๔.

สอนให้คนเป็นคนดี ซึ่งแต่ละศาสนามีอุดมคติสูงสุดต่างกัน ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการบวชเป็นกระบวนการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างมนุษย์ให้กลายเป็นพระอรหันต์ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ก็จะย้อนกลับมาสร้างประโยชน์แก่สังคม เมื่อท่านเหล่านั้นได้ศึกษาค้นคว้าปฏิบัติจนรู้แจ้งธรรมะแล้วนำธรรมะมาบอกกล่าวแก่คนทั่วไป เพื่อช่วยให้สังคมสงบสุข ให้โลกเกิดความสันติสุข

การบวชจึงมีจุดหมายสูงสุดต่างกันสุดแล้วแต่ทัศนะของศาสนาใด บางศาสนาถือว่าการบวชเพื่อจะได้อยู่ใกล้ชิดกับพระเจ้า เพื่อรับใช้พระเจ้าที่ตนเคารพนับถือ หรือเพื่อประกอบพิธีกรรมบางอย่าง บางศาสนาอาจถือว่าการบวชมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกหัดพัฒนาจิต สำหรับพระพุทธศาสนาถือว่าการบวชเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากสำหรับมนุษย์ มนุษย์ที่เกิดมาล้วนผ่านกระบวนการบวชมาทั้งนั้น เพราะวาอันสละอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ก็คือการรักษาศีล ๕ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นขั้นหนึ่งของการบวช ผู้ใดที่รักษาศีล ศีลก็จะรักษาผู้นั้น ขั้นของการบวชจึงมีหลายระดับ เพื่อให้คนทั่วไปเลือกปฏิบัติได้ถูกต้อง การสมาทานศีล ๕ จึงเป็นการบวชขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทั่วไป การบวชโดยสมาทานศีล ๘ เป็นก้าวแรกแห่งการมุ่งออกจากเรือน การบวชของสามเณรจะปฏิบัติตามศีล ๑๐ ข้อ ซึ่งเป็นการออกจากเรือนชัดเจน ภิกษุจะปฏิบัติตามพระวินัย ๒๒๗ ข้อ ส่วนภิกษุณีจะปฏิบัติตามพระวินัย ๓๑๑ ข้อ ในการบวชทางพระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นประโยชน์ ซึ่งหลวงพ่อบุญทาสภิกขุได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของการบวชไว้ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่ตัวเอง หมายถึง การบวชจะทำให้ผู้บวชได้มีโอกาสชำระและขัดเกลากิเลสของตนเองให้เบาบางลง
๒. เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่ผู้อื่น คือ การมุ่งตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา และเป็นเนื่อนาบุญของโลก
๓. เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่พระศาสนา คือ ศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง ก็ย่อมจะได้ชื่อว่าเป็นศาสนทายาท ผู้สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง^๕

การบวชจึงหมายความว่าออกหรือเว้นจากความประพฤติดีชั่ว ได้แก่การหนีออกจากบ้านเรือนไปหาที่สงบที่ไกลจากบ้านเรือน เช่น ในป่า ทำที่พักพออาศัยอยู่ได้ เช่น บรรณศาลา (ทับไผ่ไม้) เพื่อทำความสงบระงับชั่วคราวบ้าง ตลอดไปบ้าง, เขาถือกันว่าเป็นการประกอบกรอุศลหรือบุญอย่างสูง มีมาก่อนแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว

ตามประวัติแสดงว่าเมื่อชาวอริยกะเข้าไปอยู่ในอินเดียในชั้นต้นนับถือเทวะหรือเทพเจ้า จากนั้นก็เปลี่ยนมานับถือพระพรหม จึงบูชาเช่นสรวงและอ้อนวอนเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา, ต่อมาก็คิดเห็น

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖-๒๓.

ขึ้นว่า ชีวิตนี้ย่อมสืบเนื่องมาจากการกระทำซบซ้อนขึ้นไปจนกำหนดไม่ได้ แต่ข้อสำคัญที่สุดนั้นเมื่อเกิดมาก็ย่อมมีสุขและทุกข์เจือปนกันไป ส่วนที่เป็นสุขก็ชอบใจ, แต่ส่วนที่เป็นทุกข์ก็ไม่ชอบ ไม่อยากได้พบเห็น จึงคิดหาทางหนีทุกข์ และก็มีความเห็นต่างกัน จึงได้บำเพ็ญตบะต่างกัน การบวชครั้งนั้นก็ เป็นตบะอย่างหนึ่งวิธีบำเพ็ญตบะนั้นต่างกันตามความคิดเห็น

มีเรื่องเล่าไว้ว่า กษัตริย์บ้าง พราหมณ์บ้าง ไปบวชเป็นฤๅษี เช่น พระชนกกษัตริย์ผู้ครอง กรุงมิถิลา ออกไปบวชเป็นฤๅษีในเรื่องรามายณะ เป็นต้น, แม้ในพุทธประวัติตอนก่อนพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ก็มีเรื่องแสดงว่า อาฬารดาบส อุทกดาบส พระชฎิลหนึ่งพัน ลัทธิชยปริพาชกกับบริวาร ฤๅษีปัญจวัคคีย์ออกบวชอยู่ก่อนแล้ว คนรักษาศีล ๘ ในวันพระวันหนึ่งคืนหนึ่ง และคนรักษาศีล ๕ ก็มักจะนับเข้าในการบวชด้วย แต่ยิ่งและหย่อนกว่ากันตามชั้น เพราะฉะนั้น จึงมีพระพุทธภาษิต (คำที่พระพุทธเจ้ากล่าว) แสดงธรรมะหมวดหนึ่งซึ่งเรียกว่าสัปปริสบัญญัติ (ข้อที่สัตบุรุษตั้งไว้) บัณฑิตบัญญัติ (ข้อที่บัณฑิตตั้งไว้) มี ธรรม ๓ ข้อ คือ ทาน การให้, ปัพพัชชา การบวช, มาตาปิตุ ปัญฐาน การบำรุงมารดาบิดา, นี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติด้วยพระองค์เอง แต่สัตบุรุษและบัณฑิตได้บัญญัติไว้ก่อนแล้ว พระพุทธเจ้าเป็นแต่ทรงนำมาแสดงเท่านั้น

ในพระพุทธศาสนาถ้าบวชเป็นสามเณรเรียกว่า “บรรพชา” บวชเป็นพระภิกษุเรียกว่า “อุปสมบท” จุดมุ่งหมายของการบวชก็คือเพื่อปฏิบัติตนให้พ้นจากความทุกข์ และทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน คือความดับทุกข์ และเพื่อศึกษาหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าเพื่อเป็นการนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักสำคัญ ๆ ของพระพุทธศาสนา การบวช แม้จะบวชได้เพียงชั่วคราวก็ตาม นับว่าเป็นการดี เพราะเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เป็นการนำตนให้เข้าไปใกล้ชิดพระพุทธรศาสนามยิ่งขึ้น เป็นโอกาสอันดีที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งของพระพุทธเจ้า ถ้าบุญบารมีแก่กล้าก็อาจจะได้ประสบผลสำเร็จขั้นสูงต่อไป การบวชในพระพุทธศาสนา เป็นการดำรงชีวิตออกจากเรือน สละเพศฆราวาสไปสู่ความเป็นบรรพชิต เป็นผู้ไม่ครองเรือนโดยสิ้นเชิง การบวชในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ

ระดับที่ ๑ การบวชเป็นสามเณรและสามเณรี เรียกการบวชประเภทนี้ว่า การบรรพชา บรรพชาหมายเอาการบวชทั่วไปรวมทั้งอุปสมบทด้วย หมายเอาเฉพาะการบวชเป็นเบื้องต้นแห่งอุปสมบท ดังที่พระราชมุนี ได้อธิบายความหมายของคำว่า บรรพชา การบวชเว้นความชั่วทุกอย่าง หมายถึงการบวชทั่วไป การบวชอันเป็นบูรพประโยคแห่งการอุปสมบทคือการบวชเป็นสามเณร เดิม

^๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **การบวชในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓-๑๔.

^๗ พระมหาเรืองฤทธิ์ ปญญาวชิโร, **พิธีบวช**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

ที่เดียวคำว่าบรรพชาหมายความว่า บวชเป็นภิกษุ เช่น เสด็จออกบรรพชา อัครสาวกบรรพชา เป็นต้น สมัยต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ คำว่า บรรพชา หมายถึงบวชเป็นสามเณร ถ้าบวชเป็นภิกษุโดยเฉพาะใช้ความกันว่า บรรพชาอุปสมบท (พระราชมณเฑียร, ๒๕๓๑ : ๑๓๒) ดังนั้น การบวชภิกษุและสามเณร จึงมีคำเรียกต่างกัน

ระดับที่ ๒ การบวชเป็นภิกษุและภิกษุณี การบวชประเภทนี้เรียกว่า การอุปสมบท หมายถึง การให้กุลบุตรและกุลธิดาบวชเป็นภิกษุหรือภิกษุณีได้นั้นจะต้องผ่านการบรรพชาเป็นสามเณร และสามเณรีแล้วจึงจะทำพิธีอุปสมบทเป็นภิกษุ และภิกษุณีได้^๔ ซึ่งอธิบายความหมายได้ดังนี้

บรรพชา หมายถึง การบวชเป็นสามเณรคำสามัญที่ชาวบ้านเรียกกันก็คือคำว่า บวช มาจากคำภาษาบาลีว่า ปพฺพชฺชา แปลงมาเป็น บรรพชา เขียนแบบภาษาไทยว่าบวช ในภาษาไทย คำว่า บวช กินความไปไม่เพียงแต่บวชสามเณรเท่านั้น ยังกินความไปถึงการบวชพระด้วย ซึ่งคำที่ใช้เรียกนักบวชมีหลายคำ เช่น บรรพชิต-นักบวชทั่ว ๆ ไป, พระ-ผู้ประเสริฐ, ภิกษุ-ผู้ขอ หรือผู้ทำลายความชั่ว และ สมณะ-ผู้สงบระงับ อันได้แก่ผู้มีกาย วาจา ใจสงบเสถียรผู้เรียบร้อยน่าเคารพนับถือ

อุปสมบท หมายถึง การบวชเป็นพระภิกษุ

ผู้บวชเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา คือ สามเณรราหุล ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระพุทธเจ้า สมัยที่ยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะกับพระนางสิริมหามายา (พิมพา) แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ พระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ๑ ในพระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่เคยออกบวชตามเจ้าชายสิทธัตถะครั้งแรกที่เชื่อตามคำทำนายของบรรดาพราหมณ์ ๑๐๘ สมัยที่ถูกเชิญมาทำนายลักษณะตอนที่ประสูติใหม่ ๆ^๕ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วทำให้เกิดพุทธรัตนะและ ธรรมรัตนะ ส่วนสังฆรัตนะเกิดขึ้นตอนที่พระอัญญาโกณฑัญญะได้ฟังธรรมจักรกัปปวัตนสูตร ได้ดวงตาเห็นธรรม จึงขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

^๔ ยุพิน ดวงจันทร์, **สตรีกับการบวชในพระพุทธศาสนา** : ศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพและทรรศนะของแม่ชีวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร และสำนักปฏิบัติธรรมแดนมหามงคล กาญจนบุรี, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔.

^๕ ศรีมหาโพธิ์ เบญญ, **คู่มือบวชนาค**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อำนวยสารสิน, ๒๕๓๗), หน้า ๕-๗.

๒.๒ ความเป็นมาของการอุปสมบท

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเกิดความเบื่อหน่ายในชีวิต พระองค์พยายามครุ่นคิดค้นหาหนทางที่ไม่ต้องเกิดมารับความทุกข์ทรมานอีก ในระหว่างนั้นพระเจ้าสุทโธทนะพยายามอย่างแรงกล้าที่จะปิดดวงตาแห่งความเป็นจริงในชีวิต พระองค์ทรงฝืนสังขารธรรมโดยการทำให้เห็นว่าโลกเป็นสิ่งที่เยี่ยงแก่ถาวร โลกนี้เป็นสิ่งที่น่าอภิมรณอย่างยิ่ง โดยการพยายามหยิบนั่นความสุขแบบชาวโลกให้กับเจ้าชายสิทธัตถะ แต่เมื่อพระองค์ได้เสด็จประภาสอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นทิวทัศน์ทั้ง ๔ คือ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย และสมณะ ยิ่งทำให้พระองค์ทรงรู้สึกสะเทือนพระทัยเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาเห็นสมณะเจ้าผู้อยู่ในอาการสงบก็ยิ่งเพิ่มอุดมคติในการออกบวชมากขึ้น คงจะไม่ใช้สิ่งเลวร้ายแน่นอนในการออกบวชของสมณะรูปนั้น เมื่อเปรียบเทียบการใช้ชีวิตระหว่างพระองค์เองกับสมณะผู้สงบก็ยิ่งทำให้รู้สึกหวาดหวั่นพระทัย และการใช้ชีวิตอย่างโลกก็ยิ่งทำให้เกิดพันธนาการผูกพันและก่อให้เกิดภพชาติทุกทรมานรำไป เมื่อกลับไปถึงพระราชวังและรู้ว่าพระนางสิริมหามายาทรงให้กำเนิดทายาทให้กับพระองค์ ความดีพระทัยและความเสียพระทัยได้ประดังเข้ามาพร้อมกัน ความผูกพันเริ่มก่อตัวขึ้น จึงทรงรำพึงว่าห่วงเกิดขึ้นแล้วหนอ และในคืนนั้นเองพระองค์ได้ตัดสินใจพระทัยออกบวช โดยทรงพระประสงค์ว่าจะเป็นวิธีที่จะสามารถตัดความผูกพัน และกิเลสตัณหาอันเป็นที่มาแห่งความทุกข์ได้

ในการเสด็จออกบรรพชา นั้น เมื่อเสด็จมาที่แม่น้ำโนมาแล้ว อธิษฐานเพศบรรพชิตและตัดพระเมาลีที่นั่น ต่อมาก็เสด็จมาที่เมืองราชคฤห์ ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารได้ทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว์เสด็จบิณฑบาตอยู่ ก็ทรงมีความเลื่อมใส แลก็ได้ทรงสนทนากับพระโพธิสัตว์ พร้อมทั้งได้รับพรคล้าย ๆ เป็นคำปฏิญาณจากพระโพธิสัตว์ที่ทรงรับว่า เมื่อทรงค้นพบสังขารแล้วจะเสด็จมายังเมืองราชคฤห์นี้^{๑๐} ในเบื้องต้นจึงว่าในการออกบรรพชาของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการมุ่งแสวงหาสังขาร และเมื่อค้นพบแล้วก็จะนำสิ่งที่ค้นพบมาบอกแก่คนทั้งหลาย ในการออกบวชครั้งแรกเรียกว่าบรรพชาเพราะว่ายังไม่มีใครบวชตามพระองค์ แต่ในระยะต่อมาเมื่อทรงประกาศพระศาสนาแล้วจึงมีคำเรียกนักบวชทางพระพุทธศาสนาหลายอย่าง เช่น บรรพชิต สมณะ พระ หรือ พระภิกษุ เป็นต้น

แต่ในทางพระพุทธศาสนา นักบวช คือ กุศลบุตรผู้เข้าสู่ธรรมวินัยปฏิบัติตามหลักพรหมจรรย์ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อบรมขัดเกลาชีวิตมุ่งตรงต่อนิพพาน เรียกภิกษุบ้าง สมณะบ้าง ทำหน้าที่

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **จาริกบุญ-จาริกธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗).

อบรมตน และช่วยเหลือสังคม สมัยพุทธกาลอาศัยอยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง ถ้าในภูเขาบ้าง ป่าไม้บ้าง ต่อมาประจำอยู่ตามวัดหรืออารามในหมู่บ้านบ้าง ในเมืองบ้าง^{๑๑}

พระพุทธเจ้าได้ทรงสร้างระบอบอันหนึ่ง ซึ่งเป็นการจงใจปฏิวัติลัทธิศาสนาพราหมณ์ และเป็นการปฏิวัติสังคมของอินเดียด้วย คือได้ทรงวางระเบียบว่าลำดับอาวุโสของพระสงฆ์สาวกนั้น ให้เรียงตามความเก่าใหม่ ตามเวลาที่เข้ามาบวชก่อนและหลัง ผู้ที่เข้ามาบวชภายหลังต้องเคารพผู้ที่บวชก่อนโดยไม่คำนึงถึงชาติตระกูล เรื่องชาติตระกูลถือว่าหมดสิ้นไปในเวลาบวช การบวชเป็นการเข้าสู่ชีวิตใหม่ ไม่ต้องถือชาติตระกูลตามเดิม คนที่เป็นวรรณะกษัตริย์ซึ่งเข้ามาบวชภายหลังก็ต้องเคารพกราบไหว้คนบวชก่อน นี่เป็นการปฏิวัติยิ่งใหญ่ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำ เป็นการผินลัทธิพราหมณ์ ผินประเพณีอันอยู่ในเลือดของชาวอินเดีย^{๑๒} จึงทำให้ผู้ที่เข้ามาบวชมีศีลเสมอกัน (ศีลสามัญญตา) นำไปสู่การมีทิวฐิเสมอกัน (ทิวฐิสามัญญตา) การนับถือกันจึงถือตามว่าใครที่เข้ามาสู่ชีวิตใหม่ก่อนก็นับถือคนนั้นก่อน เพราะถือว่าเป็นผู้ที่เกิดก่อนในพระธรรมวินัย และการเกิดในพระธรรมวินัยก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากในช่วงชีวิตของมนุษย์ พระองค์มักจะใช้สรรพนามเรียกนักบวชในพุทธศาสนาว่าภิกษุ “ความเป็นภิกษุนี้ สำเร็จมาจากการบวช มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ผู้ชายเรียกว่า ภิกษุ หรือ ภิกษุ ผู้หญิงเรียกว่า ภิกษุณี หรือ ภิกษุณี ซึ่งหมายถึง ผู้เที่ยวไปเพื่อภิกษา (ภิกษาย จรติ สีเลนาติ ภิกษุ) ผู้ใดยอมเที่ยวไปเพื่อภิกษาโดยปกติ ผู้นั้นถือว่าเป็นภิกษุ”^{๑๓} การเที่ยวไปภิกษาไม่ใช่การท่องเที่ยวเหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป แต่การเที่ยวไปหมายถึงการจาริกโดยไม่ยึดติดสถานที่ ไม่ยึดติดในถิ่นฐาน อยู่ได้ทุกหนทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นใต้โคนไม้ เรือนว่าง ในถ้ำ ในหุบเขา เป็นต้น เหมือนนกที่บินไปอย่างมีอิสระ เพื่อฝึกปฏิบัติค้นหาสัจธรรม กำจัดกิเลสตัณหา และความมืดบอดทั้งหลาย ในยุคแรกนั้นผู้ที่ประสงค์จะบวชต้องได้รับการบวชจากพระพุทธเจ้าเท่านั้น

ในยุคต่อมาพระองค์ทรงเล็งเห็นความลำบากจึงทรงอนุญาตให้ผู้จะบวชเข้าห่มนั้นปลงผมและหนวด ทุ่มหมักผ้ากาสาเยื่อเพศก่อนแล้ว เปล่งวาจาแสดงตนถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะด้วยอาการเคารพจริง ๆ เพียงเท่านั้นเรียกว่าติสรณคมณุปสัมปทา แปลว่า อุปสมบทด้วยการถึงสามสรณะ ในยุคต้นแห่งการตรัสรู้ การรับเข้าห่มหรือรับบวชให้เป็นภิกษุสำเร็จด้วยอำนาจบุคคล คือพระศาสดาทรงเอง

^{๑๑} เดือน คำดี, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

^{๑๒} สิริ เปรมจิตต์, **พระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงอุบลกิจ, ๒๕๒๒), หน้า ๓๔๓.

^{๑๓} ชวิญแก้ว วัชรโรทัย, **พระราชพิธี และ พระราชกิจในการทรงผนวช**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๐), หน้า ๗๔.

บ้าง สวาททำบ้าง^{๑๔} เรียกการบวชเณรว่าการบรรพชา เรียกการบวชพระว่าการอุปสมบท เมื่อสำเร็จแล้วเรียกว่าบรรพชิต ภิกษุ สมณะ สงฆ์ เป็นต้น โดยสรุปแล้วความเป็นมาของการอุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. เกิดจากความรู้สึกไม่แน่วพระทัยในชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะ
๒. เกิดจากความเบื่อหน่ายชีวิต
๓. มองเห็นภัยในวัฏสงสาร
๔. เพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์
๕. เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก

๒.๓ ประเภทของการอุปสมบท

ในการอุปสมบทของพระพุทธศาสนานั้น อาจมีความสงสัยว่าเจ้าชายสิทธัตถะออกบวชเป็นนักบวชเถื่อน เพราะที่ไม่มีอุปชฌาย์ เป็นเหมือนเดียรฉัตรที่ออกบวชเองโดยที่ไม่มีสังกัด แต่ความจริงแล้วการออกบวชของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นการออกบวชด้วยอิสระไม่สังกัดกับนักบวชสำนักใด แม้จะมีประวัติว่าพระองค์ได้เข้าไปศึกษาในสำนักของอุททกดาบสและอาฬารดาบสก็ตาม แต่ก็ไม่มีประวัติว่าพระองค์ได้เปลี่ยนอุปถัมภ์ไปตามอาจารย์สำนักของอาจารย์ทั้งสอง จึงเป็นข้อสังเกตว่าพระองค์ทรงพอพระทัยในสถานะของพระองค์เอง หากจะมองประเด็นที่ว่าในการเสด็จออกบวชของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นการบวชประเภทใดในบรรดาการบวชที่พระองค์ทรงอนุญาต “ทรงอนุญาตให้ภิกษุรับกุลบุตรบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยวิธีที่เรียกว่า ติสรณคมณูปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการถึงสรณะ ๓ ด้วย พระดำรัสว่า “อนุชานามิ ภิกขเว อิเมหิ ตีหิ สรณคมเนหิ ปพพชฺช อุปสมปท” ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราผู้ตถาคตอนุญาตบรรพชาอุปสมบท ด้วย สรณคมณทั้ง ๓ เหล่านี้”^{๑๕} ไม่ว่าจะเป็นการอุปสมบทประเภทใดก็ไม่จัดเข้าในการบวชของเจ้าชายสิทธัตถะ เพราะว่าการออกบวชของพระองค์เป็นการบวชแบบอธิษฐาน วิธีการก็คือ การตัดสินใจพระทัยออกจากเรือนด้วยความมุ่งมั่นในการแสวงหาสัจธรรม แล้วใช้พระขรรค์ตัดพระเมาลีนั่งห่มผ้ากาสายะ (เป็นผ้าเก่าที่ทำได้ตามมีตามเกิด ยังไม่มีแบบฟอร์มที่ชัดเจน) อธิษฐานเพศนักบวช แล้วออกแสวงหาสัจธรรม การออกบวชของพระองค์จึงสำเร็จด้วยการอธิษฐาน อาจเคยได้ยินว่าเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชา จึงอาจทำให้สงสัยว่าบรรพชากับบวชต่างกันอย่างไร

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๕} ร. มณีวงศ์ ป., **หลักปฐมสมโพธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (พระนคร, ๒๔๘๒), หน้า ๖๓-๖๔.

การบรรพชาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการบวชทั่วไป รวมทั้งการอุปสมบทด้วย เพราะว่าการอุปสมบทนั้นต้องผ่านการบรรพชาเป็นสามเณรก่อน ในครั้งแรกแห่งการตรัสรู้ ผู้สัณเฑาะฐประพจน์พรหมจรรย์ในพระธรรมวินัย ตั้งแต่พระอัญญาโกณฑัญญะลงมากล่าวคำทูลขอทั้ง บรรพชาทั้งอุปสมบทควบคู่กันไป ครั้งทรงพระอนุญาติให้พระสาวกบวชกุลบุตรด้วยไตรสรณคมน์ ก็ ทรงพระอนุญาติควบคู่กันไปทั้งบรรพชาทั้งอุปสมบท เป็นอันว่าพระสาวกรูปหนึ่ง ๆ ได้รับทั้ง ๒ อย่าง การให้บวชด้วยไตรสรณคมน์ อาจแยกออกเป็น ๒ ตอน การให้ครองผ้ากาสาเยเป็นการให้ บรรพชา และการให้รับสรณคมน์เป็นการให้อุปสมบท ทรงรับผู้ทูลขอเข้าในพระธรรมวินัยด้วยพระ วาจาว่า มาเถิด ภิกษุ หรือเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ประพจน์พรหมจรรย์เพื่อทำ ที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด ถ้าผู้ทูลขอบรรลู่ พระอรหัตแล้ว เช่น พระยส ยกคำว่า เพื่อทำที่สุดทุกข์โดย ชอบเสีย มีเพียงคำว่า ประพจน์พรหมจรรย์เถิด พระวาจานี้ก็แยกออกเป็น ๒ ตอนได้เหมือนกัน พระดำรัสว่า มาเถิด ภิกษุหรือเป็นภิกษุมาเถิด ตอน ๑ ทรงพระอนุญาติให้ถือเพศ ได้แก่ประทาน บรรพชา พระดำรัสว่า ประพจน์พรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด ตอน ๑ ทรงพระอนุญาติ ให้รับประพจน์ พระธรรมวินัยได้แก่ประทานอุปสมบท พระอรชกถาจารย์กล่าวว่า พอทรงรับ เพศเดิมของผู้ที่นั้นย่อมอันตรธานหาย บาตรจีวรอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ย่อมเข้าสู่อดสวมากายในทันที แปล คำนี้ว่า ผู้เป็นบรรพชิตมาเดิมไม่ได้ เปลี่ยนผ้าอันครองอยู่นั้น ทรงรับทั้งครองผ้าอยู่อย่างไร การที่ ทรงพระอนุญาติเพศเดิมนั้น ก็นับว่าประทานบรรพชาได้อยู่ ฝ่ายผู้เป็นคฤหัสถ์มา คือพระยสและ พระภักทวักคิยกุมาร ๓๐ อย่างไรก็ต้องครองผ้าก่อน ทรงพระอนุญาติให้ถือเพศเป็นการประทาน บรรพชา, ย่นความแห่ง ๒ เรื่องกล่าวว่า การให้รับถือเพศเป็นการให้บรรพชา การให้รับปฏิบัติธรรม เป็นการให้อุปสมบท กล่าวอย่างนี้เทียบกันได้กับคำว่า เกิดด้วยรูปกายและเกิดด้วยธรรมกาย ที่ ดัดแปลงมาจากชื่อว่า ทูริช แปลว่า เกิด ๒ หน ของพวกพราหมณ์ หนที่หนึ่งคือการได้รับครอบ เป็นพราหมณ์ครั้ง ครั้งที่สองคือการได้อุปสมบทด้วยญัตติจิตตุดตถกรรม ก่อนนี้ทรงพระอนุญาติ สามเณรบรรพชา ก็ต้องให้ปลงผมและหมวดให้ครองผ้าก่อนแล้วจึงสวดกรรมวาจาอุปสมบท นั้นเป็น การให้บรรพชาเหมือนกัน บรรพชาจึงเป็นบูรพประโยคแห่งอุปสมบท

ภายหลังแต่ทรงเลิกการให้อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์แล้ว ทรงพระอนุญาติสามเณรบรรพชา ด้วยไตรสรณคมน์ขึ้น ในคราวที่ทรงเห็นสมควรจะยอมรับเด็กเข้าไว้ในสำนัก แต่ไม่ทรงยอมให้อยู่เป็น เด็กสามัญเหมือนในบัดนี้ ต้องให้ถือเพศบวช เรียกว่าสามเณร มีเรื่องเล่าว่า พระราหุลกุมารเป็นองค์ แรก ได้รับพระพุทธานุญาตให้บวชเป็นสามเณร พระศาสดาไม่ได้ทรงบวชเอง โดยให้พระสารีบุตร บวชให้ การบวช เรียกว่า บรรพชา เด็กผู้ควรบรรพชาในคราวแรกกำหนดว่าต้องมีอายุถึง ๑๕ ปี

แต่ในภายหลังไม่ได้จำกัดอายุ เพียงรู้จักโล่กากีใช้ได้^{๑๖} ซึ่งก็หมายถึงเด็กที่จะบวชจะต้องพูดคุ้ยรู้เรื่องอย่างสามเณรราหุลก็บรรพชาตอนที่มียายุเพียงแค่ ๗ ปีเท่านั้น ในการอุปสมบทกับพระพุทธเจ้าเรียกว่าการอุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภท

๑. ถ้าผู้อุปสมบทสำเร็จพระอรหันต์ผลแล้วทรงประทานด้วยพระวาจาว่า

“เอหิ ภิกขุ สุวากุขาโต ธมโม จร พุทฺทมจฺริย”

ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเราผู้ตถาคตกล่าวดีแล้ว

ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด.

๒. ถ้าผู้อุปสมบทยังไม่สำเร็จพระอรหันต์ผลทรงประทานด้วยพระวาจาว่า

“เอหิ ภิกขุ สุวากุขาโต ธมโม จร พุทฺทมจฺริย สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริ

ยาย.”

ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเราผู้ตถาคตกล่าวดีแล้ว

ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อกระทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด.

แต่ถ้าผู้รับหลายคน คือตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ก็เปลี่ยนคำว่า “เอหิ ภิกขุ” เป็น “เอถ ภิกฺขโว” เปลี่ยนคำว่า “จร” เป็น “จฺรณ” ตามวจนะนิยมของมคธภาษา นอกนั้นก็เดิม^{๑๗} หากมองในแง่บุคคลอาจเห็นว่าการบวชในพระพุทธศาสนา มี ๒ วิธี คือ การบวชกับพระพุทธเจ้าและการบวชจากพระสาวกหรือจากสงฆ์ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

วิธีหนึ่ง **“เอหิภิกขุอุปสัมปทา”** อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงเอง คือทรงเปล่งพระวาจาแก่ผู้อุปสมบทว่า “ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมวินัยเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ” ดังนี้ ทรงอนุญาตแก่ผู้ใดด้วยพระวาจานี้ ผู้นั้นก็เป็นพระภิกษุในพระธรรมวินัย

วิธีที่สอง เรียก **“ติสฺรณคฺมณฺหุอุปสัมปทา”** อย่างที่ทรงอนุญาตแก่พระสาวก คือ ให้ผู้อุปสมบทปลงผมและหนวดเสียก่อนแล้ว ให้นุ่งผ้าที่ย้อมด้วยน้ำฝาดแล้วให้นั่งกระโหยงเท้า ประนมมือขึ้นไหว้ภิกษุทั้งหลาย แล้วสอนให้ว่าตามไปว่า “ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่ง ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เจ้าเป็นที่พึ่ง” เป็นภาษาบาลีว่า “พุทฺธํ สฺรณํ คจฺฉามิ ธมฺมํ สฺรณํ คจฺฉามิ สงฺฆํ สฺรณํ คจฺฉามิ” เมื่อสำเร็จแล้ว เป็นอันว่าได้เป็นองค์ภิกษุในพระพุทธศาสนา

^{๑๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๓**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๘๖-๘๘.

^{๑๗} ร. มณีวงศ์ ป., **หลักปฐมสมโพธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (พระนคร, ๒๕๕๒), หน้า ๖๓-๖๔.

วิธีหลังนี้ ต่อมาใช้เป็นวิธีบวชของสามเณร ส่วนภิกษุรับสั่งให้ใช้อีกวิธีหนึ่ง เรียกว่า **“ญัตติจตุตถกรรม”** (อ้างในหนังสือวินัยมุขเล่ม ๓ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส)

วิธีบวชแบบ **เอหิภิกขุอุปสัมปทา** เลื่อนสัญญาไปก่อนพุทธศักราชในเมื่อมีวิธีญัตติจตุตถกรรมขึ้น การอุปสมบทอย่างนี้ต้องสำเร็จด้วยภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ซึ่งเรียกว่า คณะสงฆ์ คือ ต้องประชุมสงฆ์ ๔ รูป ขึ้นไปเป็นองค์พยาน^{๑๙}

พระพุทธศาสนาถือว่า **การบวช** เป็นชีวิตขั้นที่สองรองจากเกิด ผู้ชายทุกคน เมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าการอบรมบ่มนิสัยให้ศีลมีศีลธรรม และเป็นการชดใช้หนี้บุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้น การบวชจึงถือเป็นประเพณี ที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน การบวชเป็นการงดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้น คือ เว้นจากกิจบ้านการเรือน มาบำเพ็ญเพียรทำกิจพระศาสนา ถ้าเป็นสามเณร เรียกบรรพชา ถ้าเป็นพระภิกษุเรียกอุปสมบท มี ๓ อย่าง คือ

๑. พระพุทธเจ้าบวชให้ ด้วยเปล่งวาจาว่า มาเถิดพระภิกษุ ธรรมเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อพ้นทุกข์โดยชอบเถิด เรียก **เอหิภิกขุอุปสัมปทา**

๒. พระสาวกบวชให้ ด้วยเปล่งวาจาว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ัมมัง สรณัง คัจฉามิ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ เรียก **ติสรณคณุปสัมปทา**

๓. พระสงฆ์ ๕ รูป รวมทั้งพระอุปัชฌาย์บวชให้ด้วยการสวดญัตติ ๑ ครั้ง อนุสาวนา ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง เรียก **ญัตติจตุตถกรรมวาจา** การบวชข้อที่ ๓ นี้เป็นการบวชที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้^{๒๐}

ในเรื่องของการอุปสมบท ร. มณีวงศ์ ป. ได้กล่าวไว้ในหนังสือหลักปฐมสมโพธิว่า การอุปสมบทมี ๔ ประเภท คือ

๑. เอหิภิกขุอุปสมบท	อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุ
๒. ติสรณคณุปสมบท	อุปสมบทด้วยถึงสรณคณ ๓
๓. ญัตติจตุตถกรรมอุปสมบท	อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม
๔. อภิวาจาอุปสมบท	อุปสมบทด้วยญัตติ

จตุตถกรรมวาจาในสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย รวมเป็น ๘ กรรมวาจา นี้ เฉพาะนางภิกษุณี^{๒๐}

^{๑๙} เสฐียร พันธงศรี, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ร.ส.พ. เจริญพานิชยมิตร พระนคร, ๒๕๐๖), หน้า ๑๖๓-๑๖๔.

^{๒๐} พระมหาปริชา ปริญาโณ, **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**, (จ.อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๔-๑๕.

ในเรื่องนี้ ส. ธรรมภักดี ได้กล่าวไว้ใน พระไตรปิฎก มหาวิถิตถนัย ๕๐๐๐ กัณฑ์โดย
จำแนกการอุปสมบทตั้งแต่สมัยพุทธกาล มี ๘ วิธี คือ

๑. เอหิภิกขุอุปสมบท รับด้วยวิธีทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุ อย่างที่ประธานแก่พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นองค์แรก ทรงเลิกวินัยเมื่อทรงมอบการบริหารแก่คณะสงฆ์

๒. สรรณคมนอุปสมบท ทรงอนุญาตให้พระสาวกรับเข้าหมู่ด้วยวิธีให้ผู้จะบวชปลงผมและ
หนวด ทุ่มหมักกาสาเยาะ แล้วให้รับพระไตรสรณคมน์ด้วยความเคารพ ภายหลังโปรดให้ยกวินัยนี้มาใช้
บวชสามเณร เช่น ที่โปรดให้พระสารีบุตรจัดการบวชสามเณรอาฬลเป็นองค์แรก

๓. โอวาทปฎิคคหณอุปสมบท รับด้วยวิธีให้ผู้ขอบวชรับพระโอวาทอย่างที่ว่าที่ประธานแก่
พระมหากัสสปเพียงองค์เดียวเท่านั้น

๔. ปัญญาพยากรณ์อุปสมบท รับด้วยวิธีประธานปัญหาให้ตอบ อย่างที่ประธานแก่
สามเณรโสปากะเพียงองค์เดียวเท่านั้น

๕. ครุรัชมมปฎิคคหณอุปสมบท รับด้วยวิธีให้ผู้ขอบวชรับครุธรรม ๘ ข้อ อย่างที่ประธาน
แก่นางคณิกากัฏฐกาสี คนเดียวเท่านั้น

๖. อัญญาจาริกอุปสมบท รับด้วยวิธี ถ้าขอบวชในสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือ ขอบวชในฝ่ายภิกษุณี
สงฆ์ก่อนแล้ว ขอบวชในฝ่ายภิกษุสงฆ์อีกครั้งนี้เป็นปกติของภิกษุณี

๗. ญัตติจตุตถกัมมวาจาอุปสมบท อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกัมมวาจา พระพุทธเจ้า
อนุญาตให้พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์ พระอุบาลีเป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอานนท์ เป็น
พระอนุสาวนาจารย์ อุปสมบทแก่ราธะภิกษุเป็นองค์แรก^{๒๑} ถึงแม้ว่ามุมมองของการอุปสมบทจะม
ความต่างกันอยู่บ้างในเรื่องของจำนวน แต่ในส่วนของวิธีนั้นมีเท่ากัน คือ การบวชที่สำเร็จจาก
พระพุทธเจ้า เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสมบท การบวชที่สำเร็จจากการรับไตรสรณคมณ์ เรียกว่า
ติสรณคมณุปสมบท และวิธีที่สำเร็จจากสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมวาจา

๒.๔ วิธีการอุปสมบทตามแบบพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นนิกายที่ยึดถือพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ไม่ว่ากระแสโลกหรือ
ค่านิยมสมัยใหม่จะเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหนก็ตาม ก็ยังคงปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด

^{๒๐} ร. มณีวงศ์ ป., **หลักปฐมสมโพธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (พระนคร, ๒๕๕๒), หน้า ๘๒-๘๓.

^{๒๑} ส. ธรรมภักดี, **พระไตรปิฎก มหาวิถิตถนัย ๕๐๐๐ กัณฑ์**, (พระวินัยปิฎก เล่มที่ ๑ ภิกขุวิภังค์),
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๕๐๔), หน้า ๘๑-๘๒.

ในเรื่องของการอุปสมบทนี้ ก็ถือปฏิบัติตามพระบรมพุทธานุญาต แต่ในปัจจุบันอาจมองว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่เพิ่มเติมเข้ามาในพิธีอุปสมบท แต่องค์ประกอบหลักตามพระบรมพุทธานุญาตก็ยังคงอยู่

การเป็นพระสงฆ์นั้นจะเป็นเพศหญิงก็ได้ เพศชายก็ได้ เป็นฆราวาสก็ได้ บรรพชิตก็ได้ จะอยู่ในหมู่ก็ได้ เรียกว่าพระสงฆ์ทั้งนั้น สมมติสงฆ์จึงยังไม่เป็นพระสงฆ์ที่เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย ยังไม่เป็นนือนาบุญตามหลักของพระพุทธศาสนา ยังคงเป็นเพียงลูกชาวบ้านที่เข้ามาบวชทางกายแต่ใจยังมิได้บวช^{๒๒} ผู้ใดที่ถือบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาเรียกว่าสงฆ์ แต่จะเป็นสงฆ์โดยสมมติหรือเป็นสงฆ์ที่แท้จริงหรือไม่ขึ้นอยู่กับระดับของความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ตราบใดที่ยังไม่หลุดพ้นก็ถือว่ายังเป็นสมมติสงฆ์อยู่ แต่ถ้าหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาแล้วเรียกว่าสงฆ์โดยแท้จริง

การบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา นิายเถรวาทในประเทศไทยนั้น มีอยู่ ๒ วิธีการบวชแบบมหานิกาย (แบบลังกาวงศ์) และการบวชแบบธรรมยุติกนิกาย ซึ่งการบวชทั้ง ๒ แบบนี้จะใช้ภาษาบาลี หรือมคธ^{๒๓} ซึ่งข้อกำหนดจะมีคล้ายกัน เพียงแต่วิธีการเท่านั้นที่ดูต่างกัน เช่น ข้อจำกัดสำหรับคนที่ไม่ควรให้บวช

คือคนมีเมียอยู่ไม่ครบ คนทำความผิดหลบหนีอาญาแผ่นดิน คนหลบหนีราชการ คนมีคดีค้างในศาล คนถูกตัดสินจำคุกฐานเป็นผู้ร้ายสำคัญ คนถูกห้ามอุปสมบทโดยเด็ดขาด (คนที่เคยต้องอาบัติปาราชิก) คนมีโรคติดต่อกัน คนมีอวัยวะพิการไร้ความสามารถจนไม่อาจปฏิบัติศาสนกิจได้สะดวก คนที่มีลักษณะดังกล่าวนี้นี้ไม่ควรให้บวช^{๒๔} ซึ่งพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้ปฏิบัติร่วมกัน ไม่ว่ามหานิกายหรือธรรมยุติ และอีกประเภทหนึ่งคือคนที่ทำผิดต่อพระศาสนาโดยเจตนา มีอยู่ ๗ ประเภท คือ คนฆ่าพระอรหันต์, คนทำร้ายภิกษุณี, (ได้แก่คนผู้ข่มขืนภิกษุณี) คนลักเพศ ที่เรียกตามศัพท์บาลีว่าเถยยสังวาส, ภิกษุไปเข้าริตเดียรฉัตร, ภิกษุต้องปาราชิกละเพศไปแล้ว, ภิกษุผู้ทำสังฆเภท, คนทำร้ายพระศาสดาจนถึงหื้อพระโลหิต^{๒๕}

^{๒๒} ปุ่น จงประเสริฐ, **วิธีระดับทุกข์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๘), หน้า ๑๔.

^{๒๓} สุนทรียา สุนทรวินาศ, **การศึกษาความสำคัญของการบวชในพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน** : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๒๙.

^{๒๔} พระมหาปริชา ปริญาโณ ป.๙, **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**, (จ.อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖.

^{๒๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, หน้า ๙๘.

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ห้ามบรรพชาด้วย ในจำพวกคนถูกห้ามไม่ได้รับบรรพชานั้น เมื่อจำแนกโดยละเอียดมี ๘ ประเภท คือ

๑. คนมีโรคอันจะติดต่อกัน เป็นโรคเรื้อรังที่ไม่รู้จักหาย ได้แก่โรค ๕ อย่าง คือ “กุฏฐ์” โรคเรื้อน, “คณฺโฑ” คือ โรคฝี เช่น ฝีดาษและอีสุกใสและหัด, “กิลาสี” โรคกลาก, “โสโส” โรคมองคร่อ หรือที่ติดอันมีอาการคล้ายกัน, “อปมาโร” โรคลมบ้าหมู, โรค ๕ อย่างนี้ยกขึ้นซักถามก่อนหน้าให้อุปสมบท “ปาปโรโค” โรคเรื้อรังเช่นริดสีดวง, นำจัดโรคอันเป็นผลแห่งการเข้าในบพนี้ด้วย “ปฏุหตตทา” ความเป็นผู้เข้าไปซีกหนึ่ง เช่น โรคอัมพาต คนเป็นโรคเหล่านี้หากว่ารักษาหายเป็นปกติแล้วจึงจะบรรพชาได้

๒. คนมีอวัยวะบกพร่อง คือ มีมือขาด มีเท้าขาด มีทั้งมือทั้งเท้าขาด มีหูขาด มีจมูกขาด มีทั้งหูทั้งจมูกขาด มีนิ้วมือนิ้วเท้าขาด มีง่ามมือง่ามเท้าขาด บพนี้หรือรถถาแก้วว่า มีนิ้วหัวแม่มือ นิ้วหัวแม่มือเท้าขาด มีเอ็นขาด

๓. คนมีอวัยวะไม่สมบูรณ์ คนมีมือเป็นแผ่น คือนิ้วมือไม่เป็นง่าม คนค่อม คือมีหลังโก่ง คนเตี้ย คือเตี้ยกว่าคนปกติ คนคอพอก คนตีนปุก คนสูงเกินบ้าง ต่ำเกินบ้าง ดำเกินไป ขาวเกินบ้าง ผอมเกินบ้าง อ้วนเกินบ้าง มีศีรษะเฉียงเกินบ้าง มีศีรษะหลิมเกินบ้าง เป็นต้น ในจำพวกนี้ คนที่แก้หาย เช่นคนมีมือเป็นแผ่น รักษาจนหายแล้วสามารถบรรพชาได้

๔. คนพิการ คือคนตาบอดตาใส ได้แก่คนเป็นต้อกระจก คนง่อย คือมีมือหักบ้าง มีเท้าหักบ้าง มีนิ้วหักบ้าง คนมีเท้าหรือขาพิการ เดินไม่ปกติ ต้องเดินโขยก คนตาบอดหรือมีดวงตาสีเสีย คนใบ้ คนหูหนวก คนทั้งบอดทั้งใบ้ คนทั้งบอดทั้งหนวก คนทั้งใบ้ทั้งหนวก คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหนวก

๕. คนทุพพล คือ คนแก่อ่อนแอ ทำงานไม่ไหว คนเปลี้ย บพบาลีว่า “ฉินฺนิริยาปโถ” คนมีอิริยาบถขาด (เส้นประสาทพิการ) ไม่สามารถเคลื่อนไหวอย่างคนปกติได้

๖. คนมีเกี้ยวข้อง คือคนอันมารดาบิดาไม่ได้อนุญาต คนเป็นราชกุมาร คือข้าราชการอันพระราชเลี้ยง ในบัดนี้ ตรงกับข้าราชการอยู่ในตำแหน่ง ได้รับพระราชทานเงินเดือนหรือเบี้ยเลี้ยง คนมีหนี้สิน คนเป็นทาส คนจำพวกนี้พ้นจากเกี้ยวข้องแล้ว คือบุตรได้รับอนุญาตของมารดาบิดา ราชกุมารได้รับอนุญาตของพระราชหรือเจ้าหน้าที่เหนือตน คนมีหนี้สินใช้หนี้เสร็จแล้ว คนเป็นทาสได้รับปลดเป็นไทแล้ว รับบวชได้

๗. คนเคยถูกอาชญาแผ่นดิน มีหมายปรากฏอยู่ คือคนถูกเขียนหลังลาย คนถูกลักหมายโทษ เช่น ในกาลก่อนคนต้องปาราชิกจะถูกสักไว้บนใบหน้า

๘. คนประทุษร้ายความสงบ คือโจรผู้ร้ายที่ขึ้นชื่อโด่งดัง บทบาทว่า “ธชพทโธ โจโร” โจรดุจผูถง คนโทษหนีเรือนจำ คนทำผิดอันกฎหมายไม่คุ้มไว้ ใครก็สามารถฆ่าหรือทำร้ายได้โดยไม่มีโทษ บทบาทว่า “ลิตโก” แปลว่า ผู้ถูกเขียนไว้ คือมีประกาศออกว่า พบเข้าในที่ใด ให้ฆ่าเสียในที่นั้น คนเหล่านี้ ถูกห้ามบรรพชาเมื่อถูกห้ามบรรพชาแล้วก็ถูกห้ามอุปสมบทด้วย^{๒๖} ทั้งคนที่ถูกห้ามไม่ให้บรรพชาและถูกห้ามไม่ให้อุปสมบทนั้นถึงแม้ว่าจะเข้ารับการบรรพชาหรืออุปสมบทอย่างถูกต้องก็ตาม ยังไม่ถือว่าเป็นนักบวชทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เพราะคนเหล่านั้นเป็นคนที่ไม่บริสุทธิ์ การที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามคนเหล่านี้บวชไม่ใช่ว่าพระองค์ทรงจำกัดสิทธิ์ในการบรรลุลหกรรม แต่การที่พระองค์ทรงห้ามก็เพราะว่าทรงเล็งเห็นประโยชน์ของคนหมู่มาก หากทรงอนุญาตให้บวชเข้ามาก็จะสร้างความวุ่นวายให้กับสังคมสงฆ์ ซึ่งเป็นข้าศึกต่อหลักความสงบ “ส่วนคนที่ควรให้บวช คือ คนมีอายุครบ ๑ มีอาชีพชอบและมีหลักฐานดี ๑ มีความประพฤติดี ไม่ติดฝิ่น กัญชา และสุราเป็นต้น ๑ มีความรู้อ่านออกเขียนได้ ๑ ปราศจากบรรพชาโทษ และมีร่างกายสมบูรณ์ ไม่ชราทุพพลภาพ หรือ พิกลพิการ ๑ ผู้มีลักษณะดังกล่าวมานี้จึงควรให้บวช”^{๒๗}

คนที่จะอุปสมบทเพื่อเป็นพระภิกษุ ต้องเป็นผู้ชายที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ มีเชื้อภพบุคคลผู้ถูกห้ามเด็ดขาด อายุนั้นกำหนดนับตั้งแต่แรกปฏิสนธิมา ถ้าไม่แน่ใจให้นับการอยู่ในครรภ์อย่างมากไม่เกิน ๙ เดือน เพราะในตำราครุฑราชกาลว่า โดยปกติตั้งครรภ์มาได้ประมาณ ๒๗๐ วันจึงคลอด คลอดเร็วกว่านั้นเด็กไม่ค่อยรอด เมื่อนับรวมในครรภ์แล้วยังไม่ถึง ๒๐ ปี ท่านให้นับปีเกิดเป็นปี ๑ ปีอุปสมบทเป็นปีที่ ๒๐^{๒๘} เมื่อกรันกรองดีแล้วว่าสามารถบรรพชาหรืออุปสมบทได้ คนที่จะบรรพชาหรืออุปสมบทนั้นจะต้องเตรียมองค์ประกอบให้พร้อม ดังนี้

๒.๔.๑ เตรียมเครื่องอัฐบริขารไว้ให้พร้อม

บริขารของพระที่จำเป็นต้องมีพร้อมในเวลาเมื่อบวชมี ๘ อย่าง เรียกว่าอัฐบริขาร คือ ๑. ผ้าไตรครอง (มีผ้า ๓ ผืนด้วยกัน คือ สังฆาฏิ อุตราสงค์ อันตรวาสก) ๒. บาตร มีถลกพร้อม ๓. มีดตัดเล็บหรือสำหรับปลงผมก็ได้ ๔. เข็มเย็บผ้าพร้อมด้วยด้าย ๕. ผ้าประคตเอว ๖. ผ้ากรองน้ำ นี้เรียกว่าบริขาร ๘

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑-๑๐๓.

^{๒๗} พระมหาปริชา ปริญาโณ ป.๙, **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**, (จ.อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕-๑๖.

^{๒๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, ๙๔-๙๕.

ผู้จะบวชหรือผู้ปกครองจะต้องรู้ว่าการบวชนี้ เป็นบุญกุศลที่ประณีตและเป็นบุญกุศลชั้นพิเศษ ด้วย การจัดการจึงจำต้องประณีตให้สมกัน บางคนไม่ทราบเรื่องเมื่อเห็นเขาบวชก็บวชตามเขา ความสนใจในการบวชก็น้อยไป กลับเห็นว่าเครื่องบริวารไม่สำคัญจึงจัดการที่ไม่มีคุณภาพ พอให้ได้บวชออกไปที่ แต่ไปมุ่งในการทำอย่างอื่นมากไป เอาเงินเอาทองไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น เอาไปเลี้ยงกันเป็นการใหญ่ เอาไปจ่ายในทางสนุกสนาน เช่น มีขบวนแห่หรือมีการมหรสพ ส่วนการจัดบริวารไม่จัดให้ประณีตสมกับการบวชเลย เพียงแต่ไตรครองก็ใช้ผ้าเล็ก ๆ แคบ ๆ ไม่ได้ขนาด ผ้ายกเล็ก ๆ บาตรก็เล็ก ก็เลยไปเสียแทบทั้งหมด แต่ไม่รู้ว่าไม่มีจะจ่าย มีเหมือนกัน แต่เพราะไม่เข้าใจว่าบริวารเป็นสำคัญอย่างไรเท่านั้น บางคนก็ถือเอาการบวชเป็นการหาทุนด้วยวิธีลงขันและบอกบุญ ยิ่งไม่มีผู้รู้แนะนำในเรื่องการบริหารแล้ว ก็เลยใช้บริวารไม่ประณีต ถ้าไปได้ผู้ขายบริวารเป็นผู้แนะนำแล้ว ก็เลยไม่ได้บริวารที่ดี เพราะผู้ขายเขาต้องการขายเครื่องบวชเพียงแต่ให้ขายได้คล่อง ๆ และเห็นว่าถูกผู้ขายจึงต้องตัดผ้าแทนที่จะได้ขนาดก็ให้เล็กลง เพื่อจะได้เอาเนื้อผ้าที่เหลือไปรวมทำเป็นอีกผืนหนึ่งได้กำไรของเขาอยู่ที่ได้อเนื้อผ้าเพิ่มขึ้นอีก เมื่อตัดผ้าให้เล็กลงก็ขายถูกได้ ส่วนบริวารอื่น ๆ ก็ทำให้เลวถ้าให้ตราค่าก็ต้องแพง การซื้อไม่ชอบซื้อของแพงอยู่แล้ว เมื่อเห็นของถูกและก็ได้ใช้เหมือนกันจึงซื้อยิ่งผู้ขายอธิบายว่า บวชเพียง ๓ เดือนไม่ต้องตีกิ๊ได้ เตียวก็จะสึก เอาอย่างนี้ก็ได้ เอาดี ๆ ไปทำไมเปลืองเปล่า ๆ ผู้ซื้อก็เลยศรัทธาเต็มใจซื้อ อย่างนี้จะได้ของประณีตอย่างไร

เพราะฉะนั้นผู้จะบวชหรือเจ้าภาพผู้อุปถัมภ์การบวช สมควรจะรู้ความสำคัญข้อนี้ แม้ลูกหลานของตนจะบวชได้ก็วันก็ตาม ต้องเป็นองค์พระ บวชวันเดียวก็เป็นพระ บวช ๕ ปี ๑๐ ปีก็คงเป็นพระเหมือนกัน เมื่อต้องการจะสร้างลูกหลานให้เป็นพระเช่นนี้ จึงสมควรจัดการให้ประณีต ไตรครองใช้ไตรตัด ถ้าไม่สามารถจะใช้สังฆาฏิ และจีวรเป็นผ้าตัด สบธรรมดาก็ได้ ถ้าสามารถก็ใช้ตัดให้ครบทุกตัว และผ้าไตรนั้นก็ต้องให้ได้ขนาดพองุ่นห่มได้สบาย ขนาดผ้าไตรได้กล่าวมาในเบื้องต้นแล้ว สังฆาฏิควรเป็น ๒ ชั้น (สำหรับที่วัดมหาธาตุต้องสังฆาฏิ ๒ ชั้น) การใช้ผ้าไตรครองดี ประณีตและได้ขนาดอย่างดี ก็เพิ่มเงินไปอีกไม่เท่าไร ไหน ๆ ก็บวชลูกหลานทั้งที อะไร ๆ ก็ยอมเสียได้ เพื่อให้ได้บริวารที่ดีถูกต้องตามพระธรรมวินัย

๒.๔.๒ จัดบริหารสำหรับใช้สอยที่จำเป็นบางอย่าง

ผู้บวชจะต้องเข้าใจว่าเมื่อบวชแล้ว ก็ต้องอยู่วัดก็เท่ากับแยกครัวไปอยู่แผนกหนึ่ง ของจำเป็นสำหรับใช้ก็คือที่นอนหมอนมุ้ง กระโถน ชันน้ำ จานข้าว ส้อมกับข้าว หรือกลุ่ม ปิ่นโต ช้อน ช่อมะเขีแยง ฯลฯ แล้วแต่จำเป็นเพียงใด เพราะของเหล่านี้ให้ความสะดวกเมื่อเวลาบวชเป็นพระแล้ว

สบง จีวร สำหรับผลัดเครื่องไตรครอง หรือเป็นผ้าอาคัยนี้ก็จำเป็นต้องมี ถ้าจะถือ ไตรจีวรชุดงค์ เพียงมีผ้าไตรก็พอแล้วไม่ต้องมีสบงจีวรสำหรับอาคัยอีกก็ได้

๒.๔.๓ จัดเครื่องสักการะสำหรับแสดงความเคารพ

ผู้บวชจะต้องเข้าหาพระอุปัชฌายะและอาจารย์ เมื่อเข้าเพื่อทำพิธีต้องคืบได้ ก็ต้องมี เทียน รูป ดอกไม้ ๓ สิ่งนี้ไปถวายก่อนเพราะของ ๓ อย่างนี้ถือเป็นเครื่องหมายให้ความเคารพนับถืออย่างสูง จะขาดไม่ได้ เวลาเข้าขอบรรพชาจะต้องมีสำรับหนึ่ง เวลาขอไตรสรณคมน์แลศีลก็มีสำรับหนึ่ง เวลาเข้าขอนิสังก็ต้องมีสำรับหนึ่ง แต่การขอนิสังมักใช้เทียน รูป ดอกไม้ เป็นพิเศษ เรียกว่า รูปเทียนของนิสัง กระชงใส่ดอกไม้ เขามักทำเป็นกระทงแล้ว มีกรวยครอบ เรียกว่ากรวยอุปัชฌาย์ ในกระทงนั้นเขามักใส่หมากบ้าง เมี่ยงบ้าง ดอกไม้บ้าง แล้วแต่ความนิยม อันที่แท้เขาใส่ดอกไม้ การทำดอกไม้เป็นเครื่องสักการะนี้ ถ้าผู้สามารถมักทำกันเป็นงานใหญ่ถึงกับเย็บดอกไม้เป็นตาข่ายหุ้ม รูปเทียนบ้าง ทำเป็นกรวยดอกไม้สดอย่างประณีตบ้าง แม้ผ้าไตรครองก็มีดอกไม้หุ้มไตร

บัดนี้ตามตลาดเขามักทำสำรับไว้ขาย เพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้บวช แต่โดยมากมันเป็นดอกไม้กระดาด ไม่ใช่ดอกไม้สด

๒.๔.๔ บอกลาท่านที่ควรบอกลา

การบวชถือเป็นการกุศลพิเศษ เพราะในชีวิตคนหนึ่งก็มีเพียงครั้งเดียว เมื่อถึงคราวบวชจึงต้องไปลาญาติมิตรและผู้เคารพนับถือ วิถีไปลาก็ต้องมีดอกไม้รูปเทียนไปลา พร้อมกันนั้นก็ถือโอกาสขอขมาด้วย การไปลาหรือมีการ์ด ไปบอกเป็นวิธีที่ดีเพื่อให้บรรดาญาติมิตรและผู้นับถือ ได้มาร่วมแสดงความปริตาปราโมทย์และอนุโมทนา เป็นการเชื่อมสามัคคี ถ้าจะหลงลืมไม่ได้บอกหรือบอกกันไม่ทัน เขามักจะโกรธถึงกับหาว่าไม่ใช่ญาติมิตรหรือคนนับถือกันทีเดียว เพราะฉะนั้นการบวชจึงต้องลากันตามฐานะที่เกี่ยวข้องกัน^{๒๙}

ในการกำหนดอายุสำหรับผู้บวช อายุสำหรับผู้ขอเป็นสามเณร ไม่ได้กำหนดไว้ วัชรุณคนใดที่มีอายุตั้งแต่ ๗ ขวบขึ้นไปก็ขอบวชเป็นสามเณรได้ ทั้งนี้ขอแต่เพียงเจรจารู้เรื่อง อดอาหารเย็นได้ ห่มจีวรเป็น แม้จะมีอายุเกิน ๒๐ ปีไปแล้วเท่าไร ๆ ก็ไม่ห้ามในเรื่องขอบวชเป็นสามเณร ซึ่งบางครั้งเคยมีผู้สูงอายุอยากบวช แต่ไม่ประสงค์จะรักษาศีลมากอย่างพระภิกษุ จึงขอบวชเพียงสามเณรก็เคยมีอยู่เสมอ ๆ ส่วนการขอบวชเป็นพระนั้น มีกำหนดอายุไว้ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป นอกจากกำหนดเรื่องอายุไว้แล้ว ยังกำหนดคุณสมบัติอื่น ๆ ไว้ด้วย เช่น ตามคำขานนาค กล่าวถึง คือ

๑. ไม่เป็นโรคอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เรื้อน ฝี กลาก มองคร่อ (โรคหลอดลมดป่งพอง มีเสมหะแห้งอยู่ในช่องหลอดลม ทำให้มีอาการไอเรื้อรัง)^{๓๐} ลมบ้าหมู โรคที่กล่าวถึงนี้ อาจจะมองว่า

^{๒๙} สมเด็จพระวันรัต เขมจารีเถระ, **คู่มือบวชนาค**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๑๕.

^{๓๐} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๖๓๕.

ไม่เห็นสำคัญอะไร แต่ในความหมายทางพระ ท่านหมายถึงการที่คนเราเป็นโรคอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่อยู่ในขั้นพึ่งพาพึ่งกายอย่างยิ่ง หากจะมาร่วมอยู่ในหมู่คณะคนมาก ๆ เป็นต้น

๒. ต้องเป็นมนุษย์ คือจะบวชได้ก็แต่คนเท่านั้น เนื่องจากสมัยโบราณ เล่ากันว่า มีนาคนหรือยักษ์ปลอมเข้ามาขอบวชในพระพุทธศาสนาด้วย

๓. ต้องเป็นเพศชาย ที่ห้ามไว้เพื่อไม่ให้ กะเทย หรือคนลักเพศมาปลอมบวชปะปนในหมู่สงฆ์

๔. ต้องเป็นไท คือ เป็นคนมีอิสระ ไม่เป็นทาสหรือลูกจ้างใคร ๆ เขาหนีมาบวช

๕. ต้องปลอดหนี้สิน คือ ไม่มีหนี้สิน ที่ใคร ๆ ขณะกำลังจะบวชมีเจ้าหนี้มาทวงถาม หรือฟ้องร้องในเรื่องหนี้สินต่าง ๆ

๖. ไม่ใช่ราชกุมาร คือไม่เป็นข้าราชการ แต่ในข้อนี้ถึงเป็นข้าราชการ แต่ได้รับการอนุญาตให้ลาบวชได้ตามระเบียบของทางราชการถูกต้องแล้ว ก็ใช้ได้ ดังนั้น ใครเป็นข้าราชการ ลาบวชจะต้องเอาใบอนุญาตไปแสดงต่อพระอุปัชฌาย์ด้วย

๗. ได้รับอนุญาตจากพ่อและแม่ของตนแล้ว คือ ปกติคนที่ขอบวชมักจะมีพ่อแม่เป็นเจ้าภาพอยู่แล้ว แต่มีบางราย พ่อแม่ล้มหายตายจากไปก่อน อาจจะมีเมีย หรือพี่น้องบวชให้ ก็มี สำหรับข้อนี้ท่านกันไว้ จึงมีคำถามในเวลาขานนาค เคยมีชายที่แต่งงานขอลาบวช กำลังขานนาคอยู่หน้าโบสถ์ ขณะนั้นเมียไม่อนุญาตจึงวิ่งไปแจ้งต่อคู่สวดว่านางเป็นเมียของนาคที่กำลังขอบวช ซึ่งตนเองไม่ได้อนุญาต ถ้าเป็นเช่นนั้น อุปัชฌาย์จะบวชให้ไม่ได้เป็นอันขาด

๘. ต้องมีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ก่อนจะขอบวชต้องมาไล่วัน เดือน ปีดูก่อน ถ้าไม่ครบก็บวชไม่ได้ ถึงต้นทุ้งบวช ก็ไม่เป็นพระภิกษุสงฆ์ มีเล่ากันว่า คนอายุไม่ครบบวชพระ เคยบ้า ๆ บอ ๆ มานักต่อนักแล้ว ไม่ควรกระทำ

๙. ต้องมีเครื่องบริขารครบถ้วนอันนี้สำคัญตามปกติเจ้าภาพจะเตรียมไว้ล่วงหน้าเสมอ ๆ ปัจจุบันนี้สบายมากเพราะมีร้านค้าส่งผลิตภัณฑ์ เกี่ยวกับพระและวัดวาอาราม เตรียมไว้ให้พร้อมสรรพเลือกหาซื้อมาได้ตามใจเลยทีเดียว^{๓๐}

สำหรับอุปัชฌาย์ซึ่งมีหน้าที่ให้การอบรมลัทธิวิริก (พระที่ตนบวชให้) โดยตรงนั้น ก็ควรมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งด้วย กล่าวคือไม่ควรกำหนดว่าต้องเป็นผู้ที่มีตำแหน่งในทางปกครองตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้น ทั้งนี้เพราะมักปรากฏว่ายังมีตำแหน่งในทางปกครองสูงเท่าไรก็ยิ่งไม่มีเวลาให้เกะกะมากเท่านั้น เกณฑ์ในการแต่งตั้งอุปัชฌาย์ควรให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีความสามารถในการ

^{๓๐} ศรีมหาโพธิ์ เปரியัญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๑๐.

ฝึกสอนและมีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างของศิษย์ โดยไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งทางการปกครอง เกินกว่าชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป (ในปัจจุบันผู้ที่จะเป็นอุปัชฌาย์ได้น้อยจะต้องเป็นเจ้าคณะตำบล) นอกจากนั้นยังไม่ควรกำหนดให้แต่ละตำบลมีอุปัชฌาย์ได้เพียง ๑ รูป เพราะจะทำให้อุปัชฌาย์มีศิษย์ที่ต้องดูแลมากเกินไป หากตำบลหนึ่ง ๆ มีอุปัชฌาย์ได้มากกว่า ๑ รูป ภาระของอุปัชฌาย์จะลดลง และทำให้ท่านมีเวลาดูแลศิษย์ได้ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็หมายความว่าคณะสงฆ์มีความเข้าใจร่วมกันว่า อุปัชฌาย์ไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่ทำการอุปสมบทให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์เท่านั้น หากมีหน้าที่ฝึกสอนผู้ที่ตนบวชให้เป็นสำคัญ^{๓๒}

การบวชของนิกายเถรวาทในประเทศไทยนี้ เป็นการบวชแบบยุติจตุตถกรรมอุปสัมปทา ที่ได้รับแบบอย่างมาจากประเทศลังกา คือ เมื่อราว พ.ศ.๑๖๙๘ พระเจ้าปรักรมพาทุมมราช ซึ่งเป็นกษัตริย์ของประเทศลังกา ได้ทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โดยได้อาราธนาพระมหากัสสปเถระเป็นประธานในการทำสังคายนาพระไตรปิฎก ซึ่งนับว่าเป็นการสังคายนาครั้งที่ ๗ และยังได้ทรงจัดวางระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาและสังฆมณฑลให้เรียบร้อยอีกด้วย ดังนั้นจึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในลังกาทวีป ทั้งทางด้านการศึกษาและการปฏิบัติ เป็นผลให้พระภิกษุในประเทศต่าง ๆ ทางตะวันออก คือ พม่า, มอญ, เขมร และไทย เดินทางไปยังลังกาทวีป เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาที่ปรับปรุงใหม่ในครั้งนั้น แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติในประเทศของตน แต่พระภิกษุชาวลังกาเห็นว่าควรจะให้พระภิกษุจากประเทศต่าง ๆ นี้ได้ทำพิธีบวชใหม่ เพื่อให้เป็นนิกายเดียวกันให้หมดเสียก่อน จึงได้ประกอบพิธีบวชให้แก่พระภิกษุเหล่านั้นใหม่ เกิดเป็นนิกายลังกาวงศ์ขึ้น^{๓๓} ซึ่งในระยะต่อมาพระพุทธศาสนาในลังกาได้เสื่อมลง กษัตริย์ลังกาจึงได้ขอพระสงฆ์ไทยไปบวชให้คนลังกา ซึ่งนำโดยท่านพระอุบาลีเรียกว่านิกายอุบาลีวงศ์หรือสยามวงศ์มาจนถึงปัจจุบัน ในช่วงที่คณะสงฆ์ไทยและประเทศอื่นๆ ไปสืบศาสนาที่ลังกานั้นได้รับการบวชเป็นนิกายลังกาวงศ์ “เมื่อพระภิกษุเหล่านั้นศึกษาพระธรรมวินัยจนรอบรู้แล้ว ก็เดินทางกลับประเทศของตน สำหรับพระภิกษุไทยซึ่งไปบวชอยู่ที่ประเทศลังกานั้น ก็ได้กลับมาตั้งสำนักเพื่อเทศนาสั่งสอนประชาชนอยู่ ณ เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อราว พ.ศ.๑๘๐๐”^{๓๔} ซึ่งเป็นนิกายเถรวาท โดยที่นิกายเถรวาทนั้นผู้ที่บวชเข้ามา

^{๓๒} พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๑๑.

^{๓๓} กรมการศาสนา, **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๒๕), หน้า ๒๐๗.

^{๓๔} พยาร์ ศรีหงส์, **เมืองแห่งผ้ากาสาฬหสูตร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๘.

จะต้องมีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด พระอุปัชฌาย์จะให้ศิษย์วัตรปฏิบัติตั้งแต่เข้านาถ เมื่อบวชแล้วจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย รวมทั้งกิริยามารยาท การสำรวม การนุ่งห่มผ้าไตรจีวร รวมทั้งวิธีครองผ้าและพันหูกผ้า เป็นต้น เรื่องที่จะต้องศึกษาให้ทราบไว้ก่อน คือเรื่องวัตรของภิกษุบางอย่างในวันบวช เพราะเหตุว่า ขณะเมื่อจะเปลี่ยนผ้าจากเครื่องฆราวาสมาเป็นผ้ากาสาจะจำเป็นต้องรู้ระเบียบต่าง ๆ ไว้ปฏิบัติให้ทันท่วงที่เป็นจังหวะ ๆ ย่อมเป็นความสะดวกดีกว่า ไปสั่งสอนอบรมกันในวันบวช การนุ่งห่มจีวรในวันบวชเป็นกิจสำคัญมาก ต้องให้เรียบร้อยเป็นปริมณฑล เมื่อพระอุปัชฌาย์ท่านให้โอวาทจบแล้ว ท่านชักผ้าอังสะที่ผ้าไตรออกคล้องเฉียงบ่าเบื้องซ้ายให้นาถ แล้วสอนให้ท่านรู้จักชื่อผ้าไตรว่า “นี่สังฆาฏิ ผ้าทาบ, นี่อุตตราสงค์ ผ้าห่ม, นี่อันตราวาสก ผ้านุ่ง” ฟังนุ่งห่มให้เป็นปริมณฑล นุ่งเบื้องบนปิดสะดือ เบื้องล่างเพียงได้เข้า ห่มเบื้องบนปิดหลุมคอ เบื้องล่างเพียงครึ่งแข้ง แล้วทาบสังฆาฏิมอบให้เป็นสิทธิ์ออกไปนุ่งห่มให้เป็นปริมณฑล เสร็จแล้วจึงกลับเข้ามารับศีล ขอนิสสัย บุรพกิจเช่นนี้ต้องฝึกหัดสอบถามกับท่านอาจารย์ผู้ฝึกสอนให้เป็นการเรียบร้อยไว้ก่อนเพื่อกันความซุกซลัก, ตื่นเต้น, ในวันบวชและเป็นหลักวัตรปฏิบัติสืบไป วิธีปฏิบัติเมื่อกำลังนุ่งห่มจีวร ตามที่ปฏิบัติใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ใช้บทพิจารณาดังชนิดปัจจุเวกขณะเป็นการว่าในใจ แต่ในที่บางแห่งนิยมใช้แบบโบราณ ขอนำมากล่าวให้พิจารณาในที่นี้ด้วย

วิธีครองผ้า

๑. เมื่อหยิบสบงท่านให้ว่า “อา, ปา, ม, จุ, ป, เวลาห่มท่านให้ว่าบท ดังชนิดปัจจุเวกขณะ บท “จีวร” เมื่อคาดประกาศท่านให้ว่า “อิมํ กายพณฺณํ อธิษฐามิ” ๑
๒. เมื่อหยิบจีวรท่านให้ว่า “ที, ม, ลํ, อง, ชุ,” เวลาห่มให้ว่า บท ดังชนิดปัจจุเวกขณะ บท “จีวร” ๑
๓. เมื่อหยิบผ้าสังฆาฏิให้ว่า “ลํ, วิ, ธา, ปุ, ก, ย, ป,” เมื่อเวลาพาดสังฆาฏิให้ว่า บท ดังชนิดปัจจุเวกขณะ บท “จีวร” เมื่อคาดผ้ารัดอกท่านให้ว่า “อิมํ องฺคพณฺณํ อธิษฐามิ” ๑^{๓๕}

๒.๕ เหตุจูงใจในการอุปสมบท

จากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดเกี่ยวกับมูลเหตุจูงใจในการบวชนี้ ทำให้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของมูลเหตุจูงใจในการบวชในสมัยพุทธกาล กับมูลเหตุจูงใจในการบวชในสังคมไทยใน

^{๓๕} สมเด็จพระวันรัต เขมจารีเถระ, **คู่มือบวชนาถ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๕-๑๐๖

ปัจจุบันได้อย่างชัดเจน ในสมัยพุทธกาลนั้น มูลเหตุที่ทำให้มีผู้เข้ามาบวชในพุทธศาสนา ก็คือ เพื่อมุ่งบรรลุนิพพานแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังนั้น จึงทำให้ผู้ที่เข้ามาบวชในสมัยพุทธกาลนั้นประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดและจริงจัง ทำให้ไม่มีการสึก หรือสละสมณเพศเกิดขึ้นในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อสภาพของสังคมได้เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากในสมัยพุทธกาล อันเป็นผลเนื่องมาจากมีปัจจัยทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามาเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น จึงทำให้มูลเหตุจูงใจในการบวชในสมัยต่อ ๆ มาไม่ได้มีเพียงเพื่อมุ่งบรรลุนิพพานแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีเหตุจูงใจแตกต่างกันออกไปมากมายหลายประการ ในสังคมไทยในปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน คือผู้ที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนานั้น ต่างก็มีเหตุจูงใจในการบวชแตกต่างกันออกไป^{๓๖} ซึ่งมีดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ แรงจูงใจที่ต้องการแสวงหาความสงบระงับ

ในสมัยเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวช พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช พระองค์คิดเบื่อสามอย่างข้างต้น พอพระทัยในประการหลัง แล้วท่านก็ออกบวช^{๓๗} ซึ่งก็หมายความว่า การที่พระองค์เสด็จออกบวชนั้น ทรงมีแรงจูงใจที่ชัดเจน คือ การเห็นอาการแห่งความสงบของสมณะที่ไม่สะทกสะท้านต่อสิ่งที่มากระทบ ไม่นินดียินร้ายกับโลกธรรมทั้งปวง เป็นผู้สงบระงับ เมื่อทรงทอดพระเนตรเห็นอาการของสมณะที่ตรงกับพระจิตของพระองค์ที่ปรารถนาความสงบ จึงทำให้เกิดแรงจูงใจใคร่ในการออกบวช เพื่อแสวงหาความสงบและระงับดับทุกข์ อาการแห่งความสงบนี้หลังจากที่ตรัสรู้พระองค์ทรงนำมาสั่งสอนพุทธบริษัทคือ การสำรวมอินทรีย์ อันเป็นหัวใจสำคัญในการฝึกปฏิบัติขัดเกลาจิตใจ นอกจากนี้แล้วอาการสำรวมของสมณะยังเป็นการเผยแผ่พระศาสนาที่ดีอีกด้วย เช่น พระสารีบุตรในสมัยที่ยังไม่ได้บวช (สมัยที่ยังไม่ได้บวชมีชื่อว่าอุปติสสะ) ได้เห็นอาการสำรวมของพระอัสสชิในขณะที่ออกธำมะบิณฑบาต เพียงแค่เห็นอาการสำรวมก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และนำมาซึ่งการออกบวชเป็นมหาอัครสาวกเบื้องซ้ายพร้อมกับ พระสารีบุตรที่เป็นมหาอัครสาวกเบื้องขวา ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญกว้างไกล โดยมีแรงจูงใจเหมือนกัน คือ เห็นความสงบแล้วต้องการอยากจะมี ความสงบบ้าง (หมายถึงความสงบจากกิเลสด้วย) อันเป็นอุดมคติที่แฝงอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน สุดท้ายแล้วใครจะค้นพบอุดมคตินั้นได้หรือไม่

เมื่อศึกษาจากประวัติศาสตร์อันยาวนานของพระพุทธศาสนา เราสามารถจะมองเห็นถึงปรัชญาสังคมของพิธีกรรมการบวช ซึ่งซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะพิธีกรรมการบวชได้

^{๓๖} สุนทรียา สุนทรวินาศ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

^{๓๗} ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, **วาทะพระมหาเถระผู้ทรงคุณอันประเสริฐ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, ๒๕๓๖), หน้า ๘๒.

สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ทั้งทางด้านความเป็นอยู่ ค่านิยมต่าง ๆ และแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคมในสมัยพุทธกาล ซึ่งจุดมุ่งหมายที่เป็นมูลเหตุจูงใจในการบวชในสมัยนั้น ก็คือ การบวชเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น หรือบวชเพื่อให้บรรลุถึงภาวะอันสูงคือ “นิพพานนั่นเอง” ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะในสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นยุคของปรัชญาที่เน้นเกี่ยวกับแนวความคิดในการแสวงหาความหลุดพ้น

จึงสรุปได้ว่า มูลเหตุจูงใจที่ทำให้บุคคลในสมัยพุทธกาลออกบวชนั้น ก็คือ เพื่อต้องการประพาศิพรหมจรรย์อันเป็นหนทางที่จะทำให้บรรลุถึงนิพพานได้นั่นเอง การบวชเป็นวิถีทางเดียวที่จะทำให้มีโอกาสประพาศิพรหมจรรย์ได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นบุคคลที่ต้องการแสวงหาหนทางแห่งความหลุดพ้น ซึ่งถือว่าเป็นความดีสูงสุดในพุทธศาสนา จึงต้องออกบวชและการบวชในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นการบวชตลอดชีวิต ไม่มีการสึกเหมือนในสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะผู้ที่ออกบวชเป็นผู้ที่เห็นภัยในการครองเรือน หรือว่าการเป็นฆราวาสเป็นหนทางที่คับแคบ อึดอัดเป็นทางแห่งทุกข์ ดังนั้นจึงได้ออกบวช เพื่อประพาศิพรหมจรรย์อย่างจริงจังตลอดชีวิต ประกอบกับในสมัยพุทธกาล นั้นถือว่าการสึก หรือการลาสิกขาบทเป็นเรื่องที่พระพุทธรองค์ทรงไม่สรรเสริญ และยังกล่าวเตือนต่อพระภิกษุผู้ลาสิกขาบทออกไปเป็นฆราวาสอีกด้วย ทั้งนี้เพราะพระพุทธรองค์ทรงเห็นว่า การสึกไม่ควรเกิดขึ้นกับผู้ที่ยลลิตทราบความเสื่อมแห่งสัตว์ทั้งปวง (ผู้บวช) เนื่องจากผู้ที่ลลิตเหล่านี้ ย่อมเป็นผู้มีความเพียรในการประพาศิพรหมจรรย์เป็นที่ตั้ง ทำให้ห่างไกลจากอำนาจของกิเลสทั้งปวง

ในสมัยต่อ ๆ มา จุดมุ่งหมายที่เป็นมูลเหตุในการบวชได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“...ความประสงค์เดิมเริ่มแรกเกิดการบวชขึ้นแต่ครั้งพระพุทธเจ้าท่านั้น ก็ประสงค์จะทำให้เกิดถึง พระอรหันตผล พ้นจากกิเลสของทุกข์ทั้งปวง คือเมื่อบวชแล้ว ก็ต้องสำรวมศีล ละกิเลสหายาบ และเจริญสมาธิ ละนิวรณ์ ๕ เกิดปัญญาได้ บรรลุผลมรรคผล ถึงที่สุดของการบวช คือพระอรหันต์ ส่วนผู้ที่พยายามไป ไม่สมประสงค์สิ้นอุตสาหะทำไปไม่ตลอดก็สึกออกไปเสียก็มี ครั้นพุทธกาลล่วงมานาน ผู้ที่จะพยายามให้ถึงที่สุดกิจบรรพชิตนั้น ก็ไม่มีใครมีและผู้ที่จะรู้ที่สุดกิจแห่งบรรพชิตนั้นก็น้อยลง ก็เห็นแต่ผลอย่างต่ำ ๆ ลงมา ผู้ที่มีสันดานดี ก็เห็นว่า การบวชเป็นการสงบระงับ กาย วาจา ใจ ปราศจากความกังวล เดือดร้อน รำคาญ ไม่ต้องรับภาระอันหนัก ก็บวชอยู่ได้ โดยมากเมื่อศึกษาเล่าเรียนพุทธวจนะ ได้ทราบธรรมแล้ว ก็ปฏิบัติให้เกิดผลแก่ตนตามสมควร ฝ่ายผู้ที่มีสันดานหายาบ เห็นว่าการบวชอยู่ไม่ต้องทำงาน ประกอบด้วย ลาก ลักการะ โลภามิส ก็บวชอยู่ได้โดยมากเหมือนกัน และเมื่อสืบมาอีกชั้นหนึ่งนั้น รู้สึกตื่น ๆ แต่เพียงว่าบวชได้บุญ เมื่อมี

ศรัทธาก็มัวแล้วประพฤติตามธรรมวินัย บางพวกก็ไม่ศรัทธา แต่ขัดพ่อแม่พี่น้องไม่ได้ ก็มัวตามธรรมเนียม บางทีก็ประพฤติดี บางทีก็ประพฤติชั่ว ตามอัธยาศัยของตน”^{๓๔}

๒.๕.๒ แรงจูงใจที่คล้อยตามผู้ที่ตนเคารพนับถือ

ในพระไตรปิฎก ที่มณิกาย มหารวรรค ได้กล่าวถึงพระวิปัสสิราชกุมารทรงเสด็จออกบวช เมื่อมหาชนในกรุงพินธุมีประมาณ ๘๔,๐๐๐ คน ได้ทราบข่าวว่าพระวิปัสสิราชกุมารทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาพัสตร์เสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิต จึงคิดว่า ‘พระธรรมวินัยและการบรรพชาที่พระวิปัสสิราชกุมารได้ปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาพัสตร์เสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิตนั้น คงจะไม่ต่ำทราม คนระดับพระวิปัสสิราชกุมาร ยังทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาพัสตร์เสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิตได้ ทำไมพวกเราจักบวชบ้างไม่ได้เล่า’^{๓๕} เมื่อคิดเช่นนั้นแล้วทำให้มหาชนจำนวนมากพากันออกบวชตามพระวิปัสสิราชกุมาร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจในการออกบวชนั้นนอกจากจะเกิดจากต้องการแสวงหาความสงบหลุดพ้นแล้ว ยังมีแรงจูงใจที่คล้อยตามผู้ที่ตนเคารพนับถือนับถือ เหมือนพระวิปัสสิออกบวชก็เป็นแรงจูงใจให้ประชาชนออกบวชตาม แรงจูงใจในลักษณะนี้เห็นได้ชัดเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดอุรุเวลกัสสปะ ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิแห่งการบูชาไฟ เป็นผู้ที่ประชาชนทั่วไปให้ความเคารพนับถือมาก ซึ่งรวมไปถึงราชามหากษัตริย์ เมื่ออุรุเวลกัสสปะได้ดวงตาเห็นธรรมและขอบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดแรงจูงใจให้บรรดาบริวารและผู้ที่เคารพนับถือออกบวชตามเป็นจำนวนมาก เหมือนกับการเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงพยายามเจาะ แกนนำบุคคลที่เป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำทางการเมือง เป็นต้น เมื่อผู้นำเหล่านั้นเชื่อตาม คนที่เป็นบริวารก็ย่อมคล้อยตามไปด้วย

๒.๕.๓ แรงจูงใจที่เกิดจากความเบื่อหน่าย

ในสมัยพุทธกาลปิณฑลิมาณพกัสสปโคตร มีความเบื่อหน่ายในการครองเรือน มีความประสงค์จะละเพศฆราวาสเสียถือเพศเป็นบรรพชิตออกบวชอุทิศพระอรหันต์ในโลก เมื่อเห็นพระศาสดาเข้า มีความเลื่อมใสเข้าไปเฝ้า รับเอาพระองค์เป็นพระศาสดาของตน, ทรงรับเป็นภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ด้วยประทานพระโอวาท ๓ ข้อว่า กัสสปะ ท่านพึงศึกษาว่า เราจักเข้าไปตั้งความละอายและความเกรงไว้ในภิกษุ ทั้งที่เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นปานกลาง เป็นอย่างแรงกล้า ดังนี้ข้อ ๑, เราจะพึงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจักเงี้ยวหลงพึงธรรมนั้น

^{๓๔} วิจิตร เกิดวิสิษฐ์, **ปรัชญาอินเดียนสังเขป**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๔.

^{๓๕} ที่.ม. ๑๐/๕๕/๓๐.

พิจารณาเนื้อความดังนี้ข้อ ๑ เราจักไม่ละสติที่ไปในกาย คือพิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์^{๔๐} เมื่อท่านบวชแล้วพระพุทธเจ้าเรียกท่านว่าพระมหากัสสปะ ตามประวัติของท่านกล่าวว่าท่านเกิดในตระกูลเศรษฐีแต่งงานกับตระกูลเศรษฐีด้วยกัน เมื่อแต่งงานแล้วทั้งคู่ไม่ได้ร่วมสังวาสกับเหมือนกับคู่สามีภรรยาคนอื่นจึงทำให้ไม่มีบุตรสืบสกุล ต่อมาเมื่อท่านมีอายุมากขึ้นจึงเกิดความเบื่อหน่ายในชีวิตคฤหัสถ์ จึงได้ปรึกษากับภรรยาชวนกันออกบวช โดยทิ้งทรัพย์สมบัติให้กับบริวาร จากนั้นท่านก็แยกทางกับภรรยา โดยท่านเดินทางมายังสำนักของพระพุทธเจ้า ส่วนภรรยาของท่านเดินทางไปยังสำนักของนางภิกษุณี และทั้งคู่ก็ได้บวชสมความปรารถนา แสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจในการบวชก็คือความเบื่อหน่าย

๒.๕.๔ แรงจูงใจที่เกิดจากความกตัญญูและแบบแผนประเพณี

ในระยะต่อมาแรงจูงใจในการออกบวชได้ค่อยๆ เปลี่ยนไป จากการบวชเพื่อมุ่งความสงบระงับหลุดพ้น มาเป็นการบวชเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดา เป็นการบวชเพื่อทำตามประเพณีนิยมของสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะคติที่ว่าชายที่นับถือพระพุทธศาสนาเมื่ออายุครบบวชแล้วจะต้องบวชตามประเพณีทุกคน ประเพณีนี้เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ คนที่ผ่านชีวิตการบวชจะได้รับความยอมรับจากสังคมมากกว่าคนที่ไม่เคยบวช เพราะว่าผู้ที่เคยบวชได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาจากศาสนา ทำให้กลายเป็นคนสุก ซึ่งหมายถึงเป็นคนที่มีคุณธรรม ในสังคมชาวอีสานถือว่าเป็นช่วงชีวิตที่สำคัญช่วงหนึ่งที่ไม่ควรข้ามขั้น จึงกลายมาเป็นประเพณีหนึ่งซึ่งเรียกว่า “บวชก่อนเบียด” หมายถึงก่อนที่จะมีครอบครัวผู้ชายจะต้องบวชศึกษาธรรมะเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการครองชีวิตคู่

ชาวอีสานถือว่า การบวชเป็นการได้ตอบแทนบุญแทนคุณของพ่อแม่ ที่คุ้มกว่าการทำบุญทุกอย่าง คงจะเป็นเพราะสมัยก่อนไม่มีโรงเรียนสอน แต่คนที่บวชทุกคนจะอ่านหนังสือได้มีความรู้ทุกอย่างค่อนข้างสมบูรณ์ เพราะทุกอย่างมีสอนในวัดท่านเจ้าอาวาสจะเป็นครูที่รอบรู้ที่สุด ทั้งหนังสือเลขคณิต ตำรายา ตำราหมอดู นิทาน คำสอน ธรรมวินัย ธรรมภาคครองเรือน (คิปปิปฏิบัติ) ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ภาคเกษตรกรรม (แฮกไฮ่แฮกนา)^{๔๑} เป็นต้น

๒.๕.๕ แรงจูงใจเกิดจากการบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน

^{๔๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พุทธประวัติ เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๒-๓.

^{๔๑} สวิง บุญเจิม, **ตำราหมอดูอีสาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (จ.อุบลราชธานี, โรงพิมพ์มรดกอีสาน), ๒๕๓๙, หน้า ๔๘๕-๔๘๖.

การบวชประเภทนี้แยกออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. การบวชเพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึง การศึกษาที่ได้จากตำรา จากครูอาจารย์ ซึ่งการศึกษานี้เกิดจากสุตมยปัญญา และจินตมยปัญญา เป็นความรู้ที่ได้จากการฟังและการคิด จินตนาการจากพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่เดิมและความรู้ที่แสวงหาเพิ่มเติม กระบวนการนี้ทำให้เกิดการศึกษาที่เป็นระบบมากขึ้น เช่น เกิดโรงเรียนพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่การเล่าเรียนอย่างนี้เพื่อนำไปแสวงหาผลประโยชน์

๒. การบวชเพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติ การปฏิบัติก็คือหลักการศึกษาเล่าเรียนอย่างหนึ่งที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญาขั้นสุดยอดเรียกว่าภาวนามยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการภาวนา ผลสูงสุดคือการหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา กระบวนการนี้ทำให้เกิดระบบขัดเกลาจิตใจที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นมากมาย

บรรพต วีระลัย ได้กล่าวถึง บุปผเจตนา หรือมูลเหตุจูงใจในการบวชในพระพุทธศาสนาไว้ ๒ ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ ๑ เป็นมูลเหตุจูงใจที่คำนึงถึงตัวผู้บวชเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น

- (๑) บวชเพราะบิดา มารดา หรือผู้ปกครองยากจน
- (๒) บวชเพราะหนี้สินล้นพ้นตัว
- (๓) บวชเพื่อเลี้ยงตัว
- (๔) บวชเพราะต้องการให้หายป่วย
- (๕) บวชเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดา
- (๖) บวชแก้บน
- (๗) บวชเพราะเบื่อหน่ายชีวิตฆราวาส
- (๘) บวชเพราะศรัทธา
- (๙) บวชเพื่อการเรียนรู้

ลักษณะที่ ๒ เป็นมูลเหตุจูงใจที่คำนึงถึงสังคมเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น ๕ คือ

(๑) **บวชเพราะความศรัทธา** เป็นการบวชที่ผู้บวชต้องการจะศึกษาพระธรรม เพราะมีความเชื่อว่าการบวชจะนำชีวิตให้พ้นโศกสงสาร มุ่งนิพพานและความสงบเป็นที่ตั้ง ซึ่งการบวชด้วยสำนักค่านี้นับปัจจุบันมีน้อยมาก (เมื่อเปรียบเทียบกับ การบวชด้วยสาเหตุอื่น ๆ) ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันเป็นยุคแห่งวัตถุนิยม (materialism) คนส่วนมากเห็นว่าความสุขในชีวิตนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางวัตถุเป็นสำคัญ

(๒) **บวชตามค่านิยมในสังคม** เป็นการบวชที่ผู้บวชตัดสินใจบวชเพราะไม่ต้องการให้ตนเองถูกคนในสังคมตำหนิติเตียน ไม่ได้เป็นการบวชที่เกิดจากความศรัทธาของผู้บวชแต่อย่างใด หรืออาจจะตัดสินใจบวชเพราะเห็นเพื่อน ๆ (ซึ่งมีอายุครบที่จะบวชได้) ของตนบวชก็เป็นได้

(๓) **บวชตามประเพณี** เป็นการบวชเพื่อเจริญรอยตามประเพณีเก่า ๆ ซึ่งการบวชแบบนี้มักจะเกิดขึ้นจากความประสงค์ของผู้ปกครอง หรือบิดามารดาของผู้บวชเป็นสำคัญ

(๔) **บวชเพราะหวังได้มาซึ่งประโยชน์** การบวชแบบนี้เนื่องจากตัวผู้บวชเอง ไม่สามารถจะยังชีพอยู่ได้จึงหันมาอาศัยผ้าเหลืองเป็นที่พึ่งในการยังชีพ

(๕) **บวชเพื่อศึกษาและรับอุปถัมภ์คุณโทษ** เป็นการบวชเพราะต้องการศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อนำมาช่วยย้ําให้การดำรงชีวิตมีความสงบสุขดียิ่งขึ้น^{๔๒}

รัชนิกร เศรษฐ์ ได้กล่าวถึงมูลเหตุจูงใจในการบวชไว้ ๔ ประเภท คือ

(๑) **บวชเพราะกระทำความผิดเอาไว้** หมายถึง การบวชหลบหนีความผิด เช่น ไปก่อคดีอาญาไว้ หรือไปก่อหนี้หรือไปก่อกรรมชั่วต่าง ๆ ไว้จึงอยากหลบออกมาเพื่อบวชชดใช้กรรมเหล่านั้น

(๒) **บวชเพราะต้องการทราบความจริงเกี่ยวกับการบวช** หมายถึง การบวชซึ่งไม่ได้ตั้งใจจะบวชอย่างแท้จริง แต่อยากจะทราบว่าเมื่อบวชแล้วจะเป็นอย่างไร จะเหมือนกับที่เคยได้ยินเขาเล่ามาหรือไม่ เลยต้องพิสูจน์ด้วยตนเองเป็นการทดลองดู

(๓) **บวชตามประเพณี** หมายถึง การบวชตามประเพณีที่ถูกผู้ชายทุกคนต้องกระทำกันสืบต่อเนื่องกันมาแต่โบราณเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้มีพระคุณหรือเพื่อแต่งงาน

(๔) **บวชเพราะความเบื่อหน่าย** หมายถึง การบวชที่เกิดขึ้นเพราะผู้บวชรู้สึกเบื่อหน่ายต่อทางโลก เพื่อหน่ายต่อการที่ต่อสู้กับชีวิตที่ผันแปรไม่แน่นอน เลยบวชเสียให้พ้นจากสิ่งเหล่านั้น^{๔๓} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) ได้จำแนกลักษณะจูงใจในการบวชไว้ ๔ ลักษณะด้วยกัน คือ

(๑) **อุปชีวิกา** เป็นการบวชเพื่อหาเลี้ยงชีวิตให้สะดวกสบายขึ้นกว่าเดิม

(๒) **อุปกีฬิกา** เป็นการบวชเพื่อหาของเล่นพอสันทุสนานเพลิดเพลิน

(๓) **อุปมายทิกา** เป็นการบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ในลักษณะหลงมกมาย ไม่เข้าใจถึงหลักธรรมในพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

(๔) **อุปนิสสรณิกา** เป็นการบวชเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น และทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน^{๔๔}

^{๔๒} บรรพต วีระชัย. สังคมวิทยา มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๙), หน้า ๒๕๕-๓๐๑.

^{๔๓} รัชนิกร เศรษฐ์. สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ณิศา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๘๙.

๒.๖ ความสำคัญของการอุปสมบท

ภิกษุในพระพุทธศาสนาทำหน้าที่ ๒ ประการ คือ ทำหน้าที่ต่อตนเอง และทำหน้าที่ต่อสังคม หน้าที่ประการแรก คือ การศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อปฏิบัติให้ถูกต้องและบรรลุธรรมตามวัตถุประสงค์ของนักบวช และหน้าที่ต่อสังคม คือ ปฏิบัติตนในฐานะกัลยาณมิตรของสังคม ๖ ประการ ได้แก่

๑. แนะนำอบรมชี้แจงให้ประชาชนละเว้นความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนเชิญชวนให้ประชาชนปฏิบัติชอบ
๓. สงเคราะห์ประชาชนด้วยจิต เมตตา กรุณา มุ่งความปรารถนาดีเป็นที่ตั้ง
๔. ให้ประชาชนได้ยินได้ฟังเรื่องธรรมะที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง
๕. อธิบายธรรมะที่ประชาชนได้ยินได้ฟังมาแล้ว แต่ยังไมแจ่มแจ้งให้เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งขึ้น

๖. บอกทางสุขทางเจริญและทางสวรรค์ให้แก่ประชาชน^{๔๔} คติอย่างหนึ่งของชาวพุทธก็คือ ผู้ชายที่มีคุณสมบัติตามตามพระบรมพุทธานุญาต มีอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป จะมีประเพณีอุปสมบทเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดา ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญของบุตรที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการี

บุตร ตามรูปศัพท์ แปลว่า ผู้ที่ทำให้บิดามารดามีความรู้สึกเอิบอ้อม เป็นสุขใจ (ผู้ที่ยังหทัยของบิดามารดาให้เต็ม) เมื่อได้รับการอบรม เอาใจใส่และเลี้ยงดูจากบิดามารดา แล้วบุตรควรปฏิบัติต่อบิดามารดา ได้ชื่อว่าเป็นบุตรที่ดีมีคุณภาพ และเป็นที่ยังปรารถนาของบิดามารดา โดยมีหน้าที่ดังนี้

(๑) มีความกตัญญูรู้คุณของบิดามารดา เมื่อบิดามารดา แก่ชรา เลี้ยงตนเองไม่ได้ ต้องเลี้ยงบิดามารดาเป็นการตอบแทน รวมทั้งเอาใจใส่ปรนนิบัติเมื่อบิดามารดาเจ็บไข้ได้ป่วย

(๒) รู้จักช่วยทำกิจธุระการงานต่าง ๆ ของบิดามารดา เช่น ช่วยทำการงานในบ้าน ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่การงานของบิดามารดา

อุทิศสัการกรรม พานิชัยกรรม หรืออาชีพส่วนตัวใด ๆ ก็ตาม บุตรต้องไม่นั่งดูเฉย อย่างน้อยก็ช่วยทำงานบ้านต่าง ๆ ให้เรียบร้อย

(๓) ช่วยดำรงวงศ์สกุลให้ยั่งยืน โดยประพฤติตนเป็นคนดี เพื่อนำชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล และไม่ประพฤติตนให้เป็นที่เสื่อมใสแก่ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

(๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท กล่าวคือ ประพฤติตนเป็นบุตรที่ดี เชื่อฟังโอวาท คำสอนของบิดามารดา ไม่ประพฤติตนเป็นคนเกเร สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่

^{๔๔} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน), **วาทะธรรมแห่งวาสน์**, หน้า ๓๔๔.

^{๔๕} เดือน คำดี, **ศาสนศาสตร์**, หน้า ๔๓.

บิดามารดา บุตรที่เชื่อฟังคำแนะนำสั่งสอนของบิดามารดา ทำให้บิดามารดามีความสุข และมีความสุขภาคภูมิใจในตัวบุตร บิดามารดาจะมอบทรัพย์มรดกให้แก่บุตรที่ประพฤติดีเท่านั้น ส่วนบุตรที่ทำให้พ่อแม่เป็นทุกข์ สร้างความเสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูล พ่อแม่อาจจะไม่มอบทรัพย์มรดกให้ก็ได้ เพราะประพฤตินั้นไม่เหมาะสม

(๕) บุตรที่ดีต้องรู้จักเสียสละทรัพย์สินต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือสังคม โดยมอบทรัพย์สินเหล่านั้นในนามของบิดามารดา และเมื่อบิดามารดาสูญเสียชีวิตไปแล้ว ควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บิดามารดา ซึ่งจะเป็นการทำให้ตนไม่ลืมบิดามารดาผู้มีอุปการคุณ และดำเนินชีวิตของตนตามแบบอย่างที่ดีงามของบิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้วนั้น

บิดามารดาเป็นผู้มีอุปการคุณต่อบุตรเป็นอย่างมาก เป็นบุคคลที่หาได้ยากมากอย่างหนึ่งในโลกนี้ ดังนั้นบุตรที่ดีจึงต้องปฏิบัติตนต่อพ่อแม่อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยปฏิบัติตามทุกข้อที่กล่าวมานี้ทั้งหมด ไม่ควรข้ามหรือเลือกปฏิบัติเฉพาะข้อใดข้อหนึ่ง การทำเช่นนี้ ไม่ถือว่าเป็นการทำหน้าที่ของบุตรอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การปฏิบัติตนต่อบิดามารดาอย่างครบถ้วนทั้งห้าข้อนี้ จึงจะเรียกได้ว่า เป็นบุตรที่ดีอย่างแท้จริง จึงจะช่วยทำให้ครอบครัวมีความมั่นคง ยั่งยืน และมีความสุขตลอดไป^{๔๖} บุตรที่แปลว่าผู้ที่ทำให้บิดามารดาที่มีความรู้สึกเอิบอิ่ม เป็นสุขใจ ผู้ที่ยังหทัยของบิดามารดาให้เต็ม จึงหมายความว่าบุตรที่ได้ตอบแทนคุณบิดามารดาโดยการออกบวช ซึ่งถือว่าเป็นมหากุศลอย่างยิ่งใหญ่ เป็นการจงบิдамารดาให้สร้างบุญกุศลและมีสัมมาทิฐิ ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้วพระองค์ก็ทรงเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อโปรดพระญาติให้ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิ แม้กระทั่งพระนางสิริมหามายาที่สวรรคตไปจุติในโลกสวรรค์ พระพุทธเจ้าก็ทรงเสด็จขึ้นไปโปรด จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระองค์เป็นต้นแบบของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และเป็นการถือปฏิบัติสืบต่อกันมาว่าบุตรชายจะต้องออกบวชสักครั้งในช่วงชีวิตเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยแล้วนำมาบอกกล่าวแก่บิดามารดาให้ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิ และนำธรรมะมาใช้ในการครองชีวิตของตนด้วย นอกจากความกตัญญูของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีเรื่องราวของพระอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้าคือพระสารีบุตร โดยพระสารีบุตรได้ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญามาก แต่ท่านไม่สามารถเปลี่ยนมิจฉาทิฐิของมารดาท่านได้ จนวาระสุดท้ายของท่านก่อนนิพพาน ท่านมีความรู้สึกว่าการที่ท่านทำยังไม่สมบูรณ์ประการหนึ่งคือการโปรดมารดาให้มีสัมมาทิฐิ ท่านจึงเดินทางกลับไปที่บ้านทำกาลกิริยาต่างๆ จนมารดาเปลี่ยนความคิดเป็นสัมมาทิฐิ ท่านจึงได้เข้าสู่นิพพาน แสดงให้เห็นความสำคัญของการบวชว่า

^{๔๖} จำนำงค้ อติวิฒนสิทธี, สังคณวิทยตมณณพทศสตร้, พิมพ์คร้ังที่ ๑ (กรงเทพนทนคร : โรงพิมพ์มทจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๖-๘๗.

นอกจากจะเป็นการประพาดิตนให้หลุดรอดแล้ว ยังเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย และยังเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่องานที่ต่อผู้มีพระคุณอีกด้วย

สงฆ์จะสืบอายุพระศาสนาได้ก็ด้วยการบวชจริง เรียบจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง สอนสืบ ๆ กันไปจริง ๆ และทั้งนี้ไม่ได้หมายแต่เฉพาะพระสงฆ์ที่บวชอย่างเดียว แต่หมายถึงฆราวาสทั้งผู้หญิงผู้ชาย ที่ต้องช่วยกันรักษาโรงพยาบาลโลกหรือร่มโพธิ์ร่มไทรของโลกเอาไว้ ถ้าสงฆ์ที่แท้ของพระพุทธเจ้ายังมีอยู่ในโลกดวงประทีปนี้ก็จะยังไม่ดับ โลกนี้จะไม่มืด ถ้าคุณธรรมของคณะสงฆ์เสื่อมไป ดวงประทีปของโลกก็จะดับมืด หน้าที่การงานของพระสงฆ์จึงมีอยู่อย่างนี้ ใครไม่ทำหน้าที่นี้ ก็ไม่ใช่พระสงฆ์ การบวชของเขาก็มีใช้เพื่อสืบศาสนา แต่เป็นการบวชเพื่อทำลายศาสนา^{๔๗} ในอดีตมีพระอรหันต์สาวกรูปหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์อย่างมาก ท่านรูปนี้ชื่อว่าพระสิวลี การบรรลุ “อรหันตผล” เป็น พระอรหันต์ของท่านสิวลีบังเกิดขึ้นพร้อมกันกับการปลงผมครั้งสุดท้าย คือไม่ก่อนและไม่หลังกว่ากันเลย และนับตั้งแต่วันที่ท่านบวช ปรากฏว่าลาลักการะได้บังเกิดอย่างมากมายแก่พระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ร่วมในวัดนั้นอย่างน่าอัศจรรย์ใจ^{๔๘} การบวชเข้ามาของพระสิวลีจึงเป็นการนำลาลักการะมาอุดหนุนจนเจ้าคณะสงฆ์ให้มีความอุดมสมบูรณ์ และสามารถประพาดิตนพรหมจรรย์ได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องพะวงกับการเป็นอยู่ จึงพอสรุปความสำคัญของการบวชได้เป็นข้อๆ ดังนี้

๑. เป็นการออกจากความวุ่นวายของชีวิตฆราวาส
๒. เป็นการสร้างความสงบให้เกิดขึ้นในจิตใจ
๓. เป็นแนวทางฝึกหัดปฏิบัติให้บรรลุถึงความหลุดพ้นกิเลสตัณหา
๔. นำธรรมะที่ค้นพบเป็นประโยชน์ต่อชาวโลก
๕. เป็นฟันเฟืองหนึ่งที่จะช่วยหนุนส่งคนให้ร่มเย็นและเกิดสันติภาพที่แท้จริง
๖. เป็นการรักษาพระศาสนาให้มั่นคง
๗. เป็นการสืบต่อประเพณีอันดีงาม
๘. เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู
๙. เป็นตัวแทนของศาสนวงศ์
๑๐. เป็นการสืบทอดและเผยแผ่พระศาสนาให้เจริญกว้างไกล

^{๔๗} ปุ่น จงประเสริฐ, **วิธีระดับทุกข**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๘), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๔๘} พ. สุวรรณ, **พระสิวลี พระอรหันต์ผู้มีลาภมาก**, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพมหานคร : หจก.เม็ดทรายพรินติ้ง, ๒๕๕๗), หน้า ๓๗.

๒.๗ อานิสงส์ของการอุปสมบท

ในการทำกิจการทุกอย่างจะต้องมีวัตถุประสงค์ จะต้องทราบเหตุที่ต้องทำและผลจะได้รับ ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเหตุและผลมาก เช่นเดียวกับการอุปสมบท ย่อมมีอานิสงส์มากกว่าการสร้างบุญในรูปแบบต่างๆ เพราะว่าการอุปสมบทเป็นการสร้างมนุษย์ให้เป็นพระ สร้างพระให้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นอานิสงส์สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

ในคัมภีร์มงคลทีปนีเรื่องพราหมณ์บวชมีทิลี เต พราหมณ์ ครั้นนั้นพราหมณ์ทั้งหลาย ๕๐๐ ออกบวชในพระศาสนา มีทิลีกล้ำไม่ฟังธรรมคือเห็นว่าไตรเพทกับธรรมก็เหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงไม่ฟังซึ่งธรรม สตุถา ปวตตี สุตฺวา พระศาสดาได้ทรงทราบซึ่งเหตุนี้ จึงตรัสเรียกซึ่งภิกษุทั้ง ๕๐๐ มา แล้วจึงตรัสเทศนาว่า ภิกษเว ดูกรภิกษุทั้งหลายท่านจงฟังธรรมเกิด การฟังธรรมมีคุณ ๔ ประการ ที่ ๑ ผู้ใดได้ฟังธรรมและเรียนซึ่งทำให้ชำนานู ครั้นทำลายสังขารไปเกิดเป็นมนุษย์และเทพดา จะมีปัญญารู้ธรรมของพระพุทธเจ้าและได้มรรคผลโดยเร็ว ๑ ที่ ๒ ผู้ใดได้ฟังธรรมให้ชำนานู ครั้นทำลายสังขารไปเกิดเป็นเทพดา จะมีปัญญารู้ธรรมของพระพุทธเจ้าโดยเร็ว ดังบุรุษชำนานูในเสียงกลอง ครั้นได้ยินเสียงกลองก็จำได้ไม่สงสัย แล้วสั่งสอนบริษัทอื่นได้ และให้สำเร็จมรรคผลโดยเร็ว ๑ ที่ ๓ ผู้ใดได้ฟังธรรมเล่าเรียนซึ่งธรรมให้ชำนานู ครั้นทำลายสังขารไปเกิดเป็นเทพดา ยังระลึกถึงบทแห่งธรรมนั้นไม่ได้ มีเทพดาอื่นที่รู้ธรรมแสดงให้ฟังก็ระลึกได้ ดังบุรุษที่รู้เสียงสังข์ครั้นได้ยินเสียงก็จำได้ว่าเสียงสังข์ แล้วจะให้ได้มรรคผลโดยเร็ว ๑ ที่ ๔ ผู้ใดได้ฟังธรรมเล่าเรียนซึ่งธรรมให้ชำนานู ครั้นทำลายสังขารไปเกิดเป็นเทพดาตัวก็ระลึกไม่ได้ เทพดาอื่นก็มาแสดงให้ฟัง เทพดาที่เกิดก่อนมาเตือนให้ระลึกซึ่งธรรมนั้นขึ้นได้ ด้วยอุปนิสัยที่ได้ฟังธรรมและได้เล่าเรียนมาแต่กาลก่อน ดังบุรุษที่เคยเล่นฟุตบอลมาด้วยกัน ครั้นมาพบกันก็พูดขึ้นถึงการเล่นฟุตบอลก็ระลึกได้ และจะได้ซึ่งมรรคผลโดยเร็ว ๑^{๔๔}

ในคัมภีร์มิลินทปัญหาได้กล่าวถึงการสนทนาระหว่างพระยามิลินท์กับพระนาคเสนว่า ข้าแต่พระนาคเสนผู้เป็นเจ้า อันว่าบรรพชาของพระผู้เป็นเจ้านี้มีประโยชน์อันอุดมดีอย่างไร ประโยชน์ด้วยสิ่งอันใดจึงบรรพชา พระผู้เป็นเจ้าจงวิไลสนาแก้ไขให้แจ้งก่อน

พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า “มหาราช” บรรพชาของอาตมานั้นเป็นประโยชน์ดับเสียซึ่งทุกข์ที่มีในสันดาน แล้วมิให้ทุกข์ประการอื่นบังเกิดได้ ประการหนึ่งบรรพชาของอาตมานี้ประเสริฐยิ่งนัก จักให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์นิกรเทวดา ๆ ให้วนบเคารพบูชาถวายไทยทาน บรรดาที่จะให้เกิดผลเมื่อสิ้นชนม์มรณกาลแล้ว เดชผลที่ได้กระทำสักการถวายทานแก่รูปอันบรรพชาก็จะปิดเสียซึ่ง

^{๔๔}พระครูปัญญามูณี (อ่อน), คัมภีร์มงคลทีปนีแปล, (กรุงเทพมหานคร : อำนวยสาส์น การพิมพ์, ๒๕๓๔),

ประตุงตุรบาย ก็จะได้ไปชมสมบัติ ๓ ประการ คือมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ จะให้เป็นประโยชน์แก่กรรมมนุษย์เทวดาทั้งหลาย^{๕๐} นอกจากการอุปสมบทจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์คนอื่นด้วย ซึ่งรวมไปถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในเรื่องอานิสงส์ของการอุปสมบทนั้นพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราย่อมอยู่ประพาศิพรหมจรรย์นี้ อันมีลัทธิ (อภิสมาจาร = มรรยาทอันดีงาม) เป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็นอธิปไตย...”^{๕๑}

พุทธพจน์บทหนึ่งที่ตรัสไว้กับพระอานนท์เกี่ยวกับอานิสงส์ของการอุปสมบทว่า ‘ทาสสุ อานนท’ ดูกอานนท บุคคลผู้ใดมีศรัทธาได้บรรพชาทาสหญิงทาสชายให้เป็นสามเณร สามเณรีในพระพุทธศาสนา บุคคลผู้นั้นจะได้อานิสงส์ผล ๔ กัปป์ ‘ทาสสุ อุปสมบทา’ บุคคลผู้ใดได้อุปสมบททาสหญิงทาสชายให้เป็นภิกษุภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นจะได้อานิสงส์ผล ๘ กัปป์ ‘อานนท’ ดูกอานนท บุคคลผู้ใดได้บรรพชาบุตรหญิงบุตรชายให้เป็นสามเณรสามเณรีในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นจะได้อานิสงส์ผล ๘ กัปป์ บุคคลผู้ใดได้อุปสมบทบุตรหญิงบุตรชาย ให้เป็นภิกษุภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นจะได้อานิสงส์ผล ๑๖ กัปป์ ‘อานนท’ ดูกอานนท บุคคลผู้ใดได้บรรพชาสามีหรือภรรยาให้เป็นสามเณรหรือสามเณรีในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นจะได้อานิสงส์ผล ๑๖ กัปป์ ผู้ใดได้อุปสมบทสามีหรือภรรยา ให้เป็นภิกษุภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นจะได้อานิสงส์ผล ๓๒ กัปป์ ‘อานนท’ ดูกอานนท บุคคลผู้ใดได้บรรพชาตนของตนเอง ให้เป็นสามเณรสามเณรีในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นจะได้อานิสงส์ผล ๓๒ กัปป์ ผู้ใดอุปสมบทตนของตนเอง ให้เป็นพระภิกษุภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ผู้นั้นจะได้อานิสงส์ผล ๖๔ กัปป์ ก็คำวักกับหนึ่งนั้น ยิ่งมีภูเขาคีลาทั้งแห่งกว้างหนาและสูงได้โยชน์หนึ่งเท่ากัน ครั้งถึง ๑๐๐ ปี มีเทวดาเอาผ้าทิพย์เนื้อละเอียดมากกวาดหนึ่ง ทำอยู่อย่างนี้จนภูเขานั้นเกรียนลงเสมอแผ่นดินในกาลใด กาลนั้นแลชื่อว่ากับหนึ่ง^{๕๒} เป็นการพรรณนาถึงอานิสงส์ของการบรรพชาอุปสมบทที่วิจิตรพิสดาร และอาจถูกมองว่าเกินความเป็นจริง แต่ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าอานิสงส์นั้นไม่ใช่ความเพ้อฝัน แต่เป็นสิ่งที่ติดตัวไปในแต่ละภพชาติ ซึ่งมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมในชาตินี้ โดยที่อานิสงส์ที่เห็นในชาตินี้ปรากฏในพุทธพจน์ที่ว่า “ฆราวาส การอยู่ครองเรือนเป็นชาวบ้าน คับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชา การออกบวช

^{๕๐} **มิลินทปัญหา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ๒๕๓๙), หน้า ๓๙.

^{๕๑} แสง จันทรงาม, **พระพุทธศาสนาจากพระโอษฐ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธีระการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐๘-๒๐๙.

^{๕๒} ล. นาสวัสดิ์ เปรียญ, **อานิสงส์ต่าง ๆ แผนใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๐๔), หน้า ๔๓-๔๔.

เป็นบรรพชิต เป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้อยู่ครองเรือนจะประพาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง ดุจสังข์ชั้ด มีใช้ทำได้ง่าย สมพาโธ ฆราวาส ราชโภโก อพโลกาส ปพพชชานานิโก สุกรั อคารั อชฌมาสตา เอกนตปริปณณั เอกนตปริสุทฺธั สงฺขลิตั พพหมจริยั จริตุ”^{๕๓} การประพาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์โดยสิ้นเชิงนั้น แม้จะถูกมองว่าเป็นอาณิสสที่สืบทอดมาจากทุกภพชาติส่งผลมาถึงปัจจุบันก็ตาม แต่การประพาศปฏิบัติธรรมจนบรรลุผลนิพพาน ทำจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดดุจสังข์ชั้ด เป็นอาณิสสของการประพาศพรหมจรรย์ เป็นผลที่เกิดจากปัจจุบันชาติ

พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสตอบคณะสงฆ์ว่า พระคุณเจ้าทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณเป็นอันมาก ในการที่ได้แสดงไตรปิฎกครั้งนี้ แม้ข้าพเจ้าจะได้อยู่ในสมณเพศมาเป็นเวลานานน้อยก็ตาม รู้สึกว่าได้รับการต้อนรับจากสงฆ์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ทั้งได้รับความรู้ในพระธรรมวินัย และทางปฏิบัติเท่าที่เวลาจะอำนวย ทั้งนี้ทำให้เกิดความรู้สึกว่า พระพุทธศาสนาเป็นทางแห่งความเจริญแก่ผู้ที่ตั้งใจปฏิบัติโดยเคร่งครัด

ขออำนาจแห่งความสามัคคีที่พระคุณทั้งหลายได้แสดงอยู่ ณ บัดนี้ จงเป็นนิมิตอันดีที่จะเพิ่มพูนความรุ่งเรืองมั่นคงแห่งพระศาสนาสืบไป^{๕๔} พระดำรัสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสไว้ตอนที่พระองค์เสด็จออกผนวช ซึ่งกล่าวถึงในทางสังคมว่า สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่มีไตรปิฎกต่อกันทั้งในระหว่างสงฆ์ด้วยกันและระหว่างสงฆ์กับฆราวาส ในทางปฏิบัติพระองค์ก็ทรงยอมรับว่า พระพุทธศาสนาเป็นทางแห่งความเจริญแก่ผู้ที่ตั้งใจปฏิบัติโดยเคร่งครัด อันเป็นประโยชน์สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา การบวชจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อผู้อื่น

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือคำสอนผู้บวช ภาค ๑ ถึงคุณประโยชน์ของการบวชไว้ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่ตัวเอง หมายถึง การบวชจะทำให้ผู้บวชได้มีโอกาสชำระและขัดเกลากิเลสของตนเองให้เบาบางลง
๒. เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่ผู้อื่น คือ การมุ่งตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา เป็นนื้อนาบุญของโลก

^{๕๓}มานพ นักการเรียน, พระพุทธศาสนากับวิทยาการร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๑๓.

^{๕๔}ชวัญแก้ว วัชรโรทัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

๓. เป็นคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่พระศาสนา คือ ศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง ก็ย่อมจะได้ชื่อว่าเป็นศาสนทายาท ผู้สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง^{๕๕} ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุนทรียา สุนทรวินาศ ว่าการออกบวชมีประโยชน์ ๓ ระดับ คือ

๑. ประโยชน์ตน คือ ประโยชน์ที่ผู้บวชได้รับในขณะที่ครองสมณเพศ และในการดำรงชีวิต หลังจากสึกแล้ว นอกจากนี้ยังรวมถึงประโยชน์ที่ผู้ใกล้ชิด ผู้อุปการะในการบวชจะได้รับจากผู้บวชด้วย ประโยชน์ส่วนตนมีดังนี้.

- (๑) ได้เรียนรู้พระธรรมวินัย
- (๒) รู้จักฝึกตนให้มีความอดทน เนื่องจากต้องปฏิบัติตามวินัยและตามหลักการปกครองสงฆ์
- (๓) รู้จักสำรวม กาย วาจา ใจ ให้อยู่ในระเบียบอันดีงาม
- (๔) รู้จักรับผิดชอบและดูแลตนเอง เพราะขณะบวชอยู่ สมณะย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติทั้งส่วนตัวและร่วมกับหมู่คณะ
- (๕) รู้จักละอายตนเองและกลัวบาป
- (๖) รู้จักความสันโดษ คือ พอใจที่จะมีชีวิตอย่างเรียบง่าย เว้นความฟุ้งเฟ้อทั้งปวง
- (๗) ได้ปฏิบัติ คือ เว้นชั่ว ทำดี และทำจิตใจให้ผ่องใส ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ผู้บวชจะมีโอกาสปฏิบัติได้สมบูรณ์กว่าผู้ครองเรือน
- (๘) รู้จักศาสนพิธี และมีส่วนร่วมปฏิบัติอย่างถูกต้อง
- (๙) ได้รับการปลูกฝังค่านิยมในทางที่ดี
- (๑๐) ได้บรรลุผลในการปฏิบัติตั้งแต่ขั้นต้น จนถึงขั้นสูงสุด
- (๑๑) สามารถนำธรรมะไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตได้ ทั้งระหว่างบวชและหลังจากสึกจากสมณเพศแล้ว

(๑๒) มารดา บิดา ญาติ ของผู้บวชและผู้มีส่วนอุปการะในการบวชได้มีส่วนในกุศลยิ่งขึ้น

๒. ประโยชน์ต่อสังคม

- (๑) การบวชในพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการสร้างสมเนื่อนานุญของโลก
- (๒) พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีและหมั่นสั่งสอนประชาชน ย่อมเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชน
- (๓) พระสงฆ์เป็นตัวอย่างที่ดีงามแก่คนทั่วไป ในด้านการปฏิบัติธรรม

^{๕๕} พุทธทาสภิกขุ, คำสอนผู้บวช ภาค ๑, หน้า ๑๖-๒๓.

(๔) หลักธรรมปฏิบัติในพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางของพระชาติปทัชทั้งในการปกครองและการดำเนินชีวิต

๓. ประโยชน์ต่อพระศาสนา

(๑) การบวชยอมทำให้มีผู้สืบทอดศาสนา ซึ่งจะทำให้พระศาสดาดำรงอยู่ตลอดไป

(๒) พระสงฆ์เป็นสันทายาท

(๓) พระภิกษุสามเณรช่วยเผยแผ่ศาสนาให้เจริญกว้างไกลยิ่งขึ้น

(๔) ปฏิปทาของพระสงฆ์ในการพิสูจน์ว่า มนุษย์สามารถดำรงชีวิตตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาได้จริง^{๕๖} ประโยชน์ของการบวชจึงเป็นการสร้างมหาบุคคลอย่างมหาศาลต่อโลกและตนเอง รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาด้วย หากมองในมุมประโยชน์ส่วนรวมจะเห็นว่าการบวชในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๓ ระดับด้วยกัน คือ

๑. **ประโยชน์ในเบื้องต้น** หมายถึง ประโยชน์ในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ของโลก เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปมาสร้างบุญด้วย เพราะถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์สะอาด การทำบุญกับนักบวชจึงเป็นการสร้างมหาบุคคลอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการสร้างบุญกับพระอริยเจ้า เรียกว่าระดับบุญ

๒. **ประโยชน์ในท่ามกลาง** หมายถึง การนำธรรมะที่ได้มาอบรมสั่งสอนประชาชนให้รู้จักอายชั่วกลัวบาป รู้จักแยกแยะว่าสิ่งไหนควรทำและไม่ควรทำ สร้างความสามัคคีให้สังคม และสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก เป็นการนำธรรมะมาเป็นเครื่องเยี่ยวยาสังคม เรียกว่าระดับศีลธรรม

๓. **ประโยชน์สูงสุด** หมายถึง ประโยชน์ที่ทำให้คนกลายเป็นพระอรหันต์ ซึ่งถือว่าเป็นอุดมการณ์สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา โดยผ่านกระบวนการฝึกหัดปฏิบัติ ชัดเภา ชำระล้างจิตใจให้ขาวสะอาดหมดจดจากกิเลสตัณหา หากสังคมใดมีคนประเภทนี้มากก็จะทำให้เกิดสังคมอุดมสุข เพราะจะไม่มีใครทะเลาะเบาะแว้งแย่งชิง ทะเยอทะยาน เบียดเบียนและล้างแค้นและกัน หากมองในแง่ผลประโยชน์ส่วนตัวก็เป็นผู้ที่สิ้นภพสิ้นชาติ เป็นผู้ดำเนินอยู่ด้วยวิมุติสุขในชาติปัจจุบัน เรียกว่าระดับโลกุตตร

^{๕๖} สุนทรียา สุนทรวีภาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐-๙๒.

บทที่ ๓

พัฒนาการของการอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

๓.๑ การอุปสมบทสมัยพุทธกาล

เมื่อกล่าวถึงวิธีการอุปสมบทในทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มักมีข้อปฏิบัติปลีกย่อยเพิ่มเติมเข้ามามากมาย ซึ่งขึ้นอยู่กับคติความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ถึงแม้ว่าวิธีการส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ก็ตาม และนับวันก็ยังมีระเบียบปฏิบัติใหม่ๆ เพิ่มขึ้นเพิ่มเติมเข้ามา ซึ่งเป็นสิ่งที่ยอยู่นอกพุทธบัญญัติ ดังนั้น หากมีคำถามว่าวิธีการอุปสมบทอย่างไรจึงจะเป็นไปตามพุทธบัญญัติ จึงต้องย้อนกลับไปศึกษาในสมัยพุทธกาล เพื่อนำมาตอบคำถามในปัจจุบัน และชี้ให้เห็นว่าอะไรเป็นสาระของการบวชที่แท้จริง

ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒ พระวินัยปิฎก มหาวีมังค์ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนภิกษุที่รู้อยู่แต่ก็ยังอุปสมบทให้บุคคลอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปี ทรงเรียกภิกษุกลุ่มนั้นว่าโมฆบุรุษ สาเหตุที่พระองค์ไม่ทรงอนุญาตให้ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี อุปสมบทนั้นเพราะว่ายังไม่มีความอดทน ไม่อดกลั้นต่อความเย็น ความร้อน ความหิว ความกระหาย สัมผัสจากเปลือก ยุง ลม แดด ลัทธิเลื่อยกลาน คำกล่าวร้าย คำที่ฟังแล้วไม่ดี ความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้นเป็นทุกข์ แส่นสาหัส รุนแรง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย^๑ สิกขาบทนี้เกิดขึ้นหลังจากที่พระองค์ทรงอนุญาตให้สงฆ์สามารถอุปสมบทให้กับกุลบุตรได้ คนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีจึงทรงอนุญาตให้บรรพชาเป็นสามเณรได้ เพราะว่าสามเณรมีสิกขาบทให้ปฏิบัติน้อยกว่าพระภิกษุ เพื่อเพิ่มพูนความอดทนให้มากยิ่งขึ้น จนถึงอายุ ๒๐ ปี จึงจะสามารถอุปสมบทได้ และเมื่ออุปสมบทแล้วก็สามารถปฏิบัติตามสิกขาบทที่เคร่งครัดได้อย่างไม่บกพร่อง เป็นเหตุให้การประพฤติพรหมจรรย์ได้ก้าวหน้ารวดเร็ว เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ ผู้ใหญ่อมมีความอดทนมากกว่าเด็ก เพราะว่าได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาจากสังคมและสิ่งแวดล้อมมามากกว่า พระพุทธเจ้าจึงทรงแบ่งช่วงชั้นอายุของ

^๑ วิ. มห. (ไทย). ๒/๔๐๕/๕๑๔-๕๑๕.

นักบวชทางพระพุทธศาสนาเอาไว้ ผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาในขณะที่มีอายุยังไม่ถึง ๒๐ ปี ก็ทรงอนุญาตให้เป็นสามเณร ผู้ที่มีอายุ ๒๐ ปี ก็ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุ “ก็ภิกษุได้รู้อยู่ อุปสมบทให้บุคคลผู้มีอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปี บุคคลนั้นไม่เป็นอันอุปสมบท และภิกษุเหล่านั้นควรถูกตำหนิ ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์นี้”^๒ หากอายุยังไม่ถึง ๒๐ ปี แล้วทำการอุปสมบทถือว่าไม่เป็นภิกษุ และภิกษุที่เป็นพระอุปัชฌาย์ก็ได้รับการติเตียนว่าเป็นโมฆบุรุษ

ในพระธัมมปทัญญูกถาแปล ภาค ๑ ว่าด้วยเรื่องมหาปาละไปฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า แล้วคิดว่า “บุตรและธิดาก็ดี โภคสมบัติก็ดี ย่อมไปตามผู้ไปสู่ปรโลกหาได้ไม่ แม้สรีระก็ไปกับตัวไม่ได้ ประโยชน์อะไรของเราด้วยการอยู่ครองเรือน เราจักบวช พอเทศนาจบ ก็เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลขอบวช

พระศาสดาตรัสถามเขาว่า “ญาติไหน ๆ ของท่านที่ควรจะต้องอลาไม่มีบ้างหรือ
มหาปาละทูลว่า “พระเจ้าข้า น้องชายของข้าพเจ้ามีอยู่
พระศาสดารับสั่งว่า “ถ้าอย่างนั้นท่านจงไปอลาเขาเสียก่อน

เมื่อไปถึงบ้านแล้ว ได้เรียกน้องชายมา มอบทรัพย์สมบัติให้ว่า “ทรัพย์อันใดอันหนึ่งบรรดามีในตระกูลนี้ ทรัพย์นั้นจงตกเป็นภาระของเจ้าทั้งหมด เจ้าจงดูแลทรัพย์นั้นเถิด”^๓ ผู้ที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะต้องได้รับการอนุญาตจากญาติหรือผู้ปกครองก่อน เพื่อป้องกันการหนีมาบวช หรือป้องกันผู้ที่ไม่ประสงค์ดีต่อพระศาสนาจะปลอมตัวเข้ามาทำลายพระศาสนาในเรื่องนี้มาชัดเจนในตอนที่สามเณรหุลอกบวช ทำให้พระเจ้าสุทโธทนะเสียพระทัยมาก เพราะว่าทรงหวังให้ราหุลเป็นผู้สืบทอดราชบัลลังก์ต่อจากพระองค์แทนเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อราหุลบวชเป็นสามเณรแล้ว พระเจ้าสุทโธทนะจึงทรงติเตียนพระพุทธเจ้าว่าบวชให้ราหุลโดยไม่ได้บอกกล่าวหรือลาผู้ปกครองก่อน และทูลขอพระบรมพุทธานุญาตว่าต่อไปถ้ากุลบุตรที่มีความเลื่อมใสในพระศาสนาประสงค์จะออกบวช จะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองหรือญาติก่อน เพื่อเป็นการรับรองสถานะว่าเป็นคนที่มีหลักแหล่งที่ชัดเจน ไม่ใช่คนเถื่อน พระพุทธเจ้าทรงประทานพุทธานุญาตแล้วประกาศให้สงฆ์ทราบ

ครั้งหนึ่งเจ้าชายอนรุทธะ ซึ่งเป็นพระสหายกับพระเจ้าภัททิยศากยะที่ครองราชย์สมบัติของชาวศากยวงศ์ พระเจ้าอนรุทธะมีพระประสงค์จะออกบวชจึงได้ไปขออนุญาตจากพระมารดา

^๒วิ. มห. (ไทย). ๒/๔๐๓/๕๑๕.

^๓มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธัมมปทัญญูกถาแปล ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

พระมารดาของเจ้าอนุรุธะศากยะทรงดำริว่า พระเจ้าภัททิสศากยะนี้ครองราชย์สมบัติของชาวศากยวงศ์ เป็นพระสหายของลูกอนุรุธะ พระองค์จะไม่สามารถเสด็จออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแน่” จึงตรัสกับเจ้าอนุรุธะศากยะดังนี้ ว่า “ลูกอนุรุธะ ถ้าพระเจ้าภัททิสศากยะจะเสด็จออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตด้วยลูกก็จงบวชเถิด”^๔ แสดงให้เห็นว่าการบวชจะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองก่อน แม้แต่ในระดับราชวงศ์ก็ไม่มีสิทธิพิเศษ

กาลวันหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงพระดำเนินอยู่ในพระวิหาร ทอดพระเนตรเห็นราชพราหมณ์มีร่างกายผอม มีผิวพรรณเศร้าหมอง จึงตรัสถามทราบความว่าปราชญะจะบวชแต่ไม่มีใครบวชให้ จึงตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าผู้ใดรู้จักพราหมณ์ผู้นี้บ้าง พระสารีบุตรทูลว่ารู้จักเพราะเคยใส่บาต ๑ ทักพื้ จึงทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรบวชให้ราชพราหมณ์ด้วยวิธีการทำต่อหน้าสงฆ์ โดยตรัสยกเลิกการบวชแบบติสรณคมณุปัสสัมปาเสียบ แล้วมีพระบรมพุทธานุญาตให้มีการบวชด้วยวิธีที่เรียกว่า **“ญัตติจตุตถกรรมวาจา”** โดยบวชให้ราชพราหมณ์เป็นรายแรกสืบมาตราบจนปัจจุบัน

การบวชด้วย **“ญัตติจตุตถกรรมวาจา”** นี้ ต้องมีการประชุมสงฆ์ ถ้าเป็นมัธยมประเทศต้องประชุมสงฆ์ ๑๐ รูปขึ้นไป ถ้าเป็นปัจฉิมเขตประเทศซึ่งเป็นชนบทที่มีพระสงฆ์น้อยต้อง ๕ รูปขึ้นไป โดยภิกษุรูปหนึ่งประกาศให้สงฆ์ได้รู้เรื่องครั้งหนึ่งก่อน แล้วประกาศการรับอุปสมบท คือสมมุติผู้ขอบวชนั้นให้เป็นภิกษุขึ้นอีก ๓ ครั้ง ถ้าไม่มีภิกษุใดคัดค้านผู้ขอบวชนั้นได้ชื่อว่าได้บวชเป็นภิกษุแล้ว แต่ถ้าถูกคัดค้านแม้เพียงเสียงเดียวก็เป็นอันไม่ยอมรับการให้บวช และในการนี้ผู้ขออุปสมบทต้องมีผู้รับรองด้วย ซึ่งเรียกว่า **“พระอุปัชฌาย์”** โดยพุทธบัญญัตินี้เท่ากับพระพุทธเจ้าทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการพระศาสนาที่สำคัญต่าง ๆ เช่น การอุปสมบททุกขุบุตร เป็นต้น อันเป็นวิธีที่เป็นประโยชน์ต่อการปกครองในสังฆมณฑลโดยมิทรงมอบให้เอกชน หรือภิกษุรูปหนึ่งรูปใดมีอำนาจในกิจการสำคัญ ของพระศาสนา ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงถาวรในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา^๕

ในการบวชเป็นสามเณร ปรากฏครั้งแรกเมื่อราหุลกุมาร ติดตามทูลขอทรัพย์สมบัติตามคำสั่งของผู้เป็นพระมารดา พระพุทธเจ้าทรงดำริว่า การให้ “อริยทรัพย์” ดีกว่าให้ทรัพย์ธรรมดา จึงรับสั่งให้พระสารีบุตรบวชให้ราหุลกุมาร

พระสารีบุตรจึงกราบทูลถามวิธีปฏิบัติเพราะไม่เคยมีเด็กบวชมาก่อนว่าจะให้บวชด้วยวิธีใด

^๔ วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๓๐/๑๙๖.

^๕ นนท ธรรมสถิตย์, **พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ดลิ้น, ๒๕๓๓), หน้า ๒๓.

พระองค์รับสั่งว่าให้รับไตรสรณคมน์ก็พอ สามเณรอาหุติจึงได้รับการบวชด้วย ไตรสรณคมน์เรียกว่า ตีสรณคมน์อุปสัมปทา คือ การอุปสมบทด้วยการถึงสรณะสาม^๖ ซึ่งสามเณรอาหุติเป็นสามเณรรูปแรก และเป็นรูปแรกที่ได้รับการบวชแบบไตรสรณคมน์

ในครั้งหนึ่งเวรตะ ซึ่งเป็นน้องชายของพระสารีบุตร ถูกญาติผู้ใหญ่จับทำพิธีแต่งงานในขณะที่ยังเล็กอยู่ เมื่อถึงวันแต่งงานญาติผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวก็ผลัดกันเข้ามายังห้องพิธี เพื่ออวยพรเจ้าบ่าวเจ้าสาว

“ขอให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวจงอายุยืนขวัญยืน ครองชีวิตคู่ยืนยาว
ขอให้ถือไม้เท้ายอดทอง กระบองยอดเพชร ขอให้อายุยืน”

เจ้าบ่าวน้อยเวรตะได้ยินคำอวยพรก็สะดุดใจทันที เพราะภาพคุณยายอายุเกินร้อย ร่างกายทรุดโทรม หนึ่งเท้าพันหลุด ผมหาวโพลน เดินแทบไม่ได้ มือไม้สั่นเทิ้ม ต้องให้คนคอยพยุงลุกพยุ่งนั่ง จึงถามผู้ใหญ่ว่า เจ้าสาวของผมนั้นจะเป็นเช่นคุณยายใช่ไหม

ใช่แล้ว จะอายุยืนปานนั้นแหละ ญาติ ๆ ตอบ
แล้วผมนั้นจะเป็นเช่นนั้นไหม

เป็นเหมือนกัน ลูกเอ๋ย” เสียงตอบยืนยัน ผู้ตอบนั้นก่เป็นการให้กำลังใจ

ตรงข้ามกลับสร้างความสลดหดหู่ให้เกิดขึ้นแก่เวรตะ พลันภาพพี่ชายก็ผุดขึ้นในใจ อุปติสสะพี่ชายเราคงคิดเห็นเช่นเดียวกันนี้จึงเบี่ยงหน้าออกไปบวช จึงคิดจะลาบวชอย่างพี่ชาย ถ้าจะลาบวชตรง ๆ คงไม่ได้รับอนุญาต เพราะเพิ่งแต่งงานจึงคิดจะหนีไปบวช ขณะที่เขาแห่เพื่อส่งตัวเจ้าบ่าวไปยังห้องหอที่เตรียมไว้อย่างสวยงามนั้นเวรตะได้ช่องทางหลบหนีไปยังสำนักวัดป่าซึ่งอยู่ใกล้ทางผ่านเข้าไปขอบวช ภิกษุทั้งหลายรู้ว่าเด็กน้อยเป็นน้องชายพระสารีบุตร จึงจัดการบวชเป็นสามเณรให้ เพราะถือว่าได้รับอนุญาตจากพระพี่ชายแล้ว^๗

ยังมีเรื่องเกี่ยวกับการขออนุญาตออกบวชของสตรีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลมีธิดาเศรษฐีเมืองราชคฤห์นางหนึ่ง มีอุปนิสัยในการบรรพชาอยากบวชมาตั้งแต่เล็ก ขออนุญาตพ่อแม่ไปบวชในสำนักนางภิกษุณี ก็ไม่ได้รับอนุญาต เมื่อเติบโตเป็นสาวแล้ว พ่อแม่ก็ให้มีครอบครัวกับชายที่มีฐานะทัดเทียมกัน แต่งงานไม่นานก็ตั้งครรภ์โดยที่ตัวเองก็ไม่วันทัว ความคิด

^๖ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, สามเณร เหล่ากอแห่งสมณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^๗ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

อยากจะบวชยังไม่เลือนหายไปจากส่วนลึกของจิตใจ นางจึงขออนุญาตสามีไปบวช สามีคงเห็นความตั้งใจแน่วแน่ของนาง ในที่สุดจึงได้อนุญาตตามที่ขอ นางจึงไปบวชอยู่ในสำนักของนางภิกษุณี

บวชไม่นานนครภักดีโตขึ้น ๆ จนปิดบังไม่อยู่ เมื่อความลับเปิดเผยว่านางภิกษุณีตั้งท้อง ใครรู้เข้าก็ตำหนิติเตียน สำนักภิกษุณีที่นางสังกัดอยู่นั้นอยู่ในความดูแลของพระเทวทัต ชาวภิกษุณีมีท้องรู้ถึงหูพระเทวทัต ท่านก็เห็นว่านางภิกษุณีต้อง “อันติมัตถุ” คือต้องปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุณีแล้ว จึงสั่งให้สึกโดยไม่ต้องสอบสวน นางจึงอุทธรณ์ว่าไม่มีความผิดตามกล่าวหา และขอความเป็นธรรม พระเทวทัตก็ไม่ยอม พูดว่าอย่างนี้แสดงว่านางมี “เพศสัมพันธ์” กับบุรุษทั้งผ้าเหลืองแน่นอน

นางบอกเหล่าภิกษุณีว่า นางมิได้บวชอุทิศพระเทวทัต นางบวชอุทิศพระศาสดา (หมายความว่าไม่ได้บวชเป็นศิษย์พระเทวทัต บวชเป็นสาวกของพระศาสดาต่างหาก) ขอให้พานางไปกราบทูลขอพระมหากษัตริย์จากพระบรมศาสดาเถิด ภิกษุณีทั้งหลายจึงพานางไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่พระเชตวัน เมืองสาวัตถี

พระองค์รับสั่งให้พระอุบาลี ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในพระวินัย สอบสวนอธิกรณ์นี้ พระอุบาลีเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องเฉพาะของสตรี ภิกษุอย่างท่านจะจัดการเรื่องนี้คงไม่ถนัด จึงไปขอร้องนางวิสาขาและอนาถปิณฑิกเศรษฐีให้ช่วยสอบสวน

นางวิสาขาให้กัณ्हาน นำนางภิกษุณีเข้าไปตรวจสอบภายใน ตรวจดูมือเท้าท้องและสะดือว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ชักถามวันเวลาที่บวช วันเวลาที่มียุเพศสัมพันธ์ครั้งสุดท้าย วันที่รู้สึกว่าจะประจำเดือนไม่มา คำนวณอย่างถี่ถ้วนแล้ว ก็ได้ข้อสรุปว่า นางตั้งครรภ์ก่อนออกบวชเป็นภิกษุณี

นางและคณะผู้สอบสวนจึงรายงานผลการสอบสวนให้พระอุบาลีทราบ พระเถระได้นำความกราบทูลพระพุทธองค์ทรงทราบ พระพุทธองค์รับสั่งประชุมสงฆ์ ตรัสรับรองความบริสุทธิ์ของนางภิกษุณี^๔ ในการอนุญาตให้บวชนั้น ผู้ที่แต่งงานออกเรือนแล้วจะต้องได้รับการอนุญาตจากคู่สมรสก่อน ถ้าจะบวชเป็นภิกษุณีจะต้องได้รับการอนุญาตจากสามีก่อน ถ้าจะบวชเป็นภิกษุจะต้องได้รับการอนุญาตจากภรรยา ก่อน เพราะถ้าไม่ได้รับการอนุญาตแล้ว พระอุปัชฌาย์จะไม่บวชให้ หรือแม้แต่บวชแล้วก็ไม่ใช้พระภิกษุที่สมบูรณ์

ในพระพุทธศาสนาสตรีสามารถบวชได้และบรรลุนิพพานได้เช่นเดียวกับบุรุษ แต่ในตอนแรกพระพุทธเจ้าทรงลังเลพระทัยที่จะสนับสนุนให้สตรีบวชดีหรือไม่ เพราะห่วงความปลอดภัยของสตรี

^๔ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

ในสมัยพุทธกาลเมื่อสตรีบวช เรียกว่า ภิกษุณี ซึ่งมีสิกขาบท ๓๑๑ ข้อ (ศีลของนางภิกษุณี) สตรีที่ต้องการบวชภิกษุณีจะต้องเป็นนางสิกขมานา ๒ ปี ถือนุธรรม ๖ ข้อ คือ

๑. เว้นจากฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากลักขโมยสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้
๓. เว้นจากประพฤติดุคในกาม
๔. เว้นจากเจรจาเท็จล่อลวงผู้อื่น
๕. เว้นจากดื่มสุราเมรัยอันเป็นเหตุที่ตั้งแห่งความประมาท
๖. เว้นจากบริโภคอาหาร ตั้งแต่เวลาอาทิตย์เที่ยงแล้วไปจนถึงเวลารุ่งอรุณขึ้นมาใหม่ อย่างเคร่งครัด, ถ้าบวชพร้อมข้อใดข้อหนึ่ง จะต้องเริ่มต้นใหม่

ภิกษุณี ต้องรับอุปสัมปทา (การบวช) ในสงฆ์ ๒ ฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) ขึ้นตอนการบวชนางภิกษุณี ยากกว่าการบวชพระภิกษุ เพราะการบวชพระภิกษุขึ้นอยู่กับหมู่คณะสงฆ์ฝ่ายเดียว การบวชนางภิกษุณีผู้บวชต้องเป็นนางสิกขมานา (สิกขมานา แปลว่า ผู้ศึกษา) อยู่ ๒ ปี รักษาศีล ๖ ข้อดังกล่าวมา ถ้าสตรีท่านใดไม่แน่วแน่ก็อาจจะล้มเลิกความตั้งใจ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงลงเลพระทัยในการที่จะให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา มีหลักฐานอ้างอิงดังต่อไปนี้

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่นิโครธารามใกล้กรุงกบิลพัสดุ์แคว้นสักกะ พระนางมหาปชาบดีโคตมีเข้าไปเฝ้า ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลขอบรรพชาเป็นอนาคาริยะ (ผู้ไม่ครองเรือน) ในพระธรรมวินัย พระองค์ได้ตรัสห้ามไว้ว่า อย่าเลยท่านเป็นมาตุคาม อย่าพอใจบรรพชาเป็นอนาคาริยะในพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย แม้ครั้งที่สองครั้งที่สาม พระนางมหาปชาบดีโคตมี กราบทูลขอบรรพชา พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสห้ามอย่างนั้น^๓ พระองค์ทรงเป็นห่วงมาตุคาม เพราะมีธรรมชาติอ่อนแอและอาจได้รับอันตรายจากการอยู่ในที่เปลี่ยวได้มากกว่าบุรุษ แต่พระองค์ก็ไม่ได้ทรงห้ามให้สตรีปฏิบัติธรรม เพราะบุรุษและสตรีมีศักยภาพในการตรัสรู้เช่นเดียวกัน หากได้รับการขัดเกลาที่เหมาะสมและถูกวิธี

ต่อมาพระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูก่อนอานนท์ ถ้าพระนางมหาปชาบดีโคตมีจะทรงรับครุธรรม ๘ ประการ ได้นั้น ก็จะเป็นอุปสัมปทาของพระนางเถิด เป็นการประทานอนุญาตให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยมีเงื่อนไข คือ

^๓พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) และคณะ, **สตรีในพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๖๕-๖๖.

๑. นางภิกษุณีแม่บวชแล้ว ๑๐๐ ปี ต้องทำภิกขา การลุกขึ้นต้อนรับ อัญชลีกรรม และ สามีจิกรรม แก่ภิกษุผู้บวชในวันนั้น นี่เป็นธรรมที่นางภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ก้าวก้าวจนตลอดชีวิต

๒. นางภิกษุณีจำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุนี้เป็นธรรมที่นางภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ก้าวก้าวจนตลอดชีวิต

๓. นางภิกษุณีพึงหวังธรรม ๒ อย่างจากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน คือการถามวันอุโบสถ กับการเข้าไปหาเพื่อรับโอวาท นี่เป็นธรรมที่นางภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ก้าวก้าวจนตลอดชีวิต

๔. นางภิกษุณีจำพรรษาแล้ว พึงพิจารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย ด้วยฐานะ ๓ คือ ด้วยได้เห็น หรือ ด้วยได้ฟัง หรือ ด้วยนึกถึงเกียจ นี่เป็นธรรมที่นางภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ก้าวก้าวจนตลอดชีวิต

๕. นางภิกษุณีที่ต้องครุธรรม (ต้องอาบัติสังฆาทิเสส) พึงประพฤติมานัตตลอดปักษ์ในสงฆ์ ๒ ฝ่าย นี่เป็นธรรมที่นางภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ก้าวก้าวจนตลอดชีวิต

๖. นางสิกขมานา ต้องศึกษาสิกขมานาในอนุธรรม ๖ ประการตลอด ๒ ปีแล้ว จึงควรแสวงหาอุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่าย (คือก่อนจะบวชเป็นนางภิกษุณี จะต้องเป็นนางสิกขมานา ๒ ปี ระหว่าง ๒ ปี ต้องรักษาศีล ๖ ข้อ ขาดไม่ได้ คีล ๖ ข้อ คือ คีล ๕ และเพิ่มข้อที่ ๖ อันได้แก่ การเว้นบริโภคอาหารในเวลาวิกาล) นี่เป็นธรรมที่นางภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ก้าวก้าวจนตลอดชีวิต

๗. นางภิกษุณี ไม่พึงด่า ไม่พึงบริภาษภิกษุด้วยปริยายใด ๆ นี่เป็นธรรมที่นางภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ก้าวก้าวจนตลอดชีวิต

๘. จำเดิมแต่วันนี้ไป ห้ามนางภิกษุณีว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุ ไม่ห้ามภิกษุกล่าวสั่งสอนนางภิกษุณี นี่เป็นธรรมที่นางภิกษุณีพึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ก้าวก้าวจนตลอดชีวิต^{๑๐}

ในสมัยพุทธกาลนั้น สตรีอยู่ในฐานะด้อยกว่าบุรุษ กล่าวคือ บุรุษได้รับอภิสิทธิ์ ได้รับการยกย่อง และได้รับการยอมรับมากกว่าสตรี ดังที่ปรากฏในที่หลายแห่ง วรรณคดีเกี่ยวกับสังคมอินเดีย การพึ่งธรรมและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นเอกสิทธิ์เฉพาะบุรุษ สตรีจะไม่สามารถให้เข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าว แต่พระพุทธเจ้าทรงปฎิวัติความเชื่อข้อนี้ของสังคมในยุคนั้นทรงอนุญาตให้สตรีเข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุณีได้ ดังที่ทรงอุปสมบทให้พระนางมหาปชาบดีโคตรมีซึ่งถือว่า

^{๑๐} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน**, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๙), หน้า ๗๗.

เป็นพระภิกษุณีรูปแรกในพุทธศาสนา แต่ก็มีกฎข้อบังคับสำหรับพระภิกษุณีเคร่งครัดเพิ่มมากกว่าพระภิกษุ กฎข้อบังคับสำหรับภิกษุณีเรียกว่าครุธรรม คือ ธรรมที่ภิกษุณีควรเคารพนับถือและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด^{๑๑}

การอุปสมบทของภิกษุณีนั้น จะต้องอุปสมบทจากสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ โดยมีคำขออุปสมบทว่า

พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดิฉันชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทฺธิแล้วในภิกษุณีสงฆ์ พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดิฉันขออุปสมบทต่อสงฆ์ สงฆ์โปรดอนุเคราะห์ยกดิฉันขึ้นด้วยเถิด

พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดิฉันชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทฺธิแล้วในภิกษุณีสงฆ์ พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดิฉันขออุปสมบทต่อสงฆ์ เป็นครั้งที่ ๒ ขอสงฆ์โปรดอนุเคราะห์ยกดิฉันขึ้นเถิด

พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดิฉันชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทฺธิแล้วในภิกษุณีสงฆ์ พระคุณเจ้าทั้งหลาย ดิฉันขออุปสมบทต่อสงฆ์ เป็นครั้งที่ ๓ ขอสงฆ์โปรดอนุเคราะห์ยกดิฉันขึ้นเถิด

ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทฺธิในภิกษุณีสงฆ์ ผู้มีชื่อนี้ขออุปสมบทต่อสงฆ์มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วพึงให้ผู้มีชื่อนี้อุปสมบทมีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทฺธิในภิกษุณีสงฆ์ ผู้มีชื่อนี้ขออุปสมบทต่อสงฆ์มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี สงฆ์ให้ผู้มีชื่อนี้อุปสมบทมีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้ผู้มีชื่อนี้อุปสมบทมีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง^{๑๒}

ในเรื่องของสตรีเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ไว้ว่า ดูก่อนอานนท์ หากมาตุคาม (สตรี) จักไม่ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์ก็จะต้องอยู่ได้นาน สัทธิธรรมพึงดำรงอยู่ได้ ๑,๐๐๐ ปี แต่เพราะมาตุคามออกบวชเป็น

^{๑๑} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๓.

^{๑๒} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๒๕/๓๕๑.

บรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จะไม่ตั้งอยู่นาน ทั้งสัทธิธรรมก็จักดำรงอยู่เพียง ๕๐๐ ปี

“ดูก่อนอานนท์ ตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ที่มีหญิงมากชายน้อย กระกูลนั้นถูกพวกโจรกำจัดได้ง่าย แม้ฉันใด มาตุคามได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยใด พรหมจรรย์ในธรรมวินัยนั้น จักไม่ตั้งอยู่นานฉันนั้นเหมือนกัน อนึ่ง เปรียบเหมือนนาข้าวที่สมบูรณ์ นาข้าวนั้นย่อมไม่ตั้งอยู่นาน เปลี้ยลงในไร่อ้อยที่สมบูรณ์ ไร่อ้อยนั้นย่อมไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด มาตุคามได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยใด พรหมจรรย์ในธรรมวินัยนั้น ย่อมไม่ตั้งอยู่นาน ฉันนั้นเหมือนกัน

“อนึ่ง บุรุษกั้นคันสระใหญ่ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้น้ำไหลออกแม้ฉันใด เราบัญญัติครุธรรม ๘ ประการ ไม่ให้ภิกษุณีก้าวล่วงตลอดชีวิตเสียก่อน ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ”^{๓๓} แม้ว่าสตรีจะเป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์ แต่สตรีก็สามารถบรรลุธรรมได้เหมือนบุรุษทั่วไป เพียงแต่สังคมของสตรีจะตั้งอยู่ได้ไม่นาน ด้วยเหตุทางกายภาพของผู้หญิงและความเชื่อมั่นของสังคม เพื่อป้องกันความเสื่อมของพระศาสนา พระพุทธเจ้าจึงทรงให้ภิกษุณีเข้านาคนานกว่าบุรุษ เพื่อทดสอบสภาพจิตใจ และเมื่อบวชแล้วจะต้องปฏิบัติตามครุธรรม ๘ ประการอย่างเคร่งครัด ส่วนเหตุผลที่พระพุทธองค์ทรงวางกฎเกณฑ์แก่สตรีที่จะเข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุณีต้องรักษาสิกขาบท ๕ ประการอย่างเคร่งครัดเป็นระยะเวลา ๒ ปี นั้น เนื่องจากจุดประสงค์ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อคัดเลือกและทดสอบสตรีผู้ปรารถนาจะบวชว่า จะมีจิตใจเข้มแข็งจริงจังเพียงใด เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็จะสามารถอดทนความทุกข์ยากตลอดจนข้อปฏิบัติอื่น ๆ ได้หรือไม่เพราะทรงตระหนักดีถึงสภาวะจิตของสตรีว่า มีความอ่อนไหวและอดทนต่อความลำบากได้น้อยกว่าบุรุษ

๒. เพื่อฝึกฝนอบรมผู้ที่เข้ามาเป็นภิกษุณีให้มีความรู้ขั้นมูลฐาน จะได้มีความเฉลียวฉลาดเมื่อได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้ว เพราะในช่วงเป็นสิกขมานา ๒ ปี ต้องอยู่ใกล้ชิดกับภิกษุณีอื่น ๆ จึงเป็นการเรียนรู้สมณจริยาและข้อวัตรปฏิบัติอย่างอื่นด้วย

๓. เพื่อป้องกันสตรีมีครรภ์หรือมีบุตรอ่อนยังดื่มนมอยู่เข้ามาอุปสมบท จะได้ไม่ต้องคลอดและเลี้ยงดูบุตรในระหว่างเป็นภิกษุณี ซึ่งจะเป็นช่องทางให้ประชาชนว่ากล่าวติเตียนได้ว่า มีสามีหรือประพฤติน่าไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ อันเป็นเหตุแห่งความเสื่อมเสียในพระพุทธศาสนา

^{๓๓} แสง จันทรังม, พระพุทธศาสนาจากพระโอษฐ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธีระการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๘-๒๔๙.

๔. เพื่อให้ภิกษุณีเกิดความหวงแหนในความเป็นสมณะของตนเอง จะได้ไม่ต้องประพฤติเลียบเคียงอันเป็นอันตรายต่อเพศพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มาด้วยความยากลำบากเพราะธรรมดาสั่งที่ได้มายากย่อมจะมีคุณค่าสูง

๕. เพื่อป้องกันมิให้สตรีเข้ามาอุปสมบทมากจนเกินไป ทั้งยังป้องกันการปลอมแปลงเข้ามาบวชอีกด้วย ฉะนั้น เหตุผลต่าง ๆ ของสาระที่มีอยู่ข้างต้นจึงแสดงให้เห็นพระปรีชาของพระพุทธเจ้าที่ลึกซึ้งคัมภีรภาพในการป้องกันความเลื่อมเลี้ยวที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลัง^{๑๔}

นอกจากนี้แล้วในการเป็นนักบวชทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ สามเณร หรือภิกษุณี ก็จะต้องหาบิณฑบาตด้วยตนเอง หรือถ้าหากว่าจะมีเจ้าภาพจัดทำให้ บิณฑบาตเหล่านั้นจะต้องเป็นบิณฑบาตที่บริสุทธิ์ การได้มาจะต้องไม่ใช่ขี้มขามา ไม่ใช่ปล้นขามา ไม่ใช่เป็นหนี้ขามา เป็นต้น บิณฑบาตที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตก็เป็นบิณฑบาตที่จำเป็นต่อชีวิต และเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับการดำเนินชีวิตของนักบวช ไม่เป็นไปเพื่อสะสมให้เกิดความกังวล มุ่งให้เกิดความสันโดษเป็นสำคัญ ดังจะขอยกตัวอย่างความเป็นมาและประโยชน์ของบิณฑบาตที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตประเภทต่างๆ ดังนี้

๑. จีวร

“จีวร” เป็นชื่อเรียกผ้าห่มของภิกษุเป็นบิณฑบาตดั้งเดิม แท้จริงแล้วคำว่าจีวร ไม่ใช่เป็นชื่อของผ้าห่มโดยเฉพาะ ดังที่เข้าใจกันทั่วไป ที่ถูกต้องเป็นชื่อของผ้าห่มของภิกษุทั้งหมด เฉพาะผ้าห่มของพระเท่านั้นที่เรียกว่าจีวร มี ๓ ชนิด คือ

๑. จีวรผืนที่ใช้ห่ม เรียกว่า อันตราสกล
๒. จีวรผืนที่ใช้ห่ม เรียกว่า อุตตราสงค์
๓. จีวรผืนที่ใช้พาดบ่า เรียกว่า สังฆาฏิ

เหตุที่เรียกผ้า ๓ ผืนนี้ว่า “จีวร” ก็เพราะผ้าเหล่านั้นล้วนเป็น ผ้าตัดต่อ คือจีวรทุกผืนจะต้องตัดต่อให้ได้รูปลักษณะและขนาดของจีวร ไม่ให้ใช้ผ้าผืนใหญ่โดยไม่ต้องตัดต่อแต่ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าให้กว้างไปถึงเศษผ้าที่ถูกนำมาเย็บติดต่อกันให้เป็นผืนใหญ่ เพราะการตัดต่อของจีวรจะต้องทำให้ได้รูปและลักษณะของจีวรตามแบบพระวินัย หากมีข้อซักถามว่าผ้าผืนใหญ่ถูกตัดซอยให้เล็กลง แล้วเย็บติดต่อกันเป็นจีวร ได้ประโยชน์คุ้มค่าของผ้าและของงานอย่างไร เรื่องนี้ท่านแสดงประโยชน์ของการทำไว้ว่า

๑. จักเป็นผ้าเศร้าหมองด้วยมิตหรือกรรไกร คือผ้าที่ได้ถูกทำลายราคาลงด้วยการตัด

^{๑๔} เสมอ บุญมา, **ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ในวารสารสำนักคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ปีที่ ๑๓ เล่มที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๒๔), หน้า ๑๔.

๒. เป็นเครื่องหมายและเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุ ทั้งตัดไม่ให้ภิกษุครุ่นคิดถึงภคิพัสสยได้ อย่างหนึ่ง เพราะถ้าใช้ผ้าทั้งผืนใหญ่โดยไม่ตัด อาจชวนให้คิดเห็นไปว่าครั้งเป็นภคิพัสสยก็เคยใช้ และป้องกันไม่ให้คิดแปลงสีและรูปนำไปใช้ในเพศฆราวาส

๓. ย่อมป้องกันโจรไม่ให้ลักได้อย่างหนึ่ง โดยที่โจรถือเอาประโยชน์จากจีวรเช่นนั้น ได้ยาก และได้น้อยเต็มที่ ทั้งไม่สู้จะปลอดภัยอีกด้วย^{๑๕}

๒. สังฆาฏิ

สังฆาฏิ เป็นชื่อของจีวรที่ถูกพับอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยใช้สำหรับพาดบ่า ใช้ห่มซ้อนกัน หนาวบ้าง ใช้แทนจีวรอุตตราสงค์ เพราะมีขนาดเท่ากัน จะใช้ปูเป็นที่นอนก็ได้ พระลังกาและพระรามัญใช้ห่มซ้อนจีวรเข้าบ้าน

จีวร ๓ ผืนนี้ เป็นบริขารดั้งเดิมเรียกว่า ไตรครอง หรือ ผ้าครอง มีการรักษากันอย่าง กวดขัน ไม่ยอมให้ขาดแม้แต่ผืนเดียว ไม่ยอมให้ทอดทิ้งผืนหนึ่งไว้แม้เพียงผืนหนึ่ง นอกจากสมัยที่ทรง อนุญาต ภายหลังเมื่อติเรกจีวร (ผ้าอาคัย) ขึ้น ผ้าครองทั้งไตรจึงถูกห่อเก็บรักษาไว้แผนกหนึ่ง ยาม ปกติใช้จีวรอาคัยเป็นพื้น จนไตรครองกลายเป็นผ้าสำคัญไป จะนำออกใช้บ้าง ก็ดูเป็นครั้งเป็นคราว เช่นเทศกาลเข้าพรรษาออกพรรษา หรือคราวทำสังฆกรรมบ้าง จนดูเป็นของขลังอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงข้าม จากพุทธประสงค์เดิมที่ทรงอนุญาต ให้พระใช้เฉพาะไตรครอง หากจะใช้ผ้าอาคัยบ้างก็เป็นบางครั้ง^{๑๖}

๓. อันตราวาสก

“อันตราวาสก” เป็นชื่อเรียกผ้าผืน แต่นิยมเรียกว่า สบง ที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้มี ๒ อย่าง คือ สบงตัด ๑ สบงฉีก ๑ ชื่อนี้เป็นสำนวนของช่างเย็บ แยกออกเรียกตามลักษณะการ คือสบง ตัดต้องตัดผ้าต่อ ให้ได้รูปเป็นขั้นเป็นกระดงอย่างจีวรต่างแต่ด้านกว้างแคบกว่าจีวรครึ่งหนึ่ง คือ กว้าง ๒ ศอกยาว ๖ ศอก นี้กำหนดโดยขนาดใหญ่

จีวรพระทุกผืนต้องเป็นผ้าตัดต่อ สบงจึงต้องเป็นผ้าตัดเหมือนกัน มักเรียกตามขั้นตาม กระดงบ้างคือ ๗ กระดงก็เรียกสี่ตตขั้น ถ้า ๕ กระดง ก็เรียก ปัญจขั้น แต่เรียกติดปาก เฉพาะสี่ตตขั้นอย่างเดียว เพราะนิยมสบงชนิดนี้จัดเข้าในไตรบวช จึงเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า สบง ครอง สบงชนิดนี้ใช้ผ้าเนื้อดีตัด ฉะนั้นเมื่อเย็บและสอยตะเข็บแล้วตะเข็บจึงโต เวลาใช้เมื่อนั่งทับรู้สึก เจ็บ พระไม่สันิยมภายหลังภิกษุมือติเรกจีวร (ผ้าอาคัย) ใช้ฟุ่มเพื่อยขึ้น จึงเกิดมีสบงฉีก ใช้เป็น สบงอาคัยในยามปกติ สบงตัดหรือสบงครองจึงถูกเก็บรักษาไว้ “สบงฉีก” เป็นผ้าผืนใหญ่ได้ขนาด

^{๑๕} พุทธสาสิกขุ, เรียบราช, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๑๕), หน้า ๑๐๓.

^{๑๖} อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๐.

สบงโดยไม่ต้องตัด คล้ายผ้าอาบน้ำ ต่างแต่มีอนุวาท (ผ้าประกอบบริมรอบ ๔ ด้าน) อย่างสบง จีวร อนุมาณดูตามลักษณะของสบงชนิดนี้ ช่างเย็บไม่ต้องใช้กรรไกรตัด จะทำเพียงฉีกและเย็บติดอนุวาท เข้าก็อาจสำเร็จได้ ดูเหมือนช่างจะเคยทำมาแล้ว จึงนิยมเรียก สบงฉีก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สบงอาศัย^{๑๗}

๔. อุตตราสงค์

“อุตตราสงค์” เป็นชื่อของผ้าห่ม นิยมเรียกว่า จีวร ดูเหมือนพอพูดกันว่า จีวร ในหมู่ พุทธศาสนิกชนแล้วก็หมายรู้กันได้ทันทีว่า ผ้าห่มพระ ดุจสบงเป็นชื่อของ ผ้านุ่งพระ ฉะนั้น มีขนาด ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๔ ศอก

เฉพาะจีวรอุตตราสงค์นี้ มีลูกดุมและรังดุม ๒ แห่ง ใช้กัลลัดในเวลาห่มเข้าบ้าน ติดอยู่ที่ ชายล่างแห่ง ๑ ชายบนแห่ง ๑ ทั้งสองแห่งนี้นิยมใช้เฉพาะชายล่างเป็นพื้นเพื่อกันผ้าแหวกเกินงาม หรือกันลมพัดกระจายจากม้วน ชายบนติดที่กระหงกลาง เวลาห่มจะปรากฏอยู่ที่คอ ใช้กัลลัดเพื่อ เหนี่ยวไม่ให้ผ้าหลุดลุ่ยลงในเวลาห่มไม่ค่อยใช้กันนัก เนื่องด้วยกัลลัดและปลดยาก ถึงกับบางรูปไม่ รู้จักใช้ก็มี จนไม่ใส่ใจว่าจีวรที่ห่มจะมีลูกดุมรังดุมหรือไม่ ลูกดุมนี้เวลาเดินทางด้วยเรือ พระพุทธเจ้า ไม่ทรงอนุญาตให้กัลลัด ถึงกัลลัดแล้วก่อนลงเรือก็ทรงให้ปลดออก และทรงปรับโทษผู้ที่ฝ่าฝืน^{๑๘} ข้อนี้ จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพระภิกษุอย่างยิ่ง และเป็นการแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงมองเห็นภัยที่จะเกิดขึ้นจากการเดินเรือ เช่น เรือล่ม ถ้าหากติดรังดุมอยู่จะทำให้การว่ายน้ำ ไม่สะดวก และอาจจมน้ำได้ พระองค์จึงทรงวางแนวทางป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นไว้ล่วงหน้า เพราะเกรงว่าพระภิกษุที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัยจะไม่กล้าปลดรังดุมเมื่อเกิดภัยทางเรือ

๕. บาตร

“บาตร” เป็นภาชนะสำหรับใส่อาหารสุกของภิกษุชนิดหนึ่ง บาตรนี้เป็นบริวารดั้งเดิมของภิกษุ ในสมัยพุทธกาลพระภิกษุใช้บาตรดิน เป็นบาตรดินเผาสุ่มไฟจนดำสนิท ในสมัยต่อมาก็พัฒนาการมา เป็นกระเบื้องและบาตรเหล็ก (ปัจจุบันนิยมบาตรสเตนเลส เพราะสะดวกในการดูแลรักษา) อย่างอื่นสำหรับภิกษุไม่ทรงอนุญาตให้ใช้ และให้มีใช้ได้ลูกเดียว นอกจากจะร้าว ทะลุหรือหาย จึงทรง อนุญาตให้ทำใหม่

การที่บาตรมีลักษณะอย่างนี้ เพราะว่า คฤหัสถ์ต้องมีหม้อข้าวหม้อแกงประจำสำหรับหุงต้ม อาหาร รูปหม้อข้าวของคนไทยคล้ายผลน้ำเต้ามาก เฉพาะหม้อดินดูหม้อบางตะนาวศรีเป็นตัวอย่าง

^{๑๗} พุทธศาสนิกชน, เรียบเรียง, หน้า ๑๐๘-๑๑๐.

^{๑๘} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๐-๑๐๓.

ของคนแรกก็ลักษณะนี้ แต่กันหนุ่อกไม่ตัดเสมออย่างคนไทย มีคอ มีปากสำหรับจับยกขึ้นลงในเวลาหุงต้มเหมือนกัน ส่วนบรรพชิตมีชีวิตอยู่โดยพึ่งชาวบ้านต้องการอาหารสุกมือหนึ่ง ๆ เท่านั้น จะใช้ภาชนะอย่างคฤหัสถ์ดูไม่ควรแก่ภาวะ เพราะตนไม่ต้องการหุงหาอาหาร ประการหนึ่งก็ไม่มีอาหารดิบที่สิ่งสมไว้ด้วย หากจะใช้ภาชนะใส่อาหารอย่างอื่น ชาวบ้านก็จะไม่รู้ว่าตนมีความต้องการด้วยอาหาร ด้วยว่าการขออาหารของภิกษุไม่ใช่ขอด้วยปาก แต่ขอโดยอาการ ฉะนั้นภาชนะใส่อาหารที่ถือควรจะต้องเป็นภาชนะที่เป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ความประสงค์ได้ด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ภาชนะอย่างอื่นจึงไม่เหมาะไปกว่า หม้อข้าว ก็เมื่อผู้ขอมุ่งเฉพาะข้าวสุก จะใช้หม้อข้าวทั้งลูก ดุยยังไม่แนบเนียน เพราะยังไม่บอกชัดเจนไปว่าตนต้องการเฉพาะข้าวสุก อาจเห็นไปว่าตนต้องการข้าวสารหรืออาหารดิบก็ได้ ทางที่ดีควรตัดคอตัดปากหม้อเสีย ให้หมดความสงสัยของผู้ให้ เพราะเมื่อหม้อไม่มีคอไม่มีปากแล้ว จะใช้เป็นภาชนะหุงต้มย่อมไม่ได้ หม้อเช่นนั้นจึงมุ่งเฉพาะอาหารสุก เพราะฉะนั้น ถ้าจะพูดตรงไปตรงมาแล้ว บาตร ก็คือ หม้อข้าวที่ตัดคอก้นเอง นิยมใช้เป็นภาชนะใส่ข้าวสุกของพระภิกษุ บาตรนี้ของเดิมมีแต่เชิงสำหรับวางไม่ให้บาตรกลิ้งไม่มีฝา เฉพาะฝาบาตรเพิ่งมามีภายหลัง โดยเห็นประโยชน์ของฝาดิฉัน^{๑๔} การเพิ่มฝาบาตรเข้ามาก็เพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งอันไม่พึงประสงค์เข้าไปในบาตร รวมทั้งป้องกันฝนตกใส่อาหารในขณะบิณฑบาต

๖. มีดโกน

“มีดโกน” พร้อมทั้งหินลับและหนังสะบัดเป็นของที่ภิกษุจะต้องใช้โกนผมและหนวดจึงเป็นบริหารอันภิกษุควรจะมี เพิ่มมีดสำหรับตัดเล็บอีกเล่มหนึ่งด้วย ต่อมาทรงพ่อนผันให้ภิกษุมีบริหารเพิ่มขึ้นอีกหลายอย่าง เพื่อแก้ไขความขัดข้อง เป็นเครื่องใช้เฉพาะกาลเฉพาะเหตุและเฉพาะที่บ้าง ซึ่งมีดังนี้

๑. รองเท้า
๒. ร่ม
๓. ยาม
๔. ผ้าปูนั่ง
๕. ผ้าอาบน้ำฝน
๖. ผ้าปิดฝี

ยังมีของใช้สำหรับอยู่ประจำที่อีกหลายอย่าง เช่น เตียง โต๊ะ ตั่ง เก้าอี้ ที่นอน หมอน มุ้ง เป็นต้น บริหารที่ควรเพิ่มนั้น เมื่อวิเคราะห์ดูตามลักษณะและเหตุการณ์แล้ว จะเห็นได้ว่า สิ่งใด

^{๑๔} พุทธศาสนิกชน, เรียบเรียง, หน้า ๑๐๐.

ควรแก่สมณบริโศก ทั้งไม่ขัดต่อแนวแห่งพุทธบัญญัติ สิ่งนั้นจึงสมควรอนุโลมให้ใช้ได้ ตามธรรมดา ภิกษุพึงเป็นผู้สันโดษจึงงาม ทั้งเป็นศรีแห่งพระศาสนาด้วย^{๒๐} บริหารที่มีอยู่ควรใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด และไม่ควรสะสมให้มากเกินไปจนความจำเป็น รวมทั้งจะต้องดูแลรักษาให้บริวารใช้ได้นาน เมื่อบริวารยังใช้การได้อยู่ก็ไม่ต้องแสวงหาบริวารใหม่ ที่สำคัญ พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาทุกครั้งก่อนที่จะใช้บริวารหรือเสนาสนะสำหรับพระภิกษุ

ในการที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุนั้น จะต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ทุพพลภาพ ไม่มีโรค ร้ายแรงประจำตัว ไม่ควรเป็นสัตว์ที่จำแลงตัวมาเพื่อขบวช เหมือนกับนาคที่แปลงตัวมาบวช เมื่อรู้ว่าเป็นนาคก็ทรงให้ลาสิกขา ดังเรื่องที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล เมื่อนาคมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงแปลงกายเป็นมนุษย์บวชในพระธรรมวินัย เมื่อนอนหลับเพื่อนพระภิกษุจึงเห็นว่าเป็นนาค จึงได้นำความเข้ากราบทูลพระพุทธเจ้าว่า เป็นนาคจะบวชเป็นพระได้หรือไม่ พระองค์จึงตรัสว่า นาคเป็นอภัพสัตว์ จะบวชเป็นพระไม่สมควร ด้วยว่าสมณธรรมอันอุดมด้วยคุณเบื้องสูง จะเกิดแก่สัตว์ไม่ได้ ถึงจะมีความเลื่อมใส พยายามบำเพ็ญสมณธรรมเพียงใดก็ตาม จะบรรลุ มรรคผลไม่ได้เลย ดังนั้นจึงไม่ควรบวช พญานาคได้สดับแล้วก็เสียใจร้องไห้สะอึกสะอื้นแล้วก็ลาไป พวกภิกษุจึงได้ทูลถามต่อไปว่า “หากจะมีนาคจำแลงตัวมาบวชอีกจะรู้ได้อย่างไร พระองค์ตรัสบอกว่า ธรรมดานาค แม้จะแปลงร่างเป็นมนุษย์ แต่ก็มีเหตุสองประการที่จะให้รู้ว่าแปลงมา ประการที่ ๑ เมื่อนอนหลับก็ต้องเปลี่ยนเป็นนาคทันที ประการที่ ๒ เมื่อรวมสังขาสต้องกลายเป็นนาคทันที”^{๒๑} เมื่อนาคยังมีความศรัทธาอยู่จึงขอให้ผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุเรียกว่านาค ซึ่งก็หมายถึง ผู้ที่โกนผม ห่มขาว เข้ามาเรียนรู้พระธรรมวินัยและวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ เพื่อเตรียมตัวบวชเป็นพระภิกษุต่อไป

ความจริง นาค ไม่ใช่สักว่าคนโกนผมในเวลาจะบวชเท่านั้น นาคควรจะเป็นชื่อของคนตั้งแต่แรกเข้ามาฝากตัวบวช กับเจ้าอาวาสหรือพระอุปัชฌาย์ ความจริงตามประสงค์ของชื่อนี้ และโดยคำจำกัดความของศัพท์นี้ นาค แปลว่า คนไม่มาสู่ความชั่ว หรือ คนไม่ไปหาความชั่วอีก ดังนั้น บางท่านจึงแปลว่า ผู้ไม่ทำความชั่วต่อไป ผู้ที่จะเข้ามาบวชนิยมเรียกว่านาค คือเป็นผู้เห็นโทษ เห็นภัยของการเที่ยวชุกช่นเตร็ดเตร่ในทางอบาย^{๒๒} เมื่อบวชแล้วพระบวชใหม่จะต้องรู้จักหน้าที่ของตน เรียกว่ากิจวัตรของพระภิกษุ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้ศึกษาจากพระพี่เลี้ยงในตอนที่มาเข้านาค “เป็นธรรมเนียมของภิกษุ เมื่อจะนุ่งห่มผ้าใหม่จะต้องทำพินทุกัปปะให้ถูกต้องตามพระวินัยก่อน ถ้าไม่ทำตามจะ

^{๒๐} อังแล้ว, หน้า ๑๓๐-๑๓๑.

^{๒๑} พระชลธารมุนี อนุจารีเถระ, **เมื่อเราบวช**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๓๓). หน้า ๖.

^{๒๒} พระชลธารมุนี อนุจารีเถระ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

มีลักษณะทวิภาค การทำพินทุกับปะ คือการเอาดินสอหรือปากกาวาดเป็นจุดหรือวงกลมโตเท่าแวนตามกึ่งโดยประมาณ ที่มุมผ้ามุมใดมุมหนึ่งพร้อมกับเปล่งวาจาว่า อิมัง พินทุกับปัง กะโรมิ. ว่า ๓ รอบ จุด ๓ จุด^{๒๓} การพินทุผ้าก่อนใช้จึงเป็นการอธิษฐานว่าจะใช้ผ้านี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจะไม่ใช้ผ้าอื่นนอกจากผ้าที่อธิษฐานพินทุแล้ว

การอุปสมบทในสมัยพุทธกาลจึงเป็นการอุปสมบทที่มีเป้าหมายชัดเจน เพื่อเป็นการฝึกหัดปฏิบัติทางจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการออกอุปสมบท และก่อนที่จะถึงจุดหมายสูงสุดนั้น จะต้องมียุทธวิธีเริ่มต้นที่บริสุทธิ์เป็นอันดับแรก นั่นคือ การได้อุปสมบทเป็นสมมุติสงฆ์ที่บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นระเบียบและขั้นตอนของการอุปสมบทที่ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาต อาจมองว่าผู้ที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคแรกของการประกาศพระศาสนาไม่มีกรกล่าวถึงการเข้านาคมาก่อน แต่ก็เป็นเพราะว่าท่านเหล่านั้นมีสัมมาทิฐิแล้วจึงขออุปสมบท หรือบางรูปก็เป็นพระอรหันต์ก่อนที่จะอุปสมบทด้วยซ้ำ เมื่อมีสัมมาทิฐิถูกต้องอย่างนั้นแล้ว การอุปสมบทจึงถูกต้องตามพระธรรมวินัย เป็นไปเพื่อความลดกำหนด ื่อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ ในช่วงปลายสมัยพุทธกาลพระองค์จึงทรงผ่อนผันให้พระภิกษุใช้บริวารอื่นที่จำเป็นต่อสมณสาธน์เพิ่มเติมเข้ามา เช่น ทรงให้ภิกษุรับการถวายเสนาสนะจากผู้ศรัทธาสร้างถวายได้ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่จำกัด รวมทั้งได้ทรงประทานวิธีการอุปสมบทให้สงฆ์สามารถเป็นอุปัชฌาย์ให้กับกุลบุตรที่มีความประสงค์ออกบวชได้ ซึ่งวิธีการอุปสมบทที่พระองค์ทรงประทานไว้ ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจมีการเพิ่มเติมพิธีการบางอย่างเข้าไป เพื่อให้สอดคล้องกับคติความเชื่อของสังคมนั้นๆ ซึ่งพิธีการที่เพิ่มเข้ามามีขึ้นเกิดขึ้นในแต่ละช่วงยุคสมัย

๓.๒ การอุปสมบทหลังสมัยพุทธกาล

ในสมัยหลังพุทธกาลถึงแม้ว่าวิธีการอุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทาจะไม่มีแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ทำให้วิธีการอุปสมบทเปลี่ยนไปจากเดิม เพราะในช่วงปลายพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ทรงวางแนวทางของการอุปสมบทไว้ให้สงฆ์เรียบร้อยแล้ว และพระองค์ทรงให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจกรรมทั้งปวง ซึ่งก็รวมไปถึงวิธีการอุปสมบทด้วย และในสมัยหลังพุทธกาลได้เกิดวรรณกรรมทางศาสนาขึ้นมากมาย ซึ่งวรรณกรรมเหล่านั้นได้เป็นตัวกำหนดทิศทางของพระศาสนา ทศนคติของการอุปสมบทก็เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยแต่งเติมให้วรรณกรรมนั้นเกิดความวิจิตรมากขึ้น เช่น ในสมัยพระเจ้าอโศกมีวรรณกรรมที่บันทึกการสนทนาระหว่างสามเณรนิโครธกับพระเจ้าอโศกเกี่ยวกับการบวช สามเณรนิโครธถวาย

^{๒๓} พระมหาเรืองฤทธิ์ ปญญาวชิโร, **พิธีบวช**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖), หน้า ๒๐.

พระวินิจจัยต่อพระเจ้าอโศกว่า “พระสงฆ์คือหมู่แห่งภิกษุซึ่งเป็นที่อาศัยบรรพชาและอุปสมบทของ อาจารย์และพระอุปัชฌาย์ของอาตมภาพ ความหมายก็คือ อาจารย์และอุปัชฌาย์ของสามเณรนิโครธ บวชเป็นสามเณรและบวชเป็นพระภิกษุเพราะอาศัยหมู่ภิกษุใดหมู่ภิกษุนั้นแหละคือพระสงฆ์ ซึ่งก็ หมายถึง หมู่แห่งภิกษุที่ทำการบรรพชาอุปสมบท แก่ผู้มาขอบวชนั่นเอง”^{๒๔}

ในวรรณกรรมมีลิลิตปัญหาได้กล่าวถึงการอุปสมบทว่า “อถ โข โกฏิस्ता อรหุนตา” ลำดับ นั้นครั้นเจ้านาคเสนสามเณรอยู่มามีพระวัสสาสี่สิบถ้วนกำหนด พระอรหันต์ร้อยโกฏิก็ให้อุปสมบทเป็น ภิกษุภาวะในพระศาสนา “สตุสา รตติยา อจฺเจยน” ครั้นพระนาคเสนสามเณรเป็นภิกษุภาวะแล้ว นิมิตรูรงวางสร้างแผ้วถรณ์ขึ้นมา “ปตฺตจิวรมาทาย” พระผู้เป็นเจ้านุ่งสงบทรงจีวร พระกรจับบาตร ลีลาตามพระอุปัชฌาย์ “คามํ ปิณฺฑทาย” เข้าสู่บ้านเพื่อจะเที่ยวภิกขาจารโคจรบิณฑบาต พระนาค เสนจึงปริวิตกว่า พระอุปัชฌาย์ของอาตมานี้ “ตุจฺโหล” เปล่าเขล่านักหนารู้แต่พระสัจตปกรณาภิธรรม เท่านั้น จะได้รู้พระคาถาบาลีพระพุทธรวจนะอื่น ๆ หามิได้ ส่วนพระโรหณะผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ก็รู้ วาระน้ำใจจึงมีเถรว่าจว่า ดูกรอาวุโส ท่านวิตกดังนี้สมควรแก่ตัวท่าน มิควรแก่ตัวเรา^{๒๕} เป็น วรรณกรรมที่บอกลักษณะของการบรรพชาและอุปสมบทได้อย่างชัดเจน ในกรณีที่ได้บรรพชาเป็น สามเณรเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีแล้วจึงจะได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ และได้รับการอุปสมบทจาก พระสงฆ์หมู่ใหญ่ เมื่ออุปสมบทแล้วจะต้องเคารพนบถน้อมต่อพระอุปัชฌาย์ และไม่ควรดูหมิ่น พระอุปัชฌาย์ว่าเป็นผู้ไม่รู้ธรรมะ พระอุปัชฌาย์จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมจึงจะเป็น พระอุปัชฌาย์ได้ ในช่วงแรกเกิดจากการที่พระสงฆ์ให้เกียรติกันเองว่าพระภิกษุรูปนั้นเป็นพระเถระ มี ภูมิธรรมในระดับสูงพอที่จะชี้แนะลัทธิวิริยาริกของตนเองได้ถูกต้อง ต่อมาในระยะหลังจึงได้มีระเบียบ การสรรหาเพื่อเป็นเกณฑ์วัดคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ ซึ่งปัญหาเรื่องพระอุปัชฌาย์นี้ได้มีมาแล้วใน สมัยพุทธกาล ดังปรากฏในอังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ซึ่งพระอุบาลีได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรมเท่าไร จึงจะให้กุลบุตรอุปสมบทได้

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อุบาลี ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ พึงให้กุลบุตร อุปสมบทได้ ธรรม ๑๐ ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้มั่งคิล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติ เห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

^{๒๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, สามเณร เหล่ากอแห่งสมณะ, หน้า ๔๐.

^{๒๕} พระเจ้าอยู่หัวโปรดให้จัดพิมพ์, มลิลิตปัญหา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด ๒๕๓๙), หน้า ๑๙.

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสูตระ สังสมสูตระ เป็นผู้ได้ฟังมากซึ่งธรรมที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้ว ทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดดีด้วยทิวฐิ

๓. ทรงจำปาติโมกข์ได้ดี จำแนกได้ดี ให้เป็นไปได้ดีโดยพิสดาร วินิจฉัยได้ดี โดยสูตร โดยอนุพยัญชนะ

๔. เป็นผู้สามารถพยาบาลได้เอง หรือผู้อื่นช่วยพยาบาลลัทธิวิหิกผู้เจ็บไข้

๕. เป็นผู้สามารถระงับได้เอง หรือใช้ให้ผู้อื่นช่วยระงับความไม่ยินดี

๖. เป็นผู้สามารถบรรเทาความรำคาญที่เกิดขึ้นได้เองโดยธรรม

๗. เป็นผู้สามารถปลดเปลื้องความเห็นผิดที่เกิดขึ้นได้โดยธรรม

๘. เป็นผู้สามารถให้สมาทานอธิศีล

๙. เป็นผู้สามารถให้สมาทานอธิจิต

๑๐. เป็นผู้สามารถให้สมาทานอธิปัญญา

อุบาลี ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการนี้แล พึงให้กุลบุตรอุปสมบทได้”^{๒๖}

การปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์สาวกในขั้นต้นนี้ เมื่อกุลบุตรในถิ่นต่าง ๆ ที่พระสงฆ์สาวกไปประกาศพระศาสนา เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา บรรณานาจะบวช พระสงฆ์สาวกก็มีอาจจะบวชให้ได้ จึงต้องพากุลบุตรเหล่านั้นมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อประทานการบวชให้ ทั้งภิกษุสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์ และกุลบุตรผู้บรรณานาจะบวชได้รับความลำบากมากจากทางที่ไกลและกันดารเป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงดำริถึงความลำบากนั้นแล้ว จึงทรงยกขึ้นเป็นเหตุแล้วทรงอนุญาตว่า “ท่านทั้งหลาย บัดนี้ เราอนุญาต ท่านทั้งหลายจงให้กุลบุตรอุปสมบทในชนบท นั้น ๆ ในถิ่นนั้น ๆ เองเถิด คือ ท่านทั้งหลายพึงให้กุลบุตรผู้บรรณานาจะอุปสมบท ปลงผมและหนวดเสียก่อน แล้วให้ห่มผ้าที่ย้อมด้วยน้ำฝาด นั่งกระโห่ประณมมือไหว้ทำภิกษุทั้งหลาย แล้วสอนให้ว่าตามดั่งนี้ว่า “ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นสรณะ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ฯลฯ ดังนี้”

วิธีการบวชอย่างนี้ เรียกว่า **“ติสรณคณุปสัมปทา”** เป็นวิธีการบวชในพระพุทธศาสนา วิธีที่ ๒ (วิธีแรกและพระพุทธเจ้าประทานการบวชด้วยพระองค์ท่านนั้น คือ เอหิภิกขุอุปสัมปทา) และการบวชหรือบรรพชาอุปสมบทของกุลบุตรสมัยนั้นถือว่าเป็นผลแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้ง

^{๒๖} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๓๔/๘๔-๘๕.

โดยพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์สาวก^{๒๗} เมื่อกล่าวถึงวิธีการอุปสมบทแล้วจึงต้องกล่าวถึงบริขารที่ใช้ในการบวชในสมัยหลังพุทธกาล ซึ่งบริขารมีทั้งบริขารที่จำเป็นและบริขารที่ไม่จำเป็นต่อพระภิกษุ บริขารที่จำเป็นนั้นยังถือเอาตามสมัยพุทธกาล ส่วนบริขารที่ไม่จำเป็นได้แก่บริขารที่เพิ่มเติมเข้ามาในภายหลัง ซึ่งนับวันจะยังมีมากขึ้นเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่อุปสมบท เพื่อจะได้มีความสะดวกสบายในการใช้ชีวิต โดยสิ่งที่เพิ่มเข้ามาพอจะยกตัวอย่างได้ดังนี้

๑. ผ้าอังสะ

“ผ้าอังสะ” มี ๒ ชนิดคืออังสะที่เรียกว่า “สไบ” ชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายผ้าสไบของสตรี แต่มียูสำหรับผูก หรือมีลูกดุมสำหรับกลัด ติดไว้ราวสะเอว อีกชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายจีวรขนาดเล็ก เรียกว่า อังสะลังกา เหมือนประคตลังกาจะนั้น ผ้าอังสะนี้สำหรับใช้อยู่ในวัด โดยไม่ต้องใช้จีวรก็พอรักษาสมาสนะสาธูปได้ดี แต่ควรเฉพาะอยู่ตามลำพัง หรือเฉพาะร่วมสทธรรมิก หากมีกิจจะต้องรับแขกไม่ควรใช้ ควรห่มจีวร เพราะศักดิ์ของอังสะเป็นเพียงเสื้อชั้นในเท่านั้น จึงควรเลือกใช้ให้เหมาะสมแก่กาล แม้เมื่อจะห่มจีวรไปนอกวัดก็ยังนิยมใช้อังสะเป็นผ้าซับในเสมอ อังสะนี้เดิมเป็นของนางภิกษุณี แต่ก็เพิ่มเข้ามาในบริขารพระสงฆ์^{๒๘}

๒. สีผ้ากาสาเย

เพราะผ้านิยมย้อมกันด้วยน้ำฝาด จึงเรียกว่า ผ้ากาสาเว แปลว่า ผ้าย้อมฝาด ความจริงคำว่า น้ำฝาด มิได้บ่งว่าเป็นสีอะไร ท่านกล่าวสีเหลืองหม่น มิใช่สีเหลืองอย่างที่ใช้กันทั่วไปในบัดนี้ ฉะนั้น จึงห้ามมิให้ย้อมด้วยสีอันเกิดแต่หัว เช่น ขมิ้นโบราณ จึงใช้ย้อมด้วยสีแห่งน้ำฝาดอันเกิดจากแก่นไม้และใบไม้เช่นแก่นขนุน ซึ่งเรียกว่า กรัก เฉพาะแก่นขนุนใช้ย้อมอ่อน ๆ ย้อมได้สีเหลืองหม่น หากย้อมให้แก่กรักย้อมได้สีน้ำตาลไหม้ ซึ่งเป็นสีเดียวกับพวกพราหมณ์นิยมใช้สีน้ำตาลไหม้เหมือนกันเป็นเครื่องหมายไว้ทุกข์ถึงสามิผู้ตาย^{๒๙}

๓. ประคตอก

“ประคตอก” นิยมใช้เป็นแพรเย็น สำหรับรัดจีวรที่ห่มให้แน่น ใช้เฉพาะห่มดองหรือห่มเจวียงบ่า สำหรับอยู่ใ้ในวัด เพราะไม่ได้จัดเป็นบริขารมาแต่เดิม ปัจจุบันจะใช้ทั่วไปเวลาทำพิธีบวชเล่ากันว่า ประคตอกนี้เดิมก็เป็นของนางภิกษุณี แบบผ้าคาดนมของสตรี แม้จะห่มคลุมไปนอกวัดก็ต้องคาดไว้ข้างใน

^{๒๗} นนธ์ ธรรมสถิตย, พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๐-๒๑.

^{๒๘} พุทธศาสนิกชน, เรียบเรียง, หน้า ๑๒๗-๑๒๘.

^{๒๙} อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

ได้กล่าวแล้วว่า ผ้า ๓ ผืน คือ ผ้ากราบ อังสะ ประคตอก มิได้จัดเป็นบริวาร จึงไม่เป็นผ้าสำคัญ เป็นผ้าเล็กน้อย เรียกว่า บริวารโจร หากจะไม่มีก็ไม่ปรับโทษ แต่ผู้ที่อยู่ในหมู่ ควรดูระเบียบของหมู่แล้วประพฤติไม่ให้ขัดกันจึงงาม^{๓๐} นอกจากนี้ยังมีบริวารอื่นอีกมากมายที่อยู่นอกเหนือที่กล่าวมา ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

๓.๓ การอุปสมบทในประเทศไทยจากอดีตและปัจจุบัน

๓.๓.๑ การอุปสมบทของสังคัมไทยในอดีต

ในประเทศไทยเรา ที่ต้องนับถือการบวชจนเป็นธรรมเนียมนั้น เพราะการเล่าเรียนของผู้ชายที่เป็นพื้นเมืองอาศัยวัดอยู่แทบจะทั้งนั้น แต่เพราะบวชกันตามประเพณี จึงไม่มีผู้บวชตลอดอายุ ถึงจะมีบ้าง ก็เพราะไม่ได้ตั้งใจมาแต่เดิม จึงไม่ได้เอาใจใส่ในการศึกษา จึงหาคนมีความรู้ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้ สมควรอย่างยิ่งที่ท่านผู้เป็นใหญ่เป็นประธานในสังฆมณฑล จะจัดการเล่าเรียนของพระบวชใหม่ ให้เป็นผลต้องกับประเทศของเรา ที่ได้นำพระพุทธศาสนาให้สืบมาได้ด้วยอุบายที่ฉลาดเปลี่ยนกัน และมีการเล่าเรียนเป็นพื้นเมืองอาศัยวัดอยู่ การที่ควรจะทำนั้นก็คือ ควรให้พระผู้บวชใหม่ศึกษาทั้งพระธรรมวินัย และความรู้สำหรับชาติ ให้สมแก่พระพุทธานุญาตโปรดให้พระบวชใหม่อยู่ศึกษาในสำนักอุปฌาย์อาจารย์ห้าปี ถ้าพระผู้เป็นศิษยานุศิษย์นั้นยังบวชอยู่ ก็จะเป็นคนมีความรู้ ได้ช่วยเป็นภาระธุระนำพระศาสนาสืบไป ถ้าไม่พอใจบวชจะกลับสิก ก็จะได้เป็นคนมีวิชาความรู้ติดตัวไปเป็นคุณแก่แผ่นดิน^{๓๑}

พิธีบวชในพระพุทธศาสนา เป็นพิธีที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน สำหรับลักษณะของพิธีบวชในสมัยพุทธกาลนั้นก็มีรูปแบบและขั้นตอนในการปฏิบัติตามพุทธบัญญัติที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้เท่านั้น แต่ในสมัยต่อ ๆ มา รูปแบบและขั้นตอนในการประกอบพิธีบวชนั้น ได้มีรายละเอียดและความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมเข้าเกี่ยวข้องด้วยนั่นเอง จึงทำให้ลักษณะของการจัดพิธีบวชในสมัยต่อ ๆ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากในสมัยพุทธกาล เพื่อให้เหมาะสม สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับขนบธรรมเนียม ประเพณี สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจในแต่ละสมัย แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเกี่ยวกับแนวความคิด ความเชื่อ รูปแบบ และขั้นตอนบางประการในการประกอบพิธีอุปสมบท แต่

^{๓๐} พุทธสาสิกขุ, เรียบราช, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

^{๓๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, การบวชในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

สิ่งที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันก็คือ ขั้นตอนต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ซึ่งถือว่าเป็นสาระสำคัญของพิธีอุปสมบทนั่นเอง^{๓๒}

ในการอุปสมบทนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่พระอุปัชฌาย์จะต้องอบรมสั่งสอนให้รู้จักวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ รวมทั้งให้ความรู้เรื่องพระธรรมวินัยด้วย โดยปกติแล้วท่านจะให้พระบวชใหม่อยู่กับพระอุปัชฌาย์อย่างน้อย ๕ ปี เพื่อป้องกันการไขว่เขวของพระภิกษุใหม่ เหมือนอย่างกรณีพระเทวทัตชักจูงพระบวชใหม่ให้หลงผิด โดยการทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทใหม่ขึ้นมาคือ

- (๑) ภิกษุพึงเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดไปสู่ละแวกบ้าน รูปนั้นมิโทษ
- (๒) ภิกษุพึงถือเทวภิณฑาทเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดรับนิมนต์ รูปนั้นมิโทษ
- (๓) ภิกษุพึงถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดรับผ้าคฤหบดี รูปนั้นมิโทษ
- (๔) ภิกษุพึงถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดเข้าสู่ที่มุงที่บัง รูปนั้นมิโทษ
- (๕) ภิกษุไม่พึงฉันทของสดของคาวมี ปลา เนื้อ เป็นต้น ตลอดชีวิต รูปใดฉันท รูปนั้นมิโทษ

แต่พระศาสดาไม่ทรงเห็นชอบ เพราะเป็นการประพฤติปฏิบัติที่ตึงเครียดเกินไป ตรัสว่าอย่าเลยเทวทัต รูปใดปรารถนาจะถืออยู่ป่าเป็นวัตรหรืออยู่บ้านตลอดจนถึงการถือเทวภิณฑาท รับนิมนต์ ถือนุ่งห่มผ้าบังสุกุลหรือรับผ้าคฤหบดี ก็แล้วแต่ใจตนสมควรจะประพฤติ ส่วนเรื่องเสนาสนะถือโคนไม้ฉันนั้นอนุญาตให้อยู่ได้เพียง ๘ เดือนเท่านั้น และถ้าเนื้อที่บริสุทธ์โดยส่วนมากแล้วก็อนุญาตให้ฉันได้

เมื่อพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตเช่นนี้ พระเทวทัตจึงประกาศลัทธิของตนแก่หมู่ภิกษุว่า ลัทธินี้เป็นสิ่งเลิศที่อาจนำออกซึ่งกองทุกข์ได้ เหล่าภิกษุบางพวกที่บวชใหม่มีความรู้อ่อนก็เชื่อตาม เข้าสมัครเป็นสาวกของพระเทวทัตเป็นจำนวนมาก แต่นั้นมาพระเทวทัตกับบริวารก็แยกทำสังกรรมอีกส่วนหนึ่งไม่ร่วมกับใคร ๆ ภายหลังพระศาสดารับสั่งให้พระสารีบุตรกับพระโมคคัลลานะไปแสดงอนุศาสน์ ปรับความเข้าใจในข้อธรรมกับเหล่านวกภิกษุที่ตามพระเทวทัตไป ให้ละหิริที่ผิดแล้วพากลับมาได้ ส่วนพระเทวทัตเมื่อขาดบริวารแล้วก็อันหมดสิ้นอำนาจทุกอย่าง ต่อมาได้รู้สึกลึกซึ้งจึงได้กลับมาขอมาต่อพระศาสดา แต่มาไม่ทันถึงก็ได้มรณภาพเสียก่อน^{๓๓} เพื่อป้องกันการเข้าใจหลักการ

^{๓๒} สุนทรียา สุนทรวีภาค, การศึกษาความสำคัญของการบวชในพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๓๓.

^{๓๓} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒-๒๓.

ของพระพุทธศาสนาคลาดเคลื่อน จึงต้องให้คนที่อุปสมบทมาเข้าภาคศึกษาพระธรรมวินัยและวัตรปฏิบัติให้เข้าใจก่อนที่จะอุปสมบท เมื่ออุปสมบทแล้วจะได้ปฏิบัติถูกต้อง การเข้าภาคจึงเป็นการเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของความเป็นพระและเป็นการทดลองใช้ชีวิตแบบพระภิกษุ เพื่อให้ปรับตัวได้ในเมื่ออุปสมบทเข้ามาจริง ๆ

ผู้จะบรรพชาอุปสมบท เรียกกันว่า “นาค” คำว่านาคนั้นแปลว่า ประเสริฐ หรือมีคุณสมบัติสูง คำว่า “นาค” จะใช้ได้ต่อเมื่อผู้ปกครองหรือผู้รับประกัน ได้นำผู้จะบวชเข้ามาบวชให้อยู่วัดแล้ว เมื่อทางวัดได้สวนเห็นว่าเรียบร้อยแล้วจึงรับไว้ให้บวชต่อไป ผู้จะบวชต้องอยู่วัดตั้งแต่ทางวัดได้รับตัวไว้ จะไปเที่ยวสนุกรสตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่ได้ เพราะทางวัดและทางบ้านถือว่า ผู้มีอายุครบบวชนั้น มีภัยและอันตรายมากกล่าวคือ มีมารคอยขัดขวางไม่ให้บวชได้ตามประสงค์ ทำให้มีอันเป็นไปจนไม่มีโอกาสจะบวช จึงคอยป้องกันไม่ให้ออกจากวัดโดยไม่จำเป็น บางวัดในบางจังหวัดเมื่อรับนาคเข้าอยู่บวชในวัดแล้ว ทางวัดจะเฝ้าหมายให้เลยก็มี การทำเช่นนี้เป็นการประกันไม่ให้ไปเที่ยวสนุกรสตามสถานที่นั้นเอง

การมอบตัวนาคนั้น ต้องมอบกับเจ้าอาวาส จะมอบกับผู้อื่นไม่ถูกต้องเป็นการมอบที่ไม่งดงาม เมื่อเจ้าอาวาสท่านรับแล้ว ท่านย่อมรู้ความสำคัญว่าจะปฏิบัติแก่นาคนั้นอย่างไร ต้องพิจารณาว่า นาคนั้นเกี่ยวข้องกับพระเถระในวัดรูปใดบ้าง ท่านก็จะสั่งให้พระเถระนั้น ๆ รับอบรมและปกครองในโอกาสต่อไป เพื่อให้เกิดความสะดวกรใจ ผู้รับไว้เมื่อได้รับอบรมเรียบร้อยแล้ว ก็มาแจ้งให้เจ้าอาวาสทราบ นาคคนใดฝึกหัดอบรมไม่ไหว ท่านจะไม่ยอมบวชให้ ต้องท่องจำให้คล่องทุกอย่าง ฝึกซ้อมจนจำได้แม่นยำ ในวิถีชีวิตของนาคนอกจากจะศึกษาวัตรปฏิบัติและพระธรรมวินัยแล้ว สิ่งที่ต้องศึกษาเพิ่มเติมมีดังนี้

๑. ต้องขานนาคได้อย่างถูกต้อง
๒. ต้องว่าปัจจุเวกขณะได้
๓. ต้องถวายพรพระได้
๔. ต้องอนุโมทนาได้
๕. ต้องว่า อธิษฐาน พินทุ กรวดน้ำได้
๖. ต้องแสดงอาบัติได้
๗. ต้องทำวัตรเช้า-เย็นได้^{๓๔}

^{๓๔} ศูนย์หนังสือธรรมะและสังฆภัณฑ์, **วิธีบรรพชาอุปสมบท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๐). หน้า ๑-๒.

ลำดับพิธีในประกอบพิธีอุปสมบทนั้นคนไทยได้ประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายมาเป็นประเพณี ซึ่งชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไปจะต้องผ่านชีวิตการอุปสมบทสักครั้ง เพื่อให้เป็นศิริมงคลต่อตนเองและเพื่อเข้ามาเรียนรู้พระธรรมวินัย ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข ประเพณีการบรรพชาอุปสมบทจึงเป็นกรรมวิธีในการขัดเกลาสังคมให้เป็นสังคมอุดมสุข เพราะว่าคนที่ผ่านการบรรพชาอุปสมบทมาจะเป็นคนที่รู้จักแยกแยะดีชั่ว ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับจากคนในสังคมมากกว่าคนที่ไม่เคยบวช ดังนั้น ขั้นตอนและวิธีการอุปสมบทจึงต้องเริ่มขึ้นที่ครอบครัวของผู้ที่จะอุปสมบทก่อน จากนั้นจึงได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ ซึ่งมีลำดับพิธีการ ดังนี้

๑. การเตรียมบวช

ผู้มีศรัทธาจะบวช ต้องตรวจคุณสมบัติของตัวเองให้เรียบร้อยก่อนจนแน่ใจว่าไม่ขาดตกบกพร่อง ซึ่งจะไม่เป็นอันตรายแก่การบวช คุณสมบัติของผู้จะบวชนั้น ท่านวางหลักไว้ในด้านวินัยทั้งในด้านการปกครองคณะสงฆ์ คือ

(ก) ในด้านพระวินัยมีดังนี้

๑. ต้องเป็นผู้มีอายุครบ ๒๐ ปีเต็ม การนับอายุต้องนับให้ได้ ๒๐ ปีเต็ม ไม่ใช่ ๒๐ ปีอย่าง ถ้าอย่างขึ้น ๒๑ ปี ก็เป็น ๒๐ ปี แต่ต้องเป็นคนเกิดต้นปี หรือจะนับเดือนเกิดวนไปให้ครบรอบ ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยทำนองนี้บรรจบให้ได้ปี ๒๐ ก็เป็น ๒๐ ปีเต็ม ถ้าสงสัยต้องไปขอความรู้จากพระอุปัชฌาย์การนับวันเกิดปีเกิด ต้องเอาวันเดือนปีเกิดที่ได้ลงทะเบียนไว้ทางบ้านเมืองเป็นหลัก เช่น ทะเบียนอำเภอหรือทะเบียนทหาร จึงจะถือว่าถูกต้อง ถ้าอายุไม่ครบ ๒๐ ปี จะไม่ถือว่าเป็นพระ

๒. ไม่เป็นอภัพบุคคล คือ คนที่ไม่คู่ควรแก่การบวช โดยเป็นคนต้องห้ามเด็ดขาด

(ก) เป็นคนมีเพศบกพร่อง

(ข) คนทำผิดศาสนา เช่น ฆ่าพระอรหันต์

(ค) ทำผิดต่อกำเนิดของตน เช่น ฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ ในจำพวกอภัพบุคคลนี้ ห้ามบวชเด็ดขาด

๓. ไม่เป็นโรคติดต่อ หรือโรคไม่รู้จักหาย เช่น โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคคร่อมโรคลมบ้าหมู ถ้าเป็นโรคดังว่านี้ ต้องพยายามรักษาให้หายก่อน เป็นผู้อ่านออกเขียนได้ เพราะเมื่อบวชแล้วสามารถจะท่องบ่นพระธรรมวินัยด้วยตนเองได้ สามารถจะเขียน ข้อธรรมวินัยด้วยตนเอง ผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ พูดแนะนำสั่งสอนกันก็ไม่ค่อยเข้าใจ บวชแล้วก็ไม่ออกงามในพระธรรมวินัย เพราะฉะนั้นผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ถ้าปรารถนาจะบวชจริง ๆ จึงต้องเข้ามาศึกษาอบรมในวัดอย่างน้อยสัก ๓ เดือน ในฐานะเป็นนาค เมื่อผู้บวชได้สอบสวนตัวเองว่า มีคุณสมบัติสมบูรณ์หรือข้อใด

ยังไม่สมบูรณ์ ก็พยายามทำให้สมบูรณ์ ถ้าต้องการจะบวชอยู่วัดใด ต้องไปหาเจ้าอาวาสวัดนั้นก่อน พร้อมด้วยผู้ปกครอง เพื่อทำความตกลงในเรื่องบวชในเรื่องเสนาสนะที่อยู่และในเรื่องอุปัชฌาย์ เมื่อเจ้าอาวาสได้รับความติดต่อกับผู้จะบวชแล้ว เจ้าอาวาสต้องสอบถามคุณสมบัติของผู้จะบวชให้ได้ความแน่นอนก่อน เพื่อจะได้รับรองต่อพระอุปัชฌาย์ ถ้าไม่มีอะไรขัดข้อง เจ้าอาวาสต้องให้ความสะดวกแก่ผู้ที่บวชเท่าที่จะทำได้ เมื่อทำความตกลงกันแล้วเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสจะต้องติดต่อกับอุปัชฌาย์ในท้องถิ่น โดยนำผู้จะบวชไปติดต่อกับตนเอง เพื่อรายงานคุณสมบัติและกำหนดวันบวช อุปัชฌาย์จะต้องสอบถามคุณสมบัติของผู้จะบวชด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเห็นว่าเรียบร้อยแล้ว จึงกำหนดวันบวชให้ และมอบผู้จะบวชให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ชักซ้อมวิธีบรรพชาอุปสมบทต่อไป หรือจะมีหนังสืออาราธนามอบให้ผู้จะบวชไปติดต่อก็ได้ แล้วแต่จะสะดวก^{๓๕}

๒. การประเคนนาค

เมื่อบุตรหลานมีอายุครบพอที่จะบวช เป็นพระหรือเณรได้แล้ว พ่อแม่จะนำไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสก่อนบวชประมาณ ๑ เดือนเพื่อให้ศึกษาเล่าเรียนทำวัตร สวดมนต์ ท่องบทขนานนาค ทำพินทุปัจจุธิฐฐาน เรียนหนังสือธรรม การนำลูกหลานไปฝากไว้กับเจ้าวัด เขาจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่ขันนาคพานไป เมื่อท่านรับขันแล้ว กิตติโปงหรือระฆัง ให้ชาวบ้านได้อนุโมทนาสาธุการนี้ เรียกว่าการประเคนนาค โดยก่อนที่จะมีการประเคนนาคจะต้องกำหนดวันให้เรียบร้อยก่อน ซึ่งบางท้องถิ่นจะนิยมให้พระอุปัชฌาย์กำหนดให้ บางที่ก็กำหนดเอง ส่วนใหญ่จะนิยมวันหยุด เพราะจะได้มีผู้มาร่วมอนุโมทนาบุญมาก แต่ถ้ากำหนดเองต้องแจ้งกำหนดการให้พระอุปัชฌาย์ทราบล่วงหน้า เพื่อท่านจะได้กำหนดวันเวลาไว้ให้

๓. กองบวช

เครื่องใช้ที่จะนำมาบวชเรียกกองบวช ที่จำเป็นจะขาดเสียไม่ได้คือบริขาร ๘ มีผ้าห่ม ผ้าสังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม ประคตเอว ผ้ากรองน้ำ บริขารนอกนี้มี เสื่อ อาสนะ ร่ม รองเท้า แก้วน้ำ กระโถน เตียง ตั่ง จะมีหรือไม่มีก็ได้ไม่จำเป็น ถ้าทำพร้อมกันหลายกองให้ชนมารวมกันไว้ที่วัด ตอนค่ำสวดมนต์ เสร็จแล้วบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลแด่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว กลางคืนมีมหรสพ ตอนเช้าถวายอาหารบิณฑบาต ถ้าทำบ้านใครบ้านนั้น ตอนค่ำนิมนต์พระไปสวดมนต์ที่บ้าน มีฟังเทศน์ รุ่งขึ้นตอนเช้าเลี้ยงพระ แล้วแห่กองบวชออกมารวมกันที่ศาลาวัด กองบวชใช้เม็งคือเตียง หามออกมา เตียงนั้นใช้เป็นเตียงนอนของพระบวชใหม่ไปในตัว

^{๓๕} สมเด็จพระวันรัต เขมจารีเถระ และ พระพิมลธรรม ฐานุตตเถระ, **คู่มือบวชนาค**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๔-๕.

๔. การแห่ناق

การแห่ناقทำตามศรัทธาของเจ้าภาพจะแห่ด้วย ช้าง ม้า รถ เรือก็ได้ ที่แห่ด้วยม้า คงจะถือเอาอย่างพระลัทธิตะเคราออกบวชเป็นตัวอย่าง นาคทุกคนต้องโกนผม โกนคิ้ว หนุ่งเสื้อผ้าชุดขาวให้เรียบร้อย ถ้าตั้งกองบวชไว้ที่บ้าน ให้แห่กองบวชมาที่วัด เมื่อพร้อมกันแล้วก็แห่รอบศาลาหรือพระอุโบสถ ๓ รอบอีกครั้งหนึ่ง

๕. การบายศรีสู่ขวัญนาค

เมื่อแห่รอบศาลาแล้ว นาคทุกคนเตรียมเข้าพาขวัญ ญาติพี่น้องนั่งห้อมล้อมพาขวัญพราหมณ์เริ่มทำพิธีสู่ขวัญ เสร็จแล้วผูกแขนนาคนำเข้าพิธีบวชต่อไป แต่ประเพณีไทยส่วนใหญ่นิยมทำพิธีสู่ขวัญนาคที่บ้านของเจ้าภาพ เพราะนอกจากจะเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้จะอุปสมบทแล้วยังเป็นศิริมงคลต่อบ้านเรือนด้วย เมื่อสู่ขวัญเสร็จแล้วจึงแห่ออกไปทำพิธีอุปสมบทที่วัด ในแถบภาคอีสานจะสู่ขวัญนาคตอนเย็นหลังนิมนต์พระไปสวดมนต์แล้ว และนิมนต์พระไปฉันภัตตาหารเช้า หลังจากนั้นก็แห่มาทำพิธีที่วัดต่อไป ทั้งนี้ บาย แปลว่า ข้าว แต่มุ่งเอาข้าวสุก ศรี แปลว่า ศิริมงคล มิ่งขวัญ ท่านพรพณหาไว้ว่า มนุษย์มีข้าวเป็นศรี เป็นมงคล เป็นมิ่งขวัญ ไม่มีมงคลใด มิ่งขวัญอันใดดีไปกว่าเลย เพราะเงินทอง ถ้าหิวขึ้นมาแล้วใส่ปากก็ไม่หายหิว เว้นข้าวแล้วชีวิตก็ดับ แม้จะเป็นอยู่ก็ลำบาก ดังนั้น ข้าวจึงเป็นมิ่งขวัญ เป็นมงคลที่ผู้รู้ยกย่อง เหตุนั้น การทำขวัญจึงตั้งต้นบายศรี ตัวบายศรีจึงเอาข้าวสุก นิยมใช้ข้าวปากหม้อ ตักแต่งให้งาม ยกขึ้นตั้งไว้บนยอดบายศรี ถ้าขาดข้าวแล้วจะเป็นบายศรีไม่ได้ สำหรับต้นบายศรีนั้น ส่วนมากที่นิยมทำตามชนบท เป็นไม้ ๓ ชั้น ทุกชั้นเสร็จด้วยใบตอง ใบโกส หรือกระดาดเหมือนกัน ข้าแถมไขจิตตัมปอกเปลือก ๑ ฟอง เอาไว้กับข้าวสุกด้วย^{๓๖}

๖. การบวชนาค

เวลาจะเข้าโบสถ์ พ่อจูงมือซ้าย แม่จูงมือขวา ถ้าพ่อแม่ไม่มีให้ญาติพี่น้องเป็นผู้จูง ถึงภายในโบสถ์แล้ว นาคจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระ เสร็จแล้วกลับมาที่นั่ง พ่อแม่จะยกผ้าไตรมอบให้นาค ก่อนจะรับผ้าไตรนาคต้องกราบพ่อแม่ก่อน แล้วอุ้มผ้าไตรเดินคุกเข่าประนมมือเข้าไปท่ามกลางสงฆ์ กล่าวคำขอบรรพชาต่อพระอุปัชฌาย์ เมื่อขอบรรพชาแล้วออกมาครองผ้า แล้วเข้าไปขอศีลกับพระอุปัชฌาย์ เป็นอันได้บวชเป็นสามเณรแล้ว ต่อจากนั้นอุ้มบาตรเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ กล่าวคำขอนิสัง เมื่อท่านเอาบาตรคล้องคอแล้วมอบบาตรจีวรให้ ให้ออกไปยืนอยู่ข้างนอก ตอนนี้พระอาจารย์คู่สวดจะสมมุติตน เป็นผู้สอนและซักซ้อมนาค แล้วออกไปซักถามนาค พอถามแล้วก็

^{๓๖} พุทธศาสนิกชน, เรียบเรียง, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๑.

เรียนภาคเข้ามาถามต่อหน้าสงฆ์ พระอุปัชฌาย์ทำหน้าที่บอกเล่าสงฆ์ แล้วอาจารย์สวดเป็นผู้ถามพอถามเสร็จก็สวดญัตติ ๑ ครั้ง และอนุสาวนา ๓ ครั้ง เรียก ญัตติจตุตถกรรมวาจา เป็นอันว่านาคนั้นได้บวชเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์แล้ว^{๓๗}

เมื่อบวชแล้วจะต้องมีการเรียนพระธรรมวินัย ผู้บวชจะต้องเป็นผู้คงแก่เรียน สมกับชาวบ้านเขานิยมนับถือ ถ้าบวชแล้วไม่เรียนเขาว่า บวชเล่น, บวชลอง, บวชครองประเพณี บวชบ่หนีสงสาร, บวชผลาญข้าวสุก, บวชสนุกตามเพื่อน สำหรับผู้บวชมาเพื่อศึกษาเล่าเรียนนั้น สมัยก่อนท่านแบ่งชั้นเรียน ออกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นปลาย แต่ละชั้นแบ่งออกดังนี้

ชั้นต้น

๑. สูตรมนต์น้อย คือ ตั้งมุงคล้อย ได้แก่เจ็ดตำนาน สูตรมนต์หลวงคือ ตั้งมุงคูลหลวง ได้แก่ ๑๒ ตำนาน ไชยน้อย ไชยใหญ่ท่องได้จนจบบริบูรณ์

๒. สูตรมนต์กลาง คือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร มหาสมยสูตร อาทิตตปริยายสูตร อนัตตลักษณะสูตร มาติกา แจงอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ พระวินัย พระสูตร

๓. สูตรมนต์ปลาย คือ ลัทธิ (บาลีมูลกัจจายนะสูตร อภิธรรมมถาลังคบาลี) ท่องปาฏิโมกข์บาลี^{๓๘}

วัฒนธรรมของประเทศไทยโดยเฉพาะ ให้คนหนุ่มบวชเข้าพรรษา ประเทศอื่นเขาไม่มีกัน, นี้เพื่อไม่ให้ถูกประเทศอื่นเขาหาว่า พวกเรานี้อุตริทำอะไรทำเล่น ๆ ให้คนบวชพรรษาเดียว คนหนุ่มๆ เหตุผลที่จะอธิบายว่า ไม่ได้ทำเพื่อให้ได้บวชหรือว่าสร้างลัทธิขึ้นมาใหม่เกี่ยวกับการบวช ต้องถือว่าบรรพบุรุษของเรามีปัญญาเฉลียวฉลาด ที่ให้ลูกหลานหนุ่มๆ บวชนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องบ้าบุญ หรือเมาบุญ มีเหตุผลที่คนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวกำลังมีความเปลี่ยนแปลงมากในทางจิตใจ จับไปกักไว้ในที่มีระเบียบจะได้ปลอดภัย ให้มีการบังคับตัวเองในระยะที่มันจะฟุ้งซ่าน หรือว่าคึกคะนองมาก นี่ก็เป็นเหตุผลและความมุ่งหมายของการบวช อีกอย่างหนึ่งการบวชเป็นก้าวที่สองของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ แต่เจตนารมณ์ดั้งเดิมเป็นเรื่องของคนที่เป็นโลกและต้องการพ้นโลก^{๓๙}

๓.๓.๒ การอุปสมบทของสังคัมไทยในปัจจุบัน

ในสังคัมไทยในปัจจุบัน การประกอบพิธีบวชเป็นพระภิกษุ หรือการอุปสมบทในพระพุทธศาสนานั้น นอกจากจะปฏิบัติกันตามขั้นตอนและวิธีการที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งถือว่าเป็นแก่นแท้ของการประกอบพิธีบวช ตามพุทธบัญญัติ อันเป็นขั้นตอนที่

^{๓๗} พระมหาปริชา ปริญาณโณ, หน้า ๑๗-๑๘.

^{๓๘} สวิง บุญเจิม, ตำราธรรมกถุสสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (จุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๙), หน้า ๔๘๗.

^{๓๙} พุทธศาสนิก, จดหมายของการบวช, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๑๒). หน้า ๒๗.

จำเป็นต้องปฏิบัติแล้ว ยังมีการเพิ่มเติมรายละเอียดของขั้นตอนต่าง ๆ ตามที่คนส่วนใหญ่ในสังคมนิยมประพฤติปฏิบัติกัน ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติตามประเพณีนิยมรวมอยู่ด้วย ขั้นตอนต่าง ๆ ที่เพิ่มเติมขึ้นในภายหลังตามประเพณีนิยมนี้ เป็นขั้นตอนที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ เพราะเป็นเพียงกระพี้ของการประกอบพิธีบวงสรวงเท่านั้น ดังนั้น ขั้นตอนต่าง ๆ ในการประกอบพิธีบวงสรวงเป็นพระภิกษุจึงมีทั้งขั้นตอนที่เป็นแก่นของพิธี และขั้นตอนที่เป็นประเพณีนิยมประกอบกัน ตามที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยปัจจุบันปฏิบัติอยู่^{๔๐} ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

ก. มูลเหตุจูงใจในการอุปสมบทของสังคมไทยในปัจจุบัน

ประเทศไทย ตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้ว ถือว่าพุทธศาสนานิกายเถรวาท เป็นศาสนาประจำชาติ ประชาชนของประเทศส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นจึงทำให้แนวความคิด ความเชื่อ และวิธีการปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนา เข้ามาผสมกลมกลืนและกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก การบวชเป็นพระภิกษุในพระศาสนาเป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่ง ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวไทยได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่เนื่องจากสภาพสังคมในแต่ละยุค แต่ละสมัย มีความแตกต่างกัน จึงเป็นผลให้แนวความคิด ความเชื่อ และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการบวชบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สำหรับมูลเหตุจูงใจในการบวชในสังคมไทยในปัจจุบันนั้นก็เปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากมูลเหตุจูงใจในสมัยพุทธกาลเป็นอันมาก ซึ่งเราสามารถจำแนกมูลเหตุจูงใจในการบวชในปัจจุบันได้หลายลักษณะ ดังนี้

- (๑) บวชตามประเพณี หรือบวชแก้บน
- (๒) บวชเพื่อได้โอกาสศึกษาต่อ
- (๓) บวชเฝ้าวัด เนื่องจาก ชราหรือทุพพลภาพ มุ่งหมายบวชเพื่อพักผ่อน
- (๔) บวชเพื่อร่ำเรียนตรัสจำนววิชา เช่น เป็นหมอยา หมอเวทย์มนต์ หรือ หมอดู
- (๕) บวชเพื่อสืบทอดอายุพระศาสนา
- (๖) บวชเพื่อมุ่ง นิพพาน โดยส่วนตัว^{๔๑}

ข. ขั้นตอนในการประกอบพิธีอุปสมบทที่เป็นประเพณีนิยมในสังคมไทยทั่วไป

๑. แจ้งข่าวการบวชให้แก่ญาติพี่น้องให้ทราบ
๒. ก่อนจะถึงวันบวช ผู้บวชจะไปลาบวชต่อญาติผู้ใหญ่ เพื่อขอขมา

^{๔๐} สุนทรียา สุนทรวินิจ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

^{๔๑} เขมกะ, **หน้าที่ของคน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๐๓), หน้า ๒๔๖-๒๔๗.

๓. ก่อนวันบวช ๑ วัน ผู้บวชจะให้พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ “ขลิบปลายผมของตน”
๔. มีการทำขวัญนาค โดยมีผู้ประกอบพิธี (หมอขวัญ) มากล่าวเตือนสติ
๕. ในวันบวช จะมีการจัดขบวนแห่นาคไปที่วัด
๖. พ่อแม่ หรือโยมอุปัฏฐาก จูงนาคเข้าโบสถ์ เพื่อนำไปมอบให้กับพระสงฆ์^{๔๒}

อันดับแรกผู้ประสงค์ที่จะบรรพชาอุปสมบท พร้อมด้วยบิดาหรือมารดา หรือผู้ปกครอง จะต้องไปวัดที่ตนประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทอยู่ เพื่อติดต่อกับทางวัด เมื่อตกลงกันได้เรียบร้อยแล้ว ผู้มุ่งจะบรรพชาอุปสมบทจะต้องปฏิบัติดังนี้.

ผู้บรรพชา

- (๑) ต้องท่องคำขอบวช สรณคมน์ และศีล ๑๐ ให้ได้ด้วยตนเอง
- (๒) ต้องหมั่นฝึกซ้อมกับพระอุปัชฌาย์หรือพระอาจารย์ เกี่ยวกับวิธีการต่าง ๆ เช่น การกราบ เป็นต้น เพื่อให้เคยชินในเวลาเข้าพิธีจริง ๆ

ผู้อุปสมบท

- (๑) ต้องท่องคำขอบวช หรือที่เรียกกันว่า “คำขานนาค” ให้ได้คล่องปาก ชัดถ้อยชัดคำ
- (๒) ต้องหมั่นฝึกซ้อมกับพระอุปัชฌาย์หรือพระอาจารย์ เพื่อให้ในวันอุปสมบทจะได้คล่องแคล่วไม่เก้อเขิน

ผู้จะบวช เรียกว่า “อุปสัมปทาเปกซ์” หรือ “นาค” พระอุปัชฌาย์ คือ ผู้เข้าไปเฝ้า หรือผู้รับรอง ผู้นำเข้าสู่หมู่คณะ ฉายา คือ ชื่อที่พระอุปัชฌาย์ตั้งให้เป็นภาษาบาลี เพื่อให้สะดวกในการสวดสมมติ^{๔๓} คติความเชื่ออีกอย่างหนึ่งที่มักขาดไม่ได้ในสังคมไทยเกี่ยวกับการจัดพิธีอุปสมบท คือ เรื่องการบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งสังคมไทยได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ ซึ่งนำมาผสมผสานกับพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่อุปสมบท

ค. บริหารที่ใช้ในการอุปสมบทในปัจจุบัน

ปกติเครื่องอัฐบริวาร จะมีเพียง ๘ อย่าง เฉพาะที่จำเป็นจริง ๆ ในการบวช คือ.

๑. จีวร หมายถึง ผ้าห่ม
๒. สงบ หมายถึง ผ้าห่ม
๓. สังฆาฏิ หมายถึง ผ้าห่มซ้อน

ผ้าทั้ง ๓ ชิ้นนี้ รวมกันเรียกว่า ผ้าไตร หรือ ไตรจีวร หมายถึงผ้า ๓ ผืนนั่นเอง

^{๔๒} เสียม คุมพวาส, **พิธีสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : เทพนิมิตการพิมพ์, ๒๕๐๘), หน้า ๖๑.

^{๔๓} พระมหาเรืองฤทธิ์ ปญญาวิโร, **พิธีบวช**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖), หน้า ๓-๔.

๔. **บาตร** ต้องมีพร้อมด้วยฝาถลกบาตร และสายโยก รวมด้วยขาตั้งครบชุด
๕. **มิด** หมายถึง มิดโกนผม พร้อมทั้งหินลับมีด
๖. **เข็ม** หมายถึง เข็มเย็บผ้า พร้อมด้าย
๗. **ผ้ากรองน้ำ** เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ธรรมกรก
๘. **ผ้ารัดประคต** หมายถึงผ้ารัดเอว (ใช้แทนเข็มขัด)

ความจริง บริหารเพียงแค่นี้ที่กล่าวมานั้น มันไม่พอหรอก จะต้องหาเพิ่มเข้ามาไว้ใช้สอยอีก เช่น ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าห่มนอน ผ้าเช็ดตัว ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าไตรอาศัย กระโถน จานข้าว ช้อนส้อม รองเท้าคืบ ร่ม ปิ่นโต และเครื่องใช้อื่น ๆ ตามสมควรแก่สภาพ แต่ทว่า ตั้งแต่ข้อ ๑ ถึง ข้อ ๘ ข้างบนนั้น จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้เลย^{๔๔} บริหารที่จะต้องเตรียมในการบรรพชาอุปสมบท ซึ่งแยกออกเป็นบรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ดังนี้

บวชเป็นสามเณร มี.

- (๑) ไตรแบ่ง มีสบง ๑ จีวร ๑ อังสะ ๑ ประคตเอว ๑ ผ้ารัดอก ๑
ผ้ากราบ ๑
- (๒) ไตรอาศัยหรือสำรอง มี จีวร สบง อังสะ
- (๓) บาตร พร้อมด้วยถลก
- (๔) ยาม รองเท้า ร่ม และบริวารอื่น ๆ เช่น สบู่ ยาสีฟัน เป็นต้น

บวชเป็นภิกษุ มี.

- (๑) ไตรจีวร (ไตรครอง)
- (๒) ไตรอาศัยหรือสำรอง
- (๓) บาตรพร้อมถลก
- (๔) มีดตัดเล็บ มีดโกนผม เข็มพร้อมด้วยด้าย
- (๕) ร่ม รองเท้า ผ้ากรองน้ำและบริวาร อื่น ๆ เช่น สบู่ ยาสีฟัน เป็นต้น^{๔๕}

สิ่งที่กลายมาเป็นบริวารประกอบสำคัญในการอุปสมบทปัจจุบัน ซึ่งบางอย่างกลายมาเป็นส่วนสำคัญที่แทบขาดไม่ได้ โดยสิ่งเหล่านี้ได้ถูกเพิ่มเติมเข้ามาภายหลัง ทั้งที่เกิดจากเจตนาในการสร้าง

^{๔๔} ศรีมหาโพธิ์ เบรียน, **คู่มือบวชนาค**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อำนวยสาส์น, ๒๕๓๗),

หน้า ๑๔-๑๕.

^{๔๕} พระมหาเรืองฤทธิ์ ญาณวชิโร, **พิธีบวช**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖), หน้า ๒-๓.

ความสะดวกสบายในการปฏิบัติศาสนกิจ และเกิดจากความจำเป็นในปัจจุบัน ๔ ของมนุษย์ทั่วไป ยกตัวอย่าง เช่น

ผ้ากราบ

“ผ้ากราบ” เดิมคงเป็นผ้าเหลืองบริสุทธิ์ ครั้นสมัยการพิมพ์เจริญขึ้น ในราชสกุลได้จัดพิมพ์ ตราติดเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้านายชั้นสูง ดูเป็นที่นิยมของคนโดยมาก การพิมพ์ผ้า กราบก็แพร่หลายออกมา ในราชสกุลก็ปรากฏว่าการพิมพ์ผ้าเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ผ้ากราบจะ ใช้ทบเข้ากัน ๔ ชั้น วางไว้ที่พื้นตรงที่เราจะกราบ เมื่อเวลาจะกราบได้น้อมศีรษะลงจนหน้าผากจดลง ถึงพื้นผ้ากราบ ไม่ใช่ผ้าสำหรับรองฝ่ามือที่กราบลง ที่ถูกฝ่ามือทั้งสองจะต้องวางข้างพื้นผ้าเปิดช่องให้ หน้าผากจดพื้นผ้า การกราบแบบนี้ จัดว่าทำโดยคารวะยิ่ง ถูกตามหลักนิยม ในบาลีว่า ปญฺจบ ปฏิจฺจสุตฺถน แปลว่า ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ ๕ หรือ โดยเบญจางคประดิษฐ์คือกราบให้ได้องค์ ๕ ได้แก่ น้อมอวัยวะ ๕ ส่วน คือเข่าทั้ง ๒ ฝ่ามือทั้ง ๒ หน้าผากเป็นที่ ๕ แขนบลงกับพื้นฯ ถ้า เราจะสังเกตดูการกราบของคนทั่วไปโดยเอาหลักเกณฑ์นี้เข้าจับ เราจะไม่เห็นการกราบที่ได้แบบ เบญจางคประดิษฐ์ มักจะเอาฝ่ามือรองหน้าผากโดยมาก จึงจัดว่ายังกราบไม่ถูกแบบนิยม วิธีการ แบบนี้จะต้องหัดจะต้องใส่ใจในขณะกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์^{๔๖}

กลองเช้มน

เป็นธรรมเนียมของภิกษุครั้งพุทธกาล จีวรทุกผืนจะต้องตัดเย็บเองจนเสร็จ หรือคราวผ้าขาด ทะลุก็จะต้องปะชุน และเย็บเอาเอง ฉะนั้น กลองเช้มนทั้งเช้มนและด้ายจึงเป็นบริวารที่ภิกษุจำต้องมี ปัจจุบันนี้การตัดการเย็บดูจะไม่ใช้กิจของสงฆ์ เพราะเหตุที่ยอมให้คฤหัสถ์เข้าช่วยเหลือได้นั่นเอง นาน เข้าคฤหัสถ์จึงรับไปหมด จนหาภิกษุที่มีความสามารถตัดเย็บจีวรได้ยากเต็มที่ กลองเช้มนจึงให้ ประโยชน์น้อย มีไว้พออาศัยเย็บผ้าขาดบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น^{๔๗}

กายพันธ

กายพันธเป็นชื่อของประคตเอวสำหรับรัดสบงที่นุ่งให้แน่นและเรียบร้อย มี ๒ ชนิด คือ ประคตใส่สุกร ๑ ประคตแผ่นหรือเรียกประคตลังกา ๑ ประเทศเราใช้ผ้าหรือแพรแถบเล็ก เป็น ประคตใส่สุกรยาว ๒ ทบ พันเอวรอบ เหลือพอผูกหรือหนีบได้แน่นอย่างผ้าพันเอวของคฤหัสถ์ มี พระใช้กันน้อยในบัดนี้ (ประคตลังกา” เดิมเป็นของพระลังกา) ใช้ด้ายหรือไหมเหลืองถักเป็นแผ่น โตขนาด ๒ นิ้วฟุต ยาวพันเอวรอบ แต่มีสายอีกต่อหนึ่ง ที่ปลายสายข้างหนึ่งติดลูกถวิลอย่าง

^{๔๖} พุทธศาสนิกชน, **เรบบวช**, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๙-๑๒๒.

^{๔๗} อ่างแล้ว, หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

สตางค์แดง แต่รู้ใหญ่กว่าสำหรับจะได้เอาปลายสายอีกข้าง ๑ ร้อยแล้วผูกให้แน่นเหมือนเข็มขัด มีหัวสำหรับร้อยสาย^{๔๘}

ธัมมกรก

เครื่องกรองน้ำชนิดหนึ่งของพระ เรียกว่า ธัมมกรก ตามรูปศัพท์แปลว่า กระทำให้เป็นธัมมกรก (ทะมะกะรก) ก็เรียกแปลว่า เครื่องอัดหรือเครื่องกรอง แต่นิยมเรียก ธัมมกรก โดยมาก เพราะมีความหมายกว้างออกไป ถึงระเบียบพระวินัยอีกด้วยแม้เป็นของเล็กน้อยแต่ก็จัดเป็นบริหารสำคัญอย่างหนึ่งอนุমানดูตามพุทธประสงค์ ก็เพื่อต้องการให้พระตีมน้ำเฉพาะที่กรองแล้ว เครื่องกรองจึงเป็นของสำคัญอยู่ด้วยหากไม่มี น้ำคงไม่ได้กรอง ส่วนรูปเครื่องกรองจะมีลักษณะอย่างไรมิได้บอกไว้ เพื่อให้ น้ำบริสุทธิ์ แม้ในคราวเดินทางไกล หากลืมน้ำได้เอาไปด้วย ก็ทรงอนุญาตให้ใช้ขยจิวรผืนไผ่ผืนหนึ่งกรองได้ นำชมความคิดเดิมของผู้ที่ประดิษฐ์ธัมมกรกแบบที่นิยมใช้ในบัดนี้ยิ่งนัก เพราะให้ประโยชน์เกินค่า คือ ๑. ไม่ทำสัตว์น้ำให้ตายเพราะกรอง ๒. ได้น้ำบริสุทธิ์ ๓. ไม่เปราะเปื้อน ๔. สะดวกในคราวจะต้องการน้ำมากหรือน้อย ๕. ทำได้ง่าย แม้เพียงกระบอกไม้ก็ให้สำเร็จประโยชน์ได้ดี^{๔๙} เมื่อเตรียมเครื่องบริหารเรียบร้อยแล้ว ถึงวันอุปสมบทก็จะมีพิธีเชิญแขกมาร่วมงานและอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็นและฉันเช้าในวันรุ่งขึ้น และเตรียมขบวนแห่หน้าคไปวัด ซึ่งกำหนดการนิยมในการอุปสมบทของสังคมไทย มีขั้นตอนดังนี้

การแห่หน้าคไปวัด เป็นการแสดงความปิติปราโมทย์อีกอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องหมายว่าลูกหลานของเราจะบวชวันนี้ จะครองผ้ากาสาวพัสตร์อันเป็นยอดธงชัยของพระอรหันต์ จึงได้มีบรรดาญาติมิตรมาร่วมปิติแห่แหนอย่างเต็มใจ ขบวนแห่ก็จัดกันอย่างเต็มศรัทธาสมแก่ฐานะ ผู้มีฐานะดีก็มีขบวนแห่มากจนถึงกับขึ้นช้างแห่ ขึ้นรถแห่ ขึ้นเรือแห่ก็มี เมื่อแห่ไปถึงวัดแล้วธรรมเนียมของชาวไทยเราจะต้องแห่เวียนโบสถ์อีก ๓ รอบ เรียกว่าทำทักษิณาวรรต คือ เวียนขวา การทำดังนี้เป็นการแสดงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า ซึ่งท่านนั่งประทับเป็นประธานในพระอุโบสถ ถ้าไม่แห่เวียนโบสถ์จะตรงเข้าพระอุโบสถเลยก็ได้ ขณะเวียนรอบพระอุโบสถ มักจะมีคนศรัทธาอาสาเข้ามาอุ้มหน้าคบ้าง ให้นาคขี่คอบ้าง การทำดังนี้แทนที่จะเป็นการหวังดี กลับเป็นการทรมานนาคเกินไป ทำให้นาคลำบากใจ อึดอัดใจ ไม่โปร่งใจ และต้องประคองตัวเสมอแต่ก็พูดไม่ออก เพราะความเกรงใจกัน ขณะที่นาคเวียนรอบพระอุโบสถไม่ใช่เวียนเปล่า ๆ นาคจะต้องประคองใจให้สดชื่น ใจจะได้ห่วงหรือภาวนาถึง

^{๔๘}พุทธทาสภิกขุ, **เรขาบวช**, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

^{๔๙} อ่างแล้ว, หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ เวียนได้รอบหนึ่งก็เจริญพุทธคุณจบหนึ่ง รอบที่สองเจริญธรรมคุณ รอบที่สามเจริญสังฆคุณ อย่างนี้นาคก็จะได้มีดวงใจปลอดโปร่ง

ก่อนแต่จะเข้าภายในพระอุโบสถ ต้องจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธเจ้าก่อน เพราะถือกันว่าเมื่ออย่างเหยียบเข้าไปในอุโบสถที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ จะต้องกราบเป็นการแสดงความเคารพเสียก่อน ธรรมเนียมกราบพระต้องให้ตรงหน้าพระเสมอ แต่ที่ตรงหน้าพระมักมีสีมที่ตั้งขวางอยู่ จึงต้องกราบบูชาตรงสีมานั้น คนทั้งหลายเลยเข้าใจกันว่า ไปวันทาสิมา อันที่จริงไม่ใช่วันทาสิมา คือวันทาหรือไหว้พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระประธานในโบสถ์นั่นเอง

เมื่อวันทาหรือกราบบูชาเสร็จแล้ว ก็ให้โปรยทานแล้วจึงเข้าพระอุโบสถ ตอนที่เข้าพระอุโบสถมารดาบิดาต้องจงเข้าไป เรียกว่าจูงนาคเข้าโบสถ์ เพราะนาคเป็นลูกเป็นเลือดเนื้อ ของตน การจูงนาคเข้าโบสถ์หมายความว่า ยกลูกเข้าไปมอบถวายพระรัตนตรัยด้วยศรัทธา ไม่ใช่มาจูงมารดาบิดา จึงมีคำพูดกันว่าจูงนาคเข้าโบสถ์ คนไทยเชื่อว่าการบวชจะมีพระยามารมากอดห้าม คือเสมือนเมื่อพระพุทธเจ้าออกบวชมีมารมากอดห้ามจะนั้น แต่พระพุทธเจ้าทรงเอาพระบารมี ๑๐ มาผจญมารได้ จึงออกบวชได้สำเร็จ เมื่อถือคตินี้จึงสมมติให้มีมารมากอดห้าม และจะผจญได้ก็ด้วยทานบารมี จึงต้องเตรียมเงินไปด้วย เพื่อให้เป็นทานบารมีสำหรับผจญมาร เมื่อมารพ่ายแพ้ไปด้วยเดชแห่งเงินที่เป็นทานบารมีแล้ว มารดาบิดาก็จูงนาคเข้าไปในพระอุโบสถได้ นับเป็นวิธีที่ได้มอบถวายลูกแก่พระรัตนตรัยแล้ว

เมื่อนาคเข้าไปในพระอุโบสถแล้ว ต้องไปจุดธูปเทียนบูชาต่อหน้าพระประธานอีกครั้งหนึ่งเสร็จแล้วมานั่งอยู่ ณ ที่ ๆ เขา จัดไว้ให้หนึ่ง เพื่อรอโอกาสที่พระอุปัชฌาย์ และพระสงฆ์จะมาประชุมพร้อมกัน.

เข้าสู่พิธีสงฆ์

เมื่อพระสงฆ์พร้อมด้วยพระอุปัชฌาย์มาประชุมพร้อมกันแล้ว ลำดับนั้นมารดาบิดาจึงเอาผ้าไตรมามอบให้นาค ก่อนที่จะรับผ้าไตร นาคจะต้องกราบบิดามารดาก่อน จัดเป็นการกราบครั้งสุดท้าย แล้วจึงรับผ้าไตรมา เมื่อรับผ้าไตรมาแล้วจึงอุ้มผ้าไตรเข้าไปหาอุปัชฌาย์ ขณะที่เข้าไปสู่ที่ประชุมสงฆ์ให้เดินเข้าเข้าไป ถ้าเดินเท้าเข้าไปในที่ประชุมถือว่าไม่เป็นการเคารพสงฆ์ เมื่อเดินเข้าเข้าไปจนใกล้พระอุปัชฌาย์ คือระยะห่างกันประมาณ ๑ ศอก ให้นั่งคุกเข่าในท่าเทพพนมแล้ววางไตรไว้ข้างซ้ายของตน ถ้าผ้าไตรมีดอกไม้คลุมไตรหุ้มอยู่ ถ้าจะวางลงอย่างนั้นดอกไม้จะยับ พระอุปัชฌาย์จะช่วยรับผ้าไตรมาก็ได้ แล้วถวายสักการะคือดอกไม้รูปเทียนแก่พระอุปัชฌาย์ แต่เครื่องสักการะนี้ต้องมีคนถือตามไปส่งให้ เมื่อถวายสักการะเสร็จแล้ว กราบอย่างเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง แล้วเอาผ้าไตรขึ้นมาใส่มือหรือพระอุปัชฌาย์จะวางผ้าไตรให้บนมือแล้วแต่กรณี เมื่อเอาผ้าไตรมาวางไว้บนมือแล้ว

ให้ประนมมืออย่างเคารพคอยฟังคำตักเตือนของพระอุปัชฌาย์ ขณะนั้นพระอุปัชฌาย์จะให้คำเตือนเป็น การปลอบใจให้หายสะทกสะท้านหรือไม่ให้ประหม่าและเป็นการให้กำลังใจขึ้นบานในการบวช^{๕๐} จากนั้นก็จะ ทำพิธีอุปสมบทตามขั้นตอนของสงฆ์ โดยการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ขอขมาพระรัตนตรัย ขอขมา บิดามารดาและกล่าวคำขอบรรพชาเป็นสามเณร พระอุปัชฌาย์ก็จะบรรพชาให้โดยให้รับพระรัตนตรัย เป็นสรณะแล้วก็ไปครองผ้า และกลับมารับศีล ๑๐ จากนั้นก็กล่าวคำขออุปสมบทและดำเนินการตาม พิธีสงฆ์ เมื่ออุปสมบทแล้วพระอุปัชฌาย์จะบอกอนุศาสน์ คือบอกกิจที่พระควรทำและไม่ควรทำ กิจที่ ควรทำมี ๔ คือ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ๑ เทียบวินยทาต ๑ อยู่โคนไม้ ๑ จันยาตองด้วยน้ำมูตร ๑ กิจที่ไม่ควรทำ ๔ คือ เสพเมถุน ๑ ลักของเขา ๑ ข่าสัตว์ ๑ พุดอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน ๑^{๕๑} จากนั้นก็รับฟังโอวาทจากพระอุปัชฌาย์

ในการให้ครองผ้ากาสาเย ให้ทำผ้าห่มบ่าข้างหนึ่ง ในปูนอรรถกถามีธรรมเนียมมอบให้รับ ทำเข้าใจว่า มีวาคำขอ ๓ ครั้ง ๒ ครั้ง ครั้งเดียวได้ทั้งนั้น ในปูนรจนานอฎฐิกาชื่อ วิมตติวินทนี ใช้ คำขอว่า “สพฺพทุกฺข นิสฺสรณนิพฺพานสจฺจนฺนิรุตฺตยา อิมํ กาสาวํ คเหตฺวา ปพฺพาเซถ มํ ภนฺเต ออนุกมฺปํ อุปาทาย” แปลว่า “ท่านเจ้าข้า ขอท่านโปรดรับผ้ากาสาวะนี้ ยังข้าพเจ้าให้บวช เพื่อทำให้ แจ้ง ซึ่งพระนิพพานเป็นที่ออกไปจากทุกข์ทั้งปวง” บ้าง, ว่า “สพฺพทุกฺขนิสฺสรณนิพฺพานสจฺจนฺนิรุตฺ ตยา เอตํ กาสาวํ ทตฺวา ปพฺพาเซถ มํ ภนฺเต ออนุกมฺปํ อุปาทาย” แปลว่า “ท่านเจ้าข้า ขอท่าน โปรดให้ผ้ากาสาวะนั้น ยังข้าพเจ้าให้บวช เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานเป็นที่ออกไปจากทุกข์ทั้งปวง” บ้าง ตามคราวที่ผ้ากาสาเยอยู่ในมือแห่งบัพพาเปกษะ หรือแห่งท่านผู้ให้บรรพชา เมื่อมีธรรมเนียม ขอและให้ผ้าขึ้นอย่างนี้แล้ว ท่านผู้ให้บรรพชาครองให้เองด้วยตามธรรมเนียมเดิมก็ได้ สิ่งภิกษุ สามเณรหรืออุบาสกครองให้ก็ได้ บอกเจ้าตัวครองเอาเองก็ได้ ผ้านั้นชื่อว่าปณณิกะให้^{๕๒}

สิ่งสำคัญในการอุปสมบทประการหนึ่งที่ทำให้การอุปสมบทไม่สมบูรณ์ คือ คุณสมบัติของ พระอุปัชฌาย์ แม้ว่ากฎมหาเถรสมาคมระบุว่า คุณสมบัติข้อหนึ่งของอุปัชฌาย์คือ “มีความสามารถ ฝึกสอนผู้อยู่ในปกครองให้เป็นภิกษุสามเณรที่ดีตามพระธรรมวินัย” แต่ในทางปฏิบัติแล้วคุณสมบัติข้อ นี้กลับถูกละเลย ทั้ง ๆ ที่เป็นหัวใจของหน้าที่อุปัชฌาย์ คุณสมบัติที่คณะสงฆ์ให้ความสำคัญมากที่สุด ในปัจจุบันก็คือ เป็นอันดับแรกที่ระบุว่า “มีตำแหน่งในทางปกครองชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไป” การ

^{๕๐} สมเด็จพระวันรัต เขมจารีเถระ, **คู่มือบวชขนาด**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๖-๒๐.

^{๕๑} พระมหาปริชา ปริญาโณ, **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**, หน้า ๑๙.

^{๕๒} พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๓**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑). หน้า ๙๐-๙๑.

กลั่นกรองผู้มาบวชจะเกิดขึ้นได้ยากหากกระบวนการคัดเลือกอุปัชฌาย์ยังไม่ให้ความสำคัญกับหน้าที่และความสามารถในการอบรมสั่งสอนของอุปัชฌาย์ หากอุปัชฌาย์ไม่ได้ถูกเน้นย้ำให้ใส่ใจกับการอบรมสั่งสอน ไหนเลยจะสนใจกลั่นกรองพิจารณาผู้มาบวช ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คณะสงฆ์จะหันมาเข้มงวดกับเรื่องนี้ การสอบคัดเลือกและอบรมอุปัชฌาย์ แทนที่จะให้ความสำคัญกับความสามารถในการประกอบพิธีอุปสมบทให้ถูกต้องตามพระวินัยและระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์ ควรเปลี่ยนมาเน้นที่การฝึกอบรมและตรวจสอบผู้ที่จะเป็นอุปัชฌาย์ว่ามีความสามารถในการอบรมสั่งสอนพระเณรมากน้อยเพียงใด และมีทัศนคติที่เกื้อกูลกับคุณสมบัติข้อนี้หรือไม่ การเน้นย้ำในเรื่องนี้จะช่วยให้ได้อุปัชฌาย์ที่ใส่ใจกับการกลั่นกรองและอบรมกุลบุตรก่อนที่จะเข้าสู่พิธีอุปสมบท

อย่างไรก็ตาม การกลั่นกรองนั้นเป็นเพียงขั้นตอนแรกสำหรับผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนที่สำคัญกว่านั้นก็คือการกล่อมเกลามาให้มีคุณสมบัติอันควรแก่การเป็นบรรพชิต ทั้งในด้านความประพฤติ และความรู้ความเข้าใจในทางธรรม เจริญองกามทั้งคุณธรรมและปัญญา สามารถดำรงตนให้เป็นสมาชิกที่ดีของหมู่คณะ ขณะเดียวกันก็สามารถบำเพ็ญกิจให้เป็นประโยชน์แก่มหาชนได้ด้วย การกล่อมเกลานี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้บวชเห็นคุณค่าของชีวิตพรหมจรรย์ มีแรงจูงใจและปัจจัยหนุนส่งให้บวชต่อไปทั้งเพื่อบำเพ็ญกิจส่วนตนและส่วนรวมให้เจริญองกามยิ่งขึ้น ถึงแม้หลายคนจะบวชไม่นาน แต่การกล่อมเกลาก็จะช่วยให้ผู้บวชได้รับอานิสงส์จากการบวชติดตัวไปสู่โลกฆราวาส สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในด้านความประพฤติ คุณภาพจิต และการคิดชอบ^{๕๓} การอุปสมบทในสังคมไทยปรากฏว่ามีทั้งพิธีราชภัฏและพิธีหลวง พิธีราชภัฏเป็นพิธีของคนไทยทั่วไป ส่วนพิธีหลวงเป็นพิธีที่พระบรมวงศานุวงศ์ทรงผนวช หรือทรงเป็นประธานอุปถัมภ์ในการอุปสมบท ที่ปรากฏเห็นชัดเจนที่สุด คือ นาคหลวง ซึ่งหมายถึง การอุปสมบทให้สามเณรที่สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เป็นพระราชประเพณีที่บูรพมหากษัตริย์ของไทยได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงถือเป็นพระราชประเพณีว่า “สามเณรรูปใดสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค เมื่ออายุครบอุปสมบท จะได้รับพระมหากุณาริคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนาคหลวง อุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และจัดรถหลวงไปส่งยังวัดที่จำพรรษา”

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงให้ความอุปถัมภ์สามเณรผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค สืบทอดพระราชประเพณีจนถึงปัจจุบัน เป็นจำนวน ๑๔๕ รูป โดยพระองค์จะ

^{๕๓} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, หน้า ๒๘๑-๒๘๒.

เสด็จฯ ไปทรงประกอบพิธีอุปสมบทนาคหลวง ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พร้อมกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็นประจำทุกปี^{๕๔}

ในกฎหมายคณะสงฆ์ ผู้ที่จะอุปสมบทจะต้องผ่านการกลั่นกรองเป็นอย่างดี เมื่อกลั่นกรองเรียบร้อยแล้ว หลังการอุปสมบทจะต้องมีกระบวนการขัดเกลาผู้เข้ามาอุปสมบทด้วย เพราะว่าพระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคม คุณภาพของพระสงฆ์จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก แต่ก็เป็นที่ทราบกันดีว่าพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีคุณภาพลดน้อยถอยลงโดยเฉพาะในด้านวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอนธรรม จนไม่เพียงจะสูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญาเท่านั้นหากยังสูญเสียศรัทธาจากญาติโยม การปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในด้านการบริหารการปกครองเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้นได้มากกว่าเดิม^{๕๕}

๓.๔ จุดหมายสูงสุดในการอุปสมบท

เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ทรงปรารถนาเห็นประโยชน์ของการบรรพชา ก็ตัดพระหทัยรักในพระชยาและพระโอรสซึ่งประสูติใหม่ กับทั้งบุคคลและวัตถุอันเป็นที่รักทั้งปวง แล้วเสด็จออกผนวชเที่ยวจาริกไปแต่พระองค์เดียวเมื่อมีพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ด้วยพระหทัยมุ่งมั่นจะบรรลุโมกขธรรม อันเป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่โลกไม่ไยดีสิ่งอื่นทั้งหมด ตามวิสัยของมหาบุรุษโพธิสัตว์^{๕๖} ในสมัยก่อนพุทธกาลพระโพธิสัตว์ได้มีจุดมุ่งหมายสูงสุดในการออกบวชเพื่อที่จะหาทางออกจากทุกข์ ด้วยการมองเห็นภัยในวัฏฏสงสาร แม้ว่าจุดหมายจะยังไม่ชัดเจนก็ตาม แต่ก็อยู่ในระหว่างการค้นหา ซึ่งพระโพธิสัตว์ต้องใช้เวลาถึง ๖ ปีในการค้นหา ในที่สุดพระองค์ก็พบคำตอบที่แท้จริงของชีวิต และสามารถนิยามความหมายของจุดประสงค์ในการออกบวชว่าเพื่อความพ้นทุกข์ เมื่อพระองค์ประกาศพระศาสนา ทำให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก ซึ่งในสมัยพุทธกาลผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเพื่อหวังว่าตนเองจะรู้แจ้งในสังขาร และหลุดพ้นจากปวงกิเลสตัณหาได้ จุดหมายสูงสุดจึงเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น เมื่อพบกับความหลุดพ้นแล้วจะมีชีวิตที่บริสุทธิ์ ประเสริฐกว่าเพศทั่วไป “ภิกษุเหล่าใดเป็นพระเสขะ ยังไม่บรรลอรหัตต์ ย่อมปรารถนาธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะ

^{๕๔} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **องค์อุปถัมภ์แห่งพระพุทธศาสนา** (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๓.

^{๕๕} พระไพศาล วิสาโล, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๖-๒๗๗.

^{๕๖} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๐.

อันยอดเยี่ยม...ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ”^{๕๗} การเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเรียกว่า “เพศบรรพชิต หรือ เพศพรหมจรรย์ เป็นเพศที่มีการปฏิบัติเข้มงวดมากกว่าเพศฆราวาสทั่วไป เป็นเพศที่มีความประพฤติประเสริฐหรือประพฤติบริสุทธิ์ มีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ มีการครองชีพอย่างประเสริฐหรือมีความเป็นอยู่อย่างประเสริฐ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นเพศพรหมจรรย์ โดยทั่วไปมักจะเป็นบรรพชิตหรือนักบวช และผู้ซึ่งเว้นจากกรรมหยาบ หรือการดำรงชีวิตแบบหยาบ ๆ สามารถเรียกว่าผู้ประพฤติพรหมจรรย์ได้เช่นกัน”^{๕๘} ปัญหาที่ว่าจุดมุ่งหมายอันแท้จริงของการออกบวชคืออะไร เรื่องนี้มีพุทธดำรัสตอบในกุกกุตตปุตตสูตรที่ ๑ ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็กุกกุตตเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตแล้วโดยชอบ กุกกุตตเหล่านั้นทั้งหมดออกบวชแล้ว เพื่อรู้ปริยาลัจ ๔ ตามความเป็นจริง กุกกุตตเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกกุตตเหล่านั้นทั้งหมดจักออกบวชเพื่อรู้ปริยาลัจ ๔ ตามความเป็นจริง กุกกุตตเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ กุกกุตตเหล่านั้นออกบวชอยู่เพื่อรู้ปริยาลัจ ๔ ตามความเป็นจริง...”^{๕๙} เรื่องของการบวชให้บรรลุจุดประสงค์สูงสุดจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ยากกว่าการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ดังคำกล่าวเกี่ยวกับสิ่งที่ยากในโลกว่า

มนุสฺสสตฺตํ - การได้ความเป็นมนุษย์ ๑

ลិងฺคสมฺปตฺติ - การได้ความถึงพร้อมด้วยเพศ ๑

เหตุ - เหตุแห่งการบรรลุความเป็นพระอรหันต์ ๑

สตฺถารทสฺสนํ - การได้เข้าเฝ้าพระศาสดา ๑

ปพฺพชา - การได้ถือเพศเป็นนักบวช ๑^{๖๐} การได้เกิดเป็นมนุษย์ ถึงพร้อมด้วยเพศ หมายถึงความสมบูรณ์ด้วยเพศ ไม่ใช่อัพพบุคคล ได้เข้ามาเฝ้า หรือได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ขอบรรพชาอุปสมบทและได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองและพระอุปัชฌาย์ ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่สมบูรณ์ และบรรลุจุดหมายสูงสุดในการอุปสมบท คือ การบรรลุความหลุดพ้น จึงเป็นเรื่องยากที่จะทำได้

^{๕๗} ส.ม.หา. (ไทย). ๑๙/๕๘๗/๔๖๙-๔๗๐.

^{๕๘} จันทน์ อติวัฒน์ลิขิต, **สังคัมภีรตามแนวพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๔.

^{๕๙} แสง จันทรงาม, **พระพุทธศาสนาจากพระโอษฐ์**, หน้า ๔๕๘-๔๕๙.

^{๖๐} ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์, **เรื่องยาก ๔ อย่างในโลก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒-๕๓.

ในเรื่องจุดมุ่งหมายสูงสุดในการอุปสมบทนั้น มีปรากฏชัดในตอนที่น่าแปลกคำขอบรรพชานั้นมีข้อความอยู่ตอนหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงจุดประสงค์ที่ได้ขอบวชว่า “สพฺพกุขํ นิสฺสรณํ นิพฺพานํ จจฺฉิกรณตฺถาย” หมายความว่า การออกบวชครั้งนี้ก็เพื่อทำพระนิพพาน (ความดับทุกข์) ให้แจ้ง จุดมุ่งหมายนี้ถือเป็นหลักสำคัญที่ระบุถึงลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับจุดหมายปลายทาง^{๖๑}

^{๖๑} นฤมล เวียงสารวิน, **ลักษณะของพระสงฆ์ไทยที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานครและชัยภูมิ**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓), หน้า ๓๙.

บทที่ ๔

พิธีการอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวาง

ตำบลหัวขวางเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประชากรส่วนใหญ่ประมาณ ๙๘ เปอร์เซ็นต์ นับถือพระพุทธศาสนา และมีวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่เป็นประจำทุกเดือน รวมทั้งปฏิบัติตามฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ ตามความเชื่อของชาวอีสานอย่างเคร่งครัด ก่อนจะกล่าวถึงเรื่องพิธีการอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวาง จึงจำเป็นต้องทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตำบลหัวขวางก่อน ดังนี้

ความเป็นมาของตำบลหัวขวาง

เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๔๙๙ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะ ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านคุ่มกลาง บ้านคุ่มลั้งษ์ และบ้านคุ่มไต้ ขึ้นเป็นสุขาภิบาลตำบลหัวขวาง มีประชากร ๔,๘๕๗ คน

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๒๓ ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนแปลงแนวเขตสุขาภิบาลใหม่ ในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๙๗ ตอนที่ ๑๑๔ ทำให้สุขาภิบาลหัวขวางประกอบด้วยหมู่บ้านต่างๆ ได้แก่ หมู่ที่ ๑ บ้านคุ่มกลาง, หมู่ที่ ๒ บ้านคุ่มไต้, หมู่ที่ ๓ บ้านคุ่มลั้งษ์, หมู่ที่ ๑๐ บ้านคุ่มลั้งษ์, หมู่ที่ ๑๑ บ้านคุ่มไต้, หมู่ที่ ๑๒ บ้านคุ่มลั้งษ์, และหมู่ที่ ๑๓ บ้านคุ่มกลาง มีเขตพื้นที่ ๕.๕๕ ตารางกิโลเมตร ประชากร ๑๐,๔๕๖ คน จำนวน ๒,๐๔๖ หลังคาเรือน

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๒ สุขาภิบาลได้เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลหัวขวาง ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๑๖ ตอนที่ ๙ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ มีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนด ๙๐ วันนับแต่วันประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป^๑

^๑ เอกสารรายงานกิจการ เทศบาลตำบลหัวขวาง จาก ปี พ.ศ.๒๕๔๓ – ๒๕๔๖, (ขอนแก่น, โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขตพื้นที่

เทศบาลตำบลหัวขวางตั้งอยู่ในอำเภอโกสุมพิสัย ริมฝั่งแม่น้ำชี อยู่ห่างจากจังหวัดมหาสารคามเป็นระยะทาง ๒๘ กิโลเมตร และห่างจากขอนแก่นเป็นระยะทาง ๔๔ กิโลเมตร

ขอบเขตด้านพื้นที่

เทศบาลตำบลหัวขวางมีพื้นที่ทั้งหมด ๕.๕๕ ตารางกิโลเมตร

อาณาเขต

ด้านทิศเหนือตั้งแต่หลักเขตที่ ๑ ซึ่งตั้งอยู่ที่ท่าเขางัว เรียบริมกุดชีฝั่งทิศใต้ไปทางฝั่งทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และเรียบแม่น้ำชีฝั่งทิศใต้ไปทางฝั่งทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านสะพานข้ามแม่น้ำชีถึงหลักเขตที่ ๒ ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชีฝั่งใต้ห่างจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ของสะพานข้ามแม่น้ำชีตามแนวแม่น้ำระยะ ๑,๐๐๐ เมตร

ด้านทิศตะวันออก จากหลักเขตที่ ๒ เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถึงหลักเขตที่ ๓ ซึ่งตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๘ ตอนโกสุมพิสัย - มหาสารคาม ฝากตะวันออก ตรง กม.๒๔๐๐

ด้านใต้จากหลักเขตที่ ๓ เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ถึงหลักเขตที่ ๔ ซึ่งอยู่ริมสายโกสุมพิสัย - โสภขุ่น ฝากตะวันออกตรง กม. ๑๕๐๐ เมตร จากหลักเขตที่ ๔ เป็นเส้นตั้งฉากกับทางสายโกสุมพิสัย - โสภขุ่น ตรง กม. ๑๕๐๐ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ระยะ ๑๐๐๐ เมตร เป็นหลักเขตที่ ๕

ด้านตะวันตกจากหลักเขตที่ ๕ เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บรรจบหลักที่ ๑ (ปัจจุบันเทศบาลอยู่ในระหว่างการปรับปรุงหลักเขตที่ ๑)

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอาศัย การคมนาคมสะดวกสบาย โดยมีถนนที่เชื่อมโยงกับอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และกิ่งอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก

จำนวนประชากร

- จำนวนหลังคาเรือนทั้งหมดในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๓,๑๙๖ ครัวเรือน
- มีประชากรทั้งหมด ๙,๙๗๓ คน
- แบ่งเป็นชาย ๔,๘๒๓ คน หญิง ๕,๑๖๐ คน

เขตการปกครอง

เขตเทศบาลตำบลห้วยวางตั้งอยู่ในตัวอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีหมู่บ้านทั้งหมด ๑๐ หมู่บ้าน

หมู่ที่ ๑ บ้านคุ้มกลาง	หมู่ที่ ๑๒ บ้านคุ้มสังข์
หมู่ที่ ๒ บ้านคุ้มใต้	หมู่ที่ ๑๓ บ้านคุ้มกลาง
หมู่ที่ ๓ บ้านคุ้มสังข์	หมู่ที่ ๒๒ บ้านคุ้มกลาง
หมู่ที่ ๑๐ บ้านคุ้มสังข์	หมู่ที่ ๒๓ บ้านคุ้มสังข์
หมู่ที่ ๑๑ บ้านคุ้มใต้	หมู่ที่ ๒๔ บ้านคุ้มใต้ ^๒

การคมนาคม

๑. สายโกสุมพิสัย – จังหวัดมหาสารคาม ระยะทาง ๒๘ กิโลเมตร
๒. สายโกสุมพิสัย – จังหวัดขอนแก่น ระยะทาง ๔๔ กิโลเมตร
๓. สายโกสุมพิสัย – อำเภอยะยี่น ระยะทาง ๒๑ กิโลเมตร
๔. สายโกสุมพิสัย – กิ่งอำเภอกุดรัง ระยะทาง ๓๖ กิโลเมตร

การสื่อสารและการคมนาคม

๑. การคมนาคมเทศบาลตำบลห้วยวางตั้งอยู่ในตัวอำเภอโกสุมพิสัย ห่างจากจังหวัดมหาสารคาม ๒๘ กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดขอนแก่น ๔๔ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๘ ถนนสายโกสุม – ท่าพระ เดินทางได้โดยทางรถยนต์ ไม่มีเส้นทางรถไฟผ่าน และสามารถใช้นามบินขอนแก่นในการเดินทางเข้ากรุงเทพมหานครได้อย่างสะดวกสบาย ใช้เวลาเพียง ๔๕ นาที

๒. การไฟฟ้า เทศบาลตำบลห้วยวางได้รับการบริการไฟฟ้าจากสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอโกสุมพิสัย ให้กับประชาชน ๑,๕๐๑,๓๐๘. ๗๐ หน่วย แยกเป็นที่อาศัย ๑,๓๓๓,๓๔๖ หน่วย สถานธุรกิจและอุตสาหกรรม ๓๖๐,๙๑๔ หน่วย ส่วนราชการ ๑๑๕,๐๕๘ หน่วย ไฟฟ้าสาธารณะ ๓๑,๔๘๕.๗๐ หน่วย

๓. การประปา เทศบาลตำบลห้วยวางได้รับการบริการน้ำประปาจากสำนักงานการประปาสวนภูมิภาค อำเภอโกสุมพิสัย ให้กับประชาชนคิดเป็นพื้นที่ประมาณ ๓ ตารางกิโลเมตร มีอัตราการผลิตชั่วโมงละ ๖๐ และ ๘๐.๕ ลูกบาศก์เมตร หรือ วันละ ๘๔๐ และ ๕๖๓.๕ ลูกบาศก์เมตร

^๒ เอกสารรายงานกิจการเทศบาลตำบลห้วยวาง จาก ปี พ.ศ.๒๕๔๗ – ๒๕๔๘, (ขอนแก่น, โรงพิมพ์พระธรรมชนันท์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

๔. การสื่อสาร

- ๔.๑ สำนักงานประชาสัมพันธ์โทรเลขอำเภอโกสุมพิสัย จำนวน ๑ แห่ง
- ๔.๒ สำนักงานโทรศัพท์อำเภอโกสุมพิสัยจำนวน ๑ แห่ง
- ๔.๓ สถานีวิทยุกระจายเสียง จำนวน ๑ แห่ง
- ๔.๔ สถานีตรวจวัดอากาศกรมอุตุนิยมวิทยา จำนวน ๑ แห่ง

ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ

๑. งานนมัสการหลวงพ่อมิ่งเมือง ๑ – ๓ กุมภาพันธ์ของทุกปี
๒. งานสงกรานต์ในเดือนเมษายนของทุกปี
๓. ประเพณีการอุปสมบทหมู่ในเทศกาลเข้าพรรษา
๔. งานแห่เทียนพรรษา จัดขบวนแห่เทียน ถวายเทียนพรรษา เครื่องไทยทาน
๕. งานบุญบั้งไฟ ในเดือนพฤษภาคมของทุกปี
๖. งานแข่งขันเรือยาว ลอยกระทงและไหลเรือไฟ ในวันออกพรรษาของทุกปี

ในการจัดงานประเพณีท้องถิ่นของชาวตำบลห้วยขวาง ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นตำบลที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง มีวัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างความสามัคคี มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นครุลงในการดำเนินชีวิต

การศึกษา

เทศบาลตำบลห้วยขวาง มีสถานศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ได้แก่

ที่	ชื่อสถานศึกษา	สังกัด	ครู - อาจารย์	นักเรียน
๑	ร.ร.โกสุมพิสัยสรค์	กรมสามัญศึกษา	๙๘	๑,๐๘๗
๒	ร.ร.ศรีโกสุมพิสัยสรค์	ส.ป.ช.	๔๙	๑,๒๒๓
๓	ร.ร.บ้านสังข์ทอง	ส.ป.ช.	๒๒	๔๑๔
๔	ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	กศน.	๑๗	๔,๒๔๐
๕	ร.ร.มัธยมวัดกลาง	ส.ช.	๕๓	๑,๓๘๓
๖	ร.ร.อนุบาลพิศมัย	ส.ช.	๖	๘๐
๗	ร.ร.อนุบาลสายรุ้ง	ส.ช.	๑๐	๑๓๐
๘	ร.ร.โกสุมพิสัยคอมพิวเตอร์	ส.ช.	๑	๑๖
๙	ร.ร.โกสุมพิสัยพิมพ์ดีดและคอมพิวเตอร์	ส.ช.	๒	๒๘

กีฬา นันทนาการ/พักผ่อน

สถานที่ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ แอโรบิคเดินซ์ ๓ แห่ง บริเวณหน้าสำนักงานเทศบาล ตำบลหัวขวาง โรงพยาบาลโกสุมพิสัย และลานอเนกประสงค์บ้านคุ่มไต้ หมู่ที่ ๑๑ สนามบึงบอน

สาธารณสุข - มีสำนักงานสาธารณสุขอำเภอโกสุมพิสัย จำนวน ๑ แห่ง

มีโรงพยาบาลในเขตพื้นที่ (โรงพยาบาลโกสุมพิสัย) จำนวน ๑ แห่ง

เตียงคนไข้จำนวน ๑๒๐ เตียง สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

คลินิกเอกชน จำนวน ๕ แห่ง

การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

รถดับเพลิงजूน้ำได้ ๒๕๐๐ ลูกบาศก์เมตร จำนวน ๑ คัน

รถน้ำजूน้ำได้ ๕๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร จำนวน ๑ คัน

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- บ่อบำบัดน้ำเสีย ๑ แห่ง

- ปริมาณน้ำเสีย ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร /วัน

- สามารถบำบัดได้ ๖๐๐ ลบ.ม/วัน^๓

ข้อมูลทางศาสนา

ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ที่	วัด	เจ้าอาวาส	อายุ	พรรษา	ตำแหน่ง	บ้าน	หมายเหตุ
๑	กลางโกสุม	พระครูพิสัยสารคุณ	๖๐	๔๐	เจ้าคณะอำเภอ	คุ่มกลาง	อุปฆาณ
๒	โชคชัยวราราม	พระครูสันติกิจจาภรณ์	๕๖	๑๗	เจ้าอาวาส	โชคชัย	-
๓	ใต้โกสุม	พระอธิการโสภาส โสภาส	๒๕	๘	เจ้าอาวาส	คุ่มไต้	-
๔	สังข์ทองวนาราม	พระอธิการสุรพล ธรรมโชโต	๓๓	๑๒	เจ้าอาวาส	คุ่มสังข์	-
๕	หนองยาง	พระอธิการลี จนุทสาโร	๖๘	๑๗	เจ้าอาวาส	หนองยาง	-
๖	ดอนกลอย	พระอธิการรัชชัย เตชปญญ	๓๗	๑๐	รักษาการ	ดอนกลอย	-
๗	ท่างาม	พระสมสวญ ธีรปญญ	๓๒	๗	รักษาการ	ท่างาม	-
๘	คุยโพธิ์	พระเก่ง ฐานุตโตโร	๓๐	๗	รักษาการ	คุยโพธิ์	-
๙	ศรีสุข	พระสมชาย วิชิโต	๖๗	๗	รักษาการ	ศรีสุข	-

^๓ เอกสารรายงานกิจการ เทศบาลตำบลหัวขวาง จาก ปี พ.ศ.๒๕๔๓ – ๒๕๔๖, (ขอนแก่น, โรงพิมพ์พระธรรม
สันต์, ๒๕๔๗), หน้า ๘-๙.

๔.๑ พิธีการอุปสมบท

ชาวตำบลหัวขวางจะมีคติความเชื่อเรื่องการอุปสมบทว่า การอุปสมบทเป็นการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะว่าคนที่เคยผ่านช่วงชีวิตในการอุปสมบทจะได้รับการขัดเกลาจากคณะสงฆ์ให้เป็นคนที่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ผ่านการเฝ้าทนจากกระบวนการขัดเกลาให้เป็นคนสุก คนที่ไม่เคยผ่านชีวิตนักบวชชาวบ้านเรียกว่าคนดิบ ซึ่งคนประเภทนี้จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม เพราะเชื่อว่าไม่เคยศึกษาธรรมะ โดยเฉพาะหญิงสาวมักจะเลือกชายที่ผ่านชีวิตการบวช ไม่ว่าจะเคยบวชเป็นพระหรือเป็นสามเณรก็ตาม ชายที่บวชเป็นพระแล้วลาสิกขาเรียกว่าทิต (เพี้ยนมาจากคำว่าบัณฑิต) ส่วนชายที่บวชเป็นสามเณรแล้วลาสิกขาเรียกว่าเซียง จึงเป็นธรรมเนียมนิยมของชาวตำบลหัวขวางว่าชายที่ยังไม่เคยบวชจะต้องบวชก่อนที่จะแต่งงาน ภาษาชาวบ้านเรียกว่าบวชก่อนเบียด ซึ่งระเบียบและขั้นตอนในการบวชได้ถือตามคติทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และการนิยมในประเพณีการอุปสมบทเข้าพรรษาตลอด ๓ เดือน เพราะเชื่อว่าในระหว่างพรรษาพระภิกษุจะไม่ไปแรมคืนที่ใด และจะวางธุระเพื่อตั้งใจศึกษาพระธรรมรวมทั้งปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ ที่สำคัญผู้ที่บวชจะต้องมีศรัทธาเป็นพื้นฐาน รวมทั้งจะต้องมีคุณสมบัติตามพระบรมพุทธานุญาต

กุลบุตรผู้มีศรัทธาและเลื่อมใส เกิดฉันทะจะบรรพชาและอุปสมบท พึงทำตนให้พ้นจากอุปสรรค เป็นต้นว่า มีโรคต้องห้าม มีหนี้สิน มีคดีเกี่ยวในศาล ไม่ได้รับอนุญาตแห่งมารดาบิดา ไม่ได้รับอนุญาตแห่งผู้บังคับบัญชา ไม่ได้รับอนุญาตแห่งเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น และพึงทำตนให้พ้นจากปليโพธคือข้อกังวล เป็นต้นว่า ครอบครัวยุติ การงาน บ้านเรือนและทรัพย์สมบัติ^๔ คนที่เข้ามาอุปสมบทแล้วได้อานิสสงฆ์มากจะต้องพอใจในการอุปสมบท เพราะมีจิตเจตนาที่เป็นกุศล การกระทำจึงเป็นกุศล ซึ่งพระอานนท์ได้กล่าวสรรเสริญการบรรพชา ณ พระเชตะวันว่า “ข้าพเจ้าจักสรรเสริญการบรรพชาอย่างที่มีพระผู้ประภาศ ผู้มีจักขุทรงบรรพชา และอย่างที่มีพระองค์ทรงพิจารณาอย่างรอบคอบ จึงพอพระทัยในการบรรพชา”^๕ การเสด็จออกบรรพชาของพระพุทธเจ้า เป็นตัวอย่างของการอุปสมบทที่ประเสริฐ ซึ่งต่างจากปัจจุบันที่จุดประสงค์ของการอุปสมบทเปลี่ยนไปเป็นแค่ประเพณีและความเชื่อเท่านั้น ถึงแม้ว่าการอุปสมบทในปัจจุบันจะยังคงรักษารูปแบบเดิมเอาไว้ แต่ก็ยังมีบางสิ่งบางอย่างที่เพิ่มเติมเข้ามา ซึ่งบางอย่างอาจดูสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา แต่บางอย่างก็ไม่สอดคล้องกัน โดยมีการนำเอาความเชื่อบางอย่างเข้ามาผสมผสานกับวิธีการทางพระพุทธศาสนา หลายอย่างที่ได้ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานจนคนในท้องถิ่นเข้าใจว่าเป็นแนวคิดของพระพุทธศาสนา และบางอย่างที่เป็น

^๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **บุรพกิจสำหรับภิกษุใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘

(กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘). หน้า ๑.

^๕ ชุ.สุ. (ไทย). ๒๕/๔๐๘/๕๕๕.

หัวใจของการอุปสมบทก็กลับได้รับบทบาทน้อยลง ถึงแม้ว่าชาวตำบลหัวขวางจะยังคงยึดถือประเพณีการอุปสมบทไว้อย่างมั่นคงก็ตาม แต่รูปแบบและวิธีการได้ถูกเพิ่มเติม รวมทั้งปรับปรุงภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ ซึ่งจะได้กล่าวถึงวิธีการอุปสมบทของชาวตำบลหัวขวาง ดังนี้

๔.๒ รูปแบบของการอุปสมบท

รูปแบบการบวชของชาวตำบลหัวขวางมี ๒ วิธี คือ

๑. ตีสรณคมณุปสัมปทา คือ การบวชด้วยวิธีรับไตรสรณคมณ์ ปัจจุบันวิธีนี้ใช้ในการบรรพชาเป็นสามเณรเท่านั้น

๒. ญัตติจตุตถกรรมวาจา คือ การบวชด้วยวิธีให้สงฆ์เป็นผู้รับรองญัตติ ปัจจุบันนี้วิธีญัตติจตุตถกรรมวาจานี้ใช้สำหรับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุเท่านั้น และชาวตำบลหัวขวางใช้วิธีอุปสมบทแบบอุกาสะ

วิธีบรรพชาอุปสมบทแบบอุกาสะ

กุลบุตรผู้มีศรัทธามุ่งบรรพชาอุปสมบท พึงรับผ้าไตรอุ้มประนมมือเข้าไปในสังฆสนนิบาต วางผ้าไตรข้างตัวด้านซ้าย รับเครื่องสักการะถวายพระอุปัชฌาย์แล้วกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พระอุปัชฌาย์สอบถามประวัติโดยย่อของผู้บวช ตรวจดูอายุวันเดือนปีเกิดว่าถูกต้องหรือไม่ เมื่อเสร็จแล้วให้ผู้บวชกล่าวคำบรรพชา^๖

(นั่งลงคุกเข่าประนมมือว่า)

พระอุปัชฌาย์ชักอังสะออกจากไตรสวมให้

ในลำดับนั้น พระอุปัชฌาย์ให้โอวาทและบอก ตระจะปัญจะกะกัมมัฏฐาน ให้ว่าตามไปทีละบท โดยอนุโลมและปฏิโลม ดังนี้

เกสา โลมา นะชา ทันตา ตะโจ (อนุโลม)

ตะโจ ทันตา นะชา โลมา เกสา ฯ (ปฏิโลม)

เป็นการสอนกรรมฐานขั้นมูลฐานในการพิจารณากาย ก็คือเป็นเรื่องทำการชักย้อมจิตใจของผู้บวชเพื่อให้เหมาะสมแก่การที่จะนั่งห่มผ้ากาสายะ คือพูดถึงเรื่อง ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง นี้เราเคยหลงเคยโง่ในเรื่องความสวยความงามของคนที่อยู่บนศีรษะ ตบแต่งกันอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อจะหลอกลวงคนอื่นให้นิยมเรา ว่าผมของเราสวย แล้วคนที่หลงเชื่อผมสวยอย่างงมงายไปเลย นี่ถูกสำหรับฆราวาสที่เป็นปุถุชนคนหนาไปด้วยกิเลส แต่ถ้าผู้มีปัญญา ก็จะมองเห็นว่า โดยแท้จริงมันไม่น่าจะ

^๖ ดูภาคผนวก. หน้า ๑๕๓.

หลงใหลบูชาขนาดนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนเรื่องปฏิกุศลสัญญา ให้มองเห็นความน่าเกลียดของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จากนั้นนาคจะกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทว่า สัพพทุกขะนิสสระณะ นิพพานะ สัจฉิกรณัตถาย, อิมัง กาสาวัง คเหตะวา, กิดี หรือ อิมัง กาสาวัง ทัตตวา, กิดี ความหมายก็คือ “ขอท่านได้โปรดรับผ้ากาสาвањеนี้ แล้วยังข้าพเจ้าให้บรรพชาเถิด เพื่อจะได้รื้อตนออกจากกองทุกข์ทั้งสิ้น และจะทำพระนิพพานให้แจ้งเจ้าข้า ดังนี้ ๓ คน

พอสมควรแก่เวลา แล้วสั่งให้ออกไปครองผ้าครบไตรจีวรตามระเบียบ เมื่อเสร็จแล้วเรียกให้มานั่งคุกเข่าแล้วกราบลง ๓ คน ประนมมือเปล่งวาจาขอสรณะและศีล^๗

ลำดับนั้น พระอาจารย์กล่าวคำน้อมสการให้ผู้มุ่งบรรพชาว่าตามไปดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะฯ (ว่า ๓ คน)

แต่นั้นท่านจะสั่งด้วยคำว่า ยะมะหัง ะหามิ ตัง ะเทหิ (พึงรับว่า อามะ ภัณฑะ)

ครั้นแล้วท่านนำไปเปล่งวาจาว่า สรณคมน์ พึงว่าตามไปที่ละพากย์ดังนี้

	พุทัง	สละณัง	คัจฉามิ
	ธัมมัง	สละณัง	คัจฉามิ
	สังฆัง	สละณัง	คัจฉามิ
พุทฺธัมปิ	พุทัง	สละณัง	คัจฉามิ
พุทฺธัมปิ	ธัมมัง	สละณัง	คัจฉามิ
พุทฺธัมปิ	สังฆัง	สละณัง	คัจฉามิ
ตะตฺถัมปิ	พุทัง	สละณัง	คัจฉามิ
ตะตฺถัมปิ	ธัมมัง	สละณัง	คัจฉามิ
ตะตฺถัมปิ	สังฆัง	สละณัง	คัจฉามิ

เมื่อจบแล้ว ท่านบอกว่า ติสระณะคะมะหัง นิฏฐิตัง (พึงรับว่า อามะ ภัณฑะ)

ลำดับนั้นพระอาจารย์จะบอกให้รู้ว่า การบรรพชาเป็นสามเณรสำเร็จด้วยสรณคมน์เพียงเท่านี้ ต่อแต่นั้นพึงสมาทานสิกขาบท ๑๐ ประการ ดังนี้.

๑. ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
๒. อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
๓. อะพรัหมะจะริยา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
๔. มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

^๗ ดูคำขอสรณะและศีลที่ภาคผนวก. หน้า ๑๕๓.

๕. สุราเม ระยะ มัชชะ ปะมา ทัฏฐานา เวะมะณี ลิกขาปะทัง สะมาதியามิ
 ๖. วิกาละ โภชะนา เวะมะณี ลิกขาปะทัง สะมาதியามิ
 ๗. หนัจจะคิตะ วาทิตะ วิสุกะ ทัสสะนา เวะมะณี ลิกขาปะทัง สะมาதியามิ
 ๘. มาลา คันธะ วิเล ปะนะ ธาระณะ มัณฑะนะ วิภูสะ ัญฐานา
เวะมะณี ลิกขาปะทัง สะมาதியามิ
 ๙. อุจจา สะยะ นะมะหา สะยะนา เวะระณี ลิกขาปะทัง สะมาதியามิ
 ๑๐. ชาตะ รูปะ ระชะตะ ปะฏิกะคะหะณา เวะมะณี ลิกขาปะทัง สะมาதியามิ
- อิมานิ ทะสะ ลิกขาปะทานิ สะมาதியามิฯ (ว่า ๓ จบ)

แล้วกราบลง ๓ หน พระอุปัชฌาย์หรือพระกรรมวาจาจารย์เอาบาตรมีสายโยงคล้องแล้วให้กล่าวคำ
ขอนิสัย^๔

ในลำดับนั้นพระอุปัชฌาย์กล่าวเผด็จสงฆ์แล้ว พระอาจารย์สวดสมมติตถกถาอันตรายกกรรม
อุปสัมปทาเปกขะพึงรับว่า นัตถิ ภันเต ๕ หน อามะ ภันเต ๘ หน บอกชื่อตนและชื่อพระ
อุปัชฌาย์รวม ๒ หน แต่นั้นพึงนั่งฟังท่านสวดกรรมวาจาอุปสมบทไปจนจบ ครั้นจบแล้วท่านเอา
บาตรออกจากตัว แล้วพึงกราบลง ๓ หน แต่นั้นพึงนั่งพับเพียบประนมมือฟังพระอุปัชฌาย์บอก
อนุศาสน์ไปจนจบ แล้วรับว่า อามะ ภันเต เป็นเสร็จพิธีอุปสมบท แล้วกราบพระอุปัชฌาย์ ๓ หน
ถ้ามีไทยทานถวายก็ให้รับไทยทานถวายพระอันดับเสร็จแล้วคอยฟังพระท่านอนุโมทนาต่อไป เมื่อพระ
อนุโมทนา พึงรวดน้ำตั้งใจอุทิศกุศลส่วนนี้ให้แก่ท่านผู้มีพระคุณ เมื่อพระว่า ยะธา จบ ก็เทน้ำ
โกรกลงให้หมด ต่อนั้นประนมมือฟังอนุโมทนาไปจนจบเป็นอันเสร็จพิธี

ในการอุปสมบทนั้นเบื้องต้นจะต้องทำความเข้าใจในหลักอนุศาสน์ ๘ อย่าง ซึ่งหมายถึงกิจที่
ควรทำและกิจที่ไม่ควรทำสำหรับบรรพชิต

นิสสัย คือ เครื่องอาศัยของบรรพชิต มี ๔ อย่าง ได้แก่

- ๑) เทียววิณฑบาต
- ๒) นุ่งห่มผ้าบังสุกุล
- ๓) อยู่โคนไม้
- ๔) และฉันยาตองด้วยน้ำมูตรเน่า

^๔ ดูคำขอนิสัยที่ภาคผนวก. หน้า ๑๕๓.

อภินิหารกิจ คือ กิจที่ไม่ควรทำ มี ๔ อย่าง ได้แก่

- ๑) เสพเมถุน
- ๒) ลักของเขา
- ๓) ฆ่าสัตว์
- ๔) และพูดอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน

ในวิถีชีวิตของบรรพชิตนี้ข้อวัตรปฏิบัติอย่างหนึ่งที่ต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็คือนิสสัย ๔ ซึ่งหมายถึงปัจจัยที่เป็นเครื่องดำรงอยู่ของบรรพชิต เป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างจากฆราวาสทั่วไป เน้นความเรียบง่าย สันโดษ ไม่เป็นไปเพื่อการสะสมทรัพย์ ไม่เป็นไปเพื่อก่อปริโพธิความกังวลใจอันเป็นข้าศึกต่อการประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นกิจที่บรรพชิตควรทำ นอกจากนี้แล้วพระพุทธเจ้ายังทรงตรัสถึงกิจที่บรรพชิตไม่ควรทำเพราะว่าเมื่อทำแล้วจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งกับตนเองและพระศาสนา คือ อภินิหารกิจ ๔ อย่างนี้ บรรพชิตควรเว้นเพราะเป็นทางแห่งความเสื่อม ชาวโลกติเตียนและไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์

๔.๓ ขั้นตอนของการอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวาง

ขั้นตอนในการประกอบพิธีอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวางเหมือนกับการอุปสมบทของชาวพุทธเถรวาททั่วไป แต่มักจะมีบางสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามาจนกลายเป็นส่วนสำคัญ และลดสาระที่สำคัญลงมาเป็นแค่ส่วนประกอบของพิธีกรรมเท่านั้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป โดยขั้นตอนการอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวาง มีดังนี้

๑. การเตรียมใจ

การเตรียมใจ เป็นการวัดสภาพจิตใจของผู้ที่จะบวชว่ามีความพร้อมมากน้อยแค่ไหน เช่น ถ้าบวชแล้วจะสามารถปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้หรือไม่ จะอดทนต่อความยากลำบากได้หรือไม่ อดทนต่อคำสั่งสอนของพระอาจารย์ได้หรือไม่ และสามารถวางวิสัยฆราวาสได้หรือไม่ ถ้าคิดว่าสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ เรียกว่าเตรียมใจก่อนบวช

๒. การเตรียมตัว

การเตรียมตัว คือ การเตรียมกายให้พร้อม เช่น เชื้อร่างกาย ตรวจโรค หรือหาสิ่งที่ผิดปกติทางร่างกาย ในทางพระวินัยถ้าหากใครมีโรคภัยแรงไม่สามารถอุปสมบทได้หากพบว่ามีโรคทางกายก็ให้หาวิธีรักษาจนหายแล้วจึงมาขอรับการอุปสมบท

๓. การหาวัน

ตามธรรมเนียมของชาวตำบลหัวขวาง เมื่อผู้ใดต้องการจะอุปสมบท นอกจากจะปรึกษา กันในครอบครัวและเครือญาติแล้ว จะต้องนำเรื่องเข้ากราบเรียนพระอุปัชฌาย์เพื่อให้พระอุปัชฌาย์ หาวันให้ การหาวันจึงขึ้นอยู่กับพระอุปัชฌาย์ว่าท่านจะว่างวันใด ทั้งนี้ ถ้าไม่มีกิจสงฆ์ที่ใดท่านจะ กำหนดเอาวันอาทิตย์เป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นวันหยุดราชการ จึงนิยมให้วันเสาร์เป็นวันรวม วันอาทิตย์เป็นวันอุปสมบท^๙

๔. การสำรวจคุณสมบัติ

การสำรวจคุณสมบัติ เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่าหากมีคุณสมบัติไม่พร้อมข้อใดข้อ หนึ่ง การอุปสมบทจะไม่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นการขัดต่อพระธรรมวินัย ในปัจจุบันก่อนที่จะอุปสมบท พระอุปัชฌาย์จะต้องตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะอุปสมบทให้ถูกต้องตั้งแต่วันที่ไปให้พระอุปัชฌาย์หา วันให้ เช่น ตรวจสอบวัน เดือน ปี ว่ามีอายุครบอุปสมบทหรือไม่ เป็นต้น และผู้ที่จะอุปสมบทก็ ต้องสำรวจคุณสมบัติของตัวเองว่าขัดต่อพระบรมพุทธานุญาตหรือไม่ ซึ่งบางทีพระอุปัชฌาย์อาจจะไม่รู้ ข้อมูลของเรา เช่น เป็นบัณฑิตแต่ไม่แสดงออกตอนที่ไปหาพระอุปัชฌาย์ ท่านก็เข้าใจว่าเป็นผู้ขาย เต็มตัว ได้รับอนุญาตจากบิดามารดา ไม่เป็นหนี้ ไม่เป็นโรคติดต่อ และมีสติปัญญาที่สมบูรณ์^{๑๐}

๕. การทำกำหนดการ

การทำกำหนดการจะถูกกำหนดขึ้นภายหลังจากพระอุปัชฌาย์ท่านกำหนดวันให้เรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพจะดำเนินการพิมพ์กำหนดการ ซึ่งนิยมมี ๒ วัน คือ วันรวม (โฮม) และวันอุปสมบท ในการดำเนินการนั้นชาวตำบลหัวขวางจะไม่ให้ผู้ที่จะอุปสมบทดำเนินการเอง เพราะถือว่าจะทำให้ผู้ที่จะ อุปสมบทเกิดความผูกพัน ไม่มีใจจดจ่อต่อการอุปสมบท ซึ่งทำให้ไม่ได้อันสงฆ์มาก

๖. การบอกข่าว

ในการบอกข่าว ในอดีตจะเรียกว่าการบอกบุญ ซึ่งจะเดินบอกข่าวไปรอบหมู่บ้านเพื่อเชิญ ให้มาร่วมบุญ แต่ปัจจุบันนิยมพิมพ์การ์ดเชิญ และจะมีตัวแทนดำเนินการแจกให้ และบางครั้งผู้ที่จะ อุปสมบทจะนำการ์ดไปแจกให้กับคนที่ตนเองเคารพนับถือเพื่อเป็นการให้เกียรติ และแสดงออกถึง ความนอบน้อมต่อผู้มีพระคุณ

^๙ สัมภาษณ์พระครูพิสัยสารถ, พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะอำเภอโกสุมพิสัย, เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๐} สัมภาษณ์พระครูพิสัยสารถ, พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะอำเภอโกสุมพิสัย, เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

๗. การเตรียมบริหาร

การเตรียมบริหารเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะว่าถ้าบริหารไม่ครบจะทำให้การอุปสมบทไม่สมบูรณ์ ซึ่งจะต้องเตรียมบริหารให้พร้อม เจ้าภาพจะต้องแสวงหาบริวารที่บริสุทธิ์ คือ บริวารที่ได้มาจะต้องไม่โกง ไม่ขโมย ไม่ยืมเขามา โดยเฉพาะของชาวตำบลหัวขวางจะนิยมนำบริวารมาช่วยเจ้าภาพ เพราะถือว่าจะได้านิสงส์มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ไม่มีลูกที่จะอุปสมบท จะนำบริวารมาร่วมกองบวช ถึงแม้ว่าจะมีเจ้าภาพอยู่แล้วก็ตาม ก็จะมีชาวบ้านนำบริวารมาร่วมกองบวช เพื่อเป็นบริวารสำรอง หรือบางคนอาจจะขอเป็นเจ้าภาพร่วม เพราะมีคติว่าตนเองจะมีร่มเงา มีชีวิตร่มเย็น บางคนจะขอเป็นเจ้าการองเท้า เพราะคติที่ว่ารองเท้าจะเป็นสิ่งที่รองรับเท้าไม่ให้สิ่งที่ไม่ดีแปดเปื้อนเป็นต้น

๘. การเตรียมเครื่องรับรองแขกที่มาร่วมงาน

เครื่องรับรองเป็นสิ่งที่เจ้าภาพเตรียมไว้เพื่อรับรองแขกที่มาร่วมงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารการกิน ซึ่งจะต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าหลายวัน ชาวบ้านมักจะนำมาบริจาคเข้าร่วมกองบวช เช่น นำผักผลไม้ หรือ เครื่องครัวมาร่วมงานด้วย

๙. การช่วยงาน

ในการมาร่วมงานจะมีคนมาร่วมงาน ๒ ลักษณะ คือ ผู้ที่มาร่วมงาน คนที่มาร่วมงานจะมาในลักษณะแขกที่มาร่วมงาน เจ้าภาพจะเป็นผู้ต้อนรับและบริการ อีกอย่างหนึ่งคือผู้ที่มาช่วยงาน คนที่มาช่วยงานส่วนใหญ่จะมาช่วยงานด้วยความเต็มใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งญาติพี่น้อง คนที่มาช่วยงานจะมาช่วยเตรียมบริหาร เตรียมสถานที่ เตรียมถ้วยชาม และมาช่วยทำครัว แต่ปัจจุบันนี้มักจะจ้างคนมาทำอาหาร เพื่อความสะดวก และเจ้าภาพจะรับแขกได้เต็มที่

๑๐. การมอบนาค

การมอบนาคจะมีประเพณีมอบนาคก่อนถึงวันอุปสมบทประมาณ ๓-๗ วัน โดยผู้ที่มอบจะเป็นผู้ปกครอง ซึ่งจะมอบกับพระอุปัชฌาย์หรือพระภิกษุที่พระอุปัชฌาย์มอบหมายให้ เพื่อให้ผู้อยู่ในความดูแลของท่าน

๑๑. การเข้านาค / ซ้อมนาค / โทนหัว

การเข้านาคจะเป็นสิ่งที่กระทำต่อเนื่องจากการมอบนาค เมื่อนำคนที่อุปสมบทมามอบนาคแล้ว ก็ถือว่าคนนั้นได้เริ่มเข้านาค เพราะประเพณีจะนิยมเข้านาค ๓-๗ วัน เมื่อเข้านาคแล้วพระอุปัชฌาย์ก็จะจัดพระพี่เลี้ยงมาช่วยซ้อมนาค ซึ่งนาคจะต้องพักอยู่ที่วัดจนถึงวันอุปสมบท ก่อนที่จะอุปสมบท ๑ วัน จึงทำพิธีโกนหัว ซึ่งทำพิธีที่บ้านหรือที่วัดก็ได้แล้วแต่จะสะดวก แต่ส่วนใหญ่

นิยมทำที่วัด เพราะว่าจะให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในการตัดผมก่อนเพื่อความเป็นศิริมงคล จากนั้นจึงให้ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือตามลำดับ

๑๒. การจัดงาน

การจัดงานเป็นการเตรียมงานตั้งแต่เริ่มรู้วันเวลาที่จะอุปสมบท การบอกข่าว การเชิญแขก การเตรียมบริวารและอาหาร เครื่องดื่มไว้รับแขก จนถึงวันงาน ซึ่งทุกอย่างจะต้องเตรียมให้พร้อมในวันรวม เพราะว่าเมื่อถึงวันรวมแล้วเจ้าภาพจะไม่มีเวลาไปจัดทำอย่างอื่น ส่วนใหญ่จะรับแขกที่มาร่วมงาน ในวันรวมช่วงเช้าจะทำพิธีโกนผมก่อน พอโกนผมเสร็จแล้วนาคจะไปทวนหนังสือที่วัด (ทบทวนคำขอบวชและลำดับพิธี) ส่วนทางบ้านจะเป็นการเลี้ยงแขกที่มาร่วมบุญ (ชาวบ้านเรียกว่าผู้มาโฮมบุญ) และนิยมเปิดรับบริจาคโดยการเปิดเครื่องขยายเสียงประกาศข่าวเชิญคนมาร่วมบุญ เจ้าภาพจะทำอาหารไว้เลี้ยงแขกตลอดทั้งวัน บางคนก็นำผักผลไม้มาร่วมงาน บางคนก็นำปัจจัย บางคนก็นำบริวารมาร่วมกองบวชด้วย

๑๓. การเจริญพระพุทธมนต์สมโภชกองบวช

ในการเจริญพระพุทธมนต์สมโภชกองบวชนั้นนิยมนิมนต์พระ ๙ รูป ประมาณเวลา ๑๐.๓๐ น. ซึ่งนาคจะเข้ามาร่วมงานเจริญพระพุทธมนต์ด้วย ขณะทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์จะงดการใช้เครื่องขยายเสียงส่วนอื่น เพราะเป็นการแสดงความไม่เคารพต่อพิธี พอเจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้วก็ถวายภัตตาหารเพล จากนั้นเจ้าภาพก็เลี้ยงอาหารผู้ที่มาร่วมงาน และฟังเทศน์ ๑ กัณฑ์/ปฐชา-วิไลสนาเทศน์เสียง แล้วแต่เจ้าภาพจะนิยม

๑๔. การสู่ขวัญนาค

หลังจากการแห่ นาคเสร็จแล้วก็เป็นพิธีการสู่ขวัญอันเป็นพิธีพราหมณ์ ที่ไม่เกี่ยวกับพระพิธีนี้เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับเจ้าภาพและผู้ที่จะอุปสมบท ซึ่งอาจถูกมองว่าไม่ใช่พิธีพุทธก็ตาม แต่ก็ได้รับความนิยมต่อชาวบ้านพอๆ กับพิธีสงฆ์ เมื่อทำพิธีสู่ขวัญแล้วนาคจะต้องมานอนที่วัดเพื่อซ่อมแซม และให้ห่างเพื่อน ป้องกันการดื่มเหล้าเมายา^{๑๑}

๑๕. มหรสพ

มหรสพในปัจจุบันมีส่วนสำคัญอย่างมากต่องานอุปสมบท บ้านใดที่มีงานอุปสมบทแล้วไม่มีมหรสพมาสสมโภชชาวบ้านจะเข้าใจว่าทำบุญไม่เป็นบุญ ซึ่งเป็นคติที่ขัดกับหลักพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้รู้จักประโยชน์สูงสุด ให้เห็นความสันโดษเป็นสำคัญ บางงานจัดพิธีโดยจ้างหมอลำคณะใหญ่มาสสมโภชราศหลายแสนบาท แต่ผู้ที่อุปสมบทมีกำหนดอยู่ได้เพียง ๕ วันเท่านั้น และหมด

^{๑๑} สัมภาษณ์พระครูพิสัยสารถย์, เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

ทรัพยากรกับการจัดงานเป็นจำนวนมาก คำนึงมนี้ยากที่จะลบเลือนจากความรู้สึกของชาวบ้าน ส่วนหนึ่งเข้าใจว่าทุกครั้งที่ทีมงานบุญจะต้องมีพิธีรีตองด้วย ซึ่งกลายมาเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ทุกครั้งที่มีการจัดงาน

๑๖. ตรวจสอบกองบวช

การตรวจสอบกองบวชเป็นการตรวจสอบบริหารครั้งสุดท้ายว่าครบตามพระบรมพุทธานุญาตหรือไม่ แต่ส่วนใหญ่มักจะเกินกว่าที่พระวินัยกำหนด โดยอาศัยเรื่องอำนวยความสะดวกอย่างฆราวาสเป็นปทัฏฐาน เช่น เสื้อ หมอน มุ้ง เป็นต้น ถ้าหากว่ามีบริหารไม่ครบก็ให้รีบหาให้ครบ เพื่อที่จะได้พร้อมในวันอุปสมบท ส่วนบริหารที่จำเป็นในการอุปสมบทเรียกว่าบริหาร ๘ ได้แก่ ๑. บาตร ๒. อันตราสก (ผ้าสบงหรือผ้าห่ม) ๓. อุตตราสงค์ (ผ้าจีวรหรือผ้าห่ม) ๔. สังฆาฏิ (ผ้าห่มซ้อน ปัจจุบันใช้เป็นผ้าพาดบ่า) ๕. กายพันธน์ (ผ้าประคตเอวหรือผ้าคาดเอว) ๖. ปริสสาวณะ (ผ้ากรองน้ำ) ๗. สฐิ (เข็ม) ๘. วาสี (มีดโกน) โดยในบริหารทั้ง ๘ นี้ จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ก่อนที่จะอุปสมบทจึงต้องมีการตรวจสอบบริหารให้ละเอียด

๑๗. แห่นาครอบหมู่บ้าน

การแห่นาคจะเริ่มเวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. ของวันรวมหลังจากฟังเทศน์จบ ซึ่งนิยมแห่รอบบ้านก่อน เพื่อเป็นการประกาศให้ชาวบ้านรู้และร่วมอนุโมทนาด้วย ในขบวนประกอบด้วยคณะกองยาวและบางครั้งอาจมีโหรร่วมด้วยแล้วแต่เศรษฐกิจของเจ้าภาพ นิยมแห่ ๑ รอบ ชาวบ้านจะออกมาพ้อนรำไปกับขบวนแห่ด้วย ส่วนหมู่บ้านที่ต้องไปอุปสมบทที่วัดบ้านอื่น เพราะบ้านตนเองไม่มีอุโบสถหรือไม่มีพระอุปัชฌาย์ จะแห่รอบบ้านแล้วขึ้นรถไปทำพิธีกับพระอุปัชฌาย์ต่อไป ในการแห่นั้น มารดาถือผ้าไตร บิดาถือบาตร ญาติพี่น้องถือบริหารอื่นๆ นาคใส่ชุดขาว ถ้าเจ้าภาพเป็นคนรวยก็นิยมสวมสร้อยทองให้กับนาคด้วย หรือถ้าไม่มีสร้อยทองก็จะยืมของญาติมาใส่เพื่อให้เป็นเกียรติ บางนาคก็ขี่ช้าง บางนาคก็ขี่ม้า ขี่รถ ขี่คอและเดิน ตามแต่ฐานะของเจ้าภาพ

๑๘. ถวายภัตตาหารเช้า

หลังจากที่พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็นแล้วในวันรวม ตอนเช้าของวันอุปสมบทบางเจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตตาหารเช้าที่บ้านงาน

๑๙. แห่นาคเข้าวัด

การแห่เข้าวัดจะแห่เข้าในวันที่จะอุปสมบท โดยจะต้องแห่เข้าถึงวัดก่อนเวลาจะอุปสมบท เพราะจะต้องไปแห่รอบพระอุโบสถ ไหว้สีมาและบรรพบุรุษก่อน

๒๐. แห่นาครอบศาลาหรืออุโบสถ

เมื่อแห่เข้าวัดแล้วจะแห่รอบอุโบสถ ถ้าอุโบสถไม่มีพื้นที่ให้แห่รอบ ก็จะแห่รอบศาลาแทน ในการแห่นั้นจะต้องแห่รอบเวียนขวาเป็นจำนวน ๓ รอบ

๒๑. วันทาสีมาและไหว้บรรพบุรุษก่อนเข้าอุโบสถ

เมื่อแห่ครบ ๓ รอบแล้ว ก่อนจะเข้าพระอุโบสถจะต้องทำพิธีไหว้สีมาก่อน รวมทั้งไหว้บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว เป็นการบอกกล่าวให้รับทราบและร่วมอนุโมทนาบุญด้วย^๒

๒๒. การโปรยทาน

หลังจากที่ไหว้สีมาและบรรพบุรุษแล้ว จะเป็นพิธีการโปรยทาน พิธีนี้เชื่อว่าเป็นการสร้างทานบารมี เหมือนกับบารมี ๑๐ ทศน์ เพื่อเป็นการป้องกันมารไม่ให้เข้ามาใกล้กายผู้ที่อุปสมบท สิ่งที่ใช้ในการโปรยทานนิยมใช้เงินเหรียญหรือกระดาษสีหว่านให้คนที่มาร่วมงานเก็บไปเพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิต โดยเฉพาะเด็กๆ จะชอบไปร่วมงานเพื่อที่จะได้แย่งเงินที่โปรยทาน

๒๓. ผู้ปกครองจูงนาคเข้าอุโบสถ

เมื่อโปรยทานแล้วจะให้ผู้ปกครองจูงนาคเข้าสู่อุโบสถ เป็นการจูงนาคเพื่อนำไปมอบให้พระสงฆ์ทำพิธีอุปสมบทให้ เป็นการเกิดครั้งที่ ๒ ในชีวิตลูกผู้ชาย

๒๔. ถวายเครื่องสักการะและไหว้พระประธาน

๒๕. ขอขมาผู้ปกครอง^๓

๒๖. รับผ้าไตรและเครื่องสักการะจากผู้ปกครอง

๒๗. ถวายผ้าไตรและเครื่องสักการะพระอุปัชฌาย์

๒๘. พิธีอุปสมบท

พิธีอุปสมบทปฏิบัติตามขั้นตอนแบบอุกาสะ เมื่อพิธีเสร็จแล้วเจ้าภาพจะถวายปัจจัยไทยทาน พระสงฆ์ให้พร เจ้าภาพกรวดน้ำ เป็นเสร็จพิธี

๒๙. ถวายภัตตาหารเพล

การถวายภัตตาหารเพลเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพ ส่วนใหญ่นิยมถวายหมดทั้งวัด ทั้งนี้ถือว่าการถวายภัตตาหารแด่พระบวชใหม่ที่ดีกว่ายังเป็นผู้ที่บริสุทธิ์จะได้านิสงส์มาก ทั้งการประกอบพิธีอุปสมบทต้องใช้เวลาาน กว่าจะแล้วเสร็จก็ถึงเวลาฉันเพลพอดี เพื่อไม่ให้พระสงฆ์ลำบากเรื่องภัตตาหารจึงมีประเพณีถวายภัตตาหารด้วย

๓๐. ที่อยู่

ที่อยู่อาศัยเรียกว่าเสนาสนะ ซึ่งวัดที่พระบวชใหม่จะไปพำนักอยู่จะจัดเตรียมไว้ให้

๓๑. การประเคนบริขาร

^๒ ดูคำวันทาสีมาที่ภาคผนวก. หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

^๓ ดูคำขอขมาที่ภาคผนวก. หน้า ๑๔๘.

หลังจากที่ได้เสนาสนะที่พักแล้ว ผู้ปกครองและญาติจะนำบริวารไปถวายถึงที่พัก

๓๒. กิจวัตรเบื้องต้นของพระบวชใหม่

กิจเบื้องต้นของพระบวชใหม่ที่ต้องทำ คือ การพันผ้าครอง^{๑๔} และการอธิษฐานผ้า^{๑๕} การหัดครองผ้าให้คล่องและถูกวิธี การท่องบทสวดมนต์ รวมทั้งการศึกษาพระธรรมวินัย

๓๓. วิธีการดูแลพระบวชใหม่ของพระสงฆ์ตำบลหัวขวาง

วิธีการดูแลจะทำได้โดยการให้พระพี่เลี้ยงช่วยดูแลพระบวชใหม่ รวมทั้งการอบรมในกิจเบื้องต้น เพื่อให้เข้าใจในพระธรรมวินัย ถ้าบวชพร้อมกันหลายรูปก็จะเปิดอบรมหลักสูตรพระนวกะ แต่ถ้าบวชรูปเดียวก็จะให้พระพี่เลี้ยงเป็นผู้ดูแล สอนเรื่องวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ ระเบียบวินัย การดำเนินชีวิต รวมทั้งธรรม โดยยึดหลักสูตรหนังสือนวโกวาทเป็นพื้นฐาน นอกจากนั้นก็จะฝึกให้ปฏิบัติธรรม แต่มีปัญหาตรงที่ท้องที่ตำบลหัวขวางมีพระวิปัสสนาจารย์น้อย จึงทำให้หาผู้เชี่ยวชาญในด้าน การปฏิบัติได้ยาก ถ้าหากว่าพระบวชใหม่รูปใดจะลาสิกขา ก็จะมีการสอนระเบียบวิธี ตลอดทั้งให้ท่อง คำลาสิกขาด้วย^{๑๖}

ลักษณะการจัดงานของชาวตำบลหัวขวาง

ลักษณะการจัดงานอุปสมบทของชาวตำบลหัวขวางมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ

ก. แบบประหยัด

เข้าหาพระอุปัชฌาย์เพื่อหาวันที่จะบวช ซื้อหาบริวาร ๘ ตามท้องตลาด เป็นเงินประมาณ ๓,๐๐๐ บาท หรือถ้าไม่มีจริง ๆ เจ้าภาพไปบูชาผ้าไตรกับพระอุปัชฌาย์ก็ได้ ในเย็นวันนั้น นาคโกณ ผมเสร็จ ก็มีการสู่ขวัญ เลี้ยงแขก พอถึงวันนัดหมายก็นำนาคเข้าอุโบสถ เป็นอันเสร็จพิธี มีญาติพี่น้อง มาร่วมงาน ๑๐๐ คน พองานเสร็จคิดเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาท สิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลงค่านิยมของชาวบ้าน คือ การจัดงานแข่งกัน ซึ่งทำให้เกิดการสิ้นเปลือง จึงควรทำให้เกิด ความประหยัดแต่มุ่งให้ได้ประโยชน์^{๑๗}

ข. แบบฟุ้งเฟ้อ

ตำบลหัวขวางนั้นถึงแม้จะยึดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง แต่เมื่อมีการจัดงานก็ไม่อยากให้คน มองว่าตัวเองจัดงานได้ไม่ดีเท่าคนอื่น อาหารการกินก็ไม่สมบุรณ์ จึงมีการจัดงานแข่งกันซึ่งต้องเสีย ค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก เป็นการจัดงานบวชเพื่อเอาหน้า ไม่ได้บวชเพื่อเอาบุญ หรือทดแทนคุณบิดา

^{๑๔} ดูคำพันผ้าที่ภาคผนวก. หน้า ๑๔๘.

^{๑๕} ดูคำอธิษฐานบริวารที่ภาคผนวก. หน้า ๑๔๙.

^{๑๖} ดูคำลาสิกขาที่ภาคผนวก. หน้า ๑๔๙.

^{๑๗} สัมภาษณ์พระครูสันติกิจจาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย, เมื่อวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

มารดาจริง ๆ บวชเพื่อทำบุญอุทิศ ถ้าไม่มีเงินก็จะกู้ยืมมาใช้ในการบวช มีการล้มควาย วัว หมู เป็ด ไก่ เพื่อเอามาเลี้ยงแขกในงาน จัดงานอย่างใหญ่โต มีโต๊ะจีน มีเหล้า บุหรี่ ซึ่งเป็นการบีบบังคับบวชให้รับสีก่ออกมาหาเงินใช้หนี้ทางอ้อม

ในการอุปสมบทของชาวตำบลหัวขวางนี้ จะมีเวลาในการอุปสมบทอยู่ ๒ เวลา ขึ้นอยู่กับความพร้อมและฐานะของเจ้าภาพ โดยส่วนใหญ่ก็จะจัดงาน ๒ วัน คือ วันรวมและวันบวช แต่ถ้าเจ้าภาพมีฐานะไม่ดีก็จะจัดงานวันเดียว คือการรวมในตอนเช้าและจะบวชในตอนบ่าย ซึ่งก่อนจะมีกำหนดการจะต้องผ่านกระบวนการหาฤกษ์ยามที่ดี หรืออย่างน้อยจะต้องกำหนดวันที่เจ้าภาพคิดว่าดีที่สุด

ประเพณีอย่างหนึ่งของคนไทยเมื่อจะมีการบวช มักจะมีการหาฤกษ์ยามที่ดี เพื่อเป็นสิริมงคลกับตัว จึงมักจะไปหาโหรหรือหมอดูก่อน เพื่อให้ตรวจดูฤกษ์ โดยบอกวัน เดือน ปีเกิดให้โหร สำหรับคนที่ไม่ประสงค์จะหาฤกษ์ มักจะถือเอาวันพฤหัสบดี ซึ่งถือว่าเป็นวันครู เป็นวันมอบตัว วันนี้มีการถือกันสืบมาแต่สมัยโบราณกาลแล้ว^{๑๑๔} ซึ่งชาวตำบลหัวขวางเองก็ได้รับคติความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามยามดีเหมือนกับคนทั่วไป โดยที่บางคนอาจให้น้ำหนักไปกับหมอดูมากกว่าพระก็มี บางคนให้หมอดูกำหนดวันให้แล้วจึงไปแจ้งวันดังกล่าวให้พระอุปัชฌาย์ทราบ ถ้าพระอุปัชฌาย์ไม่ว่างในวันดังกล่าว ก็จะไม่มีการเลื่อนวัน เพราะถือว่าหมอดูกำหนดให้แน่นอนแล้ว จึงต้องไปอาราธนาพระอุปัชฌาย์จากตำบลอื่นมาบวชให้ โดยธรรมเนียมแล้ว เมื่อมีพระบวชใหม่เข้ามา จะให้คำแนะนำเบื้องต้น ดังนี้

๑. ต้องอ่านหนังสือนวโกวาท ตอนว่าด้วยวินัยบัญญัติ ให้รู้ข้อวัตรปฏิบัติ
๒. ต้องเรียนวิธีพินทุ อธิษฐาน วิกัลป์ และวิธีรักษาไตรจีวรครอง และรับจัดทำพื้นที่
๓. ฟังหมั่นในกิจวัตรต่าง ๆ เช่น การบิณฑบาต การทำวัตรสวดมนต์ การทำอุโบสถกรรม
๔. ต้องเรียนพระธรรมวินัย แม้อยู่ในวัดที่ไม่มีการเรียน ก็ควรชวนช่วยให้ได้เล่าเรียน (ถือหลักว่า บวช-เรียน)

๕. อย่าเข้าใจไปว่า โจนผม นุ่งเหลือง ท้มเหลืองแล้ว บาปอกุศลและกิเลสจะหมดไปเอง และบุญกุศลจะเกิดขึ้นเอง ต้องอาศัยการเล่าเรียนและปฏิบัติพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง คือบวชทั้งกายทั้งใจ จึงจะได้รับผลเช่นนั้น

๖. อย่าถือว่าบวชตามธรรมเนียมเพียงเท่านั้น ไม่สมกับที่ต้องพากันลำบากเหน็ดเหนื่อย และต้องเสียเงินเสียทอง ทั้งไม่ถูกต้องตามพระพุทธประสงค์ ที่ทรงอนุญาตการบวชไว้ด้วย ต้องถือว่าบวช

^{๑๑๔}ศรีมหาโพธิ์ เบรียน, **คู่มือบวชนาถ**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อำนวยสาส์น, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑.

เพื่อเล่าเรียนให้รู้ แล้วปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเพื่ออบรมกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยดีกว่าเมื่อยังไม่บวช แม้จะต้องลาสิกขา ก็ต้องให้มีดีเมื่อบวชติดตัวไปด้วย

๗. อย่าถือตามผู้ที่ย่อหย่อนในทางปฏิบัติ แต่จงทำตามท่านที่ยิ่งด้วยข้อปฏิบัติและคุณความดี จึงจะเป็นบุญ เป็นกุศล เป็นศิริมงคลแก่ตนและญาติพี่น้อง ตลอดถึงพระพุทธศาสนา

๘. พำนักรอยู่ในวัดใด ต้องเคารพ เชื่อฟัง ผู้ปกครองวัดนั้น รักษาความสามัคคีและสันติในหมู่คณะ^{๑๙} นอกจากพระอุปัชฌาย์ท่านจะให้คำแนะนำเบื้องต้นแก่พระบวชใหม่แล้ว ท่านก็จะให้การศึกษาดู โดยการรักษาหน้าที่ในการศึกษาเป็นสำคัญ

การบวชนั้นถึงแม้ว่าจะมีจุดประสงค์ คือความพ้นทุกข์และความบริสุทธิ์ทางจิตเป็นเบื้องปลาย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ก่อนที่จะก้าวขึ้นสู่ขั้นนั้น ผู้ที่บวชเข้ามาก็ต้องศึกษาวิชาอันเป็นพื้นฐานเสียก่อน เพราะขั้นชื่อว่า บวชเป็นพระแล้วไม่จำเป็นการบวชตามประเพณีหรือบวชด้วยศรัทธาก็ตาม เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ย่อมมีหน้าที่ซึ่งจะต้องศึกษาและประพฤติปฏิบัติในไตรสิกขาเหมือนกันหมดกล่าวคือ

๑. ศีลสิกขา เมื่อบวชเข้ามาแล้ว จะต้องใส่ใจศึกษาเรื่องของศีลวินัย เพื่อจะได้รู้ว่าสิ่งใดที่ภิกษุไม่ควรกระทำ จะไฉนได้โดยถูกต้อง

๒. จิตตสิกขา เมื่อบวชเข้ามาแล้วจะต้องสนใจศึกษาวิธีฝึกฝนจิตตนให้มีความสงบ สมกับคำว่า “สมณะ” ที่แปลว่า “ผู้สงบ”

๓. ปัญญาสิกขา เมื่อบวชเข้ามาแล้วจะต้องศึกษาอบรมทางที่ก่อให้เกิดปัญญา รู้จักหลักธรรมดาของโลกและสังขาร ว่ามีความเสื่อมไปสิ้นไปเป็นธรรมดา แล้วปล่อยวางเสียจากการยึดถือ^{๒๐}

พระบวชใหม่จะต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย เชื่อฟังคำสอนของพระอุปัชฌาย์และพระพี่เลี้ยง เหมือนในสมัยพุทธกาล มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อราชะมีศรัทธา มาบวชในพระศาสนา พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์ ราชะภิกษุนั้นก็ไปอยู่กับพระอุปัชฌาย์ พระสารีบุตรก็ให้ราชะภิกษุเล่าเรียนศึกษาเจริญกรรมฐานภาวนา ราชะภิกษุเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย ก็ให้เคารพรับโอวาทของพระสารีบุตร ไม่ช้าก็สำเร็จซึ่งวิมุตติอรหันตผลพ้นจากอาสวกิเลสเครื่องดองสันดาน พระสารีบุตรจึงพาราชะภิกษุไปเฝ้าพระศาสดา พระองค์ตรัสถามว่า ดูกรสารีบุตร ลัทธิวิหริกของเธอย่าง่ายสอนง่ายหรือ ? พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราชะภิกษุนี้สอนง่ายว่าง่าย สอนสิ่งใดแล้วย่อมกระทำตามทุกประการ ให้เรียนพระกรรมฐานก็สำเร็จเป็นอันดี สมเด็จพระมหาสมณเจ้าจึงตรัส

^{๑๙} แก้วเปรี๊ญธรรม, **คู่มือบวชชั่วคราว**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

^{๒๐} นฤมล เวียงสารวิน, **ลักษณะของพระสงฆ์ไทยที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร และชัยภูมิ**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓), หน้า ๔๒-๔๓.

สรรเสริญว่า ดุริยภิกษุทั้งหลายผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร ท่านทั้งปวงจึงเป็นผู้สอนง่ายว่าง่ายดังภิกษุชื่อ ราชองค์นี้เถิด^{๒๑} นอกจากกิจเบื้องต้นของพระบวชใหม่แล้ว ยังมีกิจที่พระภิกษุควรประพฤติเป็นวัตร เรียกว่ากิจวัตร ๑๐ อย่าง คือ

๑. ลงอุโบสถ
๒. บิณฑบาตเลี้ยงชีพ
๓. สวดมนต์ไหว้พระ
๔. กวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์
๕. รักษาผ้าครอง
๖. อยู่ปริวาสกรรม
๗. โจนผมปลงหนวดตัดเล็บ
๘. ศึกษาสิกขาบท และปฏิบัติพระอาจารย์
๙. เทศนาบัติ
๑๐. พิจารณาปัจจุขณะทั้ง ๔ เป็นต้น

กิจวัตร ๑๐ เหล่านี้เป็นกิจใหญ่ ควรที่ภิกษุจะต้องศึกษาให้ทราบความชัด และจำไว้เพื่อปฏิบัติ สมควรแก่สมณสาธูป และพระบวชใหม่ส่วนใหญ่จะมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องปากท้อง พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสถึงเรื่องอาหารที่ทำจากเนื้อที่พระภิกษุไม่ควรฉัน ๑๐ อย่าง คือ

๑. เนื้อมนุษย์
๒. เนื้อช้าง
๓. เนื้อม้า
๔. เนื้อสุนัข
๕. เนื้องู
๖. เนื้อราชสีห์
๗. เนื้อหมี
๘. เนื้อเสือโคร่ง
๙. เนื้อเสือดำ
๑๐. เนื้อเสือเหลืองๆ

^{๒๑} พระครูปัญญามุนี (อ่อน), **คัมภีร์มงคลทีปนิแปล**, (กรุงเทพมหานคร : อำนวยสาส์น การพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๓๘๐.

ตารางเปรียบเทียบลักษณะการจัดงานของชาวตำบลหัวขวาง

เปรียบเทียบตามฐานะและบทบาททางสังคม

ที่	ผู้มีฐานะและบทบาททางสังคมดี	ผู้มีฐานะไม่ดีและไม่มีบทบาททางสังคม
๑	พิมพ์การ์ดบอกข่าวมากมาย	บอกข่าวโดยการบอกกันปากต่อปาก
๒	เชิญแขกและเลี้ยงแขกมาก	ไม่กล้าเชิญแขกมากเพราะเงินน้อย
๓	แขกที่มาร่วมงานส่วนใหญ่เป็นคนที่มีฐานะดี	แขกที่มาร่วมงานส่วนใหญ่มีฐานะยากจนถึงปานกลาง
๔	ฟุ่มเฟือยและใช้บริหารราคาแพง	ใช้บริหารราคาถูก
๕	มีขบวนแห่ใหญ่โต	ไม่มีขบวนแห่
๖	มีมหรสพ	ไม่มีมหรสพ
๗	ไม่จำกัดวงเงิน	จำกัดวงเงิน
๘	คำนึงถึงหน้าตาทางสังคม	คำนึงถึงรายจ่ายมากกว่าหน้าตาทางสังคม
๙	จัดงานมากกว่า ๑ วัน	ทำให้เสร็จภายใน ๑ วัน

ในตำบลหัวขวางมีพระอุปัชฌาย์เพียงรูปเดียวคือ พระครูพิสัยสารคุณ อยู่ที่วัดกลางโกสุม ชาวตำบลหัวขวางส่วนใหญ่จึงได้รับการอุปสมบทจากท่าน ในการทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์ของท่านนั้น นอกจากจะยึดตามระเบียบของคณะสงฆ์แล้วท่านยังมีข้อกำหนดในการให้การอุปสมบท ซึ่งท่านพยายามจะสอนให้รู้หลักและวิธีการอุปสมบทที่ถูกต้องต่อประชาชนซึ่งข้อกำหนดเหล่านั้นผู้ที่รับการอุปสมบทจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด คือ

๑. ก่อนอุปสมบทห้ามดื่มเหล้า เมื่อท่านรู้ว่าดื่มเหล้าท่านจะยกเลิกการอุปสมบททันที เพราะถือว่าไม่ตั้งใจจะอุปสมบท

๒. ผู้ที่จะอุปสมบทจะต้องมีกำหนดตั้งแต่ ๗ วันเป็นอย่างน้อย หากน้อยกว่า ๗ วัน ท่านจะไม่รับเข้าอุปสมบท หากต้องการจะอุปสมบทในระยะเวลาน้อยกว่า ๗ วัน จะต้องไปรับการอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์รูปอื่น

๓. เมื่อจะลาสิกขาจะต้องมาลาสิกขากับพระอุปัชฌาย์เท่านั้น

๔.๔ เปรียบเทียบการอุปสมบทตามพุทธบัญญัติ

ในการอุปสมบทตั้งแต่สมัยพุทธกาลและปัจจุบันมีความแตกต่างกันมาก สาเหตุที่ทำให้มีความแตกต่างกันก็มีอยู่หลายประการ ที่สำคัญก็คือ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กระแสสังคม ค่านิยม และพื้นฐานทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก ไม่เว้นแม้กระทั่งพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งยึดถือแนวปฏิบัติตาม

พุทธบัญญัติทุกประการ ไม่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่ในความไม่เปลี่ยนแปลงนั้นได้แฝงไปด้วยข้อปลีกย่อยทางสังคมมากมาย แต่ก็พยายามที่จะรักษาสาระให้คงเดิมไว้ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์และสาระแก่นสาร อันเป็นวัตถุประสงค์หลัก ส่วนพิธีกรรมที่แยกย่อยทุกวันนี้ได้ถูกเพิ่มเติมเข้ามามากมายภายใต้เงื่อนไขทางสังคม พิธีการอุปสมบทของพระภิกษุก็เช่นเดียวกัน

ในสมัยโบราณ คนที่ออกบวชย่อมบวชเพราะชรา เจ็บป่วย จนทรัพย์สิน สิ้นชาติขาดมิตร สำหรับพระพุทธเจ้า พระองค์ปรารถนาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงออกบวช ส่วนคนทุกวันนี้บวชตามประเพณีเมื่ออายุครบก็บวช บวชเป็นการแก้บนบ้าง บวชชดใช้หนี้บุญคุณของพ่อแม่บ้าง^{๒๒} การอุปสมบทในปัจจุบันส่วนใหญ่จึงเป็นการบวชกาย แต่ใจยังคงมีความกังวลอยู่ จึงยังไม่ได้บวชอย่างสมบูรณ์

ผู้นั้นตัดความกังวลเรื่องการครองเรือน ตัดความกังวลเรื่องบุตรภรรยา ตัดความกังวลเรื่องญาติ ตัดความกังวลเรื่องมิตรและอำมาตย์ ตัดความกังวลเรื่องการสะสมทั้งหมด โกงหนี้ยาและหนวดแล้ว นุ่งห่มผ้ากาสาละ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เข้าถึงความไม่กังวลแล้ว เทียวไปผู้เดียว คือ อยู่ เคลื่อนไหว เป็นไป เลี้ยงชีวิตดำเนินไป ยังชีวิตให้ดำเนินไปผู้เดียว ชื่อว่าในเบื้องต้นเทียวไปผู้เดียวด้วยการบวชเป็นอย่างนี้^{๒๓} ในการเทียวไปในที่ที่ลึกเร้นนี้ไม่ใช่การหนีจากโลก แต่เป็นการไปเพื่อแสวงหาโลกแห่งความสงบระงับ เลี้ยงชีพตามสถานะ บริโภคอาหารตามแต่จะมีผู้ถวายในแต่ละวัน ใช้เสนาสนะให้เกิดประโยชน์ และมีความสันโดษในชีวิต

แม้ว่าคนไทยจะรู้จักความสันโดษ แต่อีกด้านหนึ่งก็พบว่าคนไทยมีค่านิยมชอบบริโภค การชอบบริโภคไม่แสดงว่าสันโดษเลย มันเป็นข้อขัดแย้งในทางจริยธรรมไปแล้ว ถ้าคนไทยสันโดษ ก็ต้องไม่มีค่านิยมบริโภค ถ้าคนไทยมีค่านิยมบริโภค ก็ต้องชอบฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยไม่สันโดษ^{๒๔} การทำอะไรจึงตกอยู่ภายใต้ค่านิยม การจัดงานอุปสมบทของคนไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีบริโภคนิยมมาเกี่ยวข้องมาก พระภิกษุในสังคมไทยก็เป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพล ชาวตำบลหัวขวางอันเป็นตำบลที่กำลังมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจึงรับเอาค่านิยมบริโภคเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ไม่เว้นแม้กระทั่งพิธีกรรมอุปสมบททางพระพุทธศาสนา สังเกตได้จากการจ้ำมรดกมหาสมโภชของบวช

^{๒๒} พระมหาปริชา ปริญาณโณ, **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**, (จ.อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕.

^{๒๓} ชุม. (ไทย) ๒๙/๑๗๗/๕๑.

^{๒๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **การพัฒนาจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕). หน้า ๗๔.

รวมทั้งการปิดถนนเลี้ยงอาหาร เครื่องดื่ม คนทั้งหมู่บ้าน มักจะมีคนที่มีค่านิยมบริโภคนิยมและมีทรัพย์สินมาก จัดงานเพื่อให้เป็นมาตรฐานให้คนในชุมชน หากมีใครจะทำจัดงานอุปสมบททุกครั้งต่อไป สังคมก็ตั้งคำถามไว้ว่าจะต้องทำให้ได้มากกว่าเจ้าภาพงานนั้นๆ หรืออย่างน้อยก็ไม่ให้น้อยหน้าคนนั้น คนจึงแข่งขันกันจัดงาน เรียกว่าจัดงานเอาหน้า ทั้งอาหาร เครื่องดื่ม มหรสพ การจัดงานแต่ละครั้งจึงสูญเสียทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก คนที่มาร่วมงานแม้จะมีอะไรติดมือมาร่วมบุญด้วยก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ก็มีจุดประสงค์เพื่อจะได้บริโภคอย่างอย่างเต็มที่เท่านั้นเอง ซึ่งบางครั้งก็นำอาหารกลับไปบริโภคที่บ้านด้วย

ในสมัยพุทธกาลมีบุรุษผู้หนึ่งชื่ออเจลกัสสปะซึ่งเป็นอัญญเดียรถีย์ มีความเลื่อมใสจะอุปสมบท พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้เคยเป็นอัญญเดียรถีย์ ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยจะต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือน หลังจาก ๔ เดือนสิ้นสุดการอยู่ปริวาสแล้ว เมื่อภิกษุพอใจก็จะให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ อนึ่ง ในเรื่องนี้เราคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย

อเจลกัสสปะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากผู้เคยเป็นอัญญเดียรถีย์ ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยจะต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือน หลังจาก ๔ เดือนสิ้นสุดการอยู่ปริวาสแล้ว เมื่อภิกษุพอใจก็จะให้บรรพชาอุปสมบท ข้าพระองค์จะอยู่ปริวาส ๔ ปี หลังจาก ๔ ปี สิ้นสุดการอยู่ปริวาสแล้ว เมื่อภิกษุพอใจก็จะให้บรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ข้าพระองค์มีศรัทธาที่จะประพฤติตามอย่างนั้น^{๒๕} ในสมัยพุทธกาลจึงมีการคัดเลือกผู้ที่จะอุปสมบท เพื่อป้องกันผู้ที่ไม่หวังดีต่อพระศาสนาจะเข้ามาทำลาย คนในสมัยนั้นล้วนมีศรัทธาที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขที่พระองค์วางไว้ คนที่เข้ามาอุปสมบทส่วนใหญ่จึงเป็นคนที่ถูกกลั่นกรองมาแล้ว เมื่อบวชเข้ามาจึงไม่สร้างปัญหาให้พระศาสนา ปัจจุบันคนไม่มีเวลาที่จะมาให้คณะสงฆ์กลั่นกรอง พระสงฆ์เองก็มักจะเอาเวลาไปยุ่งกับสังคัมมากเกินไป จนไม่มีเวลาที่จะกลั่นกรองผู้จะมาขอบวช และถ้าหากจะเลือกมากเกินไปก็มีความเกรงใจผู้ปกครองที่พามา บางครั้งถึงแม้จะรู้ว่าคุณสมบัติไม่ครบตามพระวินัยก็ตาม บางคนพาลูกมาขอบวชในสภาพที่ลูกชายไม่สมประกอบทางร่างกาย เมื่อพระอุปัชฌาย์ท่านไม่บวชให้ก็หาว่าท่านไม่มีเมตตา เลือกว่าปฏิบัติ แต่เมื่อพาไปบวชกับอุปัชฌาย์รูปอื่นได้ ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจและหาว่าพระอุปัชฌาย์ในตำบลไม่มีเมตตาทั้งที่ท่านทำตามพระวินัย ในสมัยพุทธกาลผู้ที่จะมาอุปสมบทเป็นพระอุปัชฌาย์ได้นั้นพระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงคุณสมบัติว่า

^{๒๕} ส.น. (ไทย). ๑๖/๑๗/๒๕.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงให้กุลบุตรอุปสมบท คือ

๑. เป็นผู้ประกอบด้วยศีลชั้นที่เป็นโอเสหะ (อรหันต์)
๒. เป็นผู้ประกอบด้วยสมาธิชั้นที่เป็นโอเสหะ
๓. เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาชั้นที่เป็นโอเสหะ
๔. เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุตติชั้นที่เป็นโอเสหะ
๕. เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัสสนชั้นที่เป็นโอเสหะ^{๒๖} (เป็นความรู้สุดท้าย แยกได้ว่า วิมุตติ หมายถึงอรหันตผล ญาณทัสสนะ หมายถึงปัจจุเวกขณะญาณ ญาณที่เกิดจากการบรรลุผลด้วยมรรคญาณและผลญาณ เพื่อพิจารณาผลพิจารณากิเลสที่ละได้และเหลืออยู่ รวมทั้งพิจารณานิพพาน)

ภิกษุนี้รูปหนึ่งเพศกลับกลายเป็นเพศชาย ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงมีพระพุทธานุญาตว่า เราอนุญาตให้ถืออุปัชฌาย์เดิม ให้ถืออุปสมบทเดิม นับพรรษาเดิม และให้อยู่ร่วมกับภิกษุทั้งหลาย^{๒๗} อาจมองว่าเกินความเป็นจริงอยู่บ้าง แต่สาระพระองค์ทรงมองที่เจตนามากกว่า เมื่อไม่มีเจตนาที่จะเปลี่ยนเพศ แต่เพศก็เปลี่ยนเพราะอำนาจของปาฏิหาริย์ พระองค์ก็ไม่ทรงให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุใหม่ และก็ให้ถือพระอุปัชฌาย์รูปเดิมและนับพรรษาเดิม ปัจจุบันอาจหาคนที่มิปาฏิหาริย์อย่างนั้นไม่ได้ แต่ก็มีคนจำพวกหนึ่งที่เข้ามาบวชมาก คือ กลุ่มที่มีชื่อตามทะเบียนเป็นชายแต่กิริยาเป็นหญิง หรือบางคนอาจแปลงเพศมาก่อนแล้วมาอุปสมบทก็มี ซึ่งพระอุปัชฌาย์ท่านไม่ทราบ เมื่อเข้ามาแล้วก็จะไปแสดงอาการกับพระเถระด้วยกัน ทำให้เกิดความเสียหาย ซึ่งคำถามที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือใครเป็นผู้บวชให้ ทำไมไม่ตรวจสอบให้ดีก่อน ในตำบลหัวขวางเองก็มีพระภิกษุที่มีอาการดังกล่าวหลายรูป ซึ่งจะโทษพระอุปัชฌาย์โดยตรงก็ไม่ได้ จะต้องโทษจิตสำนึกของผู้ที่จะบวชด้วย เพราะเมื่อรู้ว่าตัวเองขัดต่อคุณสมบัติแล้วยังฝืนที่จะบวชโดยปิดบังความจริงต่อพระอุปัชฌาย์

การประกอบพิธี หรืออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น สามารถจำแนกขั้นตอนและรายละเอียดต่าง ๆ ได้ ดังต่อไปนี้

ก่อนที่จะประกอบพิธีบวช หรืออุปสมบทเป็นพระภิกษุนั้น จะต้องประกอบพิธีบวช หรือบรรพชาเป็นสามเณรเสียก่อน (ในกรณีที่ผู้บวชเป็นฆราวาส ถ้าเป็นสามเณรอยู่แล้วก็ไม่ต้องประกอบพิธีบรรพชาอีก) วิธีการในการประกอบพิธีบรรพชาพระพุทธเจ้าตรัสว่า

^{๒๖} อัง.ปญจก. (ไทย). ๒๒/๒๕๑/๓๔๒.

^{๒๗} วิ.ม. (ไทย). ๑/๖๔/๕๗.

“ดูรภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงให้กุลบุตรบรรพชาอุปสมบทอย่างนี้

ขั้นแรก พวกเธอพึงให้กุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาและผู้มุ่งอุปสมบท ปลงผมและหนวดแล้วให้ครองผ้ากาสายะ ให้ทำผ้าอุตราสงค์เนวียงปา ให้กราบเท้าภิกษุทั้งหลายแล้ว ให้นั่งกระหย่ง ประคองอัญชลีสัจจะ เธอจงว่าอย่างนี้ แล้วให้ว่าสรณคมน์ ดังนี้

ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง

ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง

ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง^{๒๘} ที่สำคัญผู้ที่จะบรรพชาอุปสมบทจะต้องมีใจแน่วแน่ จักถวายอภิชาตพระศาสนาแล้วทูลขอบวช พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงฉลาดในธรรมอันเลิศ ทรงเห็นความตั้งใจ ความเลื่อมใส ยินดีด้วยกรรมของตน จึงทรงยอมให้บวช^{๒๙} ในสมัยพุทธกาลจึงเน้นที่ศรัทธาก่อน แต่ในปัจจุบันเน้นที่ประเพณีและค่านิยมมากกว่า และพระพุทธเจ้าก็ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ที่ให้สิทธิเสรีภาพต่อผู้ที่บวช แต่พระองค์ก็ทรงมีเงื่อนไขเพื่อให้เกิดความร่มเย็นของสงฆ์ และป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายต่อพระศาสนาและสังคมสงฆ์

ในเรื่องการอนุญาตให้สตรีบวชแล้วมีกฎเกณฑ์บังคับไว้เคร่งครัดทำให้คนสงสัยว่า ดูเหมือนพระพุทธเจ้าลำเอียง บังคับให้พระภิกษุณีสงฆ์ขึ้นตรงต่อพระภิกษุสงฆ์นั้น อาจจะพิจารณาได้ดังนี้

การอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นประวัติศาสตร์ตอนสำคัญของสตรีอินเดียและทั่วโลก เพราะพระพุทธเจ้านับเป็นศาสดาองค์แรกที่กล้าหาญชาญชัยลงมาช่วยเหลือสตรีขนาดนั้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าเป็นนักต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรีคนแรกของโลกก็ได้

การบัญญัติให้พระภิกษุณี ถือศีลธรรม ๘ ประการ เช่น ให้พระภิกษุณีแม้จะบวชมานานแล้ว ก็ต้องกราบพระภิกษุบวชใหม่ และต้องรับฟังโอวาทจากพระภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน เป็นต้น คงมิใช่เรื่องการกดขี่ทางเพศหรือไม่ยกย่องสตรีหรือการกีดกัน น่าจะเป็นเรื่องการให้การศึกษาบรมแก่พระภิกษุณีมากกว่า และการเคารพพระภิกษุสงฆ์น่าจะเป็นในทำนองลูกศิษย์เคารพครูอาจารย์

เมื่อพระพุทธเจ้าห่วงใยการศึกษาบรมของพระภิกษุณี จึงได้บัญญัติมอบให้พระภิกษุสงฆ์ซึ่งได้บวชมานานแล้ว รู้พระธรรมวินัยดีแล้ว รับภาระอบรมสั่งสอนพระภิกษุณีสงฆ์ต่อไป^{๓๐}

^{๒๘} สุนทรียา สุนทรวินาศ, การศึกษาความสำคัญของการบวชในพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๖๓.

^{๒๙} ชู.อป. (ไทย). ๓๒/๑๑๒-๑๑๓/๑๙๒.

^{๓๐} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) และคณะ, สตรีในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๔). หน้า ๘๒-๘๓.

การประกอบพิธีอุปสมบท จากที่ได้กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับขั้นตอนต่าง ๆ ในการประกอบพิธีบวช ทั้งที่ปรากฏอยู่ในสมัยพุทธกาล และที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบันนั้นจะเห็นได้ว่าขั้นตอนต่างๆ ในการประกอบพิธีบวชในสมัยพุทธกาล เป็นขั้นตอนที่เป็นไปตามพุทธบัญญัติของพระพุทธเจ้า^{๓๑} แต่สิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามาทีหลังเป็นการอยู่นอกเหนือพุทธบัญญัติและนับวันก็ยิ่งมีความสำคัญกับสังคมมากขึ้นทุกที

ตารางที่ ๑

เปรียบเทียบวัตถุประสงค์การอุปสมบทในสมัยพุทธกาลและปัจจุบันของชาวดำบลหัวขวาง

ที่	สมัยพุทธกาล	สมัยปัจจุบันของชาวดำบลหัวขวาง
๑	เน้นความเรียบง่าย	ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
๒	ไม่ยึดถือพิธีกรรม	ถือพิธีกรรมเป็นสำคัญ
๓	เพื่อฝึกฝนอบรมจิต	บวชเพื่อพักผ่อน
๔	เป็นไปตามพระบรมพุทธานุญาต	บวชเพื่อศึกษาเล่าเรียน
๕	เพื่อประโยชน์ต่อพระศาสนา	บวชเพื่ออุทิศบุญให้ผู้ตาย
๖	เพื่อประโยชน์ต่อสรรพสัตว์	บวชเพื่อทำตามประเพณี
๗	เพื่อความไม่สะสมทรัพย์ (สันโดษ)	เพื่อแสวงหาลาภสักการะ
๘	บวชเพราะเห็นภัยในวัฏสงสาร	ลาหน้ำที่มาบวช
๙	เพื่อลดมานะละทิฐิ	อวดฐานะ/อำนาจวาสนา
๑๐	เพื่อความพ้นทุกข์	บวชเพื่อทดแทนคุณผู้มีพระคุณ

ตารางที่ ๒

เปรียบเทียบการอุปสมบทปัจจุบันของชาวดำบลหัวขวางกับสังคมไทยทั่วไป

ที่	ความเหมือน	ความต่าง
๑	บางแห่งจัดงานเพื่อหาทรัพย์ คำนึงถึงการได้กำไรและขาดทุน	มีเครื่องบวงสรวงเทวดาและบรรพบุรุษ
๒	นักการเมืองมาร่วมงานในฐานะแขกผู้ใหญ่	บางครั้งการจัดงานเพื่อให้มีการเมืองท้องถิ่นได้มีโอกาสหาเสียง
๓	บวชเพื่อให้คนรู้ว่าตนเป็นชายแท้	บวชเพื่อจะได้มีอำนาจทางสังคม

^{๓๑} สุนทรียา สุนทรวิภาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

๔	อวดฐานะ	เชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม
๕	เป็นบุคคลากรทางศาสนา	เชื่อเรื่องความขลังในพิธีอุปสมบท
๖	ความรื่นเริงสนุกสนาน	เช่าหรือยืมบริขารมาอุปสมบท
๗	มีเหล้า, บุหรี่, การพนัน	ยึดมั่นในพิธีการสู่ขวัญนาค
๘	ฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเลี้ยงแขก	
๙	ทำตามประเพณี	

๔.๕ สาเหตุที่ทำให้การอุปสมบทเปลี่ยนไป

๔.๕.๑ เป้าหมายสูงสุด

พระมหากัสสปะเถระเคยทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระที่เข้ามาบวชในธรรมวินัยนี้ เบื้องต้นมีน้อยและเมื่อบวชเข้ามาแล้ว ก็ต้องการทำความเพียรเพื่อพ้นจากทุกข์จริง ๆ ลิกขาบทวินัยจึงไม่ต้องบัญญัติมากมาย เมื่อพระบวชมามากเข้า การบวชจึงมีเจตนาหลายอย่างต่างกัน ไม่ได้บวชเพื่อความพ้นทุกข์อย่างเดียว จึงประพตติผิดแผกแตกต่างจากท่านองคละงธรรมเป็นอลัชชี อันเป็นเหตุทำความเดือดร้อนให้แก่พระที่ปฏิบัติดี พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัยมากขึ้นโดยลำดับ เพื่อปราบอลัชชีเหล่านั้น ลิกขาบทวินัยจึงมีมากและผู้สำเร็จมรรคผลนิพพานจึงมีน้อย^{๓๒} เนื่องจากว่าตำบลหัวขวางเป็นตำบลหนึ่งที่มีการอุปสมบทได้รับอิทธิพลจากประเพณีและความเชื่อทางสังคมดั้งเดิมและความเชื่อที่เกิดขึ้นภายหลัง ทำให้สังคมมีความเข้าใจไขว่เขวไปมากเกี่ยวกับเป้าหมายสูงสุดในการอุปสมบท และเนื่องจากตำบลหัวขวางเป็นตำบลที่มีสถานที่ปฏิบัติธรรมน้อยจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้เข้ารับการอุปสมบทไม่มีโอกาสที่จะเข้ารับการฝึกหัดทางจิตอันเป็นกระบวนการที่นำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา

๔.๕.๒ ค่านิยมการบริโภค

สันโดษนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนเน้นเป็นพิเศษสำหรับพระสงฆ์ เพราะว่าชีวิตของพระสงฆ์นี้มีหลักการเบื้องต้นว่าเป็นคนที่ชาวบ้านเลี้ยง จึงต้องทำตัวให้เขาเลี้ยงง่ายแล้วก็จึงควรจะอยู่ง่าย อยู่ง่ายก็หมายความว่า มีวัตถุแต่เพียงพอประมาณ เท่าที่จำเป็นหรือเท่าที่เป็นลัปปายะ นี่ก็คือการที่จะต้องสันโดษ^{๓๓} ซึ่งปัจจุบันนี้ค่านิยมเรื่องการบริโภคของสังคมได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น วิธีการอุปสมบทก็

^{๓๒} พระนิโครธรังสี คัมภีร์ปัญญาจารย์ (เทศก์ เทศรังสี), **ปูจนวชิษนาในประเทศ**, (จ.หนองคาย หจก. ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^{๓๓} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), หน้า ๗๑.

มักเป็นไปตามลักษณะของบริโณคณิยม เมื่อบวชเข้ามาแล้วค่านิยมดังกล่าวก็ยังมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อติดอยู่ในเรื่องกิน กาม เกียรติ คนจำนวนมากที่บวชเข้ามาจึงมีเครื่องอุปโภคบริโภคไม่ต่างอะไรกับฆราวาสทั่วไป เช่น มีรถหลายคัน มีตู้เย็น มีแอร์ใช้ มีการทำงานเพื่อให้ได้เงินเดือน มีการบริโภคที่หรูหรา มีการท่องเที่ยวไปในที่ชุมชน มีพฤติกรรมที่เป็นโลกวัชชะ ใช้บริหารที่มีค่ามีราคาแพง เช่น ใช้ผ้าไตรไหมแท้ ใช้รองเท้าคู่ละพัน ใช้ปากกาด้ามทอง ใช้คอมพิวเตอร์ ใช้โทรศัพท์มือถือที่ทันสมัย และมักเปลี่ยนรุ่นตามสมัยนิยม ทำให้วิถีชีวิตของภิกษุที่มุ่งความโดดเดี่ยว ความสันโดษถูกแทนที่โดยค่านิยมของชาวโลก แทนที่จะใช้ชีวิตอย่างพอเพียงแก่สมณสาธูป คนที่บวชก็มีการเพิ่มบริวารเข้ามาโดยยึดตามพระเถระเป็นแบบอย่าง เช่น เพิ่มตู้เย็นเข้าไปเป็นหนึ่งในบริวารด้วย เป็นต้น

๔.๕.๓ การกลั่นกรองผู้ที่จะอุปสมบท

วิธีหนึ่งที่จะช่วยในการกลั่นกรองได้ก็คือ การทดลองก่อนบวช โดยให้ผู้ประสงค์บวชมาอยู่วัดชั่วคราวเวลาหนึ่งก่อนบวช เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการครองเพศบรรพชิต โดยถือศีล ๕ หรือศีล ๘ พร้อมกับศึกษาให้มีความรู้เบื้องต้นในด้านธรรมและวินัยทั้งปริยัติและปฏิบัติตามสมควร ขณะเดียวกันก็ปฏิบัติวัฏฐากอุปัชฌาย์และพระในวัด เพื่อเรียนรู้และคุ้นเคยชีวิตพระ พร้อมกันนั้นก็เปิดโอกาสให้อุปัชฌาย์ได้รู้จักอุปนิสัยของผู้มาบวชมากขึ้น ผู้ที่มีความพร้อมก็สามารถบวชได้ในเวลาไม่นาน ส่วนผู้ที่ยังไม่พร้อมก็ต้องอยู่วัดนานขึ้นจนกว่าอุปัชฌาย์จะเห็นควรให้บวช วิธีนี้อย่างน้อยก็ทำให้ผู้ที่ไม่พร้อมบวช (เช่น วายากสอนยาก ยังเลิกยาเสพติดไม่ได้) หรือมาบวชเพราะหวังลาภสักการะและความสะดวกสบายถูกกรองออกไปได้ในระดับหนึ่ง^{๓๔} และพระอุปัชฌาย์จะต้องเข้าใจขั้นตอนและวิธีการ รวมทั้งชี้แจงสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้กับประชาชนเข้าใจ มีการคัดเลือกผู้ที่จะมาบวชให้มีคุณสมบัติตรงตามพระบรมพุทธานุญาต^{๓๕}

๔.๕.๔ แรงจูงใจ

กล่าวกันว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์บางรูปมีการประพฤติปฏิบัติไม่พึงประสงค์นั้น ส่วนหนึ่งก็มาจากเรื่องความมุ่งหมายในการบวชเป็นประการสำคัญด้วย โดยทั่ว ๆ ไป การบวชหรือบรรพชาอุปสมบทนั้นนับว่าเป็นประเพณีอันดีงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมประจำใจ ซึ่งจะมีผลสะท้อนถึงสังคมส่วนรวมด้วย อย่างไรก็ตาม การบวชในปัจจุบันนั้น แตกต่างกันไป เพราะสาเหตุที่บุคคลบวช ในการบวชนั้นไม่มีการบังคับว่าบวชแล้วสึกไม่ได้ ถ้าบังคับเช่นนั้นคงไม่มีคนบวช เพราะคนไทยที่บวชนั้นไม่เหมือนในพุทธกาล ซึ่งในสมัยนั้นคนที่บวชมัก “เบื่อโลก”

^{๓๔} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๘-๒๗๙.

^{๓๕} สัมภาษณ์พระสงฆ์ ธีรบุญโญ เจ้าอาวาสวัดท่างาม, เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๙.

แล้วได้มีประสบการณ์ทางโลกมามากจนกระทั่งเกิดเบื่อหน่ายในโลกียวิสัย จึงออกบวชเพื่อแสวงหาความสงบทางด้านจิตใจ และเพื่อพ้นความทุกข์ แต่ในสมัยนี้ ผู้ที่เข้าไปบรรพชาอุปสมบทหาใช่เป็นผู้เบื่อโลกไม่ บางคนก็ยังไม่รู้จักโลกด้วยซ้ำ บวชกันตามประเพณีเท่านั้น นอกจากนี้ก็ยังมีบางพวกบวชโดยไม่มี ความตั้งใจแม้แต่น้อย จึงทำให้นอกจากวัตรปฏิบัติจะหย่อนยานแล้ว ยังมีคุณลักษณะไม่น่านับถือ ไม่น่าฟังประสงค์นานัปการด้วย ซึ่งเรามักจะกล่าวว่าพวกนี้บวชมีสาเหตุจาก “อกหัก” หลักลอย คอยงาน สังฆารโหม”^{๓๖} เมื่อมีสาเหตุมาจากเรื่องดังกล่าวแล้วทำให้เกิดแรงจูงใจในการบวชผิดไปจากสมัยพุทธกาล ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ดังบทกลอนที่ว่า “อายุพรรษาไม่สำคัญ”

ถึงบวชมา	พรรษามาก	หากไม่คิด
ยังมีจิต	ฝักใฝ่	ในตัณหา
ญาติโยมเขา	ดูหมิ่น	สิ้นศรัทธา
หนึ่งพรรษา	ศรัทธาล้น	ถ้า “คนดี” ^{๓๗}

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่บวชได้หลายพรรษา เมื่อถูกแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสหรือเป็นเจ้าคณะ หากมีพฤติกรรมไม่ดีก็มักจะทำให้เกิดความเสียหายมาก เพราะว่าแรงจูงใจในการบวชไม่ใช่เพื่อความหลุดพ้น แต่เป็นการบวชมาเพื่อที่จะแสวงหาทรัพย์ และมักตกอยู่ในโลกธรรม บุคคลประเภทนี้เมื่อบวชนานวันเข้าก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาในสังคมสงฆ์มากขึ้น และก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จุดมุ่งหมายของการบวชเปลี่ยนไป

๔.๕.๕ ความไม่สำรวมอินทรีย์

ภิกษุสาวกผู้อยู่ในอำนาจก็ดี อยู่ในสำนักก็ดี หรือปลีกปลีกเร้นอยู่ตามโคนไม้ เรือนว่าง ซอกเขา หลับถ้ำก็ดี เป็นผู้มาได้ด้วยศรัทธา และการสมาทาน ซึ่งต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

๑. สำรวมในพระปาฏิโมกข์ รักษาศีลเคร่งครัด
๒. สำรวมอินทรีย์ มีสติระวังรักษาใจเสมอ
๓. สำรวมวาจา พูดคุยน้อย เจรจาเป็นธรรม
๔. ปลีกหลีกเร้นอยู่ในความสงบ เจรจาเป็นธรรม

๕. ปลุกฝังความเข้าใจที่ถูกต้อง ในธรรม ในสภาวะอันยิ่ง ๆ ขึ้น ผู้มีคุณสมบัติเหล่านี้ชื่อว่า ภิกษุในธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา^{๓๘}

^{๓๖} นฤมล เวียงสารวิน, **ลักษณะของพระสงฆ์ไทยที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร และชัยภูมิ**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

^{๓๗} พระศิริวัฒน์ ถาวรรณโม, **คติธรรมคำกลอน**, (จ.ขอนแก่น หก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๓.

อลโส คิหิ กามโคคิ น สารุ

อสญญโต ปพพชิตโต น สารุ

ราชา น สารุ อนิสम्मการี

โย ปณฺทิตโก โกรโณ ตํ น สารุ

คฤหัสถ์ชาวบ้าน เกียจคร้าน ไม่ดี

บรรพชิตไม่สำรวม ไม่ดี

ผู้ครองแผ่นดินไม่ใคร่ครวญก่อนทำ ไม่ดี

บัณฑิตมักโกรธ ไม่ดี^{๓๙} และยังมีคุณสมบัติของพระบวชใหม่ที่กำลังกล่าวถึงความสำรวม

๕ ประการ คือ

๑. สำรวมในพระปาฏิโมกข์ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต

๒. สำรวมอินทรีย์ คือ ระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ความยินดียินร้ายครอบงำได้ ในเวลาที่เห็นรูปด้วยนัยน์ตา เป็นต้น

๓. ความเป็นคนไม่เอิกเกริกเฮฮา

๔. อยู่ในเสนาสนะอันสงัด

๕. มีความเห็นชอบ

ภิกษุใหม่ควรตั้งอยู่ในธรรม ๕ อย่างนี้^{๔๐} พระภิกษุที่ไม่มีความสำรวมมักจะมีกิริยาที่คล้ายกับฆราวาสทั่วไป ซึ่งไม่ใช่วิสัยของพุทธบุตร พระภิกษุที่มีความสำรวมในกาย สำรวมในวาจา สำรวมในจิตมักจะเป็นผู้ที่มีกาย วาจา จิตที่สงบ กิริยาที่แสดงออกจึงเป็นสิ่งที่น่าเลื่อมใส เป็นวิธีการประกาศศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรม

๔.๕.๖ ความเชื่อทางสังคม

๑. เรื่องการทำขวัญนาค เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการทำพิธีอุปสมบท เพราะได้กลายมาเป็นประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับจิตใจของคน หากนาคไม่ได้ทำขวัญนาคจะมีความรู้สึกลัวว่าชาดอะไรไปลักอย่างหนึ่ง และเข้าใจว่าการสู่ขวัญเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องกระทำก่อนการอุปสมบท

^{๓๙} ไซย ณ พล, การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมารับไทย, (กรุงเทพมหานคร : มปป. ๒๕๓๗).

หน้า ๒๐๑.

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), อมฤตพจนา (พุทธภาษิต), พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^{๔๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๘). หน้า ๔๔-๔๕.

ปัจจุบันนี้ พิธีการสู่ขวัญเป็นความเชื่อที่มีบทบาทมากเทียบเท่ากับการอุปสมบท พรหมณ์ที่ทำหน้าที่สู่ตราขวัญก็มีค่าตัวแพงกว่าพระที่ไปเทศน์หรือเจริญพระพุทธมนต์ “การทำขวัญนาทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสรวงขวัญกำลังใจ และพิธีกรรมดูมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นพิธีที่รวมผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมาผูกแขนอวยพรให้ จึงทำให้ มีกำลังใจในการบวชศึกษาพระธรรมวินัย”^{๔๑}

๒. เรื่องการเลี้ยงผู้มาร่วมงาน ความเชื่อเรื่องการเลี้ยงอาหารผู้ที่มาร่วมงานก็เป็นส่วนที่ทำให้รูปแบบการจัดงานอุปสมบทเปลี่ยนไป เพราะการเลี้ยงอาหารจะต้องเลี้ยงให้ผู้มาร่วมงานได้รับโรคกันได้ตามชอบใจ แต่ครั้งที่จัดงานเจ้าภาพจะสูญเสียเงินไปกับการจัดเลี้ยงแขกเป็นจำนวนมาก และที่ผิดศีลธรรมทั้งที่เป็นงานกุศลก็คือ การเลี้ยงเครื่องดื่มประเภทของมีเมา ซึ่งจะต้องมีทุกงานจะขาดไปไม่ได้ หากมีเจ้าภาพต้องการที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยโดยการไม่เมาสัตรี ไม่ให้มีของมีเมา แขกที่มาร่วมงานจะบ่นว่าและเรียกร้องเอาจากเจ้าภาพ เพื่อเป็นการเอาใจแขกเจ้าภาพจำต้องทำตามความเรียกร้อง เพราะเกรงว่าชาวบ้านจะติฉินนินทาว่ามาร่วมงานแล้วไม่ได้บริโภคตามที่ต้องการ เจ้าภาพจึงมีหน้าที่ทำตามความต้องการของแขก สิ่งนี้จึงเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการกำหนดทิศทางและค่าใช้จ่ายในงานอุปสมบท

๓. เรื่องการแห่ناق ความเชื่อเรื่องการแห่ناقนอกจากจะเป็นความเชื่อแบบพรหมณ์แล้ว ยังเป็นค่านิยมทางสังคมด้วย เพราะว่าการแห่ناقเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่เจ้าภาพใช้ประกาศสถานะทางเศรษฐกิจของตน คนรวยจะมีขบวนแห่ที่ยิ่งใหญ่ มีกองยาว มีมโหรี มีรถนำขบวนหลายคัน บางรายถึงกับเอาช้างหลายเชือกมาเป็นขบวนแห่ด้วย เป็นการจัดงานอุปสมบทที่ฟุ่มเฟือยและขัดต่อหลักสันโดษของทางพระพุทธศาสนา

๔. เรื่องฤกษ์ยามยามดี ไม่ใช่ว่าจะมีอิทธิพลต่อการจัดงานอุปสมบทเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่มนุษย์เกิดความไม่แน่ใจในชีวิตของตน เมื่อเกิดความไม่มั่นใจแล้วจึงแสวงหาสิ่งที่จะมาสร้างความมั่นใจให้ตนเอง ส่วนใหญ่จะไปหาหมอดูเพื่อให้กำหนดวันดีให้ เมื่อหมอดูว่าวันไหนดีก็จะกำหนดเอาวันนั้นเป็นวันจัดงาน “แต่บางครั้งก็ไม่ต้องไปหาหมอดู เพียงแต่ไปหาพระอุปัชฌาย์ให้ท่านกำหนดวันให้ก็ทำให้มีความรู้สึกเชื่อมั่น และปฏิบัติตามวันที่ท่านกำหนดให้”^{๔๒}

๕. เรื่องการสวดมนต์สมโภช เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านจะปฏิบัติกันอยู่เสมอเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต หากจะมองว่าเป็นพิธีการทางพระพุทธศาสนาก็จริง แต่เมื่อเทียบกับสมัยพุทธกาลแล้วถือว่าเป็นประเพณีบัญญัติที่เกิดจากความต้องการทางสังคม

^{๔๑} สัมภาษณ์นายสุรศักดิ์ ศรีบุตรชิน, ผู้ที่เคยบวช, วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๒} สัมภาษณ์นายยุทธนา ศรีสารคาม, ผู้ปกครองที่เคยจัดงานบวช, บ้านคูกลาง, วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๙.

๖. เรื่องการเทศน์สมโภช การเทศน์สมโภชเหมือนกับเป็นมหรสพอย่างหนึ่ง เพราะว่าชาวบ้านนิยมพระเทศน์เสียงคล้ายกับคณะหมอรา การเทศน์จะเป็นการกล่าวเรื่องอันสูงส่งของการบวชและอำนวยการพรให้กับเจ้าภาพอย่างเลอเลิศ

๗. เรื่องอบายมุข แม้ว่าอบายมุขไม่ใช่ประเพณีสังคัมก็ตาม แต่ก็มักจะถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอยู่เสมอ เครื่องมีนเมาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนมีความรู้สึกว้างขวางอุปสมบทที่มีความสมบูรณ์แบบ บางแห่งก็จะถือเอาวันจัดงานเป็นเครื่องต่อรองกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อที่จะขอเล่นการพนัน รวมถึงอบายมุขต่างๆ ด้วย อบายมุขจึงเป็นส่วนที่เข้ามามีบทบาทในงานอุปสมบท

๘. เรื่องมหรสพ มหรสพเป็นเรื่องที่มีอยู่คู่กับการจัดงาน และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันเกี่ยวกับการสร้างความบันเทิงให้งานมีความรื่นเริง แม้ว่าบางงานจะเป็นงานเศร้าก็จะจ้างมหรสพมาสร้างความบันเทิงเพื่อคลายความโศกเศร้า มหรสพจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญแทบทุกงานบุญ ไม่เว้นแม้กระทั่งงานอุปสมบท เจ้าภาพมักจะแข่งกันจ้างมหรสพที่มีราคาแพงมาสมโภชเพื่อแสดงออกถึงความร่ำรวย ซึ่งเป็นการวางมาตรฐานการจ้างมหรสพ หากงานครั้งต่อไปเจ้าภาพจ้างมหรสพที่มีราคาถูกชาวบ้านก็จะพูดว่าสู้งานก่อนไม่ได้ ทำให้เจ้าภาพพยายามจัดงานให้ใหญ่โตกว่างานที่ผ่านมา มหรสพจึงเป็นค่านิยมที่ชาวบ้านให้ความสำคัญและเสียค่าใช้จ่ายไปมากกว่ารายการอื่นๆ บางครั้งมีการจ้างมหรสพราคาแพงแสน แต่กลับซื้อบริขารมาไม่ครบก็มีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง^๓ นอกจากนี้สิ่งที่กล่าวมาจะเป็นสาเหตุที่ทำให้การอุปสมบทเปลี่ยนไปแล้ว ยังมีปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดในการจัดงานอุปสมบทของชาวตำบลหัวขวางอีกด้วย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ฐานะทางสังคม
๒. การประกอบพิธีกรรม
๓. ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ
๔. เป้าหมายของการจัดงาน

๔.๖ คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่ดีตามทัศนะของชาวตำบลหัวขวาง

จุดอ่อนสำคัญของคณะสงฆ์ไทยเวลานี้ก็คือ การไม่มีระบบกลั่นกรองผู้ที่จะมาบวช กระบวนการบวชส่วนใหญ่ในเวลานี้มิได้มีอะไรมากไปกว่าพิธีอุปสมบท ซึ่งก็กลายเป็นพิธีกรรมไปแล้ว ใครที่สามารถกล่าวขานนาครได้และมีอัฐบริขารครบก็สามารถบวชเป็นพระได้ ร้ายกว่านั้นก็คือยุคนี้

^๓ สัมภาษณ์พระครูพิสัยสารคุณ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

หย่อนยานกระทั่งว่าแม้เมามายจนท่องจำคำขานหาไม่ได้เลย ก็ยังสามารถบวชเป็นพระได้ ด้วยเหตุนี้ใครต่อใครจึงสามารถเข้ามาเป็นพระให้คนกราบไหว้ได้ ไม่เว้นแม้แต่ผู้ที่เคยต้องปาราชิกหรือถูกจับสึกมาแล้ว

อันที่จริงการกลั่นกรองผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ ในสมัยก่อนอุปัชฌาย์มักจะรู้จักผู้ที่จะมาบวช เพราะถ้าไม่ใช่คนบ้านเดียวกันก็เคยเห็นหน้ากันเนื่องจากอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน บางครั้งก็เป็นญาติกันด้วยซ้ำ หากไม่เคยเป็นเด็กวัดมาก่อน จึงรู้จักอุปนิสัยใจคอดีว่าสมควรบวชให้หรือไม่ บางกรณีแม้จะไม่รู้จักเป็นส่วนตัว แต่ก็คุ้นเคยกับผู้ที่พามาบวช จึงเท่ากับมีผู้รับรองหรือคำประกันหลาย ๆ คน นอกเหนือจากการเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่มาบวช แต่ทุกวันนี้อุปัชฌาย์แทบไม่ได้ทำหน้าที่กลั่นกรองผู้บวชอีกแล้ว เพราะนอกจากจะไม่รู้จักผู้บวชเป็นส่วนตัวแล้ว ผู้ที่มาขอบวชปีหนึ่ง ๆ ยังมีมากมายหลายคนยิ่งในช่วงเข้าพรรษาด้วยแล้ว อาจมีเป็นร้อยที่รอบวชจนต้องเริ่มทำพิธีบวชกันตั้งแต่เช้ามืด ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมีการควบคุมจำนวนอุปัชฌาย์ ในตำบลหนึ่งมีได้เพียงหนึ่งรูปซึ่งก็คือเจ้าคณะตำบล จึงเป็นการยากที่จะรู้จักผู้คนในพื้นที่ของตนได้อย่างทั่วถึง ยิ่งไปกว่านั้น อุปัชฌาย์ยังมีงานคณะสงฆ์มากมายในฐานะที่เป็นเจ้าคณะระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ตำบลไปจนถึงจังหวัด จึงมักไม่มีเวลาที่จะตรวจสอบผู้ที่มาบวชได้ ดังนั้น จึงปรากฏว่าผู้ที่ไม่พร้อมจะเป็นพระสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ได้เป็นจำนวนมากและอย่างง่ายดาย และเมื่อมาบวชแล้วก็มักถูกปล่อยปละละเลยจากอุปัชฌาย์

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่มีผู้มาบวชเป็นจำนวนมากในปีหนึ่ง ๆ นั้นก็เนื่องจากการที่พระวินัยมิได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มาบวชอย่างเข้มงวดมากนัก หากมิได้มีอันตรายิทธิกรรม (เช่น ดิดหนี่ เป็นโรคเรื้อน) ก็สามารถบวชได้ ประกอบกับการบวชพระในเมืองไทยไม่จำเป็นต้องเป็นการบวชตลอดชีวิตสามารถสึกเมื่อไรก็ได้ นอกจากนั้นเมืองไทยยังมีการบวชตามประเพณี เช่น บวชเมื่อครบอายุ บวชทดแทนบุญคุณ รวมทั้งบวชหน้าไฟ บัจฉยเหล่านี้ นอกจากทำให้มีผู้มาขอบวชเป็นจำนวนมากแล้ว ยังเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้วัดวามารามต่าง ๆ ไม่เข้มงวดในการกลั่นกรองผู้มาบวชจึงบวชได้อย่างง่าย ๆ แม้จะบวชเพียง ๓ วันก็อนุญาตให้บวชได้

คณะสงฆ์จำเป็นต้องมีการกลั่นกรองผู้มาบวชให้มากขึ้นกว่านี้ แต่การกำหนดคุณสมบัติของผู้มาบวชให้เข้มงวดขึ้น (เช่น กำหนดคุณวุฒิ ความรู้ หรือวัย) การสอบข้อเขียนหรือการอบรมให้มีความรู้ทางธรรมระดับหนึ่งก่อนจึงอนุญาตให้บวชได้ เงื่อนไขเหล่านี้อาจไม่ใช่วิธีที่ดีนักสำหรับคณะสงฆ์ไทย เนื่องจากเหตุผลทางด้านประเพณีดังได้กล่าวแล้ว อีกทั้งยังเป็นเพราะว่าการบวชในพุทธศาสนานั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อการฝึกฝนพัฒนาตนเป็นหลักอยู่แล้ว มิใช่เพื่อมาทำหน้าที่เผยแผ่หรือบำเพ็ญศาสนกิจแทนที่ที่บวชเลยดังศาสนาอื่น ดังนั้นจึงเปิดกว้างสำหรับทุกคนโดยไม่เลือกชนชั้น วรณะ

คุณวุฒิ และอายุ^{๔๔} ในส่วนของตำบลหัวขวางได้มีพระภิกษุสามเณรมาพำนักอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นก็มีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน บางรูปก็มีพฤติกรรมเป็นที่น่าเลื่อมใส บางรูปก็มีพฤติกรรมไม่น่าเลื่อมใส จากการลงพื้นที่สอบถาม สัมภาษณ์ประชาชนที่อยู่ในตำบลหัวขวางทำให้ทราบว่า คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่พึงปรารถนาตามทัศนะของชาวตำบลหัวขวาง สามารถประมวลได้ดังต่อไปนี้

๔.๖.๑ คุณสมบัติของพระภิกษุบวชใหม่ที่พึงประสงค์

๑. ก่อนบวชเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นคนดี
ก่อนที่จะบวชนั้นผู้ใดที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข มีความประพฤติเรียบร้อย มีสัมมาอาชีวะ มีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะบวช หลังจากบวชแล้วจะมีพฤติกรรมเป็นที่พึงประสงค์ เนื่องจากอุปนิสัยดั้งเดิมดีอยู่แล้ว เมื่อได้หลักธรรมขัดเกลาก็ยังอุปนิสัยดียิ่งขึ้น ชาวบ้านจึงมองว่าคนที่มีความความน่าเชื่อถือเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อบวชเข้ามาจึงเป็นคนที่น่าเชื่อถือชั่วกัลป์ และน่าจะปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นที่พึงประสงค์ของของชาวบ้าน
๒. ได้รับการอุปสมบทด้วยวิธีที่ถูกต้อง
เมื่อได้รับการอุปสมบทที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ทั้งวิธีการบวชและองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นผู้ที่ไม่มีคดีติดตัวมา ไม่เป็นโรคเรื้อรัง มีอายุ ๒๐ ปี ขึ้นไป มีบริวารที่บริสุทธิ์ครบตามพระบรมพุทธานุญาต บวชได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย
๓. มีความรู้
๔. มีความสำรวม
๕. มีความอ่อนน้อมถ่อมตัว ว่านอนสอนง่าย
๖. มีจริยาวัตรที่งดงาม
๗. รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี

๔.๖.๒ คุณสมบัติของพระภิกษุหลายพรรษาที่พึงประสงค์

๑. รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวบ้าน
๒. มีความสำรวม
๓. มีคุณธรรม
๔. มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม
๕. สามารถอบรมสั่งสอนประชาชนได้

^{๔๔} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, หน้า ๒๗๗-๒๗๘.

๖. มีความมักน้อยสันโดษ

๗. เป็นผู้นำพิธีกรรมทางศาสนาได้ เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน อยู่ในพระธรรมวินัย เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน เผยแผ่และสืบต่อพระศาสนาได้ดี^{๔๕}

ประเพณีคนไทยผู้ที่เกิดมาเป็นผู้ชาย ถ้าไม่ได้บวชถือว่าเป็นคนดิบ เพราะมิได้เล่าเรียนศึกษาความรู้ในทางพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด ต่อได้บวชเรียนแล้วเมื่อสึกออกมาก็ได้รับยกย่องเรียกว่าบัณฑิต แปลว่าคนฉลาด แต่โดยมากเรียกกันติดปากว่า ทิดหรือทิดเฉย ๆ^{๔๖} “เมื่อลาสิกขาออกมาใช้ชีวิตอย่างโลกก็เป็นผู้ที่มีสติปัญญา สามารถข่มใจตัวเองไม่ให้ลุ่มหลงในอบายมุขและไม่ประพฤติดิฉิลธรรม รู้จักทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้”^{๔๗}

๔.๗ บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม

บทบาท (Role) หมายถึงลักษณะเคลื่อนไหวของสถานภาพ สังคมกำหนดสถานภาพให้บุคคลถือครอง เมื่อบุคคลใช้สิทธิ์และหน้าที่รวมเป็นสถานภาพให้เกิดผลขึ้น ถือว่าบุคคลนั้นกำลังปฏิบัติบทบาท^{๔๘}

ในอดีตที่ผ่านมาไม่ว่าชาติศาสนาใดก็ตาม นักบวชทางศาสนาล้วนแต่มีบทบาททางสังคม ในพุทธกาลพระพุทธเจ้าก็มีบทบาททางสังคม ทั้งสังคมพุทธและสังคมศาสนาอื่น สาเหตุก็เพราะว่าพระองค์ทรงประกาศศาสนาใหม่ที่ทำให้สังคมต้องหันมามองว่าเพราะเหตุใดศาสนาพุทธจึงได้รับความนับถือจากประชาชนอย่างรวดเร็ว และหลักธรรมคำสอนของพระองค์ก็มีบทบาทอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของประชาชน ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมุ่งเน้นที่ความหลุดพ้นเป็นกรณีพิเศษก็ตาม แต่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็มีหลายระดับให้ประชาชนเลือกที่จะปฏิบัติตาม มีตั้งแต่ระดับพื้นฐานของสังคมจนถึงระดับความหลุดพ้น พระสงฆ์สาวกก็มีบทบาทต่อสังคมในฐานะเป็นผู้สอนธรรมะให้แก่ประชาชน และเป็นบทบาทหลักที่มีต่อสังคม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย ขอให้มีความอนุเคราะห์ต่อโลก”^{๔๙} พระสงฆ์มีบทบาท

^{๔๕} สัมภาษณ์นายจันทร์ดี ศิริแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านคุ้มกลาง หมู่ ๑, เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๖} พระมหาทองใบ ปฏิภาณ, รวมพิธีทำขวัญ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อานวยสารสัน, ๒๕๒๐), หน้า ๒๙.

^{๔๗} สัมภาษณ์นายคฤหัสถ์ เสนานนท์, ผู้ที่เคยบวชและลาสิกขาไปแล้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๘} จานง อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕), หน้า ๗๒.

^{๔๙} วิจิตร รัตนธีรพงศ์, พุทธจริยาวัตร, ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๖.

สำคัญในวิถีชีวิตชาวพุทธ ทั้งด้านศีลธรรมจรรยาและกิจกรรมทางโลก เป็นเสมือนตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะเป็นสมมติสงฆ์ก็ตาม แต่ก็ได้รับการเคารพสักการะนับถืออย่างสูง นอกจากจะเป็นที่พึ่งพิงทางใจ ชี้นำทางศีลธรรมจรรยา โดยชี้ให้ทำนាំให้ดู และเป็นสถาบันที่บริการทางศาสนกิจ ศาสนพิธีแล้ว ยังทำหน้าที่บริการอื่นๆ ที่กลไกรัฐเข้าไปไม่ทั่วถึง ทั้งยังช่วยส่งเสริมกลไกรัฐและสังคมด้านต่างๆ อีกด้วย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้อนุเคราะห์ชาวบ้านว่า

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
๕. ชี้แจงอธิบายในสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

บอกทางสวรรค์สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ^{๕๐} (ที่.ป.๑๑/๒๐๔/๒๐๖)
โดยทั่วไปจึงสามารถสรุปบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมได้ดังนี้

๑. ที่พึ่งบวร เป็นรัศมีที่พึ่งที่เคารพนับถือบูชาสูงสุด
๒. สอนธรรม
๓. นำปฏิบัติ
๔. พัฒนา
๕. ปรีชาดี
๖. มีส่วนช่วยสังคม^{๕๑}

ปัจจุบันนี้พระสงฆ์ไม่ใช่มีบทบาทต่อสังคมเฉพาะการให้การอบรมสั่งสอนเท่านั้น แต่พระสงฆ์ก็มีบทบาทอื่นอีก ซึ่งเป็นภาระที่สังคมมอบให้ บางอย่างก็ไม่ใช่กิจโดยตรงของสงฆ์ แต่พระสงฆ์ก็ได้รับมอบหมายให้ในฐานะอันเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เช่น หน้าที่ตัดสินคดีความระดับชาวบ้าน หน้าที่เจิมบ้าน เจิมร้านค้า หรือแม้กระทั่งหน้าที่สวดมนต์กำจัดเสนียดจัญไรเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อหมู่บ้าน เป็นต้น พระสงฆ์ในเขตตำบลหัวขวางก็มีบทบาทสำคัญต่อสังคมในลักษณะต่างๆ เหมือนกับพระสงฆ์ในเขตอื่น ซึ่งประมวลได้ดังนี้

^{๕๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมานุชิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๒.

^{๕๑} คุณ โทษณ์, **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๗๕.

๑. บทบาทต่อจรรยาบรรณทางสังคม

คงปฏิเสธไม่ได้ว่ามารยาทอันดีงามของสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา กิริยามารยาทของพระสงฆ์ได้กลายมาเป็นบรรทัดฐานที่ดี ในการตัดสินมารยาทของสังคมไทย ในตำบลหัวขวางพระสงฆ์จะมีบทบาทอย่างมากในการฝึกมารยาทให้กับเยาวชนทั้งในสถาบันหมู่บ้านและสถาบันโรงเรียน และผู้ที่บวชเข้ามาจะมีการฝึกมารยาทในสังคมให้ด้วย

๒. เป็นผู้นำทางความคิดและจิตวิญญาณ

บทบาททางความคิดและจิตวิญญาณของสังคมได้ถูกปลูกฝังโดยพระสงฆ์ เมื่อมีปัญหาชีวิตและไม่เข้าใจในความเป็นอยู่ก็มักจะมาหาพระสงฆ์ช่วยแก้ปัญหาให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีปัญหาด้านจิตใจ

๓. เป็นผู้นำทางพิธีกรรม พิธีกรรม – ประเพณี (ทั้งในวัดและในบ้าน)

พิธีกรรมส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเป็นเจ้าพิธีกรรมก็คือพระสงฆ์ ถึงแม้จะมีทายาทมาช่วยในพิธีก็ตาม แต่ศูนย์กลางของพิธีกรรมก็ยังเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ และประเพณีส่วนใหญ่ก็ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็เข้าไปมีบทบาทในพิธีกรรมเหล่านั้นด้วยในฐานะตัวแทนของพระศาสนา ทั้งประเพณีที่เกิดขึ้นในวัดและประเพณีที่อยู่ในชุมชน หรือแม้กระทั่งประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนด้วย เช่น ประเพณีแห่นางแมว ซึ่งจะนิมนต์พระสงฆ์เข้าร่วมประกอบพิธีด้วย

๔. เป็นผู้นำทางวิถีประชา

ในวิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่จะดำรงอยู่ด้วยการพึ่งพาอาศัย ทั้งการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชนและการพึ่งพาอาศัยจากสังคมอื่น รวมทั้งการพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมด้วย และจะต้องมีขอบเขตในการปฏิบัติตัวของคนในชุมชนเกี่ยวกับมาตรฐานดีชั่วเดียวกัน วิถีประชาเกี่ยวกับความดีความชั่ว สิ่งที่ดีควรทำ สิ่งที่ไม่ควรทำส่วนใหญ่ได้รับกฎเกณฑ์จากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยผู้ที่ทำหน้าที่สอนธรรมคือพระสงฆ์ นอกจากจะสอนแล้วยังปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างด้วย เช่น หลักธรรมที่ว่าด้วยความมักน้อยสันโดษ และหลักการใช้จ่ายทรัพย์ เป็นต้น ประชาชนก็ได้แบบอย่างจากพระสงฆ์ ทำให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

๕. บทบาทของกิจกรรมโลก

บทบาทเกี่ยวกับกิจกรรมทางโลกก็คือบทบาทที่พระสงฆ์แสดงออกในกิจกรรมทางโลก ทั้งกับประชาชนโดยตรงและราชการ เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด รวมทั้งการเป็นกรรมการในองค์กรและหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

๖. บทบาทด้านบริการ (สถานที่ – สิ่งของ)

ปัจจุบันพระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทสอนธรรมแล้วยังมีบทบาทในการเป็นผู้ที่ให้บริการทางสังคมด้วย ซึ่งบทบาทดังกล่าวอาจไม่ใช่หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ แต่ก็มักจะสงเคราะห์ประชาชนด้วย เช่น การบริการด้านสถานที่เลือกตั้ง การบริการสิ่งของ เช่น ข้าวบิณฑบาต ถ้วย จาน ช้อน และอื่น ๆ ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

๗. บทบาทด้านพฤติกรรม

พระสงฆ์เป็นผู้ที่ควบคุมพฤติกรรมของสังคม เพราะว่าพระสงฆ์เป็นเสมือนตัวแทนของศีลธรรม การสอนศีลธรรมของพระสงฆ์จึงเป็นการควบคุมพฤติกรรมของสังคม สร้างพฤติกรรมที่พึงปรารถนาให้กับสังคม

๘. บทบาทด้านการรักษาโรค

ในอดีตพระพุทธเจ้าเป็นเสมือนแพทย์ผู้รักษาโรคทางใจให้กับผู้ที่มีความทุกข์ทางใจ และพระสงฆ์ก็ทำหน้าที่นั้นสืบต่อพระองค์ นอกจากจะรักษาโรคทางใจแล้วพระสงฆ์ยังรู้จักวิธีการรักษาโรคทางกายได้ด้วย เนื่องจากพระสงฆ์เป็นวิถีชีวิตที่มักน้อยสันโดษ อาศัยธรรมชาติเป็นที่ยอยู่อาศัย จึงรู้จักวิธีการที่จะนำวัตถุทางธรรมชาติมาเป็นยารักษาโรค ซึ่งเป็นการพยาบาลตัวเองและพาระสงฆ์ด้วยกันได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อเห็นชาวบ้านมีความทุกข์ทางกาย จึงได้นำความรู้เหล่านั้นมาช่วยสงเคราะห์ชาวบ้านด้วย ซึ่งต่อมาความรู้นั้นได้รับการถ่ายทอดโดยพระภิกษุเป็นรุ่นๆ ไป ปัจจุบันเรียกว่าการรักษาโดยสมุนไพร ถึงแม้ว่าแพทย์แผนปัจจุบันจะเจริญแค่ไหน ประชาชนก็ยังมีความมั่นใจในวิธีการรักษาด้วยสมุนไพร เพราะเชื่อว่าจะไม่มีผลข้างเคียงเหมือนยาแผนปัจจุบัน พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการรักษาโรคทั้งทางกายและทางใจ

๑๐. บทบาทในฐานะครู

บทบาทพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นบทบาทที่มีความชัดเจนที่สุดของพระสงฆ์ ทั้งเป็นครูที่สอนให้คนหลุดพ้น และเป็นครูที่สอนเรื่องศีลธรรมจรรยาทั้งหลาย รวมทั้งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาที่ดีของประชาชนที่เป็นนักเรียนทั้งหลาย

๑๑. บทบาทในฐานะศาล

บทบาทหนึ่งที่สังคมมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ก็คือ การเป็นผู้ตัดสินคดีความในระดับชาวบ้าน เช่น เมื่อมีคดีความระหว่างชาวบ้านซึ่งไม่มีใครตัดสินความได้ ชาวบ้านก็จะพากันมาหาพระสงฆ์เพื่อให้ช่วยตัดสินคดีความให้ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือสูงสุด และเป็นผู้เที่ยงธรรม

พระสงฆ์ทำหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เสมอ ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าที่ใดเป็นวัดหรือสำนักสงฆ์ที่นั่นจะมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ และบทบาทในการปลูกป่า อนุรักษ์ป่าพระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อทางราชการจะทำโครงการปลูกป่าก็จะนิมนต์พระสงฆ์เข้าร่วมด้วย เพราะถ้าพระสงฆ์ร่วมปลูกชาวบ้านจะถือว่าเป็นสมบัติของสงฆ์ และจะร่วมกันอนุรักษ์ ดูแลรักษา

๑๘. บทบาททางเศรษฐกิจ

คำสอนเรื่องความสันโดษของพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมคำสอนที่กล่าวถึงเศรษฐกิจศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิตให้มีความสุข เศรษฐกิจพอเพียงก็คือเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้ และมีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมี ในสิ่งที่ตนเองเป็น พระสงฆ์สอนเศรษฐกิจศาสตร์ประจำชาวบ้านในเรื่องของความพออยู่พอกิน ทำให้อดีตที่ผ่านมาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไม่มีบทบาทมากในสังคมไทย ปัจจุบันนี้สังคมไม่ใช่แสวงหาแบบพออยู่พอกิน แต่เป็นการแสวงหาเพื่อความไม่รู้จักพอ จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจมีปัญหา วิถีชีวิตพระสงฆ์คือการแสดงบทบาทของเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกินที่เป็นบรรทัดฐานอันดีของสังคม การใช้จ่ายเสนาสนะก็ต้องพิจารณา การใช้ปัจจัยสี่ก็ต้องพิจารณาว่า การใช้เพื่อยังอัตภาพให้คงอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๔.๘ อิทธิพลของประเพณีการอุปสมบทที่มีต่อชาวดำบลหัวขวาง

ประเพณีการอุปสมบทเป็นประเพณีหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชาวดำบลหัวขวางเป็นอย่างมาก ซึ่งการอุปสมบทนั้นส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับความเชื่อถือศรัทธาด้วย ดังนั้น การอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวางจึงขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมประเพณี ดังต่อไปนี้

๑. การทำบุญอุทิศ

การทำบุญอุทิศ คือ การที่เจ้าภาพจัดงานบุญขึ้นเพื่ออุทิศให้กับผู้ที่ล่วงลับ (ชาวบ้านเรียกว่าทำบุญแจกข้าว) ซึ่งเชื่อว่าเมื่อทำบุญแล้วจะทำให้ผลบุญส่งไปถึงผู้ที่อุทิศไปหาได้ และเพื่อให้การทำบุญอุทิศได้อานิสงส์มากขึ้น ชาวดำบลหัวขวางจึงนิยมบรรพชาอุปสมบทบุตรหลาน เพราะเชื่อว่าการบวชเป็นการอุทิศส่วนบุญกุศลที่มีอานิสงส์มาก ทั้งผู้บวชและผู้ที่ถูกอุทิศไปให้^{๕๓}

๒. การบวชหน้าไฟ (บวชจุ๋ง)

การบวชหน้าไฟก็เป็นประเพณีหนึ่งที่มีผลต่อความเชื่อเรื่องการอุปสมบท เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตต่อผู้ตาย และนำจิตของผู้ตายให้ไปสู่สุคติ จึงนิยมบวชเพื่ออุทิศศพเข้า

^{๕๓} สัมภาษณ์พระอธิการลี จันทสโร, เจ้าอาวาสวัดหนองยาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๔.

วัด การบวชหน้าไฟบางที่เรียกว่าการบวชจุง การบวชประเภทนี้จะเป็นการบวชในระยะสั้นๆ เช่น บวชตอนเช้าพอเผาศพเสร็จแล้วตอนเย็นก็ลาสิกขา หรือบวช ๓ วัน เป็นต้น

๓. การบวชเข้าพรรษา

การบวชเข้าพรรษาเป็นการบวชที่มีอิทธิพลต่อชาวตำบลหัวขวางมากที่สุด เพราะเชื่อว่าในระยะ ๓ เดือนของการเข้าพรรษา จะทำให้มีเวลาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยตลอดถึงการเจริญภาวนาได้ดียิ่งกว่าในช่วงเวลาอื่น พระอาจารย์ก็จะมีเวลาถ่ายทอดธรรมะให้อย่างเต็มที่ เพราะจะงดภารกิจค้างแรมที่อื่น ส่วนใหญ่จึงนิยมให้บุตรหลานบวชเข้าพรรษา

๔. การทำบุญ ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน

การบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ในวาระที่ตายได้ ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน ก็เป็นประเพณีการบวชอีกแบบหนึ่งที่นิยมบวชกัน คล้ายกับการบวชในบุญอุทิศ เพียงแต่การบวชในวาระ ๕๐ หรือ ๑๐๐ วัน จะมีกำหนดการที่แน่นอนกว่า ส่วนการทำบุญอุทิศจะขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพ ในอดีตนิยมทำในช่วงหน้าแล้งหลังจากเสร็จจากการทำนา

๕. ประเพณีการแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงานอาจไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการอุปสมบท แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึง เพราะเมื่อมีการสู่ขอเจ้าสาว พ่อแม่เจ้าสาวก็มักจะถามว่าเจ้าบ่าวได้ผ่านการบวชมาแล้วหรือยัง ถ้าเคยบวชมาแล้วก็จะกำหนดวันแต่งงานได้เลย แต่ถ้ายังไม่บวชก็จะให้ไปบวชก่อน การบวชจึงเป็นการทำให้คนดิบเปลี่ยนสภาพเป็นคนสุก คนสุกก็คือคนที่เคยบวชศึกษาธรรมะ และเมื่อลาสิกขาออกมาก็สามารถนำธรรมะมาใช้บริหารชีวิตได้ดีกว่าคนที่ไม่เคยบวช จึงกลายมาเป็นประเพณีที่ชาวบ้านเรียกว่าบวชก่อนเบียด

๖. การบวชแทนคุณ (ใช้หนี้)

การบวชทดแทนคุณเป็นการบวชที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เมื่อมีอายุครบอุปสมบทจึงนิยมอุปสมบทเพื่อเป็นการตอบแทนผู้มีพระคุณ หากลูกหลานคนใดจะไปทำงานที่อื่น หรือจะไปรับราชการก็นิยมบวชให้พ่อแม่ก่อน ซึ่งเป็นอุบายของคนโบราณที่อาศัยหลักกตัญญูเป็นเครื่องมือในการทำให้นุตรอุปสมบท เพื่อจะได้ศึกษาธรรมะ

๗. ประเพณีการบวชเมื่อครบอายุ

เมื่อมีอายุครบตามที่จะอุปสมบทได้ ชาวบ้านก็จะจัดพิธีอุปสมบทให้ ซึ่งพิธีนี้จะจัดพร้อมกันหลายคน ชายที่มีอายุเท่ากันเมื่ออายุครบบวชจึงนิยมบวชพร้อมกัน การบวชเมื่อครบอายุเป็นกิจที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนผู้ชาย ซึ่งนิยมบวชอย่างน้อย ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน เพราะว่าการบวช

เป็นการฝึกอบรมตนเอง เพื่อเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยให้เป็นคนมีคุณธรรม เมื่อสึกออกมาก็สามารถนำธรรมะที่ได้มาพัฒนาชีวิตและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข^{๕๔}

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าประเพณีการอุปสมบทจะมีอิทธิพลต่อชาวดำบลหัวขวางมา ประเพณีการทำบุญจึงมักจะเกี่ยวกับการอุปสมบทด้วย เพราะเชื่อว่าการบวชเป็นการทำบุญชนิดหนึ่งที่มี อานิสงส์มากกว่าการทำบุญชนิดอื่น เป็นการสร้างเนกขัมมบารมี และมีอานิสงส์ประจักษ์ต่อสังคมคือ ทำให้สังคมไว้นับถือและได้รับการยกย่องยอมรับจากสังคม

ตารางที่ ๓

การอุปสมบทที่ได้รับอิทธิพลจากประเพณีของชาวดำบลหัวขวาง

ที่	ประเพณีการอุปสมบท	ระยะเวลา	หมายเหตุ
๑	ประเพณีอุปสมบทเพื่ออุทิศ	๓-๗ วัน	
๒	ประเพณีอุปสมบทหน้าไฟ	๑-๓ วัน	
๓	ประเพณีอุปสมบทเพื่อเข้าพรรษา	๓-๔ เดือน	อาจอยู่ต่อเพื่อรับกฐินด้วย
๔	ประเพณีอุปสมบทเพื่อทำบุญอุทิศ ๕๐,๑๐๐ วัน	๓-๕ วัน	
๕	ประเพณีอุปสมบทก่อนแต่งงาน	๗-๑๕ วัน	
๖	ประเพณีอุปสมบทเพื่อทดแทนคุณ	๑๕-๓๐ วัน	
๗	ประเพณีอุปสมบทเมื่ออายุครบ	๗-๑๕ วัน	

จากตารางที่ ๓ จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของประเพณีที่มีต่อการอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวาง จะเห็นได้ว่าประเพณีการอุปสมบทที่เกี่ยวกับความตายจะมีระยะเวลาน้อยกว่าประเพณีการอุปสมบทอื่น สาเหตุหนึ่งเนื่องจากว่ามีระยะเวลาในการเตรียมตัวน้อย และมักไม่รู้กำหนดการล่วงหน้า เมื่อมีญาติ เลียชีวิตก็จะตัดสินใจอุปสมบท แต่ถ้าเป็นการบวชของชาวบ้านนิยมบรรพชาเป็นสามเณร เพราะใช้เวลา รวดเร็ว และสามารถบรรพชากับพระอุปัชฌาย์ในท้องที่ได้เลย หลังจากเสร็จงานแล้วก็จะลาสิกขา ซึ่ง บางหมู่บ้านจะบวชแค่วันเดียวคือวันที่ทำพิธีเท่านั้น เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะลาสิกขาเพื่อไปช่วยเก็บของ หรือเพื่อไปกินเหล้าต่อกัน ซึ่งการบวชในลักษณะนี้จะไม่ค่อยได้ประโยชน์จากการบวช เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่พระครูพิสัยสารถ์ไม่ทำพิธีบวชให้ ประเพณีการอุปสมบทก่อนแต่งงานก็เป็นอีกข้อจำกัดหนึ่งในเรื่องของระยะเวลา เพราะส่วนใหญ่มักมีกำหนดวันแต่งงานเอาไว้แล้ว การอุปสมบทจึงเป็นแค่วิธีการหนึ่งที่จะ ทำให้เห็นว่าทำตามประเพณี เพื่อหลีกเลี่ยงคำครหาของชาวบ้านว่าไม่ทำตามประเพณี ส่วนประเพณี

^{๕๔} คุณ โทชน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

การอุปสมบทเข้าพรรษาเป็นประเพณีที่สามารถให้ประโยชน์มากกว่าประเพณีอื่น เนื่องจากว่ามีระยะเวลายาวนานกว่าและผู้อุปสมบทมีเวลาที่จะศึกษาพระธรรมวินัยมากกว่า ประสิทธิภาพของการอุปสมบทจึงมีมากกว่าประเพณีอื่น และส่วนใหญ่ประเพณีการอุปสมบทเพื่อเข้าพรรษามักถูกจัดเข้ากับประเพณีการอุปสมบทเพื่อทดแทนคุณ

ตารางที่ ๔

การจัดลำดับความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาของผู้อุปสมบทในตำบลหัวขวาง
จากตัวอย่างจำนวน ๓๐ รูป/คน

ลำดับที่	เรื่อง	จำนวน รูป/คน
๑	ความเข้าใจในพุทธประวัติ	๙
๒	ความเข้าใจในศาสนพิธี	๖
๓	ความเข้าใจในธรรมะ	๔
๔	ความเข้าใจในประเพณี	๔
๕	ความเข้าใจในพระวินัย	๓
๖	ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติธรรม	๒
๗	อื่น ๆ	๒
รวม		๓๐ รูป/คน

ตารางที่ ๔ แสดงตัวอย่างการจัดลำดับความเข้าใจในพระพุทธศาสนาของผู้อุปสมบทตำบลหัวขวางพบว่า ผู้ที่ผ่านการอุปสมบทที่ลาสิกขาไปแล้วและยังดำรงสมณเพศอยู่ มีความรู้และความเข้าใจในเกี่ยวกับพุทธประวัติมากกว่าความเข้าใจในเรื่องอื่น เพราะเป็นเรื่องราวสามารถอ่านแล้วเข้าใจได้ และเรื่องราวที่ไม่ค่อยจะเข้าใจก็คือหลักการปฏิบัติธรรม เนื่องจากมีสำนักที่สอนปฏิบัติธรรมเพียงแค่นักเดียว คือ วัดสังข์ทองวนาราม โดยพระอธิการสุรพล ฐมฺมโชโต จึงแสดงให้เห็นว่าผู้ที่เข้ารับการอุปสมบทยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติธรรมอยู่มาก ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะส่วนใหญ่จะเข้าใจในศาสนพิธีและพุทธประวัติ ส่วนธรรมวินัยก็เป็นลำดับรองลงมา กระบวนการจัดการจะต้องวางระบบการอบรมสำหรับพระบวชใหม่โดยมุ่งเน้นให้มีความรู้และเข้าใจในหลักการปฏิบัติธรรมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ รวมทั้งการเร่งสร้างพระวิปัสสนาจารย์ให้มื่ออยู่ประจำทุกวัด หากว่าวัดใดยังไม่มีพระวิปัสสนาจารย์จะต้องส่งพระบวชใหม่มาเข้ารับการอบรมในวัดที่มีพระวิปัสสนาจารย์

๔.๙ ประโยชน์ของการจัดงานอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวาง

ประโยชน์ของการอุปสมบทโดยทั่วไป

- ๑) รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง
- ๒) ลดกิเลสตัณหา
- ๓) ดับความร้อน
- ๔) ทอนความเมา
- ๕) ช่วยประเทศชาติ
- ๖) ให้ได้เป็นญาติในพระพุทธศาสนา
- ๗) ทดแทนคุณบิดามารดา
- ๘) ให้ได้ชื่อว่าเป็นคนสุก
- ๙) เป็นเหตุให้ดับทุกข์

ประโยชน์ของการอุปสมบทของชาวดำบลหัวขวาง

๑. เชื่อมสัมพันธ์ในชุมชน
๒. เผยแผ่ประเพณี
๓. ได้สร้างกุศลร่วมกัน
๔. แสดงออกถึงความเป็นชาวพุทธ
๕. สืบต่ออายุพระศาสนา
๖. เป็นแบบอย่างที่ดีของชนรุ่นหลัง
๗. ทดแทนคุณบิดามารดา
๘. ชัดเกลาลงใจ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ความหมายของการบวช

การบวช คือ การปฏิญาณตนต่อหน้าเทพเจ้าหรือนักบวชของแต่ละศาสนา ว่าจะเป็นผู้สละ
เหย้าเรือนหรือการครองชีวิตอย่างคลุ้ยคลุ้ยเพื่อศาสนาที่ตนนับถือและประกาศตนเป็นสาวก
หรือผู้ภักดีต่อองค์ศาสดา ในศาสนาเทวนิยมนักบวชนอกจากจะเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังมีหน้าที่
เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทั้งปวงตั้งแต่เกิดจนตาย ศาสนกิจต่าง ๆ เช่น คำจารึก จดหมายเหตุ
พิธีกรรม การเซ่นไหว้บูชา เป็นต้น นักบวชเท่านั้นที่ทำได้ โดยเป็นผู้กำหนดรูปแบบพิธีกรรม วัน
เวลา รวมทั้งบุคคลและกำหนดการกระทำของสังคมว่าอย่างใดที่เทพเจ้าชอบ อย่างไรที่เทพเจ้าไม่ชอบ
เหล่านี้เป็นหน้าที่ของนักบวชที่จำเป็นต้องทำ เพราะบางอย่างเป็นกิจวัตรประจำวันหรือเป็นศาสนกิจที่
ต้องทำ โดยทั่วไปนักบวชแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. นักบวชประเภทตัวแทน (Intermediary) เป็นผู้ที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า
ในระดับไสยศาสตร์เรียกหมอไสยศาสตร์ (Magician) ในระดับวิญญาณนิยมเรียกหมอผี
(Witchdoctor) และในระดับเทวนิยมเรียกนักบวช (Priest) ซึ่งเกิดจากการสืบทอดทางสายโลหิต
เช่น วรณะพราหมณ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือจากการอภิเษกจากบุคคลธรรมดาไม่ได้มาจาก
บุคคลวรรณะนักบวช เช่น ในศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ เป็นต้น

๒. นักบวชประเภทฤๅษี (Ascetic) คือ บุคคลที่ออกบำเพ็ญเพียรในป่าตามถ้ำ ตามเขา
ดำรงชีพอยู่ด้วยผลไม้ เปลือกไม้หรือห่มนุ่งห่มเปลือกไม้หรือหนังสัตว์ชีวิตอยู่กับการสวดมนต์
ภาวนา สังกัดและ ไม่สังกัดศาสนาใด ๆ ก็มีสละชีวิตทางโลก รักษาพรหมจรรย์ มักน้อย สันโดษ
มุ่งแสวงหาความสุขความสงบทางจิตใจ

๓. นักบวชประเภทภิกษุ (Monk) หมายถึง บุคคลผู้สละชีวิตฆราวาสออกบวช ถือ
เพศบรรพชิต เพราะเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าปฏิญาณตนเป็นสาวก ดำรงชีพอยู่ได้ด้วย
การบิณฑบาต อุทิศการบวชเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน ผ่านพิธีกรรมที่เรียกว่า
อุปสมบทวิธีสมัยพุทธกาล ภิกษุอาศัยอยู่ตามโคนไม้ ราวป่า ลอมฟาง ถ้ำหรือภูเขา เมื่อสังคม
วิวัฒนาการ จึงอนุญาตให้อยู่จำพรรษาในอารามหรือวัดที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านเป็นศูนย์กลางของชุมชน

ความหมายของการบวชตามทัศนะของพระพุทธศาสนา การบวช แปลว่า เว้นจากความชั่วทุกอย่าง เพราะคำว่า “บวช” เป็นภาษาไทย ถอดรูปมาจากภาษาบาลี คือ ปพพชฺชา มาจากรากศัพท์ว่า ป + วช แปลว่า ไปโดยสิ้นเชิง ได้แก่ เว้นจากความชั่วทั้งปวง แปลโดยอรรถว่า ถึงความประเสริฐที่เป็นพรหมจรรย์ ความเป็นภิกษุนี้ สำเร็จมาจากการบวช มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ผู้ชายเรียกว่า ภิกษุ หรือ ภิกษุ ผู้หญิงเรียกว่า ภิกษุณี หรือ ภิกษุณี ซึ่งหมายถึง ผู้เที่ยวไปเพื่อภิกษา (ภิกษาย จรติ สีเลนาคี ภิกษุ) ผู้โดยยอมเที่ยวไปเพื่อภิกษาโดยปกติ ผู้นั้นชื่อว่าเป็นภิกษุ การเที่ยวไปภิกษาไม่ใช่การท่องเที่ยวเหมือนนักท่องเที่ยวทั่วไป แต่การเที่ยวไปหมายถึงการจาริกโดยไม่ยึดติดสถานที่ ไม่ยึดติดในถิ่นฐาน อยู่ได้ทุกหนทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นใดใดโคนไม้ เรือนว่าง ในถ้ำ ในหุบเขา เป็นต้น เหมือนนกที่บินไปอย่างมีอิสระ เพื่อฝึกปฏิบัติค้นหาสัจธรรม กำจัดกิเลสตัณหา และความมืดบอดทั้งหลาย วิถีชีวิตของนักบวชในพระพุทธศาสนาจึงเป็นอยู่กับรรพชาติ ศีกษาธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งในสัจธรรม โดยสาเหตุที่ทำให้มีการบวชในพระพุทธศาสนาเกิดจากเหตุ ๕ ประการ คือ

๑. เกิดจากความรู้สึกไม่แพ้พระทัยในชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะ
๒. เกิดจากความเบื่อหน่ายชีวิต
๓. มองเห็นภัยในวัฏสงสาร
๔. เพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์
๕. เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก

ในการอุปสมบทกับพระพุทธรเจ้าเรียกว่าการอุปสมบทแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ถ้าผู้อุปสมบทสำเร็จพระอรหัตตผลแล้วทรงประทานด้วยพระวาจาว่า
เอहि ภิกขุ สุวักขาโต ธมโม จร พุพพมจริยํ สมมา ทุกฺขสฺส อนฺติกิริยาตาติ.”
ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเราผู้ตถาคตกล่าวดีแล้ว
ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด.
๒. ถ้าผู้อุปสมบทยังไม่สำเร็จพระอรหัตตผลทรงประทานด้วยพระวาจาว่า
เอहि ภิกขุ สุวักขาโต ธมโม จร พุพพมจริยํ สมมา ทุกฺขสฺส อนฺติกิริยา.”
ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเราผู้ตถาคตกล่าวดีแล้ว

ท่านจงประพาศิพรหมจรรย์ เพื่อกระทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด.

แต่ถ้าผู้รับหลายคน คือตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ก็เปลี่ยนคำว่า

“เอहि ภิกขุ” เป็น “เอถ ภิกขโว”

คำว่า “จร” เป็น “จรถ” ตามวจนะนิยมของมคธภาษา นอกนั้นคงเดิม หากมองในแง่บุคคล อาจมองว่าการบวชในพระพุทธศาสนามี ๒ วิธี คือ การบวชกับพระพุทธเจ้าและการบวชจากพระสาวกหรือจากสงฆ์ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

๑. พระพุทธเจ้าบวชให้ ด้วยเปล่งวาจาว่า มาเถิดพระภิกษุ ธรรมเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพาศิพรหมจรรย์ เพื่อพ้นทุกข์โดยชอบเถิด เรียกเอहिภิกขุอุปสัมปทา

๒. พระสาวกบวชให้ ด้วยเปล่งวาจาว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ เรียกติสรณคณอุปสัมปทา

๓. พระสงฆ์ ๕ รูป รวมทั้งพระอุปัชฌาย์บวชให้ด้วยการสวดญัตติ ๑ ครั้ง อนุสาวนา ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง เรียกญัตติตัจจุตถกรรมวาจา การบวชข้อที่ ๓ นี้เป็นการบวชที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้

ข้อจำกัดสำหรับคนที่ไม่ควรให้บวช คือ คนที่มีอายุไม่ครบ ๑ คนทำความผิดหลบหนีอาญาแผ่นดิน ๑ คนหลบหนีราชการ ๑ คนมีคดีค้างในศาล ๑ คนถูกตัดสิทธิจากรัฐเป็นผู้ร้ายสำคัญ ๑ คนถูกห้ามอุปสมบทโดยเด็ดขาด ๑ คนมีโรคติดต่อกัน ๑ คนมีอวัยวะพิการ ไร้ความสามารถจนไม่อาจปฏิบัติศาสนกิจได้สะดวก ๑ คนที่มีลักษณะดังกล่าวมานี้ไม่ควรให้บวช ซึ่งนิกายเถรวาทได้ปฏิบัติร่วมกัน ไม่ว่ามหานิกายหรือธรรมยุติก และอีกประเภทหนึ่งคือคนที่ทำผิดต่อพระศาสนาโดยเจตนา มีอยู่ ๗ ประเภท คือ คนฆ่าพระอรหันต์ ๑ คนทำร้ายภิกษุณี ได้แก่ คนผู้ข่มขืนภิกษุณีในอรัญญิก ๑ คนลักเพศ ที่เรียกตามศัพท์บาลีว่าเถยยสังวาส ๑ ภิกษุไปเข้ารีตเดียเรถีย์ ๑ ภิกษุต้องปาราชิกละเพศไปแล้ว ๑ ภิกษุผู้ทำสังฆเภท ๑ คนทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต ๑

โดยผู้ที่บวชจะต้องเตรียมเครื่องอัฐบริขารไว้ให้พร้อมตามที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตมี ๘ อย่าง เรียกว่าอัฐบริขาร คือ ๑. ผ้าไตรครอง (มีผ้า ๓ ผืนด้วยกัน คือ สังฆาฏิ อุตราสงค์ อันตรวาสก) ๒. บาตร มีถลกพร้อม ๓. มีดตัดเล็บหรือสำหรับปลงผมก็ได้ ๔. เข็มเย็บผ้าพร้อมด้วยด้าย ๕. ผ้าประคตเอว ๖. ผ้ากรองน้ำ นี้เรียกว่าบริขาร ๘ นอกจากบริขาร ๘ แล้วยังมีเครื่องใช้ที่จำเป็น เช่น กระโถน ชันน้ำ สบู่ ยาสีฟัน สบง จีวร สำหรับผลัดเครื่องไตรครอง เป็นต้น ถ้าจะถือไตรจีวรชุดหนึ่ง เพียงมีผ้าไตรก็พอแล้วไม่ต้องมีสบงจีวรสำหรับอาภัยอีกก็ได้ ในการบวชนั้นผู้ที่บวชจะต้องมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์เท่านั้นจึงจะบวชเป็นพระภิกษุได้ แต่

ถ้าเป็นสามเณรอายุไม่ถึง ๒๐ ปีก็สามารถบวชได้บวชจะต้องบอกลาคนที่ควรบอกมาก่อน แต่ต้องมีคุณสมบัติพร้อม ซึ่งตามคำขานนาคกล่าวถึง คือ

๑. ไม่เป็นโรคอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เรื้อน ฝี กลาก มองคร่อ ลมบ้าหมู
๒. ต้องเป็นมนุษย์ ไม่ใช่แปลงกายเป็นมนุษย์มาขอบวช
๓. ต้องเป็นเพศชายเท่านั้น
๔. ต้องเป็นไท คือ เป็นคนมีอิสระ ไม่เป็นทาส
๕. ต้องปลอดหนี้สิน คือ ไม่มีหนี้สิน
๖. ไม่ใช่ราชภัก คือไม่เป็นข้าราชการ แต่ในข้อนี้ถึงเป็นข้าราชการ แต่ได้รับการอนุญาตให้ลาบวชได้ตามระเบียบของทางราชการถูกต้องแล้วก็บวชได้

๗. ได้รับอนุญาตจากพ่อและแม่ของตนแล้ว คือ ปกติคนที่ขอบวชมักจะมีพ่อแม่เป็นเจ้าภาพอยู่แล้ว แต่มีบางราย พ่อแม่ล้มหายตายจากไปก่อน อาจจะมีเมีย หรือพี่น้องบวชให้ ก็มีคนที่ขอบวชจึงต้องได้รับการอนุญาตจากคนเหล่านั้นก่อน

๘. ต้องมีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์
๙. ต้องมีเครื่องบริวารครบถ้วน

เหตุจูงใจในการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาของสังคมไทยปัจจุบัน

๑. ต้องการแสวงหาความสงบระงับ (พ้นทุกข์) และสืบต่อพระศาสนา
๒. คล้อยตามผู้ที่ตนเคารพนับถือ
๓. เกิดจากความเบื่อหน่าย
๔. ความกตัญญูและแบบแผนทางประเพณี
๕. เพื่อศึกษาเล่าเรียน หรือ เพื่อการมีชีวิตที่ดีกว่าเพศฆราวาส
๖. เพื่อผลประโยชน์บางอย่าง

ความสำคัญของการอุปสมบท

๑. เป็นการออกจากความวุ่นวายของชีวิตฆราวาส
๒. เป็นการสร้างความสงบให้เกิดขึ้นในจิตใจ
๓. เป็นแนวทางฝึกหัดปฏิบัติให้บรรลุถึงความหลุดพ้นกิเลสตัณหา
๔. นำธรรมะที่ค้นพบเป็นประโยชน์ต่อชาวโลก
๕. เป็นพันธกิจหนึ่งที่ช่วยหนุนส่งสังคมให้ร่มเย็นและเกิดสันติภาพที่แท้จริง
๖. เป็นการรักษาพระศาสนาให้มั่นคง
๗. เป็นการสืบต่อประเพณีอันดีงาม

๘. เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู
๙. เป็นตัวแทนของศาสนวงศ์
๑๐. เป็นการสืบทอดและเผยแผ่พระศาสนาให้เจริญกว้างไกล

อานิสงส์ของการอุปสมบท ๓ ระดับ คือ

๑. ประโยชน์ตน คือ

๑. ได้เรียนรู้พระธรรมวินัย
๒. รู้จักฝึกตนให้มีความอดทน
๓. รู้จักสำรวม กาย วาจา ใจ ให้อยู่ในระเบียบอันดีงาม
๔. รู้จักรับผิดชอบและดูแลตนเอง
๕. รู้จักละอายต่อการทำชั่วและกลัวบาป
๖. รู้จักความสันโดษ คือ พอใจที่จะมีชีวิตอย่างเรียบง่าย เว้นความฟุ้งเฟ้อ
๗. ได้ปฏิบัติ คือ เว้นชั่ว ทำดี และทำจิตใจให้ผ่องใส ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธรศาสนา ผู้บวชจะมีโอกาสปฏิบัติได้สมบูรณ์กว่าผู้ครองเรือน
๘. รู้จักศาสนพิธี
๙. ได้รับการปลูกฝังค่านิยมในทางที่ดี
๑๐. ได้บรรลุผลในการปฏิบัติตั้งแต่ขั้นต้น จนถึงขั้นสูงสุด
๑๑. สามารถนำธรรมะไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตได้
๑๒. มารดา บิดา ญาติ ผู้มีส่วนอุปการะในการบวชจะได้มีส่วนในกุศลยิ่งขึ้น

๒. ประโยชน์ต่อสังคม

๑. การบวชในพระพุทธรศาสนา ถือว่าเป็นการสร้างสมเนื่อนานุญของโลก
๒. เป็นที่พึ่งทางใจของพุทธรศาสนิกชน
๓. พระสงฆ์เป็นตัวอย่างที่ดีงามแก่คนทั่วไป
๔. หลักธรรมาธิปไตยในพระพุทธรศาสนา เป็นแนวทางของประชาธิปไตยทั้งในการปกครองและการดำเนินชีวิต

๓. ประโยชน์ต่อพระศาสนา

๑. การบวชย่อมทำให้มีผู้สืบทอดศาสนา
๒. พระสงฆ์เป็นศาสนทายาท
๓. พระภิกษุสามเณรช่วยเผยแผ่ศาสนาให้เจริญกว้างไกลยิ่งขึ้น

๔. ปฏิปทาของพระสงฆ์ในการพิสูจน์ว่า มนุษย์สามารถดำรงชีวิตตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนาได้จริง พันทุกข์ได้จริง

ในเรื่องจุดมุ่งหมายสูงสุดในการอุปสมบทนั้น มีปรากฏชัดในตอนที่น่าแปลกใจของบรรพชาญั้น มีข้อความอยู่ตอนหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงจุดประสงค์ที่ได้ขอบวชว่า “สพฺพทุกฺขํ นิสฺสรณํ นิพฺพานํ จจฺฉิการณํตฺถาย” หมายความว่า การออกบวชครั้งนี้ก็เพื่อทำพระนิพพาน (ความดับทุกข์) ให้แจ้ง จุดมุ่งหมายนี้ถือเป็นหลักสำคัญที่ระบุถึงลักษณะที่พึงประสงค์ที่ให้สอดคล้องกับจุดหมายปลายทาง

ประโยชน์ของการบวช

๑. รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง
๒. ลดทิฏฐิมานะ
๓. ดับความร้อน
๔. ทอนความเมา
๕. ช่วยประเทศชาติ
๖. ให้ได้เป็นญาติในพระพุทธศาสนา
๗. ทดแทนคุณบิดามารดา
๘. ให้ได้ชื่อว่าเป็นคนสุก
๙. เป็นเหตุให้ดับทุกข์

ยังมีกิจที่พระภิกษุควรประพฤติเป็นวัตร เรียกว่ากิจวัตร ๑๐ อย่าง คือ

๑. ลงอุโบสถ
๒. บิณฑบาตเลี้ยงชีพ
๓. สวดมนต์ไหว้พระ
๔. กวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์
๕. รักษาผ้าครอง
๖. อยู่ปริวาสกรรม
๗. โทนผมปลงหนวดตัดเล็บ
๘. ศึกษาสิกขาบท และปฏิบัติพระอาจารย์
๙. เทศนาบัติ
๑๐. พิจารณาปัจจุขณะทั้ง ๔ เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้การอุปสมบทของพุทธศาสนิกชนได้เปลี่ยนไปจากอดีต ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางสังคม ค่านิยม ทัศนคติ สิ่งเร้าทางสังคม รวมทั้งความไม่เข้าใจในจุดประสงค์และเป้าหมายที่แท้จริง

ของการอุปสมบท เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายและแนวทางปฏิบัติ ซึ่งไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย และสัญญาเลิขทรัพย์เป็นจำนวนมากในการอุปสมบทแต่ละครั้ง แต่ได้รับอานิสงส์จากการอุปสมบทน้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนและคณะสงฆ์จะต้องทบทวนกระบวนการและแก้ไขในโอกาสต่อไป ในส่วนของตำบลหัวขวางก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีปัญหาล้ำไต่กับพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศที่เป็นปัญหา และถ้าไม่ได้รับการแก้ไขก็ยิ่งจะทำให้การประกอบพิธีอุปสมบท รวมทั้งทัศนคติของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการอุปสมบทเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การบวชในพระพุทธศาสนามีหลายประเภท แต่สามารถสรุปได้ ๓ ลักษณะ คือ การบวชที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้ การบวชที่พระสาวกบวชให้ และการบวชที่พระสงฆ์บวชให้ ซึ่งเรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมวาจา โดยเป้าหมายของการออกบวชของพระพุทธเจ้าเป็นการออกบวชที่เพื่อจะแสวงหาความพ้นทุกข์ เมื่อพระองค์ทรงค้นพบวิธีการดับทุกข์และพ้นทุกข์แล้ว ได้นำหลักการนั้นมาบอกกล่าวให้ชนทั้งหลายได้ทราบวิธีการของพระองค์ เมื่อมีคนเชื่อในสิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบและประสงค์จะเข้ามาศึกษารูปแบบและวิธีการอย่างจริงจัง พระองค์จึงทรงให้ถือเพศนบวช ในการที่จะเป็นนบวชได้นั้นจะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาจากพระพุทธเจ้าก่อน เมื่อพระองค์ทรงเห็นว่ามิอินทรีย์แก่กล้าแล้ว จึงทรงประทานเพศนบวชให้ วิธีแรกเรียกว่าเอหิภิกขุอุปสัมปทา และต่อมาพระองค์ทรงมอบให้พระสาวกและคณะสงฆ์เป็นผู้บวชให้ เมื่อบวชแล้วก็จะมีการอบรมสั่งสอนให้รู้วิธีการแล้วให้ปฏิบัติธรรม เมื่อติดขัดเรื่องธรรมะหรือแนวทางปฏิบัติก็สามารถเข้ามาทูลถามกับพระพุทธเจ้าหรือพระอาจารย์ได้ เป้าหมายสูงสุดของการออกบวชสมัยพุทธกาลจึงเพื่อที่จะเข้าถึงความหลุดพ้นเป็นเบื้องต้น แต่เมื่อยังไม่ถึงความหลุดพ้นก็เป็นการสร้างอุปนิสัยและสืบต่อพระศาสนา จึงทำให้สังคมนบวชเป็นสังคมแห่งอุดมคติ เป็นต้นแบบสังคมแห่งความดีงาม แต่ในสมัยปัจจุบันผู้ที่เข้ามาบวชส่วนใหญ่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต่างออกไปจากสมัยพุทธกาล จึงทำให้เข้ามาบวชแล้วไม่ได้ตั้งใจประพฤติพรหมจรรย์ แต่ให้ความสำคัญกับสาระอื่นมากกว่า เช่น การบวชเพื่อแสวงหาลาภสักการะ เพื่อแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ เป็นต้น ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เน้นที่การอุปสมบทของชาวตำบลหัวขวาง ซึ่งมีพฤติกรรมและความเชื่อในเรื่องการอุปสมบทบางอย่างเปลี่ยนไป แต่บางอย่างก็ยังคงรักษาไว้ ซึ่งก็เพิ่มความสลับซับซ้อนมากขึ้น นับวันก็ยิ่งจะผิดวัตถุประสงค์ของพระพุทธเจ้า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจสาระที่แท้จริงของการบวช จึงทำให้ประพฤติดี เมื่อประพฤติดีแล้วการบวชก็ไม่สมบูรณ์ แทนที่จะได้รับอานิสงส์มากแต่กลับเป็นการสร้างบาป คนที่บวชก็ไม่ได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาและทำความเข้าใจในวิถีชีวิตรวมทั้งวัตรปฏิบัติของนบวช เมื่อบวชเข้ามาจึงเป็นนบวชที่มีปัญหา สร้างความเสื่อมเสียให้กับสังคมพระพุทธศาสนา โดยสิ่งที่ทำให้การอุปสมบทของพระภิกษุเปลี่ยนไปมีหลายสาเหตุ ดังนี้

๑. เป้าหมายของการอุปสมบท ในอดีตมีเป้าหมายเดียวคือการเข้าถึงความพ้นทุกข์ ในปัจจุบันมีหลายเป้าหมาย มีหลายเหตุผล มีหลายข้ออ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้ตนเอง

๒. รูปแบบและวิธีการ รูปแบบและวิธีการในอดีตเน้นที่ความเรียบง่าย แต่ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เช่น การมีบริขารครบซึ่งเป็นของตนเอง แต่ปัจจุบันจัดงานใหญ่โตเสียงทรัพย์สินเป็นจำนวน

มาก แต่บริหารที่จะบวชไม่ครบ หรืออาจจะมีครบแต่ก็เป็นการยืมหรือเช่ามาบวช จึงเป็นการบวชไม่บริสุทธิ์เพราะบริหารไม่บริสุทธิ์

๓. ค่านิยมการบริโภคนิยม

การบริโภคนิยมก็เป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งที่ทำให้สภาวะการบวชเปลี่ยนไป ไม่ว่าสังคมใดในปัจจุบันมักจะมีการจัดงานแข่งกัน เพื่อให้คนที่มาร่วมงานเป็นคนตัดสินว่างานของใครจัดได้ดีและยิ่งใหญ่กว่ากัน นอกจากจะสมบูรณ์เรื่องอาหารและเครื่องดื่มแล้วยังมีการจ้างมหรสพราคาแพงแข่งกันด้วย และยังมีการแข่งอำนาจทางสังคมด้วย เช่น บางงานเจ้าภาพสามารถเปิดให้เล่นการพนันและอบายมุขได้โดยโดยการขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นต้น

๔. การกลั่นกรองผู้ที่บวช

การกลั่นกรองผู้ที่บวชในอดีตจะใช้วิธีการเข้านาคหลายวัน เพื่อให้ได้มีโอกาสเรียนรู้วัตรปฏิบัติของพระภิกษุ และวิธีการอุปสมบทที่ถูกต้อง รวมเป็นการวัดใจผู้ที่จะบวชว่าจะสามารถปฏิบัติได้หรือไม่ ถ้าสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ได้ก็สามารถบวชได้ และเมื่อบวชแล้วก็จะบวชที่ดี แต่ปัจจุบันนี้มักอ้างว่าไม่มีเวลามาเข้านาคหลายวันเพราะติดงาน แม้แต่พระอุปัชฌาย์ก็ไม่เคร่งครัดในการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะบวช บางทีก็รู้ว่าคุณสมบัติไม่พร้อมแต่ก็บวชให้เพราะเกรงใจโยมก็มี

๕. การเอาใจใส่ของพระอุปัชฌาย์

ในการบวชนั้นพระอุปัชฌาย์จะต้องตรวจสอบคุณสมบัติเอง กำหนดขอบเขตและระเบียบวิธีการให้เจ้าภาพ ไม่ใช่ให้เจ้าภาพทำเองโดยที่ยังไม่เข้าใจ บางงานเจ้าภาพจะไปปรึกษาคนที่เคยจัดงานผิดมาแล้ว จึงเป็นการถ่ายทอดหลักการผิดๆต่อกันมา เป็นเพราะว่าพระอุปัชฌาย์ไม่เอาใจใส่ในการที่จะให้ข้อคิดให้คำปรึกษาที่ถูกต้องแก่ประชาชน และบางครั้งรู้ว่าประชาชนทำผิดก็ไม่กล้าที่จะบอกกล่าวตักเตือน เมื่อบวชเข้ามาก็จะต้องอบรมสั่งสอนให้เข้าใจในข้อวัตรปฏิบัติและหลักธรรม

๖. ค่านิยมผิดๆ

ค่านิยมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคม สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นมักจะเป็นความนิยมของสังคม ส่วนใหญ่มักมาในรูปของวัตถุ และความความสะดวกสบาย เช่น เมื่อสมัยที่เป็นฆราวาสใช้ของที่มีราคาแพงทันสมัย หลังจากบวชแล้วก็มีสิ่งให้อำนวยความสะดวกสบายจนเกินวิสัยของนักบวช ค่านิยมเรื่องพิธีกรรมหนึ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาทุกสังคม คือ ค่านิยมเรื่องการทำขวัญนาค แม้จะมองว่าเป็นพิธีกรรมที่มุ่งสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ที่บวชก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าบัญญัติขึ้นตรงกันข้ามกลับสร้างความฟุ้งเฟ้อและทำให้ถูกมองว่าเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา แม้แต่พิธีกรรมที่จะสร้างคนให้เป็นพระภิกษุยังถูกแอบแฝงด้วยพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ แล้วจะเป็น

พระภิกษุในทางพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ได้อย่างไร พิธีการสู่ขวัญก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ปรากฏชัด ซึ่งส่วนใหญ่หมอบัวขวัญกับผู้นำทางพิธีกรรมในส่วนของฆราวาสมักเป็นกลุ่มเดียวกัน เมื่อชาวบ้านไปปรึกษาคนเหล่านี้ ก็มักจะได้รับคำแนะนำให้มีพิธีทำสู่ขวัญด้วยเสมอ ซึ่งเจ้าภาพจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดทำพิธีจำนวนมาก ซึ่งไม่ใช่พุทธบัญญัติ แต่ก็มักถูกอ้างว่าเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติ หากไม่ปฏิบัติตามก็ถูกมองว่าขัดต่อประเพณี เป็นต้น

๗. ประเพณีและความเชื่อทางสังคม

ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่นทางสังคมก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พิธีกรรมในการอุปสมบทเปลี่ยนแปลงไป มีหลายพิธีด้วยกัน เช่น

การอุปสมบทเพื่ออุทิศส่วนบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อว่าอานิสงส์ของการอุปสมบทสามารถส่งถึงผู้มีบุญคุณอาศัยอยู่

ประเพณีการอุปสมบทหน้าไฟ พิธีนี้จะมีขึ้นในช่วงที่ญาติพี่น้องได้เสียชีวิต แต่เป็นพิธีการอุปสมบทระยะสั้นๆ เมื่อฉาบฉวยเสร็จแล้วก็ลาสิกขา แต่ส่วนใหญ่นิยมบรรพชาเป็นสามเณร เพราะง่ายกว่าพิธีอุปสมบท

ประเพณีการอุปสมบทเพื่อเข้าพรรษา ซึ่งอาจมองว่าได้ประโยชน์กว่าประเพณีอื่น เนื่องจากว่ามีระยะเวลายาวนานกว่า แต่ก็มักจะเกิดขึ้นเป็นฤดูกาล ซึ่งบางครั้งไม่ใช่การอุปสมบทด้วยความศรัทธา แต่เป็นการอุปสมบทเพียงเพื่อให้เป็นไปตามประเพณีเท่านั้น

ประเพณีการอุปสมบทครบรอบ ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน ของผู้เสียชีวิต เป็นประเพณีที่ทำให้เกิดการอุปสมบท ซึ่งคล้ายกับการอุปสมบทหน้าไฟ

การอุปสมบทกับพิธีการแต่งงาน โดยสองประเพณีดังกล่าวมีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชายหนุ่มที่มีความประสงค์จะแต่งงาน เพราะประเพณีการแต่งงานของชาวไทยพุทธ ฝ่ายชายจะต้องผ่านการอุปสมบทมาก่อน เพราะถือว่าการอุปสมบทจะทำให้คนมีคุณธรรมและเป็นคนสุก ซึ่งจะได้รับคามยอมรับจากสังคม ชายหนุ่มเมื่อต้องการแต่งงานจึงต้องอุปสมบท แต่เป้าหมายของการอุปสมบทไม่ใช่ฝึกพัฒนาคุณธรรมของตนเอง แต่อุปสมบทเพื่อที่จะได้แต่งงานมีครอบครัว การอุปสมบทจึงมีลักษณะเป็นทางผ่านเพื่อวัตถุประสงค์อื่น

การอุปสมบทเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา เป็นประเพณีหนึ่งของสังคมไทยที่แสดงออกถึงความเป็นผู้กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะลูกผู้ชายจะต้องอุปสมบทเพื่อทดแทนคุณ อันเป็นความเชื่อที่ว่า ถ้าใครได้ลูกผู้ชายเหมือนกับเป็นคนจงบิฑามารดาขึ้นสวรรค์ อย่างไรก็ตาม การอุปสมบทแม้จะไม่ตรงตามพระธรรมวินัยก็ยังมีประโยชน์ต่อสังคมและพระพุทธศาสนา เช่น เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เป็นกรรมวิธีในการฝึกคนให้เป็นคนดี เป็นต้น

สิ่งที่ทำให้การอุปสมบทไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัยนั้น เบื้องต้นเกิดจากวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เมื่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายเปลี่ยนไปจึงทำให้แรงจูงใจและอุดมคติของการอุปสมบทเปลี่ยนไป โดยการสร้างค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาปะปน การอุปสมบทจึงเป็นเพียงสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวพุทธ ซึ่งทุกองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งหน่วยงานคณะสงฆ์จะต้องหันมามองปัญหานี้ และกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยผู้วิจัยมีทัศนะเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาดังนี้

๑. หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งองค์กรคณะสงฆ์จะต้องช่วยกันรณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ วิธีการ ขั้นตอนในการอุปสมบท

๒. ปรับรูปแบบให้เป็นเอกภาพทั่วประเทศ โดยบังคับใช้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

๓. มีกระบวนการชัดเจนทั้งก่อนและหลังจากการอุปสมบทที่มีประสิทธิภาพ และเป็นเอกภาพทั่วประเทศ

๔. จัดอบรมพระอุปัชฌาย์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเป็นประจำทุกปี เพราะที่ผ่านมาหลังจากที่ได้รับการแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์แล้ว ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เข้ารับการอบรมอีกเลย จึงทำให้ขาดองค์ความรู้ใหม่ที่จะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาในการทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์ให้สมบูรณ์

๕. จัดทำคู่มือการอุปสมบท เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติเดียวกันทั่วประเทศ

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑. ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบและวิธีการอุปสมบทในประเทศไทย ทั้งธรรมเนียมและมหานิกาย ว่ามีส่วนที่เหมือนและต่างกันอย่างไร และสาเหตุที่ทำให้วิธีการอุปสมบทระหว่างธรรมเนียมและมหานิกาย ต่างกันคืออะไรบ้าง

๒. ศึกษาวิวัฒนาการการอุปสมบทในสมัยพุทธกาลจนถึงประเทศไทยในปัจจุบัน วิวัฒนาการใดบ้างที่อยู่ในกรอบและนอกกรอบพระพุทธศาสนา เพื่อนำองค์ความรู้ใหม่มาเปิดเผยให้กับพุทธบริษัท ได้รับทราบ เพื่อจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง

๓. เนื่องจากในแต่ละภาคในประเทศไทยมีวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกัน มีความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การจัดพิธีการอุปสมบทก็มีความแตกต่างกัน จึงควรศึกษาว่าในฐานะที่เป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทเหมือนกัน จะมีวิธีใดบ้างที่จะปรับจูนร่วมเข้าหากัน เพื่อจะได้เป็นเอกภาพในทางปฏิบัติร่วมกันเกี่ยวกับการอุปสมบท

๔. ศึกษาเหตุผลและที่มาของบริขารที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ว่าพระองค์ทรงเล็งเห็นประโยชน์อย่างไรจึงได้ทรงบัญญัติบริขารแต่ละประเภท บริขารที่ใช้ในกองบวชปัจจุบัน ส่วนใดที่อยู่ในและนอกพระธรรมวินัย

๕. ศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการอุปสมบท และพิธีกรรมที่มีอิทธิพลต่อการอุปสมบท พิธีกรรมและและความเชื่อใดบ้างที่เข้ามากำหนดบทบาทของการอุปสมบทในสังคมไทยปัจจุบัน

๖. ศึกษาเรื่องราวการประกอบพิธีการอุปสมบทในประเทศไทย ประวัติและพัฒนาการรวมทั้งอิทธิพลของการอุปสมบทที่มีต่อสังคมไทย

๗. ศึกษาถึงกระบวนการคัดเลือกผู้ที่จะอุปสมบท ว่าจะมีกระบวนการใดในการคัดเลือกผู้ที่จะอุปสมบทให้มีคุณภาพ

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ภาค ๒.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๒๕.

ขวัญแก้ว วัชโรทัย. **พระราชพิธี และ พระราชกิจในการทรงผนวช.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๐.

คุณ ไทชนธ์. **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. **สังคมิวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

นนท์ ธรรมสถิตย์. **พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์เอดิสัน, ๒๕๓๓.

บรรพต วีระลัย. **สังคมิวิทยา มานุษยวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๑๙.

ประพัฒน์ ตรีนรงค์. **พิธีต่าง ๆ และพุทธาภิเษก.** กรุงเทพมหานคร : เอเชียการพิมพ์,

พ.ศ.๒๕๑๓.

ปุ่น จงประเสริฐ. **วิธีระบับทุกข.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๘

พ. สุวรรณ. **พระสืบลี พระอรหันต์ผู้มีลามาก.** พิมพ์ครั้งที่ ๖ กรุงเทพมหานคร : หจก.

เม็ดทรายพรินดี, ๒๕๔๗.

พเยาว์ ศรีหงส์. **เมืองแห่งผ้ากาสาพัสดร์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๒๐.

พระครูปัญญามุนี อ่อน. **คัมภีร์มงคลที่ปณีแปล.** กรุงเทพมหานคร : อำนวยสารสินการพิมพ์,

๒๕๓๔.

พระชลธารมุนี อนุจารีเถระ. **เมื่อเราบวช.** พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์,

๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **อมฤตพจน พุทธภาษิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๖ กรุงเทพมหานคร :

บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๐.

_____ **ธรรมเนียมชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

_____ **จาริกบุญ-จาริกธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗.

พระนิโรธรังสี คัมภีร์ปัญญาจารย์ เทสก์ เทสรังสี. **ปูจาวีลีขนาในประเทศ.** จ.หนองคาย หจก.

ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๐.

พระมหาเรืองฤทธิ์ ปญญาวิโร. **พิธีบวช.** กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๖.

พระมหาทองใบ ปฎิภาณ. **รวมพิธีทำขวัญ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อานวยสาส์น, ๒๕๒๐.

พระมหาปรีชา ปริญญาโน. **ประเพณีโบราณไทยอีสาน.** จ.อุบลราชธานี :

โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๓๐.

พระศิริวัฒน์ ถาวรธมโม. **คติธรรมคำกลอน.** จ.ขอนแก่น หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๑.

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) และคณะ. **สตรีในพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๓

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๔.

พระเจ้าอยู่หัวโปรดให้จัดพิมพ์. **มิลินปัญหา.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง

แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๙.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต.) **การพัฒนาจริยธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระโสภณคณมารถ (เจริญ สุวฑฒโน ป. ๙.) **การบวช.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๒๕.

พระไพศาล วิสาโล. **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต.**

พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิสตรี่-สถฐ์ดั่งค์, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. **จุดหมายของการบวช.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๑๒.

_____ **เราบวช.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๑๕.

_____ **คำสอนผู้บวช ภาค ๑.** กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๗.

_____ **คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, พ.ศ.๒๕๔๓.

_____ **คำสอนผู้บวช ภาค ๑.** กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, พ.ศ.๒๕๒๗.

_____ **คำสอนผู้บวช ภาค ๑.** กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๗.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระธัมมปัทฏฐกถาแปล ภาค ๑.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ กรุงเทพมหานคร :

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **องค์อุปถัมภ์แห่งพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร :

บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๖.

มานพ นักการเรียน. **พระพุทธศาสนากับวิทยาการร่วมสมัย.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** พิมพ์ครั้งที่ ๗ กรุงเทพมหานคร : หจก.

นนทชัย, ๒๕๕๓.

ร. มณีวงศ์ ป. **หลักปฐมสมโพธิ.** พิมพ์ครั้งที่ ๓ พระนคร, ๒๔๘๒.

รัชนิกร เศรษฐ์. **สังคมและวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๓.

ล. นาสวัสดิ์ เปரிய. **อานิสถ์ต่าง แผนใหม่.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา,

๒๕๐๔.

วิจิตร เกิดวิสิษฐ์. **ปรัชญาอินเดียสังเขป.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

วิจิตร รัตนธีรพงศ์. **พุทธจริยวัตร.** ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ศรีมหาโพธิ์ เปரிய. **คู่มือบวชนาค.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อำนาจสาส์น, ๒๕๓๗.

ศูนย์หนังสือธรรมะและสังฆภัณฑ์. **วิธีบรรพชาอุปสมบท.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

ส. ธรรมภักดี. **พระไตรปิฎก มหาวิดถารนัย ๕๐๐๐ กัณฑ์. พระวินัยปิฎก เล่มที่ ๑ ภิกขุ**

วิภังค์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส.ธรรมภักดี, ๒๕๐๔.

สวิง บุญเจิม. **ตำรามรดกอีสาน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔ จ.อุบลราชธานี, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **หลักพระพุทธศาสนา.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข เล่ม ๓.** พิมพ์ครั้งที่ ๒๒

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

_____ **การบวชในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,

๒๕๕๒.

_____ **พุทธประวัติ เล่ม ๒.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๕ กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____ **บูรพกิจสำหรับภิกษุใหม่.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๘ กรุงเทพมหานคร :

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘.

- _____ **นวโกวาท.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๘.
- _____ **การบวชในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- _____ **วินัยมุข เล่ม ๓.** พิมพ์ครั้งที่ ๒๒ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
- สมเด็จพระวันรัต, เขมจารีเถระ และ พระพิมลธรรม ฐานทตฺตเถระ. **คู่มือบวชนาค.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สมเด็จพระวันรัต, เขมจารีเถระ. **คู่มือบวชนาค.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ, วาสัน วาสโน. **วาทะธรรมแห่งวาสน์.** ๒๕๓๕.
- สิริ เปรมจิตต์. **พระพุทธศาสนาในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงอุบลกิจ, ๒๕๒๒.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน.** กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- อาจารย์สรวง บุญเจิม. **ตำรามรดกอีสาน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔ จ.อุบลราชธานี, ๒๕๓๙.
- แก้วเปริยธรรม. **คู่มือบวชชั่วคราว.** พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม, ๒๕๔๕.
- เขมกะ. **หน้าที่ของคน.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๐๙.
- เดือน คำดี. **ศาสนศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : นักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- เสงี่ยม คุณพาส. **พิธีสงฆ์.** กรุงเทพมหานคร : เทพนิตการพิมพ์, ๒๕๐๘.
- เสฐียร พันธรังสี. **ศาสนาเปรียบเทียบ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ร.ส.พ. เชียงสะพานยมราช พระนคร, ๒๕๐๖.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **สามเณรเหล่ากอแห่งสมณะ.** พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- เสมอ บุญมา. **ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : ในวารสารสำนักคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ปีที่ ๑๓ เล่มที่ ๑, ๒๕๒๔.

เอกสารรายงานกิจการ เทศบาลตำบลหัวขวาง จาก ปี พ.ศ.๒๕๔๓ – ๒๕๔๖. ขอนแก่น.

โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๗.

เอกสารรายงานกิจการ เทศบาลตำบลหัวขวาง จาก ปี พ.ศ.๒๕๔๗ – ๒๕๔๘. ขอนแก่น.

โรงพิมพ์พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๘.

แสง จันทรัมย์. **พระพุทธศาสนาจากพระโอษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร :

บริษัทธีระการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๔.

ไชย ณ พล. **การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : มปป.

๒๕๓๗.

ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์. **เรื่องยาก ๔ อย่างในโลก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์,

๒๕๔๘.

ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร. **วาทะพระมหาเถระผู้ทรงคุณอันประเสริฐ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

สร้อยทอง, ๒๕๓๖.

ภาษาอังกฤษ

Bunnag, Jane, *Monk-Layman Interaction in Central Thai Society, From in Memoriam Phya Anuman Rajadon*, The Siam Society, 1970.

วิทยานิพนธ์

ทินพันธุ์ นาคะตะ. **คุณค่าของพุทธศาสนาในการบริหารราชการ**. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๐๙.

นฤมล เวียงสารวิน. **ลักษณะของพระสงฆ์ไทยที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน : ศึกษากรณี**

กรุงเทพมหานครและชัยภูมิ, กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. **งานวิจัยเรื่อง ทศนคติในการบวช ศึกษาจากทัศนะทางสังคมวิทยาและ**

มนุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๑๕.

ยุพิน ดวงจันทร์. **สตรีกับการบวชในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพและทรรศนะ**

ของแม่ชีวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร และสำนักปฏิบัติธรรมแดนมหามงคล

กาญจนบุรี. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

สุนทรียา สุนทรวินาศ. การศึกษาความสำคัญของการบวชในพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยใน

ปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี.

กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙.

สัมภาษณ์

พระครูพิสัยสารถ. พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะอำเภอโกสุมพิสัย. วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๙.

พระครูสันติกิจจากรณ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย. วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๔๙.

พระสงวน ธีรปัญญา. รักษาการเจ้าอาวาสวัดท่าม. วันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๙.

พระบัญชา เมตติโก. รักษาการเจ้าอาวาสวัดคุยโพธิ์. วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๔๙.

พระอธิการลี จันทสโร. เจ้าอาวาสวัดหนองยาง. วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๔๙.

นายสุรศักดิ์ ศรีบุตรชิน. ผู้เคยบวช. วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๙.

นายยุทธนา ศรีสารคาม. ผู้ปกครองที่เคยจัดงานบวช. วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๙.

นายจันทร์ดี ศรีแก้ว. ผู้ใหญ่บ้านคุ้มกลาง หมู่ ๑. วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๔๙.

นายคฤหัสถ์ เสนานนท์. ผู้ที่เคยบวชและลาสิกขาไปแล้ว. วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๙.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

พิธีการอุปสมบทของชาวตำบลหัวขวาง

ภาพที่ ๑ ลูกขอขมาบิดามาร

ภาพที่ ๒ พ่อแม่และญาติ ๆ ซลิบผมให้หน้าค

ภาพที่ ๓ สู้ขวัญนาค

ภาพที่ ๔ แทนครอบครัวบ้าน

ภาพที่ ๕ จัดขบวนเพื่อแห่ناقไปตามถนน

ภาพที่ ๖ พ่อถือบาตร แม่ถือผ้าไตร ญาติๆ ถือบริวาร

ภาพที่ ๗ มโหรีเพื่อแห่นาค

ภาพที่ ๘ แห่นาครอบพระอุโบสถเวียนขวา ๓ รอบ

ภาพที่ ๙ ทายกพากล่าวคำวันทาสิมา

ภาพที่ ๑๐ พ่อแม่มอบผ้าไตรให้นาค

ภาคที่ ๑๑ นาคนำพานดอกไม้ถวายพระอุปัชฌาย์ เพื่อบรรพชาอุปสมบท

ภาพที่ ๑๒ พระอุปัชฌาย์ให้นาคกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบท

ภาพที่ ๑๓ พระกรรมวาจาจารย์และอนุสาวนาจารย์สวดสมมติตนเพื่อสอนซ้อม

ภาพที่ ๑๔ เสร็จพิธีการบรรพชาอุปสมบทแบบอุกาสะ

คำที่ใช้ในพิธีอุปสมบท

๑. คำวันทาสิมา

นาคพึงนั่งคุกเข่า ประนมมือ กล่าวตามพิธีกรไปเป็นระยะ ๆ ดังนี้
อิมิหา ลักกาเรนะ พุทธะสีมายัง พุทัง อะภิปูชะยามิ// (กราบ)
ข้าพระพุทธเจ้าขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้า ณ พัทธสีมา ด้วยเครื่องสักการะนี้
อิมิหา ลักกาเรนะ พุทธะสีมายัง ัมมัง อะภิปูชะยามิ// (กราบ)
ข้าพระพุทธเจ้าขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้า ณ พัทธสีมา ด้วยเครื่องสักการะนี้
อิมิหา ลักกาเรนะ พัทธะสีมายัง ลังฆัง อะภิปูชะยามิ// (กราบ)
ข้าพระพุทธเจ้าขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้า ณ พัทธสีมา ด้วยเครื่องสักการะนี้

๒. คำขอขมา

นาคพึงนั่งคุกเข่าลงประนมมือกล่าวว่า
อุกาสะ วันทามิ ภันเต,
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานโอกาสข้าพระพุทธเจ้า ขอถวายวันทา
สัพพัง อะปะราธัง ขะมะถะ เม ภันเต,
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงขมา (อดโทษ) ความผิดทั้งปวงแก่ข้าพระ
เจ้าเถิด
มะยา กะตัง ปุญญัง สามีนา อะนุโมทิตัพพัง,
บุญที่ข้าพระพุทธเจ้ากระทำแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดอนุโมทนา
สามีนา กะตัง ปุญญัง มัยหัง ทาตัพพัง,
บุญที่พระผู้มีพระภาคเจ้ากระทำแล้ว โปรดให้แก่ข้าพระพุทธเจ้า
สาธุ สาธุ อนุโมทามิ ฯ
ดีละ ดีละ ข้าพระพุทธเจ้าขออนุโมทนา

๓. คำพินทุผ้า

อิมัง พินทุกับัง กะโรมิ

๔. คำอธิษฐานบิหาร

บาตร	อิมัง ปัตตัง อะธิฏฐามิ
สังฆาฏิ	อิมัง สังฆาฏิัง อะธิฏฐามิ
จีวร	อิมัง อุตตะราสังคัง อะธิฏฐามิ
สบง	อิมัง อันตะระวาสกััง อะธิฏฐามิ
ผ้าอาบน้าฝน	อิมัง วัสสิกะสาฎิกัง อะธิฏฐามิ

๖. คำลาสิกขา

สิกขัง ปัจจักขามิ คิหิตี มัง ธารณะ
 ข้าพเจ้าลาสิกขา ท่านทั้งหลายจงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นคฤหัสถ์

๗. คำกล่าววันทาสิมา แบบที่ ๑

นาคพึงนั่งคุกเข่าลงประนมมือกล่าวว่า

อุกาสะ วันทามิ ภันเต, สัพพัง อะปะราธัง ขะมะถะ เม ภันเต, มะยา กะตัง
 ปุณฺณัง สามินา อะนุโมทิตัพพัง, สามินา กะตัง ปุณฺณัง มัยหัง, ทาตัพพัง สาธุ สาธุ
 อะนุโมทามิ ฯ

สัพพัง/ อะปะราธัง ขะมะถะ เม ภันเต/

อุกาสะ ท้าว รัตตะเยนะกะตัง/

สัพพัง อะปะราธัง ขะมะถะ เม ภันเต//๑

นาคพึงกราบลง ๑ ครั้ง แล้วกล่าวว่า

อุกาสะ ขะมามิ ภันเต//๑

๘. คำกล่าววันทาสิมา แบบที่ ๒

นาคพึงนั่งคุกเข่า ประนมมือ กล่าวตามพิธีกรไปเป็นระยะ ๆ ดังนี้

อิมินา สักกาเรนะ พัทธะสีมายัง พุทฺธัง อะภิปูชะยามิ// (กราบ

อิมินา สักกาเรนะ พัทธะสีมายัง ธิมมัง อะภิปูชะยามิ// (กราบ

อิมินา สักกาเรนะ พัทธะสีมายัง สังฆัง อะภิปูชะยามิ// (กราบ

๙. คำสอนขอมนาค

คำสอนขอม	คำแปล
สุนลี้ (มหาวิโร), อยนุเต สจจกาโล ภูตกาโล, ยัม ชาตัม, ตัม สงฺฆมชฺเฌ ปุจฺจนฺเต, สนฺตัม อตฺถิติติ วตฺตพฺพํ, อสนฺตัม นตฺถิติติ วตฺตพฺพํ, มา โข วิตฺถาสฺมิ, มา โข มงฺกุ อโหสิ, เอวฺนตัม ปุจฺจิสฺสนฺติ, สนฺตัม เต เอวฺรูปา อาพาธา,	เจ้าจงฟังนะ (คนชื่อนี้) เวลานี้เป็นเวลาสัตย์จริงของเจ้า เมื่อท่านถามในท่ามกลางสงฆ์ถึงสิ่งที่เกิดขึ้น มีอยู่พึงกล่าวว่ามี ไม่มีพึงกล่าวว่าไม่มี เจ้าอย่ากระดากไปเลย เจ้าอย่าเป็นผู้เก้อเลย ภิกษุทั้งหลายจักถามเจ้าอย่างนี้ อาพาธอย่างนี้ของเจ้ามีไหม

คำถาม	คำตอบ	คำแปล	
ภุคฺคฺ	นตฺถิ ภนฺเต	โรคเรื้อน	ไม่มี เจ้าข้า
คณฺโฑ	นตฺถิ ภนฺเต	โรคฝี	ไม่มี เจ้าข้า
กิลาสิ	นตฺถิ ภนฺเต	โรคกลาก	ไม่มี เจ้าข้า
โสโส	นตฺถิ ภนฺเต	โรคม่องคร่อ	ไม่มี เจ้าข้า
อปมาโร	นตฺถิ ภนฺเต	โรคลมบ้าหมู	ไม่มี เจ้าข้า
มนุสฺสโสลี ?	นตฺถิ ภนฺเต	เธอเป็นมนุษย์หรือ	ขอรับ เจ้าข้า
บุริโสลี ?	นตฺถิ ภนฺเต	เธอเป็นชายหรือ	ขอรับ เจ้าข้า
ภุชฺชโสลี ?	นตฺถิ ภนฺเต	เธอเป็นไทหรือ	ขอรับ เจ้าข้า
อนโณลี ?	นตฺถิ ภนฺเต	เธอไม่มีหน้หรือ	ขอรับ เจ้าข้า
นลฺลี ราชภฏฺเฏ ?	นตฺถิ ภนฺเต	เธอไม่ใช่ราชภักหรือ	ขอรับ เจ้าข้า
อนนุญฺญาโตลี มาตาปิตุหิ ?	นตฺถิ ภนฺเต	เธอได้รับอนุญาตจาก มารดาบิดาแล้วหรือ	ขอรับ เจ้าข้า
ปริปฺพณฺณวิสฺตวสฺโสลี	นตฺถิ ภนฺเต	เธอมีอายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์แล้วหรือ	ขอรับ เจ้าข้า
ปริปฺพณฺณนฺเต ปตฺตจิวรี ?	นตฺถิ ภนฺเต	บาตรจีวรของเธอมีครบ แล้วหรือ	ขอรับ เจ้าข้า
กิณฺหาโมลี ?	อหํ ภนฺเต...นาม	เธอชื่ออะไร	ข้าพเจ้าชื่อ...
โก นาม เต อุปชฺฌมาโย ?	อุปชฺฌมาโย เม ภนฺเต อายุสมา...นาม	อุปชฌาย์ของเธอ ชื่ออะไร	อุปชฌาย์ของข้าพเจ้า ชื่อ...

๑๐. คำอธิษฐาน

ผ้าสังฆาฏิ	อธิษฐานว่า	อิมํ สงฺฆาฏิํ อธิภูจฺจามิ
ผ้าอุตตราสงค์	อธิษฐานว่า	อิมํ อุตฺตราสงฺกํ อธิภูจฺจามิ
ผ้าอังตราวาสก	อธิษฐานว่า	อิมํ อนฺตรวาสกํ อธิภูจฺจามิ
บาตร	อธิษฐานว่า	อิมํ ปตฺตํ อธิภูจฺจามิ
ผ้าปูนั้ง	อธิษฐานว่า	อิมํ นิลีหนํ อธิภูจฺจามิ
ผ้าปูนอน	อธิษฐานว่า	อิมํ ปจฺจตฺถรณํ อธิภูจฺจามิ
ผ้าอาบน้ำฝน	อธิษฐานว่า	อิมํ วสฺสสิกฺสาฎิกํ อธิภูจฺจามิ

๑๑. วิธีแสดงอาบัติ

(พรรษาอ่อนว่า) ลัพพา ตา อาปัตติโย อาโรเจมิ (ว่า ๓ หน)

ลัพพา คะรุละหุกา อาปัตติโย อาโรเจมิ (ว่า ๓ หน)

อะหัง ภันเต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย อาปัตติโย

อาปัชชิง ตา ตุมพะ มุเล ปะฏิเทเสมิ

(พรรษาแก่รับว่า) ปัสสะลี อาวุโส ตา อาปัตติโย

(พรรษาอ่อนว่า) อุกาสะ อามะ ภันเต ปัสสามิ

(พรรษาแก่รับว่า) อายะติง อาวุโส ลังวะเรยยาสิ

(พรรษาอ่อนว่า) สาธุ สุกฺข ภันเต ลังวะริสสามิ

หุติยัมปิ สาธุ สุกฺข ภันเต ลังวะริสสามิ

ตะติยัมปิ สาธุ สุกฺข ภันเต ลังวะริสสามิ

นะ ปุเนวัง กะริสสามิ

นะ ปุเนวัง ภาสิสสามิ

นะ ปุเนวัง จินตะยิสสามิ

(จบพรรษาอ่อน)

(พรรษาแก่รับ) ลัพพา ตา อาปัตติโย อาโรเจมิ (ว่า ๓ หน)

ลัพพา คะรุละหุกา อาปัตติโย อาโรเจมิ (ว่า ๓ หน)

อะหัง อาวุโส สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย อาปัตติโย

อาปัชชิง ตา ตุมพะ มุเล ปะฏิเทเสมิ

(พรรษาอ่อนรับว่า) อุกาสะ ปัสสะถะ ภันเต ตา อาปัตติโย

(พรรษาแก่ว่า) อามะ อาวุโส ปัสสามิ

(พรรษาอ่อนรับว่า) อายะติง ภันเต ลังวะเรยยาถะ

สาธุ สุกฺข อาวุโส ลังวะริสสามิ

หุติยัมปิ สาธุ สุกฺข อาวุโส ลังวะริสสามิ

ตะติยัมปิ สาธุ สุกฺข อาวุโส ลังวะริสสามิ

นะ ปุเนวัง กะริสสามิ

นะ ปุเนวัง ภาสิสสามิ

นะ ปุเนวัง จินตะยิสสามิ

(เสร็จพิธี)

คำกล่าวขอพรพรพชา

อุกาสะ วันทามิ ภันเต, สัพพัง อะปะราธัง ขะมะถะ เม ภันเต, มะยา กะตัง
ปญญัง สามินา อะนุโมทิตัพพัง, สามินา กะตัง ปญญัง มัยหัง, ทาตัพพัง สาธุ สาธุ
อะนุโมทามิ ฯ

อุกาสะ การุญญัง กัตวา, ปัพพัชัง เทชะ เม ภันเต,
อะหัง ภันเต, ปัพพัชัง ยาจามิ,
หุตียัมปิ อะหัง ภันเต, ปัพพัชัง ยาจามิ,
ตะติยัมปิ อะหัง ภันเต, ปัพพัชัง ยาจามิ,

สัพพะทุกขะ, นิสสระณะนิพพานะ, สัจจิกะระณัตถายะ, อิมัง กาสาวัง คะเหต์วา,
ปัพพาเซชะ มัง ภันเต, อะนุกัมปัง อุปาทายะฯ (ตั้งแต่ สัพพะทุกขะ มา ว่า ๓ หน
พระอุปัชฌาย์รับผ้าไตร แล้วว่าต่อไป)

สัพพะทุกขะ, นิสสระณะนิพพานะ, สัจจิกะระณัตถายะ, เอตัง กาสาวัง ทัตถวา,
ปัพพาเซชะ มัง ภันเต, อะนุกัมปัง อุปาทายะฯ (ตั้งแต่ สัพพะทุกขะ มา ว่า ๓ หน)

คำขอสรณะและขอศีล

อุกาสะ วันทามิ ภันเต, สัพพัง อะปะราธัง ขะมะถะ เม ภันเต, มะยา กะตัง
ปญญัง สามินา อะนุโมทิตัพพัง, สามินา กะตัง ปญญัง มัยหัง, ทาตัพพัง สาธุ สาธุ
อะนุโมทามิ ฯ,

อุกาสะ การุญญัง กัตวา, ติสสระณะ สะหะ, ลีลานิ เทชะ เม ภันเต,
อะหัง ภันเต, สะระณะสีลัง ยาจามิ,
หุตียัมปิ อะหัง ภันเต, สะระณะสีลัง ยาจามิ,
ตะติยัมปิ อะหัง ภันเต, สะระณะสีลัง ยาจามิฯ,

กล่าวคำขอนิสัยดังนี้

อุกาสะ วันทามิ ภันเต, สัพพัง อะปะราธัง ขะมะถะ เม ภันเต, มะยา กะตัง
ปญญัง สามินา อะนุโมทิตัพพัง, สามินา กะตัง ปญญัง มัยหัง, ทาตัพพัง สาธุ สาธุ
อะนุโมทามิฯ,

(นุ่งคุเข่า)

อุกาสะ การุญญัง กัตถวา นิสสะยัง เทละ เม ภันเต,
 อะหัง ภันเต, นิสสะยัง ยาจามิ,
 พุติยัมปิ อะหัง ภันเต, นิสสะยัง ยาจามิ
 ตะติยัมปิ อะหัง ภันเต, นิสสะยัง ยาจามิฯ

อุปัชฌาย โข เม ภันเต โหติฯ (ว่า ๓ หน)

พระอุปัชฌาย์ว่า โอปาโยกัง, ประฏิรูปัง ปาสาทิเกนะ สัมปาเทหิ,
 สามเณรว่า อุกาสะ สัมปะฏิจจามิฯ (ว่า ๓ หน) แล้วว่าต่อ
อชชะตักเคทานิ เถโร, มัยหัง ภาโร, อะหัมปิ เถรสสะ ภาโร (ว่า ๓ หน)
 สามเณรพึงรับว่า อามะ ภันเต, ๔ หน ดังนี้.

พระอุปัชฌาย์ว่า ประฐมัง อุปัชฌัง คาหาเตตัพโพ อุปัชฌัง คาหาเปตฺวา
ปัตตะจีวะรัง อาจิกขิตัพพัง

คำบอกบาตรจีวร

คำรับ

๑. อะยันเต ปัตโต	อามะ ภันเต
๒. อะยัง สังฆาญิ	อามะ ภันเต
๓. อะยัง อุตตะราสังโค	อามะ ภันเต
๔. อะยัง อันตะระวาสะโก	อามะ ภันเต

ต่อจากนั้น พระอาจารย์ท่านบอกให้ออกไปข้างนอก ว่า **คัจจะ อะมุรฺมหิ โอกาเส**

ติฏฐาหิ พึงถอยออกลุกขึ้นเดินไปยืนอยู่ในที่ที่กำหนดไว้ พระอาจารย์ท่านสวดสมมติตนเป็น
 ผู้สอนซ่อม แล้วออกไปสวดถามอันตรายิกธรรม พึงรับว่า **นัตถิ ภันเต ๕ หน อามะ**
ภันเต ๘ หน ดังนี้

ถาม

ตอบ

๑. กุญฺฐัง	นัตถิ ภันเต
๒. คัณโฑ	นัตถิ ภันเต
๓. กิลาโส	นัตถิ ภันเต
๔. โสโส	นัตถิ ภันเต
๕. อะปะมาโร	นัตถิ ภันเต
๖. มะนุสโสสี	อามะ ภันเต
๗. ปุริโสสี	อามะ ภันเต

๘. ภูษิสโสสี	อามะ กัณฑ์
๙. อะนะโณสี	อามะ กัณฑ์
๑๐. นะสี ราชะกะโฏ	อามะ กัณฑ์
๑๑. อะนุญญาโตสี มาตาปิตุหิ	อามะ กัณฑ์
๑๒. ประิฏณะวีสะติวัสโสสี	อามะ กัณฑ์
๑๓. ประิฏณันเต ปัตตะจีระรัง	อามะ กัณฑ์
๑๔. กิณาโมลี	อะหัง กัณฑ์ (ฉายาตัวเอง) นามะ
๑๕. โก นามะ เต อุปัชฌาโย	อุปัชฌาโย เม กัณฑ์
	อายัสมา (ฉายาอุปัชฌาโย) นามะฯ

ครั้นสวดสอนซ้อมแล้ว ท่านกลับเข้ามาสวดขอเรียกอุปสัมปทาเปกษะเข้ามา อุปสัมปทาเปกษะ พึงเข้ามาในสังฆสันนิบาต กราบลงตรงหน้าพระอุปัชฌาโย ๓ หน แล้วนั่งคุกเข่าประนมมือ เปล่งวาจาขออุปสมบทว่าดังนี้

สังฆัมภันเต, อุปะสัมปะทั้ง ยาจามิ, อุลลุมปะตุ มัง ภันเต, สังโฆ อะนุกัมปัง อุปาทายะ

ทุติยัมปิ ภันเต, สังฆัง อุปะสัมปะทั้ง ยาจามิ, อุลลุมปะตุ มัง ภันเต, สังโฆ อะนุกัมปัง อุปาทายะ,

ตะติยัมปิ ภันเต, สังฆัง อุปะสัมปะทั้ง ยาจามิ, อุลลุมปะตุ มัง ภันเต, สังโฆ อะนุกัมปัง อุปาทายะ,

ภาคผนวก ข.

แบบสอบถาม

เรื่อง

การศึกษาการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาท :

ศึกษากรณี ตำบลหัวขวาง

**A STUDY OF ORDINATION IN THERAVADA BUDDHISM
: A CASE STUDY OF TAMBOL HUAKHWANG**

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน โดยมุ่งศึกษาถึงความหมายและความสำคัญของการบวช ขั้นตอนต่าง ๆ ในพิธีบวช เหตุจูงใจในการบวช และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในพิธีบวชเป็นสำคัญ

๒. กรุณาตอบคำถามโดยเติมคำลงในช่องว่าง หรือเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างให้ตรงกับความจริง หรือข้อคิดเห็นของท่าน และกรุณาตอบทุกข้อ

๓. แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๓.๑ ข้อมูลทั่ว ๆ ไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม

๓.๒ ความเห็นทั่ว ๆ เกี่ยวกับเรื่องการบวช

๓.๓ คำถามแสดงความคิดเห็นอื่นๆ

ในแต่ละส่วน จะมีคำชี้แจงวิธีตอบไว้ตอนต้นของคำถาม

๔. ข้อมูลและคำตอบที่ได้รับจากท่าน จะนำไปใช้ในการวิจัยเท่านั้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อสังคมส่วนรวมต่อไป และจะไม่มีผลกระทบใดๆต่อผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์

ขอขอบพระคุณ

(พระใบฎีกาอินถนอม มหาวีโร)

นิสิตพุทธศาสนตรมมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาเติมรายละเอียดต่าง ๆ หรือเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมากที่สุด

๑.๑ จำพรรษาอยู่ที่วัด.....
ตำบล..... อำเภอ.....
จังหวัด.....

๑.๒ อายุ
☐ ๒๐ – ๒๕ ปี
☐ ๒๖ – ๓๐ ปี
☐ ๓๑ – ๓๕ ปี
☐ ๓๖ – ๔๐ ปี
☐ ๔๑ – ๔๕ ปี
☐ ๔๖ – ๕๐ ปี
☐ ๕๑ – ๕๕ ปี
☐ ๕๖ – ๖๐ ปี
☐ ๖๐ ปีขึ้นไป

๑.๓ ปัจจุบันท่านบวชมาแล้ว
☐ ต่ำกว่า ๑ พรรษา
☐ ๑ – ๕ พรรษา
☐ ๖ – ๑๐ พรรษา
☐ ๑๐ พรรษาขึ้นไป

๑.๔ ภูมิลำเนาเดิม
☐ ภาคเหนือ
☐ ภาคใต้
☐ ภาคกลาง
☐ ภาคตะวันออก
☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑.๕ ก่อนบวชท่านมีอาชีพ

- ☐ รับราชการ
- ☐ ค้าขาย
- ☐ ทำสวน, ทำไร่, ทำนา
- ☐ รับจ้าง
- ☐ นิสิต, นักศึกษา
- ☐ ยังไม่มีอาชีพ
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๑.๖ ก่อนบวชท่านสำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับใด

- ☐ ประถมศึกษาตอนต้น
- ☐ ประถมศึกษาตอนปลาย
- ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
- ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
- ☐ อนุปริญญา
- ☐ ปริญญาตรี
- ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๑.๗ การศึกษาทางธรรมในชั้นสูงสุดของท่านในปัจจุบัน

- ☐ นักธรรมชั้นตรี
- ☐ นักธรรมชั้นโท
- ☐ นักธรรมชั้นเอก
- ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
- ☐ เปรียญ.....ประโยค
- ☐ พุทธศาสตรบัณฑิต หรือศาสนศาสตรบัณฑิต
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๑.๘ เหตุผลที่บวช (โปรดจัดลำดับก่อนหลังตามเหตุผลที่แท้จริงและสำคัญที่สุดเพียง

๓ ลำดับ โดยใส่หมายเลข ๑ ในข้อที่ท่านคิดว่าสำคัญที่สุด หมายเลขที่ ๒

ในข้อที่สำคัญรองลงมา และหมายเลข ๓ ตามลำดับหน้าข้อที่เลือกไว้)

..... เพื่อมุ่งหวังการพ้นทุกข์และกำจัดกองกิเลสทั้งปวง

- เพื่อทดแทนพระคุณบิดา, มารดา และผู้มีพระคุณ
- เพื่อจะได้มีโอกาสศึกษาหลักธรรมต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งและจริงจัง
- เพื่อจะได้มีโอกาสในการศึกษาต่อทางโลก
- บวชตามประเพณีดั้งเดิม
- เพราะต้องการจะแต่งงานจึงบวช
- เพราะเห็นทุกข์ในชีวิตฆราวาส
- เพราะปัญหาทางเศรษฐกิจ
- เหตุผลอื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๒. ความเห็นทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับเรื่องการบวช

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นด้วยมากที่สุดเพียงช่องเดียวในแต่ละข้อ

ตัวอย่าง

ข้อความ	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
๑. การบวชเป็นวิถีทางที่จะทำให้บรรลุนิพพานได้อย่างแท้จริง		✓			
๒. การจัดขบวนแห่หน้าคเป็นขั้นตอนที่สิ้นเปลือง	✓				

ข้อความ	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
๑. การบวชเป็นวิถีทางที่จะกำจัดกิเลสทั้งปวง และหลุดพ้นจากความทุกข์ได้อย่างแท้จริง					
๒. ถึงแม้ว่าจะไม่มีการบวช พุทธศาสนาก็สามารถดำรง					

อยู่ได้ ๓. ในการปัจจุบันผู้บวชส่วนใหญ่ไม่ได้บวชเพราะมุ่งหวังการดับทุกข์ และบรรลุนิพพาน ๔. การบวชทำให้มีโอกาสได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเต็มที่ ๕. การบวชช่วยสร้างนิสัยในทางที่ดีงามให้แก่ผู้บวช ๖. ผู้บวชสามารถนำหลักธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ๗. ในสังคมไทยถือว่าการบวชเป็นประเพณีที่ดีงาม ซึ่งได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานแล้ว ๘. การบวชถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้ชายไทย ๙. การบวชเป็นการตอบแทนบุญคุณของ พ่อ แม่ และผู้มีพระคุณได้ดีที่สุด ๑๐. การบวชตามประเพณีไทย (๓ เดือน) เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมและเพียงพอกับการศึกษาพระธรรมวินัย ๑๑. การบวชตามประเพณีนิยมโดยมิได้มุ่งศึกษาพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง ทำให้คุณค่าของการบวชน้อยลง ๑๒. ในปัจจุบันมีคนบางกลุ่มที่เข้ามาบวชเพื่อประโยชน์ส่วนตัวบางอย่างเท่านั้น ๑๓. ผู้ชายไทยทุกคนควรจะบวชก่อนที่จะแต่งงาน ๑๔. การบวชเป็นหนทางในการเลื่อนฐานะทางการศึกษาที่สำคัญสำหรับชาวชนบท๑๕. การบวชช่วยสร้างความน่าเชื่อถือ และสถานภาพทางสังคมให้แก่ผู้บวช ๑๖. คนไทยเชื่อว่าการบวชเป็นการสร้างผลบุญที่ยิ่งใหญ่ให้แก่ตัวผู้บวช พ่อแม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย ๑๗. การบวชจะช่วยให้พ่อแม่ และญาติพี่น้อง ได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ ๑๘. ความศรัทธา และความพร้อมของผู้บวช ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการบวช					
---	--	--	--	--	--

๑๙. ผู้บวชควรเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของการบวชที่แท้จริง					
๒๐. การบวชเป็นเวลานาน ๆ นั้น ทำให้เสียเวลาในการประกอบอาชีพ					
๒๑. พระภิกษุมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าคนธรรมดา					
๒๒. การบวชไม่สามารถเปลี่ยนความประพฤติเดิมของผู้บวชได้					
๒๓. ในปัจจุบันการจัดพิธีบวชมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและสิ้นเปลืองมาก					
๒๔. ในการจัดพิธีบวช ไม่ควรมีการแจกบัตรเชิญ					
๒๕. การลาบวชเป็นขั้นตอนที่ต้องกระทำ เพราะเป็นการขอมาต่อญาติผู้ใหญ่ของผู้บวช					
๒๖. การทำขวัญนาคเป็นขั้นตอนที่จะขาดไม่ได้ในพิธีบวช เพราะเป็นการเตือนสติผู้บวชให้ระลึกถึงบุญคุณของพ่อ, แม่					
๒๗. การจัดพิธีบวชควรมีเฉพาะขั้นตอนที่ประกอบพิธีในโบสถ์เท่านั้น					

๓. คำถามแสดงความคิดเห็น

คำชี้แจง กรุณาตอบคำถามในส่วนนี้ ให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านให้มากที่สุด และกรุณาตอบทุกข้อ

๑. ท่านคิดว่าการบวชมีความสำคัญและประโยชน์อย่างไรต่อสังคมไทยปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าการจัดพิธีบวชโดยปฏิบัติตามประเพณีนิยมทุกขั้นตอนนั้น เหมาะสมดีแล้วหรือไม่
ถ้าไม่เหมาะสมขั้นตอนใดเป็นขั้นตอนที่ควรแก้ไข และเปลี่ยนแปลง

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการเงินเป็นจำนวนมาก ๆ มาใช้จ่ายในการจัดพิธีบวช
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ความคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการบวชและพิธีบวช (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค.

ตัวอย่างใบสมัครบรรพชาอุปสมบทและคุณสมบัติ

เขียนที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้า..... นามสกุล.....

มีศรัทธาเลื่อมใส ขอสมัครบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา จึงขอมอบตัวเป็นสัทธิวิหาริก
ใน..... พระอุปัชฌาย์ และขอสังกัดอยู่ใน
วัด..... ซึ่งมี..... เป็นเจ้าอาวาส
โดยขอถวายคำปฏิญาณ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้ามีคุณลักษณะควรแก่การบรรพชาอุปสมบท และไม่มี
ลักษณะของคนต้องห้ามบรรพชาอุปสมบท ดังแจ้งตามรายการคุณสมบัติของข้าพเจ้าแนบท้ายในสมัคร
นี้ ซึ่งเป็นความจริงทุกประการ

ข้อ ๒ ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า เมื่อได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว จะเคารพนับถือเชื่อฟังตั้งอยู่ใน
โอวาทของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ และจะประพฤติดีประพฤติชอบตามพระธรรมวินัย ระเบียบแบบ
แผนของวัดและคณะสงฆ์ตลอดไป ถ้าข้าพเจ้าละเมิดข้อปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น ข้าพเจ้ายอมรับโทษ
ตามควรแก่ความผิดทุกประการ

ขอได้โปรดอนุเคราะห์ให้ข้าพเจ้าได้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาด้วยเถิด

(ลงชื่อ).....ผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท

*ปรากฏอยู่ในระเบียบมหาเถรสมาคม กำหนดวิธีปฏิบัติในหน้าที่พระอุปัชฌาย์ พ.ศ. ๒๕๐๗
และในใบสมัครนี้ ถ้าบรรพชาเป็นสามเณร ให้ขีดฆ่าคำว่า “อุปสมบท” ออกทุกแห่ง

รายการคุณสมบัติ

แนบท้ายใบสมัครของบรรพชาอุปสมบทของ.....

๑. มีเชื้อชาติ..... สัญชาติ..... นับถือศาสนา.....
๒. เกิดที่บ้าน..... ตำบล..... อำเภอ.....
จังหวัด..... เมื่อวันที่..... เดือน..... พ.ศ.
ตรงกับวัน ๓ คำ ปี.....
๓. นามบิดา..... นามมารดา.....
๔. มีสัญฐาน..... สีเนื้อ..... ตำหนิ.....
๕. วิทยฐานะ.....
๖. มีอาชีพ.....
๗. ปัจจุบัน..... โดยปี มีภูมิลำเนาอยู่บ้านเลขที่.....
หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
๘. เป็นสภาพชน มีความประพฤติดีประพฤติชอบ ไม่มีความประพฤติเสียหาย เช่น ดิตสุรา
หรือยาเสพติดให้โทษเป็นต้น และไม่เป็นคนจรจัด ใช่หรือไม่ ?.....
๙. มีความรู้อ่านและเขียนหนังสือไทยได้ ใช่หรือไม่ ?.....
๑๐. ไม่เป็นผู้มีทักสิริวิบัติ ใช่หรือไม่ ?.....
๑๑. ไม่เป็นคนล้มละลาย หรือไม่มีหนี้สินผูกพัน ใช่หรือไม่ ?.....
๑๒. เป็นคนผู้ปราศจากบรรพชาโทษ และมีร่างกายสมบูรณ์ อาจบำเพ็ญสมณกิจได้ ไม่เป็นคน
ชราไร้ความสามารถหรือทุพพลภาพหรือพิการ ใช่หรือไม่ ?.....
๑๓. มีสมณบริวารครบถ้วนและถูกต้องตามพระวินัย ใช่หรือไม่ ?.....
๑๔. เป็นผู้สามารถกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยตนเอง และถูกต้องไม่วิบัติ
ใช่หรือไม่ ?.....

(ลักษณะคนต้องห้ามบรรพชาอุปสมบท)

๑๕. เป็นคนทำความผิดหลบหนีอาญาแผ่นดิน ใช่หรือไม่ ?.....
๑๖. เป็นคนหลบหนีราชการ ใช่หรือไม่ ?.....
๑๗. เป็นคนต้องหาในอดิอาญา ใช่หรือไม่ ?.....
๑๘. เป็นคนเคยถูกตัดสินจำคุกฐานเป็นผู้ร้ายสำคัญ ใช่หรือไม่ ?.....
๑๙. เป็นคนถูกห้ามอุปสมบทเด็ดขาดทางพระศาสนา ใช่หรือไม่ ?.....

๒๐. เป็นคนมีโรคติดต่อกันน่ารังเกียจ เช่น วัณโรคในระยะอันตราย ใช่หรือไม่ ?.....

๒๑. เป็นคนมีอวัยวะพิการจนไม่สามารถปฏิบัติพระศาสนาได้ ใช่หรือไม่ ?.....

(ลงชื่อ).....ผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท

ใบรับรองผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท

เขียนที่.....
วันที่..... เดือน..... พ.ศ.
ข้าพเจ้า..... นามสกุล.....
อายุ..... ปี อาชีพ..... ตำแหน่งหน้าที่.....
อยู่บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... บรรพชาอุปสมบทโดยเป็น.....
.....

ขอถวายคำรับรองได้แต่..... พระอุปัชฌาย์ และ
..... เจ้าอาวาสวัด..... ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้าพเจ้ารับรองว่า ตามรายการในใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบทของ
..... ข้างต้นนั้น เป็นความจริงทุกประการ

ข้อ ๒ ถ้าปรากฏภายหลังว่า ตามรายการในใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบทของ
..... มิได้เป็นความจริงตามที่ข้าพเจ้ารับรองไว้ หรือ
เมื่อ..... ได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว มิได้ปฏิบัติตามคำปฏิญาณ
ด้วยประการใด ๆ ข้าพเจ้ายอมรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นทุกประการ

*ถ้าบรรพชาเป็นสามเณร ให้ขีดฆ่าคำว่า “อุปสมบท” ออกทุกแห่ง

**ถ้าพระอุปัชฌาย์กับเจ้าอาวาสเป็นรูปเดียวกัน ไม่ต้องกรอกรายการใน
ช่องนี้ และทำเสนอเพียงชุดเดียว

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความข้างต้นนี้ตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ
ต่อหน้าพยานข้างท้ายนี้

(ลงชื่อ)..... ผู้รับรอง

(ลงชื่อ)..... พยาน

(ลงชื่อ)..... พยาน

(ตัวอย่าง) ใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบท

เขียนที่ กลางโกสุม

วันที่ ๑ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๙

ข้าพเจ้า นายสมศักดิ์ นามสกุล วังราช มีศรัทธาเลื่อมใส ขอสมัครบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา จึงขอมอบตัวเป็นสัทธิวิหาริกใน พระครูพิสัยสารถคุณ พระอุปัชฌาย์และขอสังกัดอยู่ในวัด กลางโกสุม ซึ่งมี พระภิกษุ ข เป็นเจ้าอาวาส โดยขอถวายคำปฏิญญาดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้าพเจ้าขอปฏิญญาว่า ข้าพเจ้ามีคุณลักษณะควรแก่การบรรพชาอุปสมบทและไม่มีลักษณะของคนต้องห้ามบรรพชาอุปสมบท ดังแจ้งตามรายการคุณสมบัติของข้าพเจ้าแนบท้ายใบสมัครนี้ ซึ่งเป็นความจริงทุกประการ

ข้อ ๒ ข้าพเจ้าขอปฏิญญาว่า เมื่อได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว จะเคารพนับถือเชื่อฟังตั้งอยู่ในโอวาทของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ และจะประพฤติดีประพฤติชอบตามพระธรรมวินัย ระเบียบแบบแผนของวัดและคณะสงฆ์ตลอดไป ถ้าข้าพเจ้าละเมิดข้อปฏิญญาดังกล่าวข้างต้น ข้าพเจ้ายอมรับโทษตามควรแก่ความผิดทุกประการ

ขอได้โปรดอนุเคราะห์ให้ข้าพเจ้าได้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาด้วยเถิด

(ลงชื่อ) นายสมศักดิ์ วังราช ผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท

รายการคุณสมบัติ

แนบท้ายใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบทของ นายสมศักดิ์ วังราช

๑. มีเชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย นับถือศาสนา พุทธ
๒. เกิดที่บ้าน คุ่มกลาง ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
เมื่อวันที่ ๒๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ตรงกับวัน ๓ ๖ ค่ำ ปีมะเส็ง
๓. นามบิดา นายพูน วังราช นามมารดา นางพา วังราช
๔. มีหลักฐาน สูงโปร่ง สีสันดี ขาว ดำหนิ แผลเป็นข้อมือซ้าย
๕. วิทยฐานะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
๖. มีอาชีพ ทำนา
๗. ปัจจุบันมีอายุ ๒๑ ปี โดยมีภูมิลำเนาอยู่บ้านเลขที่ ๑๑/๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลหัวขวาง
อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
๘. เป็นสุภาพชน มีความประพฤติดีประพฤติชอบ ไม่มีความประพฤติเสียหาย
เช่น ติดสุราหรือยาเสพติดให้โทษเป็นต้น และไม่เป็นจนจรจัด ใช่หรือไม่ ? ใช่
๙. มีความรู้ อ่านและเขียนหนังสือไทยได้ ใช่หรือไม่ ? ใช่
๑๐. ไม่เป็นผู้มีทิวาวิบัติ ใช่หรือไม่ ? ใช่
๑๑. ไม่เป็นคนล้มละลาย หรือไม่มีหนี้สินผูกพัน ใช่หรือไม่ ? ใช่
๑๒. เป็นคนผู้ปราศจากบรรพชาโทษ และมีร่างกายสมบูรณ์ อาจบำเพ็ญสมณกิจได้ ไม่เป็นคน
ชราไร้ความสามารถหรือทุพพลภาพหรือพิการ ใช่หรือไม่ ? ใช่
๑๓. มีสมณบริวารครบถ้วนและถูกต้องตามพระวินัย ใช่หรือไม่ ? ใช่
๑๔. เป็นผู้สามารถกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยตนเอง และถูกต้องไม่วิบัติ
ใช่หรือไม่ ? ใช่

(ลักษณะคนต้องห้ามบรรพชาอุปสมบท)

๑๕. เป็นคนทำความผิดหลบหนีอาญาแผ่นดิน ใช่หรือไม่ ? ไม่ใช่
๑๖. เป็นคนหลบหนีราชการ ใช่หรือไม่ ? ไม่ใช่
๑๗. เป็นคนต้องทำในคดีอาญา ใช่หรือไม่ ? ไม่ใช่
๑๘. เป็นคนเคยถูกตัดสินจำคุกฐานเป็นผู้ร้ายสำคัญ ใช่หรือไม่ ? ไม่ใช่
๑๙. เป็นคนถูกห้ามอุปสมบทเด็ดขาดทางพระศาสนา ใช่หรือไม่ ? ไม่ใช่

๒๐. เป็นคนมีโรคติดต่อกันน่ารังเกียจ เช่น วัณโรคในระยะอันตราย ใช่หรือไม่ ? ไม่ใช่

๒๑. เป็นคนมีอวัยวะพิการจนไม่สามารถปฏิบัติพระศาสนาได้ ใช่หรือไม่ ? ไม่ใช่

(ลงชื่อ) นายสมศักดิ์ วังราช ผู้สมัครบรรพชาอุปสมบท

ใบรับรองผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท

เขียนที่ วัดกลางโกสุม

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

ข้าพเจ้า นายพูน นามสกุล วังราช อายุ ๔๕ ปี อาชีพ ทำนา
ตำแหน่งหน้าที่ กำนัน อยู่บ้านเลขที่ ๑๑/๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม เกี่ยวข้องกับผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบทโดย เป็นบิดา

ขอถวายคำรับรองไว้แต่ พระครูพิสัยสารถย์ พระอุปัชฌาย์ และพระภิกษุ ข. เจ้าอาวาส
วัดกลางโกสุม ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้าพเจ้ารับรองว่า ตามรายการในใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบทของนายสมศักดิ์ วั
งราช ข้างต้นนั้น เป็นความจริงทุกประการ

ข้อ ๒ ถ้าปรากฏภายหลังว่า ตามรายการในใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบทของ นายสมศักดิ์
วังราช มิได้เป็นความจริงตามที่ข้าพเจ้ารับรองไว้ หรือเมื่อ นายสมศักดิ์ ได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว
มิได้ปฏิบัติตามคำปฏิญาณด้วยประการใดๆ ข้าพเจ้ายอมรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นทุกประการ

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความข้างต้นนี้ตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าท่านข้างท้ายนี้

(ลงชื่อ)	นายพูน วังราช	ผู้รับรอง
(ลงชื่อ)	นายพา วังราช	พยาน
(ลงชื่อ)	นายชัย ชัยหาญ	พยาน

ภาคผนวก ง.
แบบสัมภาษณ์พระอุปัชฌาย์

ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
พระครูพิสัยสารคุณ (เจ้าคณะอำเภอโกสุมพิสัย) วัดกลางโกสุม

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

๑. สถิติผู้เข้ามารับการอุปสมบท ตั้งแต่ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ จำนวน..... คน

๒. โดยเฉลี่ยผู้เข้ามารับอุปสมบท ปีละ..... คน

แบ่งเป็นสามเณร..... รูป

แบ่งเป็นพระภิกษุ..... รูป

๓. สถานที่ใช้ในการอุปสมบท วัด..... ตำบล.....

อำเภอ..... จังหวัด.....

๔. ผู้ที่เข้ามารับการอุปสมบทอายุระหว่าง

๒๐ – ๓๐ ปี จำนวน..... รูป

๓๐ – ๔๐ ปี จำนวน..... รูป

๕๐ – ๖๐ ปี จำนวน..... รูป

๕. วิธีการอุปสมบทมีขั้นตอนอย่างไร ?

๑)

๒)

๓)

๔)

๕)

๖. คุณสมบัติของผู้บวชเป็นอย่างไร ?

๑)

๒)

๓)

๔)

- ๕)
๗. ผู้บวชส่วนใหญ่มีฐานะอย่างไร ?.....
๘. การจัดงานบวชของชาวบ้านถูกต้องหรือไม่ ?.....
๙. ต้องการให้งานบวชเป็นอย่างไร ?.....
๑๐. เมื่อบวชเข้ามาแล้วมีวิธีการอบรมการสั่งสอนเป็นอย่างไรบ้าง ?.....
-
๑๑. ประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการบวชเป็นอย่างไร ?.....
-
๑๒. หน้าที่ของนักบวชมีอะไรบ้าง ?.....
๑๓. ส่วนใหญ่คนในตำบลนิยมบวชในช่วงใด ?.....
๑๔. การบวชส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาเท่าใด ?.....
๑๕. พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของคนที่เคยบวช กับคนที่ไม่เคยบวชเหมือนหรือต่างกันอย่างไร ?
-
๑๖. คุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ควรเป็นอย่างไร ?.....
๑๗. ประเพณีใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการบวช
๑๘. ความเข้าใจของชาวบ้านเกี่ยวกับการบวชที่ควรปรับปรุง
๑๙. การศึกษาของผู้บวชส่วนใหญ่เป็นอย่างไร
๒๐. คนที่เคยบวชส่วนใหญ่เข้าร่วมทำบุญเข้าใจประเพณีการบวชมากน้อยแค่ไหน
๒๑. อะไรที่เป็นปัจจัยสำคัญให้พิธีการบวชเปลี่ยนไป
๒๒. ส่วนใหญ่การจัดงานบวชถูกต้องตามพระธรรมวินัยหรือไม่
๒๓. ส่วนใดบ้างที่ไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระใบฎีกาอินถนอม มหาวิโร (ศรีหาตา)
- เกิด : วันที่ ๒๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๘
ณ บ้านเลขที่ ๓๖/๗ บ้านนาวิ ตำบลสงเปลือย
อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
- บรรพชา : วันที่ ๒๘ เดือน ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๑
ณ วัดบ้านนาวิ ตำบลสงเปลือย
อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
- อุปสมบท : วันที่ ๑๕ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๔๐
ณ วัดกลางโกสุม บ้านคุ้มกลาง หมู่ ๑
ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
- การศึกษา : สอบได้ น.ธ. เอก /ป.ธ. ๑-๒ เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๗
ณ วัดสิมนาโก ตำบลนาโก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
: พ.ศ.๒๕๔๗ สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ป.วค.)
จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
: พ.ศ.๒๕๔๖ สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ)
เอกปรัชญา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น รุ่น ๔๘
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดกลางโกสุม บ้านคุ้มกลาง หมู่ที่ ๑ ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๔๐ โทร.๐๔๓-๗๖๑๑๐๘
- ตำแหน่งหน้าที่ : เลขานุการเจ้าคณะตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม